

การวิเคราะห์ ความเชื่อเชิงมายาคติเกี่ยวกับช้าง
ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทยภูย จังหวัดสุรินทร์

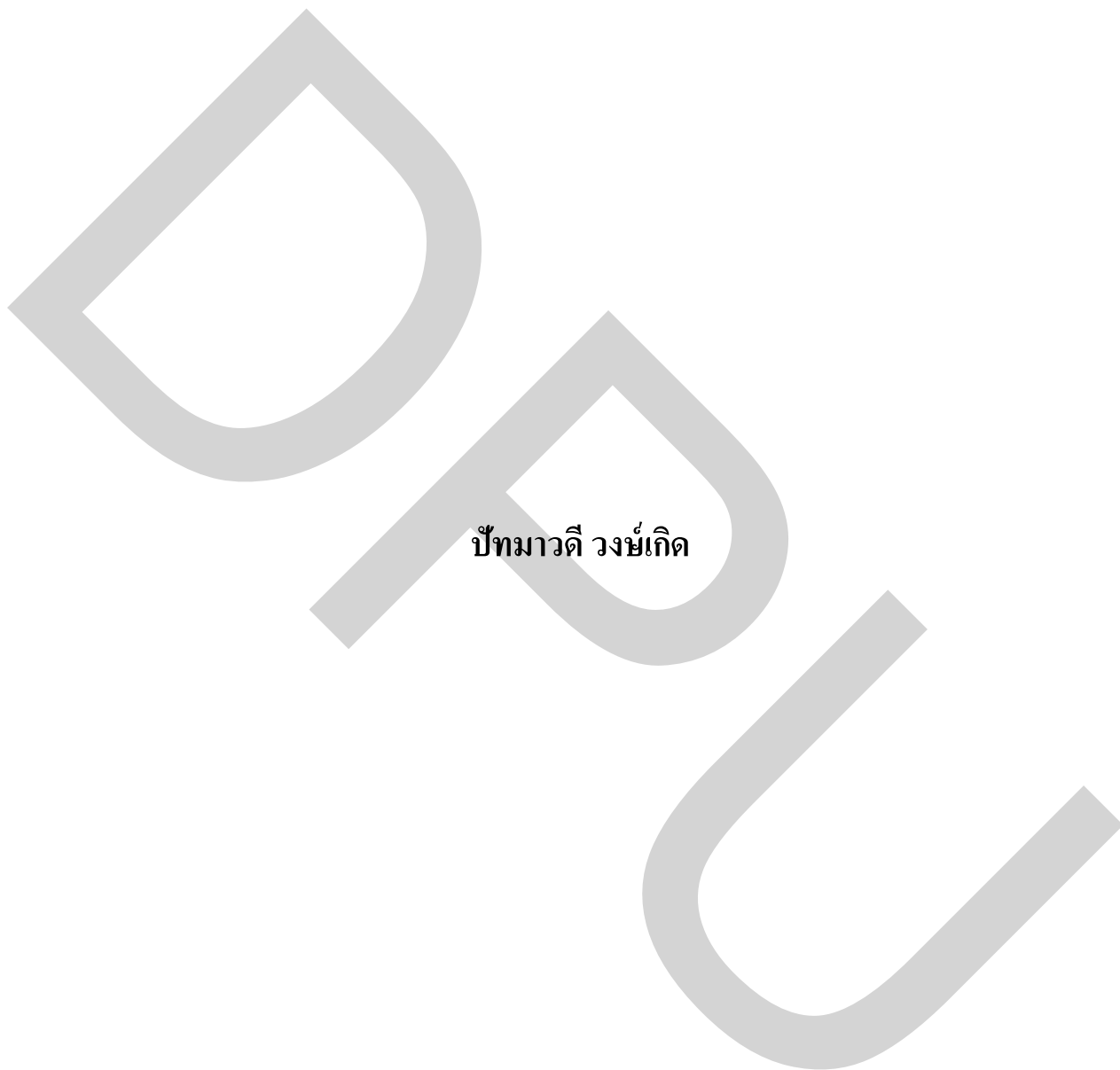
**Analysis of Elephants-related Myths in Folk Tales
of Surin-based Kui People**

ปัทมาวดี วงษ์เกิด

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิตศศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2555

การวิเคราะห์ ความเชื่อเชิงมายาคติเกี่ยวกับช้าง
ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทยกุย จังหวัดสุรินทร์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิเทศศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2555

**Analysis of Elephants-related Myths in Folk Tales
of Surin-based Kui People**

Patamawadee Wongkird

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of communication Arts

Department of mass communication

Faculty of communication, Dhurakij Pundit University

2012

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีผู้วิจัยขอขอบคุณ ผศ.ดร.จิตินัน บุญภาพ คอมมอน เป็นอย่างสูงที่ได้เมตตาดูแลและเอาใจใส่ในการให้คำแนะนำด้วยดีเสมอมาจนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์และโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้วิจัยต้องขอกราบขอบพระคุณ รศ.ดร.กุลทิพย์ ศาสตรารุจิ ประธานกรรมการ ผศ.ดร.อัศวิน เนตรโพธิ์แก้ว ดร.พัฒนพงษ์ จาคีเกตุ ดร.โสภัทร นาสวัสดิ์ กรรมการที่กรุณาชี้แนะและให้คำแนะนำทางวิชาการเพื่อให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์

ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและขอขอบพระคุณผู้ให้สัมภาษณ์ทุกท่านรวมถึงคนในชุมชนบ้านตากกลางทุกท่าน ที่ให้การต้อนรับหาข่าวหาข่าวและให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่ผู้วิจัย ได้แก่กลุ่มหมอซ้าง มีครูมาก สุขศรี ครูบาหมิว ศาลางาม ครูบานบุญมา แสนดี ครูอิน แสนดี ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านไทยกวยและประสบการณ์การคล้องช้าง

ขอขอบพระคุณกลุ่มนักวิชาการ ได้แก่ นางผกากรอง บุญเต็ม นางสาวจรรยา มากพงศ์ นายทองเหลือง บุญพร้อม พระอาจารย์หาญ ปัญญาธโร ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านของจังหวัดสุรินทร์ ได้เสนอแนะข้อมูลอันเป็นประโยชน์แก่งานวิจัยชิ้นนี้

ผู้ที่อยู่เบื้องหลังในการทำวิจัยครั้งนี้ ขอขอบพระคุณครอบครัว วงษ์เกิด มีคุณพ่อปาน ศักดิ์ และคุณแม่ปราณี ที่ช่วยหาข้อมูล ช่วยให้อำลางใจและสนับสนุนการทำวิจัยมาโดยตลอด ขอขอบคุณคุณย่าทองโปรย ที่คอยถามทุกวันว่าใกล้จบหรือยัง ทำให้ผู้วิจัยมีความกระตือรือร้นในการทำวิจัยมากขึ้น ขอขอบคุณน้องป้อน้องชายที่น่ารักที่คอยขับรถพาไปเก็บข้อมูล ขอขอบคุณน้ำส้มที่คอยเตือนสติให้ตั้งใจทำงานเสมอมา ขอขอบคุณพี่กั้งและพี่หนึ่งที่คอยดูแลและช่วยเหลือมาโดยตลอด ขอขอบคุณตาล กิ๊ก พี่เล็ก ที่ให้อำลางใจในยามท้อแท้ และเพื่อน ๆ ทุกคนซึ่งเปรียบเสมือนกัลยาณมิตรที่คอยให้อำลางใจจนสามารถผ่านพ้นอุปสรรคทุกประการมาได้

อนึ่ง หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีคุณค่าและประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าของผู้ที่สนใจ ผู้วิจัยขอขอบเป็นเครื่องบูชาพระพุทธรูป ครู อาจารย์ ที่ได้อบรมสั่งสอนให้การศึกษาแก่ผู้วิจัยด้วยดี มาตลอด ผู้วิจัยขอขอบความดีนี้ให้กับผู้มีพระคุณทุกท่าน

ปัทมาวดี วงษ์เกิด

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	๖
กิตติกรรมประกาศ.....	๗
สารบัญตาราง.....	๘
สารบัญภาพ.....	๙
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 ปัญหาคำวิจัย.....	6
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	7
1.4 ขอบเขตการวิจัย.....	7
1.5 นิยามศัพท์.....	7
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	10
2. แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	11
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม.....	11
2.2 ทฤษฎีมายาคติ.....	17
2.3 แนวคิดสัญวิทยา.....	22
2.4 แนวคิดการเล่าเรื่อง.....	26
2.5 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับนิทานพื้นบ้าน.....	30
2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	42
2.7 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	45

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
3. ระเบียบวิธีวิจัย.....	46
3.1 กรอบระเบียบวิธีวิจัย.....	46
3.2 กลุ่มตัวอย่างงานวิจัย.....	47
3.3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	51
3.4 ขั้นตอนการเก็บข้อมูล.....	51
3.5 ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล.....	53
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	53
3.7 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล.....	54
3.8 การนำเสนอข้อมูล.....	54
4. ผลของการวิจัย.....	56
4.1 ค่านิยมและความเชื่อเชิงมายาคติ เกี่ยวกับช่างที่สื่อสารผ่านนิทานพื้นบ้าน ไทยกู่ จังหวัดสุรินทร์.....	56
4.2 ความเชื่อของเยาวชน เกี่ยวกับช่างที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทยกู่ จังหวัดสุรินทร์.....	128
5. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	152
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	153
5.2 อภิปรายผล.....	172
5.3 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย.....	188
5.4 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป.....	188
5.5 ข้อจำกัดในการวิจัย.....	188
บรรณานุกรม.....	189

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
ภาคผนวก.....	194
ภาคผนวก ก. แนวคำถามในการสัมภาษณ์.....	195
ภาคผนวก ข. นิทานพื้นบ้านไทยภูเขา จังหวัดสุรินทร์ 11 เรื่อง.....	197
ภาคผนวก ค. ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึก.....	211
ภาคผนวก ง. ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่ม.....	222
ประวัติผู้เขียน.....	225

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1.1 ข้อมูลช้างเลี้ยงจังหวัดสุรินทร์.....	2
3.1 แสดงกรอบระเบียบวิธีวิจัย	46
4.1 แสดงแนวคิดด้านสัตววิทยาของนิทานเรื่อง คล้องช้าง (ก๊อบอะจิง).....	88
4.2 แสดงแนวคิดด้านสัตววิทยาของนิทานเรื่องตำนานพระมอเต่า (กานายหาวาอูเค็มมออะจิง).....	92
4.3 แสดงแนวคิดด้านสัตววิทยาของนิทานเรื่องคล้องช้างหรือสยบช้าง (ก๊อบอะจิง).....	95
4.4 แสดงแนวคิดด้านสัตววิทยาของนิทานเรื่องกำเนิดช้างในแดนสวรรค์ (อูมาเล็คอะจิงน้องกาเต๊ะซาหวัน).....	98
4.5 แสดงแนวคิดด้านสัตววิทยาของนิทานเรื่องสงครามยักษ์กับเทวดา (สงครามหยกน้องเทวดีย์).....	102
4.6 แสดงแนวคิดด้านสัตววิทยาของนิทานเรื่องกำเนิดช้างในเมืองมนุษย์ (อูมาเล็คอะจิงน้องกาเต๊ะกุก).....	105
4.7 แสดงแนวคิดด้านสัตววิทยาของนิทานเรื่องลูกช้างป่า (กอนเจียงโคด).....	108
4.8 แสดงแนวคิดด้านสัตววิทยาของนิทานเรื่องลูกช้าง (กอนอะจิง).....	111
4.9 แสดงแนวคิดด้านสัตววิทยาของนิทานเรื่องช้างบิน (อะจิงปาลร).....	114
4.10 แสดงแนวคิดด้านสัตววิทยาของนิทานเรื่องลูกพญาช้างเผือก.....	117
4.11 แสดงแนวคิดด้านสัตววิทยาของนิทานเรื่องคนปากมาก (กุกกาเนะหาวาปิ่น).....	120
4.12 สรุปแนวคิดมายาคติ ของนิทานทั้ง 11 เรื่อง.....	122
4.13 สรุปความคิดเห็นของเยาวชนที่มีต่อมายาคติ.....	148

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
5.1	สรุปแนวคิดมายาคติ ของนิทานทั้ง 11 เรื่อง.....	160
5.2	สรุปความคิดเห็นความเชื่อที่มีต่อมายาคติ.....	168
5.3	สรุปความเชื่อ ของนิทานทั้ง 11 เรื่อง	172

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 แผนภูมิ แสดงการทำงานของมายาคติ.....	21
2.2 แสดงการเปลี่ยนผ่านรูปแบบการศึกษาการเล่าเรื่องจาก สายวรรณกรรมมาสู่กาสื่อสารมวลชน.....	26
4.1 ภาพเชือกปะกำและศาลปะกำ.....	62
4.2 ภาพช้างหลังพิธีตัดงาช้าง.....	63
4.3 จุดประสงค์ของการถ่ายทอดนิทานพื้นบ้าน.....	66
4.4 แสดงกระบวนการทำงานของมายาคติ.....	87
4.5 แสดงกระบวนการ การสร้างความเชื่อ ไปสู่ความหมายทางวัฒนธรรม ของนิทานเรื่อง คล้องช้าง (ก๊อบอะจิง).....	89
4.6 แสดงกระบวนการ การสร้างความเชื่อ ไปสู่ความหมายทางวัฒนธรรม ของนิทานเรื่องตำนานพระมอเต่า (กานายหาวาอูเค็มมออะจิง).....	93
4.7 แสดงกระบวนการ การสร้างความเชื่อ ไปสู่ความหมายทางวัฒนธรรม ของนิทานเรื่องคล้องช้างหรือสยบช้าง (ก๊อบอะจิง).....	96
4.8 แสดงกระบวนการ การสร้างความเชื่อ ไปสู่ความหมายทางวัฒนธรรมของ นิทานเรื่องกำเนิดช้างในแดนสวรรค์ (อูมาเลื่อคอาจิงนีงกาเต๊ะซาหวัน)....	99
4.9 ภาพสุสานช้าง.....	100
4.10 ภาพรูปปั้นช้างเอราวัณที่อยู่ในช่วงกำลังปั้น.....	100
4.11 แสดงกระบวนการ การสร้างความเชื่อ ไปสู่ความหมายทางวัฒนธรรม ของนิทานเรื่องสงครามยักษ์กับเทวดา (สงครามหยักนี่งเทวดี้).....	103
4.12 แสดงกระบวนการ การสร้างความเชื่อ ไปสู่ความหมายทางวัฒนธรรม ของนิทานเรื่องกำเนิดช้างในเมืองมนุษย์ (อูมาเลื่อคอาจิงนีงกาเต๊ะกุย).....	106

สารบัญภาพ(ต่อ)

ภาพที่	หน้า
4.13 แสดงกระบวนการ การสร้างความเชื่อไปสู่ความหมายทางวัฒนธรรม ของนิทานเรื่อง ลูกช้างป่า (คอนเจียง โคด).....	108
4.14 ภาพการฝึกช้างจนเชื่อ.....	110
4.15 แสดงกระบวนการ การสร้างความเชื่อไปสู่ความหมายทางวัฒนธรรม ของนิทานเรื่อง ลูกช้าง (คอนอาจิง).....	111
4.16 แสดงกระบวนการ การสร้างความเชื่อไปสู่ความหมายทางวัฒนธรรม นิทานเรื่อง ช้างบิน (อาจิงปาสร์).....	114
4.17 แสดงกระบวนการ การสร้างความเชื่อไปสู่ความหมายทางวัฒนธรรม ของนิทานเรื่อง ลูกพญาช้างเผือก.....	117
4.18 แสดงกระบวนการ การสร้างความเชื่อไปสู่ความหมายทางวัฒนธรรม ของนิทานเรื่อง คนปากมาก (กุกานะฮาวาป็น).....	120
5.2 โมเดลผลการวิจัย.....	179

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การวิเคราะห์ ความเชื่อเชิงมายาคติเกี่ยวกับช้างที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้าน ไทยกุย จังหวัดสุรินทร์
ชื่อผู้เขียน	ปัทมาวดี วงษ์เกิด
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผศ.ดร.ฐิตินัน บัญญาภาพ คอมมอน
สาขาวิชา	นิเทศศาสตร์ (สื่อสารมวลชน)
ปีการศึกษา	2554

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาค่านิยมและความเชื่อเชิงมายาคติ เกี่ยวกับช้างที่
สื่อสารผ่านนิทานพื้นบ้านไทยกุย จังหวัดสุรินทร์ โดยศึกษาสัญลักษณ์และมายาคติที่ปรากฏในนิทาน
พื้นบ้านไทยกุย จังหวัดสุรินทร์ และเพื่อวิเคราะห์ความเชื่อของเยาวชนในหมู่บ้านตากกลาง ตำบล
กระโพ อำเภอกำแพง จังหวัดสุรินทร์ เกี่ยวกับช้างที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทยกุย จังหวัดสุรินทร์

วิธีการศึกษาเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยวิเคราะห์เนื้อหาในนิทาน
พื้นบ้าน ไทยกุย จังหวัดสุรินทร์ ทั้ง 11 เรื่อง และรวบรวมจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิง
ลึกสองกลุ่ม คือ กลุ่มหมอช้าง กลุ่มนักวิชาการ รวมไปถึงศึกษาการตีความของเยาวชนโดยวิธีการ
สัมภาษณ์กลุ่ม

ผลการวิจัยพบว่า ค่านิยมและความเชื่อเชิงมายาคติ เกี่ยวกับช้างที่สื่อสารผ่านนิทาน
พื้นบ้านไทยกุย จังหวัดสุรินทร์ คือ การห้ามตัดผมเมื่อมีคนในครอบครัวออกไปคล้องช้าง การเช่น
ไหว้ศาลปะกำ การเคารพนับถือหมอช้าง ความรักความผูกพันระหว่างคนกับช้าง ความกตัญญู
ความสามัคคี การกำเนิดช้างที่เป็นแนวความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เทวดาที่คอยปกป้องรักษาช้าง
รวมถึงการใช้คาถาอาคม โดยความเชื่อเหล่านี้ถูกถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษซึ่งมีวิธีการสื่อสาร
สามรูปแบบ คือ 1.) การสื่อสารระหว่างบุคคลโดยใช้วิธีเล่าปากต่อปาก 2.) การสื่อสารผ่านภาพ
3.) สื่อสารผ่านศิลปะการแสดง และการสื่อสารความเชื่อที่เกิดขึ้นส่วนหนึ่งมาจากสภาพแวดล้อมใน
ชุมชน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของคนในชุมชนอย่างใกล้ชิด ปรากฏออกมาในรูปของ
พฤติกรรมในชีวิตประจำวัน มีกฎระเบียบ ขนบธรรมเนียม พิธีกรรม เป็นต้น

ความเชื่อของเยาวชนในหมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ เกี่ยวกับช้างที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทยภูเขา จังหวัดสุรินทร์พบว่า เยาวชนให้การยอมรับนับถือ หรือยึดมั่นในสิ่งที่มองเห็นและไม่เห็น เช่นการนับถือศาลปะกำ นับถือผีบรรพบุรุษ เคารพนับถือหมอช้าง เป็นต้น ซึ่งการยอมรับนับถือนี้อาจมีหลักฐานอย่างเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้ หรืออาจจะไม่มีหลักฐานที่จะนำมาใช้พิสูจน์ให้เห็นจริงเกี่ยวกับสิ่งนั้นก็ได้อีก เพราะความเชื่อเกิดจากความกลัวและความไม่รู้ ซึ่งการตัดสินใจในความเชื่อนั้น อาจไม่มีเหตุผลเลย และความเชื่อของเยาวชนส่วนหนึ่งเกิดจากความเชื่อเชิงประจักษ์ คือเห็นบรรพบุรุษยังปฏิบัติในพิธีกรรมนั้น ๆ อยู่

อย่างไรก็ตามหน้าที่สำคัญของนิทานพื้นบ้าน สามารถเชื่อมโยงเนื้อเรื่องระหว่างคนกับช้าง ธรรมชาติ หรือความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกันเอง และระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติได้ โดยมีบทบาทในการสืบทอดวัฒนธรรม บทบาทในการสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของชุมชน บทบาทด้านการเป็นสื่อกลางของครอบครัว บทบาทของ “อำนาจเหนือธรรมชาติ” ที่เกี่ยวกับช้าง บทบาทในการสร้างให้เห็นถึงความผูกพันระหว่างคนกับช้างที่มีมาแต่อดีต บทบาทที่สามารถเชื่อมโยงพระพุทธศาสนา บทบาทด้านการให้ความบันเทิง ทุกบทบาทล้วนเป็นหน้าที่สำคัญของนิทานพื้นบ้านที่สร้างพื้นฐานของความเชื่อ ทำให้คนในชุมชนอยู่ด้วยกันอย่างปกติสุข และนิทานทำให้ทราบว่าในอดีตคนในชุมชนไม่มีกฎหมายเหมือนปัจจุบัน จึงได้ใช้ความเชื่อและค่านิยมเป็นตัวควบคุมความประพฤติของคนในชุมชน และก็ยังใช้มาจนตราบทุกวันนี้

จึงสรุปได้ว่า ความเชื่อเชิงมายาคติเกี่ยวกับช้าง ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทยภูเขา จังหวัดสุรินทร์ มีการถ่ายทอดความเชื่อสู่เยาวชนโดยสื่อสารผ่านวิธีการเล่า และความเชื่อที่เกิดขึ้นมีการปรับเปลี่ยนความเชื่อที่มีอยู่เดิมให้เข้ากับยุคสมัยปัจจุบัน โดยยังมีพื้นฐานความเชื่อเช่นเดิมอยู่ เป็นบทพิสูจน์ได้ว่าความเชื่อที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทยภูเขา จังหวัดสุรินทร์ ยังไม่ได้เลือนหายไปไหนแต่ยังคงอยู่กับทุกคนในชุมชนหมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

Thesis Title	Analysis of Elephants-related Myths in Folk Tales of Surin-based Kui People
Author	Patamawadee Wongkird
Thesis Advisor	Asst. Prof. Dr. Thitinan Boonpap Common
Department	Communication Arts (mass communication)
Academic Year	2011

ABSTRACT

The purpose of this research is to study the beliefs, values, and myths. Elephants communicate with the Kui Thai folk Tales. Surin province. The signs of the myths and folk Tales of Thailand's. Surin province. And to analyze the beliefs of young people in the Ta Klang villages in the Krapho district Thatum Surin. About the elephant in Thai folk Tales Kui. Surin province.

This research covers qualitative methodology, collecting data by analyse tale substance Thai Kui Of Surin Province 11 stories and collecting data from related documents, in-depth interviews on 2 sample groups, Kui Mahouts and their academician cluding study interpretation of the youth by the way Focus Group Interview

The results showed that Values and beliefs, myths. Elephants communicate with the Kui Thai folk Tales. Surin is to not cut your hair when a family member to hold elephants, respect to As regards type of spirit house called San-Pa-Kam. The venerable Kui Mahouts. The love relationship between man and elephant, the elephant was gratitude for the unity of the faith in Buddhism. Angels who protect elephants. Including the use of black magic. By these beliefs are transmitted from parents to communicate with three types: 1.) Communication between individuals by using his mouth 2.) To communicate through images, 3.) Through the performing arts. And communications that were part of the environment. Community, which is related to the

behavior of people in the community closer. Appear in the form of behavior in daily life, customs, rituals, rules, regulations, etc.

Beliefs of young people in the villages in the Krapho district Thatum Surin. About the elephant in Thai folk Tales Kui. Surin finds. Young people to respect. Or hold on to things to see and be seen. As regards type of spirit house called San-Pa-Kam. Animist ancestors. Kui Mahouts is revered as the recognition may be sufficient evidence to prove it. Or maybe there is no evidence to prove the truth about what it was. This belief was based on fear and ignorance. The decision of faith. It may be unreasonable. And beliefs of young people from that part of the empirical The father is a ritual that is performed.

However, the role of folklore. Can only link between natural or human-elephant relations of the community themselves. Between the sacred and the supernatural. The role of cultural transmission. Role in the creation of community solidarity. The role of the intermediary role of the family of the "supernatural" about elephants. Role in creating a real bond between people and elephants have past. Roles can be linked to religion. The role of entertainer. All roles are important functions of the folk tales that form the basis of faith. People living together in peace. The story shows that the community does not like the current law. The beliefs and values to control the behavior of people in the community. And as long as it is today.

Therefore, it can be The myth is based on elephants. in the Thai folk Tales. Surin province. to convey to young people by communicating through storytelling. And that the modification of the existing to the present era is the same basic beliefs. As proof that the belief in the folk Tales of Thailand's. Surin province. also did not disappear, but remained with the people Ta Klang village in Krapho District, Thatum Surin province.

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นิทานพื้นบ้าน เป็นเรื่องเล่ามุขปาฐะที่ถือเป็นการสื่อสารที่มีจิตต์วิญญาณมาช้านาน ซึ่งคำว่า นิทาน ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546:588) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “เป็นเรื่องที่เล่ากันมา เช่น นิทานชาดก นิทานอีสป”

นักคติชนวิทยาได้ให้ความหมายของนิทานเฉพาะลงไปว่า หมายถึง เรื่องเล่าที่เล่าสืบต่อกันมาเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ใช้วาจาเป็นสื่อในการถ่ายทอด หรือถ่ายทอดด้วยวิธีมุขปาฐะก็ได้ แต่บางส่วนก็ได้รับการบันทึกไว้บ้างแล้ว (กิ่งแก้ว อัครถาวร อ้างถึงใน วิเชียร เกษประทุม 2550:1)

นิทานพื้นบ้านจัดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหนึ่ง ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าที่สุด ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ นิทานสามารถสร้างความสนุกสนานเพลิดเพลิน ช่วยกล่อมเกล่าจิตใจให้มีความสุข ส่งเสริมจินตนาการ ได้แนวคิด คติความเชื่อ คติเตือนใจ ตลอดจนทั้งได้รับความรู้ด้านสำนวนของภาษา ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมประเพณีและค่านิยมในสังคม นิทานจึงมีประโยชน์ในการนำไปปรับใช้กับการดำเนินชีวิตได้ดี และการเล่านิทานนั้นมีมาแต่ดึกดำบรรพ์ ซึ่งการเล่านิทานทำให้รู้ได้ว่ามนุษย์เราทั่วไปต้องการเครื่องบันเทิงใจยามว่างงานประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาแต่ศาสนา เป็นเรื่องที่มีอิทธิพลเหนือจิตใจมนุษย์ และเป็นต้นเหตุให้นิทานเกิดขึ้นมากกมาย (วิเชียร เกษประทุม, 2550:1-13)

นิทานพื้นบ้านที่ผู้วิจัยสนใจก็คือ นิทานเกี่ยวกับช้างของชาวไทยภูเขา จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งชาวไทยภูเขาเป็นชาวพื้นเมืองของ จังหวัดสุรินทร์ มีความผูกพันกับช้างมาตั้งแต่อดีต โดยจากคำขวัญที่ว่า “สุรินทร์ถิ่นช้างใหญ่ ผ้าไหมงาม ประคำสวย ร่ำรวยปราสาท ผักกาดหวาน ข้าวสารหอมงามพร้อมวัฒนธรรม” จากคำขวัญของจังหวัดสุรินทร์ “ช้าง” ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งที่สร้างความโดดเด่นให้แก่

ชาวจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งมีประวัติความเป็นมาพร้อมๆ กับบรรพบุรุษผู้เข้ามาก่อตั้ง จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2302 ปราภฏหลักฐานว่า “เชียงปุม” ซึ่งเป็นหัวหน้าบ้านเมืองที่ (อำเภอเมืองสุรินทร์) ในขณะนั้นได้ช่วยจับช้างเผือกส่งกรุงศรีอยุธยาได้สำเร็จ จึงได้เลื่อนบรรดาศักดิ์ เป็นหลวงสุรินทรภักดี (เชียงปุม)ปกครองบ้านเมืองที่ และเมื่อปี 2306 หลวงสุรินทรภักดี (เชียงปุม) ได้ย้ายจากบ้านเมืองที่มาจากุประทายเป็นเมืองประทายสมันต์หรือไผทสมันต์ (เป็นจังหวัดสุรินทร์ในปัจจุบัน) เพราะมีชัยภูมิที่เหมาะสม และได้ทำความดีความชอบ จึงได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นพระยาสุรินทรภักดีศรีณรงค์จางวาง (เชียงปุม) เป็นเจ้าเมืองขึ้นตรงต่อเมืองพิมาย ต่อมาปี พ.ศ.2329 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้ทรงโปรดพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อเมืองไผทสมันต์ เป็นเมืองสุรินทร์ ตามสร้อยบรรดาศักดิ์ของเจ้าเมืองสุรินทร์ (บุญชาน โทจันทร์ 2553:80-107) ชาวไทยกุยถือได้ว่าเป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิมที่มีความดีงามกล้าหาญ เป็นเกียรติประวัติคู่บ้านคูเมืองสุรินทร์ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะเมื่อพูดถึงช้างก็เป็นที่รู้กันว่าต้องไปคูที่หมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

ตารางที่ 1.1 ข้อมูลช้างเลี้ยง จังหวัดสุรินทร์

ลำดับที่	พื้นที่ / อำเภอ	จำนวนช้างทั้งหมด		อยู่ในพื้นที่	ไปกทม.	หากินที่อื่น	ไม่ระบุ	รวม
		(เชือก)	คิดเป็น	(เชือก)	(เชือก)	(เชือก)	(เชือก)	(เชือก)
1	อ.เมืองสุรินทร์	97	19.76%	-	-	-	97	97
2	อ.จอมพระ	2	0.41%	-	-	2	-	2
3	อ.ท่าตูม	263	53.56%	87	35	141	-	263
4	อ.ชุมพลบุรี	76	15.48%	-	-	-	76	76
5	อ.สังขะ	23	4.68%	-	-	22	1	23
6	อ.เขวาสินรินทร์	27	5.50%	-	-	21	6	27
7	อ.พนมดงรัก	3	0.61%	-	-	3	-	3
รวม		491	100 %	87	35	189	180	491
				17.72%	7.13%	38.49%	36.66%	100 %

ที่มา : ที่ทำการปกครองจังหวัดสุรินทร์

จากตารางข้างต้น ผู้วิจัยได้เลือกอำเภอท่าตูมในการศึกษาครั้งนี้ เนื่องจากจำนวนช้างของอำเภอท่าตูมมีจำนวนมากและยังอาศัยอยู่ในพื้นที่มากกว่าอำเภออื่น ๆ ดังนั้นชาวบ้านที่เลี้ยงช้างดำรงชีวิตอยู่กับช้างย่อมอยู่ในอำเภอท่าตูมเป็นส่วนใหญ่ และหมู่บ้านที่ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาคือหมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม เพราะหมู่บ้านตากกลางเป็นหมู่บ้านเดียวที่ชาวบ้านยังมีอาชีพคล้องช้างป่ามาฝึกเป็นช้างงาน และชาวบ้านตากกลางดั้งเดิมเป็นชาวกูย (ข้อมูลช้างเลี้ยง จังหวัดสุรินทร์, 2554, 4 กรกฎาคม) ซึ่งมีความสอดคล้องในงานวิจัยครั้งนี้ที่ต้องการศึกษา นิทานเกี่ยวกับช้างของชาวไทยกูย จังหวัดสุรินทร์

หมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ เป็นชุมชนชาวกูยที่มีขีดความสามารถพึ่งตัวเองในทางเศรษฐกิจ คือ มีความสามารถในการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจที่ได้จากป่า และทำการผลิตเพื่ออยู่เพื่อกินในครัวเรือน ยังมีความสามารถในการพัฒนา เทคโนโลยีทางการผลิตเพื่อการดำรงชีวิตประจำวัน มีการจัดระเบียบทางการปกครองในชุมชนอย่างมีศักดิ์ศรี ผู้มีอาวุโสที่สุดเป็นผู้มีบทบาทต่อการตัดสินใจในชุมชน ซึ่งชาวกูย เรียกว่า “โฆด” ชาวกูยนิยมเลี้ยงช้าง ซึ่งสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ชาวกูยจะออกไปจับช้างในป่าด้วยการคล้องช้าง เรียกว่า “โพนช้าง” เป็นการจับช้างโดยหมอช้าง ใช้บ่วงมาศที่เรียกว่า “เชือกปะกำ” ทำจากหนังควายถือเป็นของศักดิ์สิทธิ์เป็นที่สิงสถิตของดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ครูบาอาจารย์คล้องเท้า ช้างแล้วผูกกับต้นไม้ และนำมาฝึกใช้งานในการคล้องช้างกระทำปีละครั้ง ราวเดือน 11-12 ช้างที่ตายลงจะมีการฝังอย่างดีและจะขุดกระดูกขึ้นมา ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้และในชาวกูยจับช้าง(กูยดำหรือ) มีระบบระเบียบพิธีกรรมก่อนออกไปจับช้างอย่างเคร่งครัด โดยมีการตกลงมอบหมายอำนาจให้แต่ละคนกระทำเหนือกลุ่มหรือคณะดังนี้ ครูบาใหญ่ เป็นหมอช้างใหญ่ หรือประกำหลวง หรือ หมอเฒ่า เป็นผู้ออกจับช้างแต่ละครั้ง เป็นประธานในพิธีเช่นผีประกำ และประกอบพิธีกรรมทั้งหลายทั้งปวง ในขณะที่เดินป่าก็จะเป็นผู้ชี้ขาด และตัดสินใจ ขณะกระทำการจับช้างป่ามีคาถาอาคมสูง สามารถป้องกันภัยทั้งจากภูตผีและสัตว์ป่าด้วยเวทมนต์ ในการออกจับช้างป่าแต่ละครั้ง ครูบาใหญ่จะต้องแสดงความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ นอกจากนั้นชาวกูยยังนับถือวิญญาณได้แก่ภูตผีปีศาจ เจ้าที่เจ้าทาง เจ้าป่าเจ้าเขา ผีปอบ และเรื่องขวัญ ในหมู่บ้านจะมีแม่เฒ่าทำหน้าที่ดูแลความเจ็บไข้ชาวกูยเชื่อว่าการเจ็บป่วยเกิดจากการกระทำของผีจึงมีการอ่อนวอนให้ผีพอใจ โดยมีการรำแกลมอ หรือฝีมอ ผู้ที่จะรำฝีมอต้องผ่านพิธีไหว้ครู ครอบครัวชาวกูยยังมีพิธีไหว้พระแม่ สันนิษฐานกันว่าเป็นพิธีที่ได้จากเขมร พิธีนี้เป็นพิธีเสี่ยงทายเพื่อดูปริมาณน้ำฝนที่จะตกในเดือนต่างๆ ที่เป็นฤดูทำนาในปี (ข้อมูลเกี่ยวกับช้างสุรินทร์, 2554, 4 กรกฎาคม)ซึ่งจะสังเกตได้ว่า ชาวกูยอาศัยอยู่ในพื้นฐานแห่งความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติซึ่งไม่สามารถสรุปได้ในเชิงวิทยาศาสตร์ได้ เป็นความเชื่อที่กำหนดวิถีมนุษย์ ความเชื่อเป็นมูลเหตุที่สำคัญต่อการแสดงออกของคนในสังคม เมื่อคนในสังคมมีความเชื่อเรื่องใดยอม

ประพจน์ปฏิบัติหรือแสดงออกทางประเพณี พิธีกรรมหรือด้วยสิ่งอื่น ๆ ให้สอดคล้องกับความเชื่อนั้น ๆ ความเชื่อเกิดจากการแสวงหาคำตอบในสิ่งที่ตนไม่รู้ โดยการเดาหรือเปรียบเทียบกับสิ่งที่ตนเคยรู้หรือเคยตามที่เคยมีผู้เล่ามาก่อน บางครั้งความเชื่อเหมือนไร้เหตุผล บางครั้งก็ดูเป็นเหตุผลน่าเชื่อถือและบางครั้งในความไร้เหตุผลนั้นมนุษย์ก็ยังไม่สามารถหาคำตอบที่ดีกว่าจึงยังต้องเชื่อต่อไป (เรณู อรรถฐาเมศร์, 2528:158)

ดังนั้นแล้วผู้วิจัยจึงเล็งเห็นว่า หากมาวิเคราะห์ความเชื่อเชิงมายาคติ เกี่ยวกับช้างที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทยภูษ จังหวัดสุรินทร์ ที่มีอยู่ในนิทานพื้นบ้านของชาวไทยภูษ น่าจะปรากฏค่านิยมความเชื่อที่แฝงอยู่ในตัวนิทานพื้นบ้าน และสามารถนำมาศึกษาผลของการถ่ายทอดวัฒนธรรมสู่เยาวชนในหมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ว่าเยาวชนเหล่านี้ยังมีความเชื่อหรือไม่มีความเชื่ออย่างไร เพราะอะไร ด้วยอิทธิพลของวัฒนธรรมจากตะวันตก มีชาวต่างชาติเข้ามา จึงเกิดอิทธิพลต่อคนรุ่นใหม่ ซึ่งวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม อย่างเช่นนิทาน ถ้าหากไม่มีการจดบันทึกหรือไม่มีการสืบทอด ก็จะสูญหายไปกับคนรุ่นเก่า และนิทานพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์ มีความหลากหลายของภาษา ที่คนทั่วไปไม่สามารถเข้าใจได้ง่ายๆ ไม่ว่าจะ เป็นสำเนียงเหนือหา และภาษา ที่สื่อสารออกมา และนิทานพื้นบ้านไทยภูษนั้นจะมีลักษณะพิเศษคือมีความเชื่อเรื่องราวเกี่ยวกับช้างส่วนใหญ่ ที่สำคัญยังมีนิทานที่ทำให้คนในชุมชนเกิดความรักในเชื้อสายหรือภาษาของตนเองรวมถึงไปถึงวิถีชีวิตคนกับช้าง อย่างเช่นนิทานเรื่อง คล้องช้าง ช้างป่า เป็นต้น

ผู้วิจัยต้องการศึกษานิทานเกี่ยวกับช้างของชาวไทยภูษ ในจังหวัดสุรินทร์ ในแง่มุมของมายาคติ ซึ่งมายาคติ หมายถึงการสื่อความหมายด้วยคติความเชื่อทางวัฒนธรรม ซึ่งถูกกลบเกลื่อนให้เป็นที่รับรู้เสมือนว่าเป็นธรรมชาติหรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นกระบวนการของการลงให้หลงอย่างหนึ่ง แต่ก็มิได้หมายความว่ามายาคติเป็นการโกหกหลอกลวงแบบปั้นน้ำเป็นตัว มายาคตินั้นมิได้ปิดอำพรางสิ่งใดทั้งสิ้น ทุกอย่างปรากฏอยู่ต่อหน้าต่อตาเราอย่างเปิดเผย แต่เราต่างหากที่คุ้นเคยกับมันเสียจนไม่สังเกตว่าเป็นสิ่งประกอบสร้างทางวัฒนธรรม หลงคิดไปว่าค่านิยมที่ยึดถืออยู่นั้นเป็นธรรมชาติ หรือเป็นไปตามสามัญสำนึก (วรรณพิมล อังคสิทธิ์สรรพ, 2544 อ้างถึงใน ทยากร แซ่แต้, 2551:38) ซึ่งบางครั้งเรามองว่านิทานที่เราฟังมาตั้งแต่เด็กคือเรื่องจริง เพราะนิทานบางเรื่องมักจะมีสถานที่นั้นจริงหรือด้วยเรากันเคยกับวัฒนธรรมกับสิ่งที่เราพบเห็นบ่อยๆ ผู้วิจัยจึงมองว่านิทานเป็นมายาคติหนึ่งที่ทำให้ชาวไทยภูษในชุมชนบ้านช้าง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ สามารถดำรงชีวิตในชุมชนอย่างมีความสุข และรู้สึกปลอดภัยจากอันตรายไม่ว่าจากผี จากไสย

ศาสตร์ เป็นต้น นี่คือข้อเหตุผลเบื้องต้นที่ทำให้ผู้วิจัยต้องการจะศึกษาเจาะลึกเข้าไปยังมายาคติ จากชุมชนแห่งนี้

ในสังคมปัจจุบัน เรายังสามารถพบเห็นมายาคติได้ทั่วไปเพียงแต่ว่ามายาคติ มีการแปลงตนเอง วาทะของมายาคตินั้น ไม่จำเป็นว่าจะต้องเกาะอิงอยู่กับภาษาเหมือนกับคำพูดทั่วไป มายาคติสามารถแฝงอยู่ในวัตถุและปรากฏการณ์มากมาย เงื่อนไขที่จะทำให้สิ่งหนึ่งสิ่งใดกลายเป็นมายาคติคือการที่สังคมหรือวัฒนธรรมนั้นเข้าไปยุ่งเกี่ยวแทรกแซง โดยหยิบยื่นความหมายคุณค่าต่าง ๆ นานา (ทั้งในด้านดีและด้านร้าย) ให้แก่สิ่งต่างๆ เหล่านั้น Barthes ใช้มายาคติเป็นกรอบที่เชื่อว่าทุกสิ่งสามารถกลายเป็นมายาคติได้ทั้งสิ้น เพราะความสามารถในการสร้างความหมายของมนุษย์ มายาคติเป็นผลผลิตจากสังคมและวัฒนธรรมของคนกลุ่มหนึ่ง ชนชั้นหนึ่งหรือหลายกลุ่มหลายชนชั้น มายาคติสัมพันธ์กับการเมือง เศรษฐกิจและสังคมอย่างแน่นแฟ้น ในฐานะเป็นบริบททางประวัติศาสตร์ที่กำหนดการดำรงอยู่ของมัน มายาคติมีที่ไปที่ไปท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง ไม่มีมายาคติใดผูกขึ้นมาได้เองจากธรรมชาติ และความเชื่อเกี่ยวกับช้างที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทย กูย จังหวัดสุรินทร์ จะยังมีความเชื่อหรือไม่อย่างไร ต้องขึ้นอยู่กับการปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเมื่อสัญลักษณ์กระทบกับความรู้สึกหรืออารมณ์ของผู้ใช้สารและค่านิยมในวัฒนธรรมของเขา ความหมายแฝงที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทย กูย จ.สุรินทร์ จึงเป็นความหมายทางอ้อมที่เกิดจากข้อตกลงของกลุ่มหรือเกิดจากประสบการณ์เฉพาะบุคคลเป็นความหมายที่ถูกประกอบสร้างอย่างเป็นอัตวิสัย (Subjective) ไม่ว่าจะอยู่ในระดับบุคคลหรือในระดับสังคมและความหมายแฝงจะเปลี่ยนแปลงไปตามวัฒนธรรมในการรับสาร

การเล่าเรื่อง เป็นการบรรยายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงหรือเหตุการณ์ที่สร้างขึ้นเองซึ่งบุคคลหนึ่งนำไปถ่ายทอดยังอีกบุคคลหนึ่งโดยอาศัยภาษาพูด ภาษาเขียน หรือแม้แต่ภาษาสัญลักษณ์ ในการเล่าเหตุการณ์เรื่องดังกล่าว ดังนั้นเมื่อสื่อใดมีบทบาทในการรายงานเหตุการณ์ก็สามารถนำเอาวิธีการของการเล่าเรื่องมาใช้เพื่อถ่ายทอดเหตุการณ์ได้ทั้งสิ้น ซึ่งรูปแบบการเล่าเรื่องสามารถกระทำได้หลายลักษณะ เช่น การเล่าเรื่องในนวนิยาย เรื่องสั้น ประวัติศาสตร์ ละคร อัตชีวประวัติ และการรายงานข่าว(อดิสา วงศ์ลักษณ์พันธ์,2542:22 อ้างถึงใน วิริยา วิฑูรย์ศฤงคารศิลป์,2548:15)

สำหรับในโลกของสื่อมวลชนแล้ว (กาญจนา แก้วเทพ,2543:324) กาญจนา แก้วเทพกล่าวว่าวิธีการเล่าเรื่องที่ใช้อยู่ในสื่อสมัยใหม่ เช่นสื่อมวลชนนั้นมีรากฐานความเป็นมาจาก “วิธีการ

เล่านิทานแบบโบราณ” ซึ่งมีองค์ประกอบหลัก ๆ คือ ตัวละครเอก ตัวละครรอง มีลำดับขั้นตอน มีผู้ร้าย พระเอก มีตอนเริ่มต้น กลาง ๆ เรื่องและตอนจบ มีจุดหักเหพลิกผันและมีโครงเรื่องที่ผู้ชมคุ้นเคย

นิทานเป็นเรื่องเล่าอย่างหนึ่งที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เพราะการบอกเล่าหรือการสอนอย่างตรงไปตรงมาบางคนไม่เข้าใจหรือเข้าใจแต่ไม่ยอมรับ นิทานง่าย ๆ บางเรื่องกลับช่วยให้ลูกใจคิดได้สติได้แนวทางที่ดีสามารถนำไปใช้ประโยชน์แก่ตนเองก็มีมาก (อารีย์ ทองแก้ว, 2549: 100-101)

นิทานเกี่ยวกับช้างจึงทำให้เราเห็นภาพสะท้อนวิถีชีวิตชาวไทยอยู่ในหมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ที่อยู่กันอย่างเรียบง่ายหาความสนุกสนานด้วยการเล่านิทานให้ลูกหลานฟัง เป็นการอบรมสั่งสอนให้เด็กค่อย ๆ ซึมซับความดี รู้เรื่องบาปบุญคุณโทษ การอาศัยอยู่ในชุมชนอย่างสงบสุข ซึ่งนิทานเกี่ยวกับช้างย่อมมีคติหรือความเชื่อแฝงไว้ เป็นเล่ห์กลของบรรพบุรุษที่สร้างไว้อย่างแนบเนียน

ด้วยเหตุผลนี้ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญ และมีความสนใจที่จะเข้าไปศึกษา การวิเคราะห์ความเชื่อเชิงมายาคติเกี่ยวกับช้าง ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทยยุค จังหวัดสุรินทร์ เนื่องจากต้องการทราบถึง ความเชื่อค่านิยมที่ปรากฏอยู่ในนิทานพื้นบ้านไทยยุค ทั้งความเชื่อในด้านเนื้อหา ภาษา ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมในนิทานพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์ สร้างความสัมพันธ์ระหว่างคติความเชื่อและวิถีชีวิตของคนชนบทในนิทานได้อย่างไร รู้ถึงความหมายแฝงที่ปรากฏอยู่ในนิทานพื้นบ้าน จังหวัดสุรินทร์ รวมไปถึงความเชื่อของเยาวชนในหมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ มีความเชื่ออย่างไรเกี่ยวกับช้างในนิทานพื้นบ้านไทยยุค

1.2 ปัญหาวิจัย

1. มายาคติเกี่ยวกับช้างในนิทานพื้นบ้านไทยยุค จังหวัดสุรินทร์ สื่อสารค่านิยมและความเชื่ออย่างไร
2. เยาวชนในหมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ มีความเชื่อเกี่ยวกับช้างในนิทานพื้นบ้านไทยยุคอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาค่านิยมและความเชื่อเชิงมายาคติ เกี่ยวกับช้างที่สื่อสารผ่านนิทานพื้นบ้านไทยกุย จังหวัดสุรินทร์
2. วิเคราะห์ความเชื่อของเยาวชนในหมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ เกี่ยวกับช้างที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทยกุย จังหวัดสุรินทร์

1.4 ขอบเขตการวิจัย

ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์ ความเชื่อเชิงมายาคติเกี่ยวกับช้าง ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทยกุย จังหวัดสุรินทร์ เป็นการศึกษาจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยอาศัย แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม ทฤษฎีมายาคติ แนวคิดสัญวิทยา แนวคิดการเล่าเรื่อง เอกสารที่เกี่ยวกับนิทาน มาเป็นกรอบในการศึกษา ซึ่งนิทานพื้นบ้านไทยกุย ของจังหวัดสุรินทร์ ได้รับการรวบรวมโดย ผศ.อารีย์ทองแก้ว ซึ่งทำงานร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ นิทานพื้นบ้านไทยกุยได้มีการรวบรวมไว้ทั้งหมด 54 เรื่อง โดยในจำนวน 54 เรื่อง เป็นเรื่องเกี่ยวกับช้างทั้งหมด 11 เรื่อง ได้แก่อยู่ในภาคผนวก ข. ซึ่งผู้วิจัยจะใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

1.5 นิยามศัพท์

ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือ หรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทั้งที่มีตัวตนหรือไม่ก็ตาม ตัวละครอาจเป็นคนหรือสัตว์ก็ได้ มีการสร้างความคิด โดยแสดงถึงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบย่อยต่างๆ ทั้งทางด้านความคิดเรื่ององค์รวม ความคิดเรื่องการเปลี่ยนรูป ความคิดเรื่องกฎเกณฑ์ โดยงานวิจัยเล่มนี้จะศึกษาค่านิยมและความเชื่อเกี่ยวกับช้างของชาวกุยจังหวัดสุรินทร์ผ่านนิทานพื้นบ้าน

ค่านิยม หมายถึง วิธีจัดรูปพฤติกรรมของมนุษย์ที่ฝังแน่นอยู่ในตัวคน และเป็นสิ่งที่เรายึดถือปฏิบัติต่อ ๆ กันมา

มายาคติ หมายถึง การสื่อความหมายด้วยคติความเชื่อทางวัฒนธรรม ที่ปรากฏอยู่ในนิทานพื้นบ้านไทยกุย จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งถูกกลบเกลื่อนให้เป็นที่รับรู้เสมือนว่าเป็นธรรมชาติ หรือ

ตามสามัญสำนึกซึ่งแฝงอยู่ในวัตถุและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนหมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

นิทานพื้นบ้านเกี่ยวกับช้าง หมายถึง นิทานของชาวไทยภูเขา จังหวัดสุรินทร์ ที่เกี่ยวกับช้าง โดยเป็นเรื่องเล่าสืบต่อกันมา จากปากต่อปาก ซึ่งมีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร รวบรวมโดย ผศ.อารีย์ ทองแก้ว ร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ จำนวนทั้งหมด 11 เรื่อง ซึ่งมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ได้ดำเนินการถ่ายทอดและรวบรวมนิทานต่อจากศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยอีสานใต้-สุรินทร์

การเล่าเรื่อง หมายถึง แสดงวิถีคิดของผู้เล่าที่เกิดจากเหตุการณ์จริงหรือเหตุการณ์ที่สร้างขึ้นเองซึ่งบุคคลหนึ่งนำไปถ่ายทอดยังอีกบุคคลหนึ่ง โดยอาศัยภาษาพูด ภาษาเขียน หรือแม้แต่ภาษาลัทธิลักษณ์ในการเล่าเหตุการณ์เรื่องดังกล่าว ซึ่งรูปแบบการเล่าเรื่อง สามารถกระทำได้หลายลักษณะ เช่น การเล่านิทาน นวนิยาย เรื่องสั้น เป็นต้น

องค์ประกอบที่สำคัญของการเล่าเรื่องมีดังนี้

โครงเรื่อง (Plot) แนวคิดของเรื่อง (Theme) ตัวเอก (Hero/Heroine) หรือผู้เล่า ผู้ร้าย (Villains) หรือผู้อื่น ช่วงเวลา (Time) ,สถานที่ (Place) เครื่องแต่งกาย (Costume) วิธีการเดินทางหรือยานพาหนะที่ใช้ (Locomotion) และอาวุธ (Weapon) หรือเครื่องมือที่พระเอกและนางเอกใช้จัดการผู้ร้าย (ผู้อื่น) ในสถานการณ์ต่าง

ความหมายแฝงหรือความหมายโดยนัย (Connotative Meaning) หมายถึง สิ่งที่เป็นความหมายทางอ้อมที่เข้าใจกันเฉพาะกลุ่มหรือเกิดจากประสบการณ์เฉพาะบุคคล

วัฒนธรรม หมายถึง วัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านชาวไทยภูเขาจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งแบ่งออกได้ดังนี้

1. ผลรวมของหลายสิ่งหลายอย่าง เช่น ความรู้ ความเชื่อ การนับถือศาสนา การดำเนินชีวิต รวมทั้งสิ่งของเครื่องใช้
2. สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น เพื่อใช้เป็นที่ช่วยในการดำเนินชีวิต ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้น
3. วิถีชีวิตหรือการดำเนินชีวิตของมนุษย์

4. เป็นมรดกทางสังคม เป็นผลของการถ่ายทอดการเรียนรู้ เครื่องมือ ซึ่งในกระบวนการดังกล่าวต้องอาศัยการสื่อสาร โดยใช้สัญลักษณ์ เช่น การถ่ายทอดวัฒนธรรมจากรุ่นก่อนๆ ดำเนินสืบเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบันไม่ขาดหายไป

5. ผลจากการช่วยกันสร้างสรรค์ของมนุษย์ และได้มีการปรับปรุงดัดแปลง สิ่งใดที่ไม่ดีหรือล้าสมัยก็ไม่ใช้อีกต่อไป เช่น นิทานพื้นบ้านที่เคยเล่าปากต่อปาก ก็นำมารวบรวมบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และมีลูกเล่น คือภาพประกอบที่ทำให้หน้าสนใจและน่าอ่านมากขึ้น

6. เป็นของส่วนรวม ไม่ใช่ของใครคนใดคนหนึ่ง

ชาวกูย หมายถึง กลุ่มชนพื้นเมืองสุรินทร์ที่พูดภาษาส่วย หรือ ภาษากูย ที่อาศัยในหมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ เป็นชาวไทยท้องถิ่นกลุ่มเดียวที่มีอาชีพในการจับช้าง เลี้ยงช้าง ฝึกช้างมาแต่อดีต

หมอซ้าง หมายถึง ชาวกูยที่อาศัยอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ เป็นบุคคลซึ่งเป็นเจ้าของภูมิปัญญาและนำภูมิปัญญามาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตจนประสบความสำเร็จจากการสั่งสมประสบการณ์และสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้เชื่อมโยงคุณค่าภูมิปัญญาของอดีตกับปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับการดำรงชีพในปัจจุบัน และเป็นที่เคารพนับถือจากคนในชุมชนและได้รับการยกย่องให้เป็นปราชญ์ประจำจังหวัดสุรินทร์ อาศัยอยู่ในชุมชนมานานกว่า 60 ปีขึ้นไป

นักวิชาการ หมายถึง บุคคลที่สอนระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาด้านนิทานพื้นบ้านหรือสังคมศาสตร์ เป็นเวลาอย่างน้อย 2 ปี และมีผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้าน จังหวัดสุรินทร์

เยาวชน หมายถึง บุคคลที่อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 14-18 ปี อาศัยในหมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ มีความเกี่ยวข้องกับหมอซ้าง ครอบครัวมีอาชีพเลี้ยงช้างและฝึกช้าง

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เข้าใจบทบาทของนิทานพื้นบ้านไทยยุค จังหวัดสุรินทร์ ต่ออำนาจที่เหนือธรรมชาติเกี่ยวกับช้าง
2. เข้าใจความหมายทางวัฒนธรรม ของชาวกูยที่แฝงอยู่ในนิทานพื้นบ้านไทยยุค จังหวัดสุรินทร์
3. เพื่อสร้างคุณค่าของนิทานพื้นบ้านเกี่ยวกับการสื่อสาร ในการส่งเสริมสร้างให้เกิดการพัฒนาทางด้านจริยธรรมของเยาวชน
4. เข้าใจถึงการสื่อสารความเชื่อของนิทานพื้นบ้านกับเยาวชน หมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอนาหว้า จังหวัดสุรินทร์
5. ทำให้ทราบถึงระบบสัญลักษณ์ที่ปรากฏอยู่ในนิทานพื้นบ้านไทยยุค จังหวัดสุรินทร์ เพื่อความเข้าใจถึงความหมายและระบบความคิดของบรรพบุรุษที่ยังยึดมั่นในเรื่องของความเชื่อ

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์ความเชื่อเชิงมายาคติ เกี่ยวกับช้างที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทยยุค จังหวัดสุรินทร์ ผู้ศึกษาได้นำทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเข้ามาเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา ซึ่งมีดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม

2.2 ทฤษฎีมายาคติ

2.3 แนวคิดสัตววิทยา

2.4 แนวคิดการเล่าเรื่อง

2.5 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับนิทานพื้นบ้าน

ความหมายและลักษณะของนิทานพื้นบ้าน

การแบ่งประเภทของนิทานพื้นบ้าน

คุณค่าของนิทานพื้นบ้าน

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.7 กรอบแนวคิดการวิจัย

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม

วัฒนธรรม มาจากคำศัพท์ภาษาอังกฤษคำว่า Culture โดยคำว่า “วัฒนธรรม” เป็นคำศัพท์คำใหม่ซึ่งเพิ่งถูกกำหนดในสังคมไทยเมื่อไม่นานมานี้ ก่อนหน้าที่จะมีการใช้คำว่าวัฒนธรรมนั้น สังคมไทยใช้คำว่า จารีต ธรรมเนียม ประเพณี อันหมายถึงการประพฤติตามแบบแผนบรรพบุรุษที่ปฏิบัติสืบเนื่องกันมา ต่อมาเหล่าเชื้อพระวงศ์และชนชั้นปกครองต่าง ๆ ที่ได้ไปศึกษาเล่าเรียนยังประเทศในแถบยุโรปได้นำเอาคำว่า Culture มาใช้ในคำศัพท์ภาษาไทยว่า “วัฒนธรรม” โดยกรมหมื่นนราธิปประพันธ์ ผู้กำหนดคำศัพท์ “วัฒนธรรม” คำนี้ได้ให้ความหมาย

ของคำว่า วัฒนธรรม ไว้ว่า “วัฒนธรรม” คือความเจริญงอกงาม ผนวกกับ “ธรรม” อันหมายถึง การกระทำ ดังนั้น ตามความหมายนี้ คำว่าวัฒนธรรม จึงหมายถึงสิ่งที่ดีและเจริญรุ่งเรืองเท่านั้น

วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มีมนุษย์เปลี่ยนแปลงปรับปรุงหรือสร้างขึ้น เพื่อความเจริญงอกงาม ในวิถีชีวิตแห่งส่วนรวม วัฒนธรรมคือวิถีชีวิตของมนุษย์ในส่วนรวมที่ถ่ายทอดกันได้ เรียนได้ เอาอย่างกันได้ (พระนาอนุমানราชชน,ม.ป.:2 อ้างถึงใน ทยากร แซ่เต๋ , 2551:60)

ในความเป็นจริงแล้ว วัฒนธรรม ไม่ได้หมายถึงสิ่งที่ดีและเจริญงอกงามเสมอไป วัฒนธรรมรูปแบบหนึ่งที่ได้รับการยอมรับว่าดีในสังคมหนึ่งจะมีความหมายเปลี่ยนไปเมื่อ วัฒนธรรมนั้นถูกเคลื่อนย้าย มาอยู่ในสังคมใหม่ ซึ่งบริบททางสังคมและค่านิยมที่แตกต่างกัน ออกไป

วัฒนธรรมเปลี่ยนความหมายได้เมื่อบริบททางสังคมเปลี่ยนไป ดังนั้น ความหมายของ คำว่า วัฒนธรรม จึงมีความลึกซึ้งและซับซ้อนเกินกว่าความหมายทั่วไปที่เราเข้าใจกัน

เรมอน วิลเลียมส์ ได้ให้ความหมายของคำว่าวัฒนธรรมไว้ 3 ข้อดังนี้ (เรมอน วิลเลียมส์ อ้างถึงใน จูตินัน บุญภาพ คอมมอน 2553:1-2)

1.General Process of intellectual, spiritual and aesthetic development ซึ่งหมายถึง กระบวนการทางความคิดแห่งปัญญา จิตวิญญาณ และสุนทรียศาสตร์ ที่ได้รับการพัฒนาแล้ว ในที่นี้ หมายถึง วัฒนธรรมอันเป็นความคิดในเชิงนามธรรม ความรู้ที่สืบทอดกันมาเป็นภูมิปัญญาทางความคิด ปรัชญาและศิลปะ อาทิ ความรู้ด้านตำรายาโบราณ การอยู่ไฟ ความรู้ด้านการทอผ้าลายต่าง ๆ และศิลปะการคำนวณฤกษ์ยามทางตำราโหราศาสตร์ เป็นต้น

2. A particular way of life ซึ่งหมายถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่และการดำรงชีวิตของชนกลุ่มหนึ่ง อาทิ การสัญจรทางน้ำ ประเพณีการเกี่ยวข้าว การเคารพผู้ใหญ่ หรือวัฒนธรรมการกินข้าว ในแบบต่าง ๆ (การกินข้าวด้วยมือ การใช้ช้อนส้อม ตะเกียบ การใช้ช้อนและมีด เป็นต้น)

3.The works and practice of intellectual and aesthetic activity ซึ่งหมายถึง ผลงานชิ้นงาน การปฏิบัติ และการแสดงออกอันเป็นผลผลิตทางปัญญาและทางศิลปะ เช่น การแสดงฟ้อนรำ ผ้าทอลายโบราณ ยาสมุนไพรไทยโบราณ เป็นต้น

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น เราจะพบว่า วัฒนธรรมไม่ได้หมายถึงวัตถุอันเป็นรูปธรรมที่จับต้องได้เท่านั้น แต่วัฒนธรรมยังหมายถึงความรู้และความคิดในเชิงนามธรรม ที่สำคัญยังหมายถึงวิถีการดำรงชีวิต (Way of life) อีกด้วย

ลักษณะของวัฒนธรรม

ทุกสังคมทุกประเทศในโลกนี้ สิ่งหนึ่งที่ต้องมีคือวัฒนธรรม วัฒนธรรมของแต่ละแห่งย่อมไม่เหมือนกัน แตกต่างกันไปตามการนับถือศาสนา ลัทธิต่าง ๆ ความเชื่อที่มีมาแต่โบราณ ลักษณะวัฒนธรรม แบ่งออกได้ ดังนี้

1. วัฒนธรรมคือผลรวมของหลายสิ่งหลายอย่าง เช่น ความรู้ ความเชื่อ การนับถือศาสนา การดำเนินชีวิต รวมทั้งสิ่งของเครื่องใช้
2. วัฒนธรรมคือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อใช้เป็นที่ช่วยในการดำเนินชีวิต ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเป็นวัฒนธรรมทั้งสิ้น
3. วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตหรือการดำเนินชีวิตของมนุษย์
4. วัฒนธรรมมีลักษณะเป็นมรดกทางสังคม วัฒนธรรมเป็นผลของการถ่ายทอดการเรียนรู้ เครื่องมือ ซึ่งในกระบวนการดังกล่าวต้องอาศัยการสื่อสารโดยใช้สัญลักษณ์ เช่น การถ่ายทอดวัฒนธรรมจากรุ่นก่อน ๆ ดำเนินสืบต่อเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบันโดยไม่ขาดหายไป
5. วัฒนธรรมเป็นผลมาจากการช่วยกันสร้างสรรค์ของมนุษย์ และได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง สิ่งใดที่ไม่ดีหรือล้าสมัยก็ไม่ใช้อีกต่อไป สิ่งใดดีก็คงใช้อยู่ต่อไป เช่น การทำนา สมัยก่อนต้องอาศัยควาย แต่ปัจจุบันมีเทคโนโลยีเข้ามาใหม่ การใช้ควายทำงานจึงค่อย ๆ เลิกไป
6. วัฒนธรรมเป็นของส่วนรวม ไม่ใช่ของใครคนใดคนหนึ่งหรือไม่ใช่ของที่ใครคนหนึ่งจะบอกให้มีหรือยกเลิกไป คนในส่วนรวมเท่านั้นที่จะกำหนดกฎเกณฑ์ว่ามีหรือไม่มี โดยมีข้อสนับสนุนในสิ่งที่ทำลงไปนั้นถูกต้อง ดีงาม เกิดประโยชน์ เป็นต้น

ประเภทของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 2 ประเภท คือ

1. วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ (Material culture) หรือรูปธรรม ซึ่งได้แก่ สิ่งก่อสร้าง ที่อยู่อาศัย เครื่องใช้ต่าง ๆ เครื่องอุปโภคบริโภค อาหารการกิน ยานพาหนะ เครื่องแต่งกาย ฯลฯ

2. วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ (Non Material culture) หรือนามธรรม ได้แก่ ความคิด ความเชื่อ ลัทธิประเพณี ค่านิยม ฯลฯ ที่มีผลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์

ความสำคัญของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นเครื่องวัดและเครื่องกำหนดความเจริญหรือความเสื่อมของสังคม ขณะเดียวกันวัฒนธรรมยังกำหนดชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในสังคม ดังนั้น วัฒนธรรมจึงมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของประชาชนและต่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ หากสังคมใดมีวัฒนธรรมที่ดีงามที่เหมาะสมแล้ว สังคมนั้นย่อมเจริญก้าวหน้าได้อย่างรวดเร็ว ตรงกันข้ามหากสังคมใดมีวัฒนธรรมที่ล้าหลัง มีแบบพฤติกรรมที่ไม่ดี มีค่านิยมที่ไม่เหมาะสม สังคมนั้นก็ยากจะเจริญก้าวหน้า และในที่สุดก็อาจสูญสิ้นความเป็นชาติได้ เพราะถูกรุกรานทางวัฒนธรรม

ความสำคัญของวัฒนธรรม มีดังนี้

1. วัฒนธรรมช่วยแก้ปัญหาและสนองความต้องการต่าง ๆ ของมนุษย์ มนุษย์พ้นจากอันตราย สามารถเอาชนะธรรมชาติได้ เพราะมนุษย์สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาช่วย
2. วัฒนธรรมช่วยเหนี่ยวรั้งสมาชิกในสังคมให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และสังคมที่มีวัฒนธรรมเดียวกันย่อมจะมีความรู้สึกผูกพันเป็นพวกเดียวกัน
3. เป็นเครื่องแสดงเอกลักษณ์ของชาติ ชาติที่มีวัฒนธรรมสูง ย่อมได้รับการยกย่อง และเป็นหลักประกันความมั่นคงของชาติ
4. เป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมของคนในสังคม ช่วยให้ผู้คนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข วัฒนธรรมทางบรรทัดฐานจะช่วยจัดระเบียบความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคม
5. ช่วยให้ประเทศชาติมีความเจริญรุ่งเรืองถาวร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าชาตินั้นมีวัฒนธรรมที่ดี มีคติในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม ยึดมั่นในหลักเหตุผลในการดำรงชีวิต ขยัน ประหยัด อุตุน มีระเบียบวินัยที่ดี ฯลฯ สังคมนั้นจะเจริญรุ่งเรือง (ณรงค์ เสียงประชา, 2539 : 19-20 อ้างถึงใน ทยากร แซ่เต๋ , 2551:62)

วัฒนธรรมของจังหวัดสุรินทร์

จังหวัดสุรินทร์ เป็นดินแดนที่สำคัญในอดีต มีสิ่งที่เป็นพยานยืนยันหลายอย่างว่าเมืองสุรินทร์เคยเป็นแหล่งอารยธรรมและวัฒนธรรมที่เจริญรุ่งเรือง เปลี่ยนแปลงไปตามกลุ่มชนที่เข้าครอบครอง วัฒนธรรมที่ปรากฏในปัจจุบันจึงเป็นเครื่องบ่งชี้หรือแสดงถึงเอกลักษณ์เฉพาะตัว ที่

บรรพบุรุษชาวสุรินทร์ได้สืบทอดความเจริญและวิวัฒนาการมายาวนานนับพันปี (เฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2543:246)

คนทั่วไปกล่าวว่า ชาวสุรินทร์มีความแตกต่างจากชาวอีสานทั่วไป คือ ชาวอีสานพูดลาว (ภาษาล้าน) กินข้าวเหนียว แต่ชาวสุรินทร์พูดเขมร กินข้าวเจ้า นี่คือเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของสุรินทร์

สุรินทร์วันนี้ยังมีบรรยากาศของแคว้นเจนละอันแสดงถึงลักษณะพิเศษของวัฒนธรรม ขอมและเขมรที่ปรากฏอย่างเด่นชัดว่ามีความแตกต่างจากวัฒนธรรมอีสาน วิถีชีวิตของชาวจังหวัด สุรินทร์ถูกหล่อหลอมด้วยจารีตประเพณี ขนบธรรมเนียมที่มีความคล้ายคลึงกับชาวเขมรในกัมพูชา แต่ก็ยังมีข้อแตกต่างกันอยู่บ้าง เช่น ชาวสุรินทร์เรียกตนเองว่า ขแมร์เลอ (Khmer Ier) แปลว่า เขมร สูง เรียกชาวกัมพูชาว่า ขแมร์กรอม (Khmer Kroom) แปลว่า เขมรต่ำ ภาษาเขมรที่คนสุรินทร์ใช้พูดกันที่ไม่เหมือนกับภาษาเขมรในกัมพูชา วิถีชีวิตและนิสัยใจคอของชาวสุรินทร์ก็ไม่เหมือนชาว กัมพูชา มูลเหตุสำคัญของเรื่องอาจจะเป็นเพราะว่าบรรพบุรุษของชาวสุรินทร์นั้นเป็นชาติพันธุ์ใหม่ ที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างชาวกวยกับชาวเขมรสิ่งยืนยันในเรื่องนี้ก็คือ ข้อความจากหนังสือที่ ฝรั่งเศสักชาติวงศัวิทยาแต่งขึ้นหลายเล่ม ได้กล่าวว่า มีกลุ่มชนพวกหนึ่งเรียกว่า กวย มีเลือดผสม ระหว่างพวกเวดดิค (Weddid Proto Australian) กับพวกเมลานีเซียน (Melanesian) มีรูปร่างลักษณะ คล้ายเขมร พูดภาษาผสมที่เกิดจากตระกูลภาษามอญกับตระกูลภาษาเขมร เดิมที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ใน บริเวณตอนเหนือของเมืองเสียมราฐ กำปงธม ก่อนที่ชาวไทยและชาวเขมรจะเข้ามาอยู่ในบริเวณนั้น เสียอีก ชาวไทยเรียกพวกนี้ว่า ส่วย (เป็นพวกส่งส่วยให้ไทย) แต่ฝรั่งเศสเรียกตามภาษาเขมรว่า กวย ภายหลังเมื่อได้แต่งงานกับชาวเขมรและลาวที่ตามเข้ามาอยู่ด้วย มีลูกหลานออกมา ไทยจึงเรียกกวยที่ ผสมกับเขมรว่า ส่วยเขมร เรียกกวยที่ผสมกับลาวว่า ส่วยลาว สาเหตุสำคัญที่ทำให้วัฒนธรรมของชาว สุรินทร์โน้มเอียงไปทางเขมรนั้น กล่าวกันว่า เมื่อครั้งอพยพจากเมืองอัตตะปือเมืองแสนปางหรือ เสียมปั้ง แคว้นจำปาศักดิ์ฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง มาตั้งเมืองที่บริเวณที่ตั้งของจังหวัดสุรินทร์ใน ระยะเวลาแรก ๆ นั้น มีแต่พวกกวยทั้งเมืองและมีพวกเขมรอพยพมาแทรกอยู่บ้างประปราย ต่อมาเมื่อพวก กวยเข้าเป็นข้าขอบขัณฑสีมาไทยในสมัยกรุงธนบุรี และได้ร่วมปราบปรามเขมร กัมพูชาที่ก่อการ จลาจลได้ชัยชนะกลับมา พวกเขมรก็อพยพมาอยู่ในเมืองนี้มากขึ้น ชาวกวยนั้นเป็นพวกที่รักสงบและ มีความสามารถในการปรับตัวได้รวดเร็ว เมื่ออพยพมาอยู่ในถิ่นเขมรจึงพยายามสร้างสัมพันธไมตรี ด้วยการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดั่งใจของชาวเขมร พูดภาษาเขมร และให้ลูกหลาน

แต่งงานกันดังเช่นที่ เจ้าเมืองประทายสมันต์ (เจ้าเมืองคนแรกของชาวจังหวัดสุรินทร์) ได้จัดพิธีแต่งงานหลานชายกับบุตรเจ้าเมืองบันทายเพชร ซึ่งทำให้มีชาวเขมรอพยพตามเข้ามาอยู่ด้วยเป็นจำนวนมากขึ้น วัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชาวกูยจึงผันแปรไปทางเขมร พวกกูยก็ถูกกลืนเป็นคนเขมรไปก่อนเมืองสุรินทร์ แต่ก็เป็นเขมรสูงเป็นวัฒนธรรมของขอม โบราณที่ไม่เหมือนเขมรต่ำในกัมพูชา

หากวิเคราะห์การแพร่ขยายทางด้านวัฒนธรรม จะพบว่า วัฒนธรรมเขมร ได้ขยายเข้าสู่ดินแดนที่ตั้งเมืองสุรินทร์ ตั้งแต่บริเวณทิวเขาพนมดงแหรกหรือพนมดงรัก ในสมัยพุทธศตวรรษที่ 16-18 ต่อมาจนถึงสมัยกรุงธนบุรี ที่มีการทำสงครามแผ่ขยายพระราชอาณาเขตหัวเมืองของเขมรหลายเมือง ได้แก่ เสียมราฐ กำปงสวาย บันทายเพชร บันทายมาศ และรุงตำเร้ง (ถ้ำช้าง) ตกเป็นเมืองขึ้นของราชอาณาจักรสยาม ชาวเขมรได้อพยพมาตั้งภูมิลำเนาในเมืองสุรินทร์ มีการแต่งงานกันระหว่างชาวเขมรกับชาวกูย ซึ่งเป็นชนกลุ่มเดิม วัฒนธรรมของชาวเขมรนั้นแข็งแกร่งกว่าวัฒนธรรมของกูย ทำให้วัฒนธรรมของเขมรเข้ามาแทนที่วัฒนธรรมเดิมและมีการผสมผสานกันทางด้านวัฒนธรรม ชาวเมืองสุรินทร์จึงพูดภาษาเขมรมากกว่าภาษากูยและมีวิถีชีวิตแบบเขมรมากกว่ากูย ส่วนวัฒนธรรมลาว ได้แผ่ขยายเข้าสู่เมืองสุรินทร์ เมื่อพุทธศตวรรษที่ 22 โดยชาวลาวกลุ่มหนึ่งอพยพเข้ามาอยู่ที่เมืองนครเตา (อำเภอรัตนบุรี) แล้วแพร่ขยายไปยังบ้านหนองสนม (อำเภอสนม) ไปเรื่อยจนถึงบุกเบิกที่ทำกิน ไปอยู่ร่วมกับชาวเขมร ชาวกูย จึงกลายเป็นวัฒนธรรมที่ผสมผสานกันระหว่างชาวกูย ชาวเขมร และชาวลาว โดยมีวัฒนธรรมเขมรเป็นหลัก ซึ่งชาวสุรินทร์ในปัจจุบันยังคงรักษาแบบอย่างขนบธรรมเนียมประเพณีเก่าแก่คึกคักบรรพ์ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวไว้ได้หลายอย่าง (เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2543:246-248)

ซึ่งจากแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม นิทานถือว่าเป็นวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ (Non Material culture) หรือนามธรรม ได้แก่ ความคิด ความเชื่อ ลัทธิประเพณี ค่านิยม ฯลฯ ที่มีผลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ผู้วิจัยจึงนำแนวคิดนี้มาใช้ในการวิเคราะห์ ค่านิยมและความเชื่อของชาวกูย ในบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ โดยความเชื่อสามารถสร้างขึ้นมาบนพื้นฐานของวัฒนธรรม

2.2 ทฤษฎีมายาคติ (Myth)

การสื่อความหมายด้วยคติความเชื่อทางวัฒนธรรมซึ่งถูกกลบเกลื่อนให้เป็นที่รับรู้ เสมือนว่าเป็นธรรมชาติ หรืออาจกล่าวได้ถึงที่สุดได้ว่า เป็นกระบวนการของการหลงให้หลงอย่างหนึ่ง แต่ทั้งนี้ก็มีได้หมายความว่า มายาคติเป็นการโกหกหลอกลวงแบบปั่นน้ำเป็นตัวหรือการโฆษณาชวนเชื่อที่บิดเบือนข้อเท็จจริง มายาคตินั้นมิได้ปิดบังอำพรางสิ่งใดทั้งสิ้น ทุกอย่างปรากฏต่อหน้าต่อตาเราอย่างเปิดเผย แต่เราต่างหากที่ลุ่มเคลือบมันเสียจนไม่ทันสังเกตว่ามันเป็นสิ่งประกอบสร้างทางวัฒนธรรม เรานั้นเองที่ “หลง” คิดไปว่าค่านิยมที่เรายึดถืออยู่นั้นเป็นธรรมชาติหรือเป็นไปตามสามัญสำนึก เป็นแนวคิดที่มีต้นตอมาจากงานศึกษาด้านมานุษยวิทยาที่พบว่า ในกลุ่มชนพื้นเมืองดั้งเดิมจะมีการสร้างปรัมปราคติแบบต่างๆขึ้นมา มายาคติในเรื่องต้นกำเนิดของมนุษย์ ประวัติของการเกิดภูเขา ฯลฯ แสดงให้เห็นถึงหน้าที่ของมายาคติว่า ภายใต้อำนาจที่มีความขัดแย้งกัน มายาคตินั้นจะช่วยกลบเกลื่อนความขัดแย้งเอาไว้แม้จะมีวิทยาศาสตร์แต่ ในสังคมปัจจุบันยังมีมายาคติสมัยใหม่ที่ถูกสร้างผลิตขึ้นมาอย่างมากมายในระดับของความหมายระดับสอง เช่นเดิม

R. Barthes (1967) เป็นนักปรัชญาปัญญาชนคนสำคัญชาวฝรั่งเศสสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สองที่นำเอาหลักสัญวิทยาของ Saussure มาใช้ในการวิเคราะห์ตัวอย่างด้วยทฤษฎีต่างๆ ในฝรั่งเศส โดยใช้ลักษณะการตีความสัญวิทยาที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายทางการเมืองแยกระดับของความหมายออกเป็น 2 ระดับ ระดับแรก เรียกต่อมาว่า “ความหมายโดยอรรถ” (denotative meaning) ระดับที่สอง เรียกว่า “ความหมายโดยนัย” (connotative meaning) ซึ่งความหมายระดับนี้คือ “มายาคติหรือปรัมปราคติ” (myth) ได้ถูกสร้างขึ้น ความผูกพันระหว่างมายาคติกับบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม มายาคติไม่ได้กำเนิดจากอากาศธาตุแต่เป็นผลผลิตทางสังคมและวัฒนธรรมของคนกลุ่มหนึ่ง หรือหลายชนชั้น มายาคติสัมพันธ์กับการเมือง เศรษฐกิจและสังคมอย่างแน่นแฟ้นในฐานะเป็นบริบททางประวัติศาสตร์ที่กำหนดการดำรงอยู่ของมัน ดังที่บาร์ตส์แถลงว่า สิ่งที่ยับยั้งให้ความเป็นจริงเปลี่ยนสภาพเป็นวาทะก็คือ ประวัติศาสตร์ของมนุษย์ ประวัติศาสตร์เท่านั้นที่บงการการอุปถัมภ์และดับสูญของภาษาแห่งมายาคติไม่ว่าจะเก่าหรือใหม่ มายาคติที่มีมาที่ไปในกระแสความเปลี่ยนแปลงของมนุษย์เสมอมันเป็นวาทะที่ประวัติศาสตร์คัดเลือกไว้ และไม่มีมายาคติใดผูกขึ้นมาได้เอง

Barthes (1967) ได้กล่าวไว้ว่า “ทันทีที่มีสังคมเกิดขึ้น การใช้วัตถุสิ่งของต่างๆ ในสังคมตัวมันเองก็ถูกทำกลายเป็นสัญญาณไป” (as soon as there is a society, every usage is converted into a sign of itself.” Barthes, 1967; 41) แต่คนโดยทั่วไปมักมองข้ามความหมายในระดับที่สอง (The second-level signification) กล่าวคือ มองข้ามหรือไม่เห็นความหมายในระดับที่วัตถุต่างๆ มีฐานะเป็นสัญญาณ หรือถูกทำให้กลายเป็นสัญญาณ มีบทบาท/หน้าที่ในเชิงสัญญาณ (Sign function) ไปมองเห็นแต่ฐานะการเป็นวัตถุ สิ่งของเพื่อการใช้สอยแคบๆ ของสิ่งเหล่านี้เท่านั้น (a non-signifying object) Barthes เรียกกระบวนการในการเปลี่ยนแปลง ลดทอน ปกปิดอำพราง บิดเบือนฐานะการเป็นสัญญาณของสรรพสิ่งในสังคมให้กลายเป็นเรื่องของ “ธรรมชาติ” เป็นสิ่งปกติธรรมดา หรือเป็นสิ่งที่ มีบทบาท/หน้าที่ในเชิงประโยชน์ใช้สอยแคบๆ ในสังคมว่า “กระบวนการสร้างมายาคติ” (Mythology) และเรียกสิ่งที่เป็นผลลัพธ์/ผลผลิตของกระบวนการนี้ว่า “มายาคติ” (Myth/Alibi/Doxa) หรือความคิด/ความเชื่อที่คนส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับโดยไม่ตั้งคำถาม และเป็นความคิด/ความเชื่อ ที่สอดคล้องกับระบบอำนาจที่ดำรงอยู่ในสังคมในขณะนั้น

จากบทความหลายชิ้นเกี่ยวกับ “Myth today” โดย Barthes ได้บอกว่า “เรื่องราวของมายาคติ ในสังคมที่ทันสมัยซึ่งเต็มไปด้วยความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ก็ยังมีมายาคติอยู่มากมาย ความหมายของคำว่ามายาคตินั้น มิได้หมายความว่า ความหมายดังกล่าวจะต้องเป็นเรื่องไม่จริงแต่ทว่าคำว่า “Myth today” นี้เกิดขึ้นเนื่องจากการทำหน้าที่ที่ยังคงเหมือนกับมายาคติในอดีต คือการให้คำอธิบายต่างๆ เกี่ยวกับโลกแก่เรา

Barthes (1973) ได้อธิบายว่า หลังจากที่มีความหมายแฝงตัวแรกถูกสร้างขึ้นมา ความหมายนั้นก็กลายเป็นรูปสัญญาณแล้วสร้างความหมายแฝงตัวที่สองต่อไปเรื่อยๆ เป็นสายโซ่แห่งความหมาย (Chain of meaning) ดังเช่น ความหมายในขั้นแรกนั้น อาจเป็นการตีความเนื่องมาจากประสบการณ์ของแต่ละบุคคล (Subjective experience) แต่สำหรับความหมายแฝงระดับที่สองหรือที่เรียกว่า มายาคติ นั้นเป็นการตีความหมายที่ถูกใส่ความหมายในระดับสังคม

Barthes มองว่าลักษณะการทำงานของมายาคติไม่ต่างจากเรื่องของสัญญาณในระบบภาษาจะต่างก็เพียงว่า สัญญาณในระบบภาษา ถูกแปร/เปลี่ยนรูปสัญญาณในระบบมายาคติ คือทำหน้าที่สร้าง/สื่อความหมายได้เลย ไม่ต้องการผสมระหว่างรูปสัญญาณกับความหมายเหมือนอย่างในระบบ

ของภาษา ในระบบของมายาคติ สิ่งต่างๆ ในสังคมจะถูกกลดทอนลงมาเป็นวัตถุที่ระบบมายาคติใช้ในการสื่อความหมาย

ความหมายและนิยามของแนวคิดมายาคติ (Myth)

คำว่า “Myth” นั้น (John Fiske, 1990) มีความหมายเดิมว่า เป็นเรื่องเล่าซึ่งสังคมวัฒนธรรมใช้ในการอธิบายหรือใช้ในการทำความเข้าใจความเป็นจริงหรือธรรมชาติในแง่มุมต่างๆ มายาคติในสังคมโบราณมักเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับเทพเจ้า ทำให้คนมักเข้าใจว่า มายาคติเป็นเรื่องโบราณ ในสังคมสมัยใหม่ไม่มีมายาคติแล้ว ซึ่งในเรื่องนี้ Barthes ได้นำเสนอว่า มายาคติก็คือ วิธีคิดของสังคมหรือวัฒนธรรมเกี่ยวกับบางสิ่งบางอย่างเป็นวิธีการประมวลความคิด (Conceptualization) หรือทำความเข้าใจกับสิ่งนั้นในสังคมสมัยใหม่จึงยังมีมายาคติอยู่มากมาย เช่น มายาคติเรื่องเพศอำนาจ ชนชั้น

มายาคติเป็นระบบ ระเบียบ และรูปแบบวิธีการสร้างความหมายแบบหนึ่ง (“a mode of signification, a form) ที่ขึ้นกับเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์เฉพาะชุดหนึ่ง มีขีดจำกัดของการใช้ และมีกระบวนการทำให้เกิดการยอมรับของสังคมในวงกว้าง

หรืออาจนิยาม มายาคติ (วรรณพิมล อังคสิทธิ์สรพ, 2544 อ้างถึงใน ทพยากร แซ่แต่, 2551:38) ได้ว่า หมายถึงการสื่อความหมายด้วยคติความเชื่อทางวัฒนธรรม ซึ่งถูกกลบเกลื่อนให้เป็นที่รับรู้เสมือนว่าเป็นธรรมชาติหรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นกระบวนการของการลวงให้หลงอย่างหนึ่ง แต่ก็มิได้หมายความว่า มายาคติเป็นการโกหกหลอกลวงแบบปั้นน้ำเป็นตัว หรือการโฆษณาชวนเชื่อที่บิดเบือนข้อเท็จจริง มายาคตินั้นมิได้ปิดอำพรางสิ่งใดทั้งสิ้น ทุกอย่างปรากฏอยู่ต่อหน้าต่อตาเราอย่างเปิดเผย แต่เราต่างหากที่คุ้นเคยกับมันเสียจนไม่สังเกตว่าเป็นสิ่งประกอบสร้างทางวัฒนธรรม หลงคิดไปว่าค่านิยมที่ยึดถืออยู่นั้นเป็นธรรมชาติ หรือเป็นไปตามสามัญสำนึก

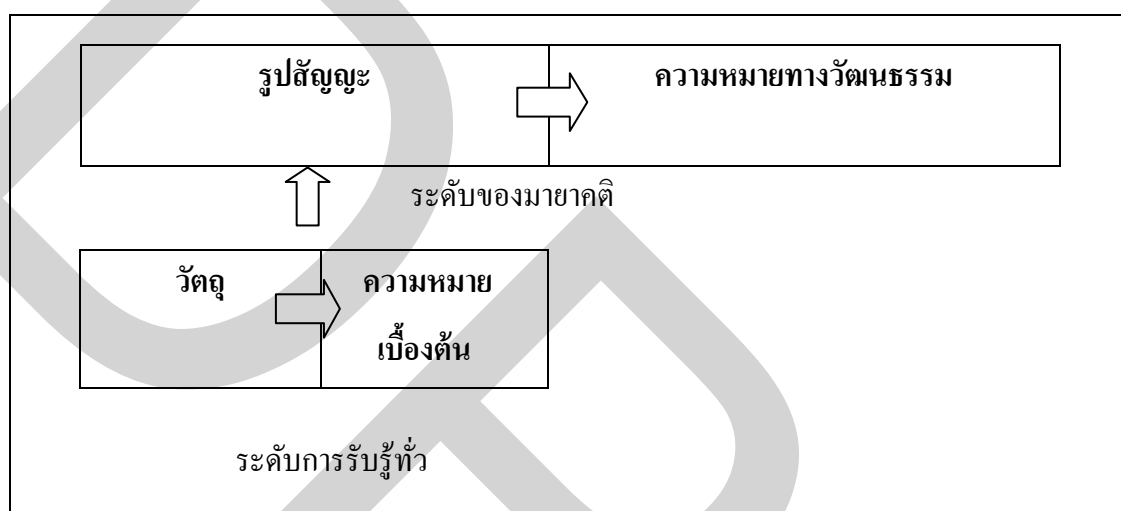
ในทุกส่วนเสี้ยวของสังคมปัจจุบัน เรายังสามารถพบเห็นมายาคติได้ทั่วไปเพียงแต่ว่า มายาคติ มีการแปลงตนเอง วาทะของมายาคตินั้นไม่จำเป็นว่าจะต้องเกาะอิงอยู่กับภาษาเหมือนกับคำพูดทั่วไป มายาคติสามารถแฝงอยู่ในวัตถุและปรากฏการณ์มากมาย เงื่อนไขที่ทำให้สิ่งหนึ่งสิ่งใดกลายเป็นมายาคติ คือการที่สังคมหรือวัฒนธรรมนั้นเข้าไปยุ่งเกี่ยวแทรกแซง โดยหยิบยื่นความหมายคุณค่าต่างๆ นานา (ทั้งในด้านดีและด้านร้าย) ให้แก่สิ่งต่างๆ เหล่านั้น Barthes เชื่อว่าทุกสิ่งสามารถกลายเป็นมายาคติได้ทั้งสิ้น เพราะความสามารถในการสร้างความหมายของมนุษย์มายา

คติเป็นผลผลิตจากสังคมและวัฒนธรรมของคนกลุ่มหนึ่ง ชนชั้นหนึ่งหรือหลายกลุ่มหลายชนชั้น มายาคติสัมพันธ์กับการเมือง เศรษฐกิจและสังคมอย่างแน่นแฟ้น ในฐานะเป็นบริบททางประวัติศาสตร์ที่กำหนดการดำรงอยู่ของมัน มายาคติมีที่ไปที่ไปท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง ไม่มีมายาคติใดผูกขึ้นมาได้เองจากธรรมชาติ

คนเราทุกคนคุ้นเคยอยู่กับมายาคติ เพราะมายาคติมากมายปรากฏให้เราเห็นต่อหน้า เช่น มายาคติเกี่ยวกับเพศหญิงว่า เป็นเพศที่อ่อนแอ หรือเป็นเพศที่เข้าใจยาก มายาคติเกี่ยวกับเพศชายว่า ลูกผู้ชายต้องร้องไห้ไม่เป็น เป็นต้น แต่ด้วยความที่เรารู้สึกจนไม่ได้สังเกตว่า จริง ๆ แล้ว มายาคตินั้นเป็นสิ่งประกอบสร้างทางวัฒนธรรม คนส่วนมากกลับคิดไปว่าสิ่งเหล่านี้เป็นธรรมชาติปราศจากการสร้างหรือการปรุงแต่งใด ๆ ประกอบด้วยหลักของเหตุและผล หรือเป็นไปตามสามัญสำนึก และด้วยความรู้สึกที่ว่าเป็นธรรมชาตินี้เอง จึงทำให้คนเราสามารถรับเอามายาคติต่าง ๆ ได้โดยง่าย และถ่ายทอดต่อ ๆ กันไป โดยมีได้รู้สึกถึงความ เป็นมายาคติของสิ่งเหล่านั้น ดังเช่นในสังคมไทย ปัจจุบัน มายาคติอย่างหนึ่งที่ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในสื่อโฆษณา คือมายาคติเกี่ยวกับความขาว ผลิตภัณฑ์ประทิ่น โคมจำนวนไม่น้อยในท้องตลาด ได้แสดงให้เห็นว่าความขาวไม่ใช่เพียงความขาว หรือมีความหมายเพียงแค่ว่าความสวยเท่านั้น แต่กลับบรรจุไปด้วยความหมายต่าง ๆ มากมาย เช่น ความขาวคือความสำเร็จ ทั้งหน้าที่การงาน ความงาม ความรัก สถานะในสังคม การเป็นที่ยอมรับ ฯลฯ ในที่สุดแล้วคือการแสดงให้เห็นถึงมายาคติในเรื่องเชื้อชาติที่ว่า ผิวขาวคือกลุ่มคนที่ฉลาดที่สุด มีความเจริญ มีความเป็นอารยะ มากกว่าคนผิวเหลืองและคนผิวดำ

อย่างไรก็ดีถึงแม้ว่ามายาคติจะเป็นผลผลิตของประวัติศาสตร์ แต่วิธีการวิเคราะห์โดยทั่วไปก็ไม่สามารถแสดงให้เห็นการทำงานของมายาคติได้อย่างชัดเจน เนื่องจากมายาคติมีตรรกะภายใน (Internal logic) ซึ่งได้แก่ตรรกะการสื่อความหมาย ดังนั้นจึงต้องอาศัยศาสตร์ที่เชี่ยวชาญด้านแนวการสื่อความหมายมากที่สุดนั่นก็คือ สัญวิทยา แนวทางที่ Barthes ใช้วิเคราะห์ มายาคตินี้อยู่ในแนวทางของสัญวิทยาเชิงโครงสร้าง (Structural semiology) โดยได้เสนอว่าหน่วยสื่อความหมายแต่ละหน่วยมิได้มีตัวตนอยู่ได้โดยลำพังโดด ๆ แต่อาศัยความสัมพันธ์โยงใยระหว่างกันซึ่งประกอบเป็นโครงสร้างขององค์กรวม จึงทำให้แต่ละหน่วยมีค่าสื่อความหมายขึ้นมาได้ ดังนั้นกระบวนการสื่อความหมายจึงอิงอยู่กับเครือข่ายความสัมพันธ์กันเองของหน่วยทั้งหมด มายาคติเป็นการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมนั่นก็คือ คนในสังคมได้สวมใส่ความหมายทางวัฒนธรรมทับ

ลงไปบนวัตถุนั้นความหมายเบื้องต้นต่าง ๆ หรืออาจกล่าวได้ว่า มายาคติเป็นกระบวนการสื่อความหมายที่อาศัย “การเข้าไปยึดครอง” (Appropriation) ในเบื้องต้นนั้นแม้ว่าวัตถุต่าง ๆ จะมีความแตกต่างหลากหลายเพียงใดก็ตาม แต่เมื่อถูกจับยึดโดยมายาคติแล้ว ก็จะถูกทอนให้เหลือเป็นเพียงรูปสัญลักษณ์เพื่อสื่อถึงสิ่งอื่นเสมอ

ภาพที่ 2.1 แผนภูมิ แสดงการทำงานของมายาคติ

มายาคติคาบเกี่ยวกับความหมายเบื้องต้นเชิงผัสสะหรือประโยชน์ใช้สอย ส่วนในอีกด้านหนึ่งนั้น มายาคติสื่อความหมายทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มคนและชนชั้น ซึ่งเกี่ยวข้องกับอุดมการณ์ในความหมายวงกว้าง และใช้ความหมายเบื้องต้นกลบเกลื่อนความหมายทางสังคมและวัฒนธรรมให้แลดูเหมือนเป็นธรรมชาติ มายาคติแปรรูปประวัติศาสตร์ให้กลายเป็นธรรมชาติ เราจึงเข้าใจได้ว่าผู้เสพ มายาคติ จึงแลเห็นเจตนาและความหมายของมายาคติ ที่เจาะจงสื่อมาสู่เขา โดยไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นการมุ่งมอมเมาเอาประโยชน์ ดันตออันเป็นที่มาของมายาคตินั้นแจ่มแจ้งชัดเจน แต่เพราะมายาคติถูกจับตรึงไว้ในความเป็นธรรมชาติ ผู้เสพจึงไม่รับรู้ว่ามันเป็นเรื่องเจตนา แต่คิดไปเองว่าเป็นเรื่องของเหตุและผล

คุณสมบัติมายาคติ

1. มายาคติมีลักษณะที่เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงเป็นพลวัต (Dynamism) ความหมายในระดับมายาคติ จะเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเพื่อตอบสนองความต้องการของคนบางกลุ่มหรือความต้องการทางวัฒนธรรม เช่น เมื่อกล่าวถึงคำว่าโบราณ เดิมที่เป็นยุคที่เน้นการพัฒนา มาก ๆ อาจมี

ความรู้สึกในเชิงลบ ความเก่า คร่ำคร่า ไม่มีคุณค่า แต่เมื่อเวลาผ่านไปสังคมเลยแสวงหาจุดยืนใหม่ ย้อนกลับไปหาสิ่งเดิม ๆ คำว่า โบราณ ก็มีความหมายเปลี่ยนไป เป็นไปในเชิงบวกมากขึ้น จนกลายเป็นของที่มีค่า เช่นสินค้าที่มีการเดิมคำว่า “โบราณ” เข้าไป จะทำให้ดูเป็นสินค้าที่มีการตกทอดมีความเป็นมา มีค่า ควรแก่การซื้อหา ซึ่งอาจมีความหมายรวมถึงเหมาะสมกับวิถีชีวิต สภาพความเป็นอยู่ของผู้คนในปัจจุบันมากที่สุด

2. ที่ใดที่มีมายาคติ ที่นั่นย่อมมี Counter-myth ปรากฏอยู่ในวัฒนธรรมย่อย ๆ เสมอ Counter-myth ยกตัวอย่างเช่น ในช่วงที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค บนพื้นฐานของสังคมไทย ที่มีความเชื่อเกี่ยวกับพญานาคมาเป็นเวลานานก็มีการนำเสนอ ชุดความคิดอีกชุดหนึ่งออกตามสื่อต่าง ๆ มาประกอบ

แนวคิดเรื่องมายาคติข้างต้นนี้ เป็นแนวคิดหลักที่ผู้วิจัยนำมาเป็นแนวทางการศึกษา ซึ่งผู้วิจัยจะนำมากำหนดทิศทางการศึกษาวิเคราะห์ตามปัญหาวิจัย โดยนำมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์เนื้อหาในนิทานพื้นบ้านไทยยุคที่เกี่ยวข้องกับช้าง ของจังหวัดสุรินทร์ทั้ง 11 เรื่อง ในการทำความเข้าใจในเรื่องที่จะศึกษาคือความเชื่อค่านิยมเชิงมายาคติเกี่ยวกับช้างที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทยยุค จังหวัดสุรินทร์ เช่นการให้ความหมายทางมายาคติที่เริ่มจากวัตถุ ความหมายเบื้องต้น รูปสัญลักษณ์ และความหมายทางวัฒนธรรม ทำให้เราได้เห็นระดับและการทำงานของมายาคติ

2.3 แนวคิดสัญวิทยา

สัญวิทยา เป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับระบบของสัญลักษณ์ ที่ปรากฏอยู่ในความคิดของมนุษย์ อันถือเป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวของเรา สัญลักษณ์อาจจะได้แก่ ภาษา รหัส สัญลักษณ์ เครื่องหมาย ฯลฯ หรือหมายถึงสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อให้มีความหมายแทนของจริง ตัวจริง ในตัวบทและในบริบทหนึ่งๆ

คำว่าสัญวิทยาหรือสัญศาสตร์ (Semiology และ Semiotics) ทั้งสองคำนี้มีรากศัพท์มาจากภาษากรีกคำเดียวกันคือ Semeion ที่แปลว่า Sign หรือสัญลักษณ์ ซึ่งสัญวิทยาหรือสัญศาสตร์ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับเครื่องหมายและสัญลักษณ์ ทั้งสองคำนี้ต่างมีเอกลักษณ์และถูกรวมอยู่ในระบบของเครื่องหมาย ซึ่งรวมถึงการศึกษาว่าความหมายของมันถูกสร้างและถูกเข้าใจอย่างไร บางครั้งนักสัญวิทยาทำการตรวจสอบว่า สิ่งมีชีวิตสร้างความหมายและปรับใช้ได้อย่างเหมาะสมอย่างไรใน

โลก ทฤษฎีสัญศาสตร์ในระดับทั่วไปจะกล่าวถึงเครื่องหมาย ที่ศึกษาในแง่ของการสื่อสารของ
สารสนเทศในสิ่งมีชีวิต (สัญวิทยา, 2554, 4 มิถุนายน)

Semiotics เป็นคำที่นักปรัชญาชาวอเมริกัน Charles Sanders Peirce (ค.ศ. 1839–1914) เป็นผู้ริเริ่มใช้และทำให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย ส่วนคำว่า Semiology เป็นคำที่ตั้งขึ้นโดยนักภาษาศาสตร์ Ferdinand de Saussure (ค.ศ. 1857-1913) นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการอีกหลายคน นำเอาแนวคิดเรื่องสัญวิทยาไปพัฒนาต่อ ซึ่งจะกล่าวถึงอีกคนได้แก่ Roland Barthes (ค.ศ. 1915-1980) ในการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับสัญศาสตร์และสัญวิทยานั้นมีเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่สอดคล้องและคล้ายคลึงกัน นั่นคือการศึกษาวิธีการสื่อความหมาย ขั้นตอนและหลักการในการสื่อความหมายตลอดจนเรื่องการทำความเข้าใจในความหมายของสัญลักษณ์ที่ปรากฏอยู่ในวัฒนธรรมหนึ่งๆ

รูปสัญลักษณ์และความหมายสัญลักษณ์

การศึกษาเกี่ยวกับสัญศาสตร์จะเป็นการหาความสัมพันธ์ระหว่างรูปสัญลักษณ์และความหมายสัญลักษณ์ เพื่อดูว่าความหมายถูกสร้างและถูกถ่ายทอดอย่างไร ซึ่ง Saussure อธิบายว่าในทุกๆ สัญลักษณ์ต้องมีส่วนประกอบทั้ง 2 อย่างได้แก่

1. รูปสัญลักษณ์ (Signifier) คือสิ่งที่เราสามารถรับรู้ผ่านประสาทสัมผัส เช่นการมองเห็นตัวอักษร รูปภาพ หรือการได้ยินคำพูดที่เปล่งออกมาเป็นเสียง (acoustic-image)
2. ความหมายสัญลักษณ์ (Signified) หมายถึงความหมาย คำนิยามหรือความคิดรวบยอด (concept) ที่เกิดขึ้นในใจหรือในความคิดของผู้รับสาร

ความสัมพันธ์ระหว่างสัญลักษณ์แต่ละตัวนั้นเกิดขึ้นโดยตรรกะว่าด้วยความแตกต่าง (the logic of difference) หมายถึง ความหมายของสัญลักษณ์แต่ละตัวมาจากการเปรียบเทียบว่าตัวมันแตกต่างจากสัญลักษณ์ตัวอื่นๆ ในระบบเดียวกัน ซึ่งหากไม่มีความแตกต่างแล้ว ความหมายก็เกิดขึ้นไม่ได้ ทั้งนี้ความต่างที่ทำให้ค่าความหมายเด่นชัดที่สุดคือความต่างแบบคู่ตรงข้าม (binary opposition) เช่น ขาว-ดำ ดี-เลว ร้อน-เย็น หรืออธิบายอีกอย่างคือ ความหมายของสัญลักษณ์หนึ่งเกิดจากความไม่มี หรือไม่เป็นของสัญลักษณ์อื่น (สรณี วงศ์เบ็ญสัจจ์, 2544)

ประเภทของสัญลักษณ์

ขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างสัญลักษณ์แต่ละตัวนั้นเกิดขึ้น โดยการพิจารณาที่ตรรกะของความแตกต่างนั้นก็ได้มีการเสนอการจัดประเภทของสัญลักษณ์ โดย Peirce ได้กำหนดเอาไว้เป็น 3 ประเภท ซึ่งแบ่งตามความสัมพันธ์ระหว่างรูปสัญลักษณ์และความหมายสัญลักษณ์ดังนี้

1. รูปเหมือน (icon) เป็นความสัมพันธ์ระหว่างรูปสัญลักษณ์กับความหมายสัญลักษณ์เป็นเรื่องของความเหมือนหรือคล้ายคลึงกับสิ่งที่มันบ่งถึง เช่นภาพถ่าย ภาพเหมือน ภาพยนตร์และแผนภาพ เป็นต้น

2. วรรณคดี (index) เป็นความสัมพันธ์ระหว่างรูปสัญลักษณ์กับความหมายสัญลักษณ์เป็นผลลัพธ์ หรือเป็นการบ่งชี้ถึงบางสิ่งบางอย่าง เช่นรูปภาพที่แสดงผลลัพธ์ของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง รอยเท้าของสัตว์ที่ประทับลงบนพื้นดิน หรือวรรณคดีที่อยู่ท้ายเล่มของหนังสือที่บอกให้เราทราบถึงข้อความที่เราต้องการจะค้นหา คุณสมบัติอีกประการที่น่าสังเกตของสัญลักษณ์ประเภทวรรณคดีก็คือ เมื่อเราเห็นรูปสัญลักษณ์ประเภทวรรณคดี ความหมายสัญลักษณ์ที่เรานึกถึงไม่ใช่สิ่งที่เรามองเห็นในขณะนั้น เช่นตัวอย่างที่ได้กล่าวมาแล้วนั่นคือรอยเท้าสัตว์ที่เมื่อเราพบ เราไม่ได้นึกถึงรอยเท้าในขณะนั้น แต่นึกไปถึงตัวสัตว์ที่เป็นเจ้าของรอยเท้า

3. สัญลักษณ์ (symbol) เป็นความสัมพันธ์ระหว่างรูปสัญลักษณ์กับความหมายสัญลักษณ์ที่แสดงถึงบางสิ่งบางอย่างแต่มันไม่ได้มีความคล้ายคลึงกับสิ่งที่มันบ่งชี้เลย ซึ่งการใช้งานเป็นไปในลักษณะของการถูกกำหนดขึ้นเองซึ่งได้รับการยอมรับจนเป็นแบบแผน (Convention) และต้องมีการเรียนรู้เครื่องหมายเพื่อทำความเข้าใจ หรือเป็นการแสดงถึงการเป็นตัวแทน (representation) ซึ่งสังคมยอมรับความสัมพันธ์นี้ ตัวอย่างเช่นเครื่องหมายทางคณิตศาสตร์ หรือการสวมแหวนนิ้วนางข้างซ้ายแสดงถึงการแต่งงาน เป็นต้น

แต่อย่างไรก็ดี การจำแนกประเภทของสัญลักษณ์ทั้งสามแบบก็ไม่สามารถทำได้อย่างชัดเจน เช่นในกรณีรูปสัญลักษณ์ของคำว่า “Xerox” ในภาษาอังกฤษซึ่งความหมายสัญลักษณ์ของมันก็คือยี่ห้อของเครื่องถ่ายเอกสาร แต่รูปสัญลักษณ์ดังกล่าวได้กลายเป็นความหมายสัญลักษณ์ของ “การถ่ายเอกสาร” ในสังคมไทย เป็นต้น (ไชยรัตน์ เจริญสิน โอฟาร, 2545)

ความหมายตรงและความหมายแฝง

ในการทำงานของขั้นตอนการแสดงความหมายของสัญลักษณ์นั้นจะมีความสัมพันธ์ระหว่างรูปสัญลักษณ์และความหมายสัญลักษณ์ตลอดเวลา ซึ่ง Barthes ได้ให้แนวคิดในการวิเคราะห์ความหมาย 2 ชนิดคือ

1. ความหมายตรง (Denotation) เป็นระดับของความหมายที่เกี่ยวข้องกับความจริงระดับธรรมชาติ เป็นความหมายที่ผู้ใช้สามารถเข้าใจได้ตรงตามตัวอักษรจัดอยู่ในลักษณะของการอธิบายหรือพรรณนา (Descriptive level) และเป็นความหมายที่เป็นที่รับรู้และเข้าใจได้สำหรับผู้รับสารส่วนใหญ่ ยกตัวอย่างเช่นเมื่อเรากล่าวถึงช้าง ก็จะนึกถึงลักษณะของสัตว์ที่มีรูปร่างใหญ่ มีงาและงวง เป็นต้น การอธิบายความหมายของคำศัพท์ในพจนานุกรมก็เป็นความหมายโดยตรง

2. ความหมายแฝง (Connotation) เป็นการตีความหมายของสัญลักษณ์โดยเป็นระดับที่พ่วงเอาปัจจัยทางวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ซึ่งเป็นการอธิบายถึงปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นกับอารมณ์ความรู้สึกของผู้ใช้และคุณค่าทางวัฒนธรรมของเขา ความหมายแฝงหรือความหมายในระดับที่สองนี้สร้างขึ้นบนพื้นฐานของความหมายตรงของสัญลักษณ์ตัวเดียวกัน ซึ่งกระบวนการเกิดขึ้นของความหมายแฝงนี้เกิดขึ้นเมื่อสัญลักษณ์ในความหมายระดับแรกถูกนำไปใช้เป็นรูปสัญลักษณ์ โดยมีการผูกโยงรวมเข้ากับความหมายใหม่ จึงเกิดเป็นความหมายแฝง ซึ่งกระบวนการนี้เองที่ Barthes ใช้ชื่ออธิบายการเกิด Myth (มายาคติ) ซึ่ง Barthes ได้อธิบายเกี่ยวกับกระบวนการดังกล่าวไว้ดังนี้ “มายาคติเป็นระบบสื่อความหมายซึ่งมีลักษณะพิเศษตรงที่มันก่อตัวขึ้นบนกระแสการสื่อความหมายที่มีอยู่ก่อนแล้ว จึงถือได้ว่า มายาคติเป็นระบบสัญลักษณ์ในระดับที่สอง สิ่งที่เป็นหน่วยสัญลักษณ์ (ผลลัพธ์จากการประกอบของรูปสัญลักษณ์กับความหมาย) ในระบบแรก กลายมาเป็นเพียงรูปสัญลักษณ์ในระบบที่สอง ขอย้ำในที่นี้ว่า วัสดุสำหรับสร้างวาทะแห่งมายาคติ (เช่น ภาษา ภาพถ่าย ภาพวาด โปสเตอร์ พิธีกรรม วัตถุ ฯลฯ) ไม่ว่าในเบื้องต้นนั้นจะมีความแตกต่างหลากหลายเพียงใดก็ตาม แต่ครั้นเมื่อถูกจับยึดโดยมายาคติแล้ว ก็จะถูกทอนให้เหลือเป็นเพียงรูปสัญลักษณ์เพื่อสื่อถึงสิ่งอื่นเสมอ” (วรรณพิมล อังคศิริสรพ, 2544 อ้างถึงใน ทยากร แซ่เต๋, 2551:40) ซึ่งการแสดงกระบวนการทำงานของมายาคติจะแสดงในรูป 2.1 อย่างไรก็ดี การสื่อความหมายในระดับของความหมายแฝงนี้มีแนวโน้มในการสื่อความหมายที่แตกต่างกันซึ่งขึ้นอยู่กับระดับของการสื่อความหมาย โดยแบ่งออกเป็น 2 ระดับได้แก่

- ระดับของปัจเจก (individual connotations) ในการทำความเข้าใจในสิ่งใดสิ่งหนึ่งของบุคคลนั้นเป็นการเรียนรู้วิธีการมองโลกและการที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับโลก ซึ่งการเรียนรู้เหล่านี้เองที่จะทำให้บุคคลมีความเข้าใจและให้นิยามต่อสิ่งต่างๆ ซึ่งอาจเหมือนหรือแตกต่างกันก็ได้ ซึ่งเรียกว่าประสบการณ์ ยกตัวอย่างเด็กหญิงที่ได้กลิ่นดอกกุหลาบเป็นครั้งแรกพร้อมกับมีประสบการณ์ที่น่ากลัว ในเวลาต่อมาหากเธอได้มองเห็นหรือได้กลิ่นดอกกุหลาบ ก็อาจเป็นการเตือนความจำให้เกิดความรู้สึกหวาดกลัวขึ้นมาอีก ซึ่งการมองเห็นหรือได้กลิ่นดอกกุหลาบนี้เป็นการนำพาการสื่อความหมายส่วนตัวสำหรับเด็กผู้หญิงคนดังกล่าว ดังนั้นการมอบดอกกุหลาบจึงอาจเป็นการสร้างความกลัวมากกว่าที่จะเกิดความรู้สึกซาบซึ้งในความรัก สิ่งที่ควรระมัดระวังในการวิเคราะห์ในเชิงสัญศาสตร์ (semiotic analysis) สำหรับการสื่อความหมายระดับนี้คือ เนื่องจากการสื่อความหมายแบบส่วนตัว จึงอาจไม่ได้สื่อความหมายแตกต่างไปตามความหมายปกติดังที่คนอื่นๆ มีส่วนร่วมในความหมายนั้น

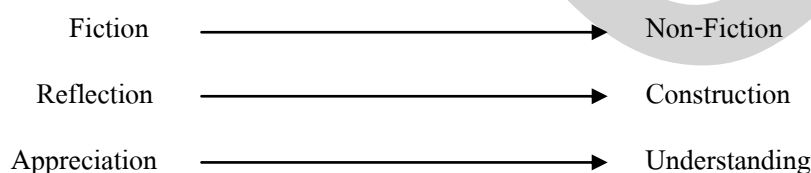
- ระดับของวัฒนธรรม (cultural connotations) การสื่อความหมายในระดับนี้แสดงถึงการที่วัตถุในวัฒนธรรมได้พ่วงเอาความสัมพันธ์และการสื่อความหมายเข้ามาในตัวมันและมีส่วน

ร่วมในการให้ความหมายกับผู้คนในวัฒนธรรม ยกตัวอย่างเช่นการมอบดอกกุหลาบ ที่คนให้การยอมรับในเชิงวัฒนธรรมเข้าใจร่วมกันว่าเป็นการแสดงถึงความรัก

แนวคิดสัญวิทยาข้างต้นนี้ เป็นแนวคิดหนึ่งที่ผู้วิจัยนำมาเป็นแนวทางการศึกษา ซึ่งผู้วิจัยจะนำมาวิเคราะห์ตามปัญหาวิจัย โดยวิเคราะห์เนื้อหาในนิทานพื้นบ้านไทยยุค จังหวัดสุรินทร์ ทั้ง 11 เรื่องและศึกษาจากปราชญ์ชาวบ้านจากนักวิชาการรวมไปถึงเยาวชนที่ได้รับการถ่ายทอดนิทาน เพื่อศึกษาสิ่งที่แฝงอยู่ในนิทานพื้นบ้านไทยยุค จังหวัดสุรินทร์ สร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมชุมชนหมู่บ้านช้าง ชาวไทย จังหวัดสุรินทร์ที่มีการสร้างความหมายขึ้นมาให้ปรากฏอยู่ในรูปแบบนิทาน และมีการสร้างสัญลักษณ์ขึ้นมาอย่างไรภายในกลุ่ม แนวคิดนี้จึงสามารถเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ต่อเนื่องจากมายาคติ เพราะทฤษฎีมายาคติและสัญวิทยาที่มีความคาบเกี่ยวกัน

2.4 แนวคิดการเล่าเรื่อง (Narration)

การศึกษาการเล่าเรื่องในแง่มุมของสำนักวัฒนธรรมศึกษา (Cultural Studies) ทางด้านการสื่อสารมวลชนในปัจจุบันได้เปลี่ยนผ่านจากการวิเคราะห์ในรูปแบบเดิมมาสู่การวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างการเล่าเรื่องกับปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการดำเนินชีวิต (Lifestyle) ของคนแต่ละกลุ่มว่าเป็นอย่างไร สำหรับในส่วนของรายละเอียดของแนวคิดนั้น การวิเคราะห์การเล่าเรื่อง (Narration) เป็นวิธีวิเคราะห์ความหมายแบบหนึ่งซึ่งเอกลักษณ์ของการวิเคราะห์การเล่าเรื่องก็คือ การวิเคราะห์กระบวนการสร้างความหมาย จากองค์ประกอบต่าง ๆ ที่อยู่ร่วมกัน (Concerted meaning) เพราะการเล่าเรื่องเป็นการเล่าที่มาจากองค์ประกอบต่าง ๆ มากมาย ที่แต่ละองค์ประกอบต่างก็มีความหมายในตัวเอง และต่างก็ต้องทำงานประสานกัน ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การอธิบายชุดความหมายในแบบใดแบบหนึ่งและเพื่อเป็นการพิจารณาความหมายที่ได้ ว่าแสดงถึงวิถีคิดแบบใดของผู้เล่า ดังแสดงในภาพที่ 2.2

ภาพที่ 2.2 แสดงการเปลี่ยนผ่านรูปแบบการศึกษาการเล่าเรื่อง

จากสาขารรณกรรมมาสู่การสื่อสารมวลชน

ดังนั้นการวิเคราะห์เรื่องเล่าในยุคปัจจุบันจึงมุ่งศึกษาการประกอบสร้าง (Construction) ความหมายหรือความเป็นจริงในสังคมเพื่อทำความเข้าใจ (Understanding) ในปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่มิได้จำกัดวงแต่เฉพาะการศึกษาการเล่าเรื่องแต่ง (Fiction) เท่านั้น หากยังหมายรวมถึงการวิเคราะห์จากสารคดีหรือเรื่องจริง (Non-Fiction) เช่น นิทานพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์ที่ผู้วิจัยต้องการจะศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการสร้างความเชื่อเชิงมายาคติ ว่าถูกประกอบสร้างขึ้นมาได้อย่างไร และทำไมถึงทำให้เกิดความเชื่อ

เนื่องจากสิ่งที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาคือ การวิเคราะห์ความเชื่อเชิงมายาคติที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทยภาค จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งมีความหมายแฝงซ่อนอยู่ในนิทานพื้นบ้าน ดังนั้นการทำความเข้าใจการเล่าเรื่องอาจมีองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เป็นลักษณะเฉพาะร่วมกันของนิทานพื้นบ้าน เพราะเมื่อมีผู้เล่านิทานพื้นบ้านออกมา ยิ่งเล่าถึงสิ่งต่าง ๆ มากเท่าใดก็จะยิ่งทำให้รู้ถึงความเชื่อที่มีมานาน และวิธีการประกอบสร้างความหมายเช่นนี้จะทำให้เราสามารถเข้าใจวิถีเล่าหรือการถ่ายทอดนิทานของผู้เล่า

เบอร์เกอร์ (Berger, 1997 , 7-10) กล่าวว่าผู้เล่าเรื่อง (Narrator) ก็คือใครก็ได้สักคนที่เล่าเรื่องต่าง ๆ เล่าถึงสิ่งต่าง ๆ เล่าถึงผู้อื่นแต่บางครั้งก็สมมุติบทบาทตัวละครหรือสิ่งต่าง ๆ ที่ถูกเล่าถึงนั้นไปด้วย เช่นเดียวกับลักษณะตัวละครที่บันทึกในหนังสือ ผู้เล่านั้นก็มักจะมีส่วนเกี่ยวข้องด้วยเสมอ แต่ก็ไม่ใช่ว่าเรื่องเล่าทุกเรื่องที่คุณเล่าจะเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องหรือนำตัวเองเข้าไปมีส่วนร่วม เหตุการณ์ ถึงกระนั้นเรื่องเล่าก็นับว่ามีความสำคัญและเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตเรา เบอร์เกอร์ยกตัวอย่างว่า พ่อ แม่ร้องเพลงกล่อมเราตั้งแต่เด็ก เมื่อโตขึ้นเราก็รู้จักเพลงอื่น ๆ เราเริ่มอาภัพนิยายและในที่สุดเราก็เรียนรู้ที่จะอ่านเรื่องราวต่าง ๆ มากมายด้วยตัวเอง เรื่องราวเหล่านี้จึงมีบทบาทสำคัญในชีวิตเรา หรือที่บรูโน (Bruno Bettelheim อ้างถึงใน Berger, 1997,7-10) ได้กล่าวไว้ว่าการอ่านเทพนิยายของเด็ก ๆ ช่วยทำให้พวกเขาพัฒนาการและจัดการกับความคิดและจิตใจของตนเองได้ รวมทั้งนักปราชญ์หลาย ๆ คนที่ย้ำว่าการที่เราได้เรียนรู้เรื่องราวทั้งในโลกนี้และตัวเราเองนับเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เรื่องเล่ามีความหมาย กล่าวไว้ว่าเรื่องเล่าก็คือเครื่องมือที่เราใช้เรียนรู้โลกกว้างและเป็นวิธีที่เราจะบอกผู้อื่นถึงสิ่งที่เราเรียนรู้ได้ด้วยการเล่าเรื่องนั่นเอง

การเล่าเรื่อง หมายถึง การบรรยายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงหรือเหตุการณ์ที่สร้างขึ้นเองซึ่งบุคคลหนึ่งนำไปถ่ายทอดยังอีกบุคคลหนึ่งโดยอาศัยภาษาพูด ภาษาเขียน หรือแม้แต่ภาษาสัญลักษณ์

ในการเล่าเหตุการณ์เรื่องดังกล่าว ดังนั้นเมื่อสื่อใดมีบทบาทในการรายงานเหตุการณ์ก็สามารถนำเอาวิธีการของการเล่าเรื่องมาใช้เพื่อถ่ายทอดเหตุการณ์ได้ทั้งสิ้น ซึ่งรูปแบบการเล่าเรื่องสามารถกระทำได้หลายลักษณะ เช่น การเล่าเรื่องในนวนิยาย เรื่องสั้น ประวัติศาสตร์ ละคร อัดชีวประวัติ และการรายงานข่าว (อดิสา วงศ์ลักษณ์พันธ์, 2542:22 อ้างถึงใน วิริยา วิฑูรย์ศฤงคารศิลป์, 2548:15)

สำหรับในโลกของสื่อมวลชนแล้ว กาญจนา แก้วเทพ (2541:324) กล่าวว่าวิธีการเล่าเรื่องที่ใช้อยู่ในสื่อสมัยใหม่ เช่น สื่อมวลชนนั้นมีรากฐานความเป็นมาจาก “วิธีการเล่านิทานแบบโบราณ” ซึ่งมีองค์ประกอบหลัก ๆ คือ ตัวละครเอก ตัวละครรอง มีลำดับชั้นตอน มีผู้ร้าย พระเอก มีตอนเริ่มต้น กลาง ๆ เรื่องและตอนจบ มีจุดหักเหพลิกผันและมีโครงเรื่องที่ผู้ชมคุ้นเคย

การศึกษาเรื่องเล่าจาก นวนิยาย ละครและภาพยนตร์นั้นมีองค์ประกอบดังนี้

2.4.1 Conventions และ Inventions

จอห์น คาเวลติ (John Cawelti, 1971 อ้างถึงใน Berger, 1997:126-127) กล่าวไว้ในหนังสือชื่อ The Six-Gun Mystique ว่าผลผลิตทางวัฒนธรรมทั้งหลาย (เช่น นวนิยาย หรืองานเขียน) จะประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 2 สิ่ง คือ Conventions และ Inventions

Conventions หรือสิ่งที่เป็นโครงสร้างตามขนบธรรมเนียมเดิม คือองค์ประกอบที่จะทำให้เราทราบเบื้องต้นว่าผู้ผลิตผลงานเป็นใครและกลุ่มเป้าหมายของพวกเขาเป็นใคร โดยมักปรากฏให้เห็นในรูปแบบของโครงเรื่องที่เป็นที่นิยม, ตัวละครที่มีแบบฉบับตายตัวและแนวความคิดทั่วไป

ทั้งนี้ คาเวลติได้เสนอรูปแบบทั่วไปของ Conventions ที่พบจนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการเล่าเรื่อง ดังนี้

ก. โครงเรื่อง (Plot) เป็นวิธีการดำเนินเรื่องราวของเรื่องเล่าแต่ละประเภท เช่น ในหนังสือ ความบอย พระเอกมักจะต้องมีภารกิจในการรื้อฟื้นกฎระเบียบของกฎหมายให้ย้อนกลับมาด้วยการปราบปรามเหล่าอาชญากร และวิธีการจัดการกับเรื่องราวก็ต้องควบกันด้วยปืน

ข. แนวคิดของเรื่อง (Theme) ได้แก่ประเด็นที่เป็นปมสำคัญที่เรื่องเล่าประเภทนั้น ๆ ต้องการจะนำเสนอ ตัวอย่างเช่น ภาพยนตร์ชุดเปาบุ้นจิ้น มีแก่นเรื่องสำคัญคือ การสร้างความยุติธรรมด้วยกระบวนการทางกฎหมาย

ก. ตัวเอก (Hero/Heroine) หรือผู้เล่า การเล่าเรื่องในแต่ละประเภทก็จะต้องมีลักษณะตามแบบฉบับเป็นสูตร เช่น พระเอกในหนังคาบอยจะต้องยิงปืนแม่น มีจิตใจรักความยุติธรรมไม่เคยยิงคนข้างหลังเด็ดขาด ส่วนนางเอก ก็เช่นในยุคสมัยหนึ่งนางเอกละครโทรทัศน์ไทยจะต้องเป็นหญิงสาวสวย มีจิตใจเมตตา กรุณา อภัยให้แก่ศัตรู ไม่เสียตัวให้แก่ใคร เป็นต้น

ง. ผู้ร้าย (Villains) หรือผู้อื่นที่แตกต่างจากพระเอกและนางเอก ลักษณะของผู้ร้ายนั้นก็ต้องมีแบบฉบับเดียวกัน เช่น ในภาพยนตร์สมัยก่อนแม่แต่รูปร่างกายตา อากัปกริยาของผู้ร้ายก็ยังมีลักษณะสะดุดตาเห็นได้อย่างชัดเจน คุณสมบัติของผู้ร้ายก็คือลักษณะที่ตรงข้ามกับพระเอก/นางเอกนั่นเอง

จ. ช่วงเวลา (Time) เป็นการวิเคราะห์ช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์ในเรื่องนั้นได้เกิดขึ้น เช่น ภาพยนตร์ตะวันตกคาบอย (Western) จะเป็นช่วงเวลาสั้น ๆ ที่ชาวยุโรปอพยพเข้ามาตั้งหลักฐานในทวีปอเมริกา ละครย้อนยุคของไทยมักจะหยิบยกช่วงรัชกาลที่ 5-6 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในสังคมไทยอันเนื่องมาจากอิทธิพลตะวันตก

ฉ. สถานที่ (Place) คือสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์ได้เกิดขึ้น เช่นองค์ประกอบของสถานที่ในหนังคาบอยได้แก่ ทุ่งหญ้ากว้าง ภูเขา บาร์เหล้า เหมืองทอง ฯลฯ สำหรับละครโทรทัศน์ สถานที่ที่ขาดไม่ได้คือ ในบ้าน (ห้องอาหาร โต๊ะกินข้าว ห้องนอน) เป็นต้น

ช. เครื่องแต่งกาย (Costume) การแต่งกายของตัวละครเป็นภาษาอวัจนะ (Non-verbal) ที่จะบ่งบอกหรืออธิบายความหมายของเรื่องราว เช่น นางเอกละครโทรทัศน์จะต้องไม่แต่งตัวโป๊ เพราะเป็นเครื่องแต่งกายของตัวอิจฉา ผู้ประกาศข่าวจะต้องแต่งกายอย่างเป็นทางการมิใช่แต่งกายลำลองเพราะประเภทของรายการ (Genres) ของข่าวต้องการความน่าเชื่อถืออย่างเป็นทางการ

ซ. วิธีการเดินทางหรือยานพาหนะที่ใช้ (Locomotion) ในภาพยนตร์ ละคร ข่าว สารคดี หรือผลงานสื่อประเภทใดก็ตาม มักจะขาดพาหนะที่ใช้ขับเคลื่อนไม่ได้ เช่น หนังคาบอยจะดำเนินต่อไปไม่ได้ถ้าไม่มีม้า

ณ. อาวุธ (Weapon) หรือเครื่องมือที่พระเอกและนางเอกใช้จัดการผู้ร้าย (ผู้อื่น) ในสถานการณ์ต่าง ๆ โดยอาวุธที่ใช้ในผลงานสื่อแต่ละประเภทรายการ (Genres) มีบทบาทเช่นเดียวกันกับเครื่องแต่งกายและยานพาหนะ กล่าวคือเป็นส่วนประกอบของตัวละครและของเรื่อง

ที่จะต้องมีแบบฉบับเฉพาะ เช่น ปืนเป็นอาวุธที่สำคัญของหนังคาวบอยและหนังสายลับแต่ก็มักจะไม่มีปรากฏโฉมในละครรักโรแมนติก

ในขณะที่ Inventions หรือสิ่งแปลกใหม่ที่คิดสร้างสรรค์ต่างไปจากขนบแบบเดิมจะเป็นลักษณะเฉพาะเจาะจงมากขึ้น เช่น จินตนาการของนักเขียนหรือผู้สร้างภาพยนตร์ที่แสดงออกมาผ่านบุคลิกลักษณะใหม่ ๆ ของตัวละคร สำหรับงานวิจัยชิ้นนี้การเล่าเรื่องที่เป็นนิทานพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์ จะเห็นถึงวิธีการเล่าหรือการถ่ายทอดของผู้เล่าว่าเป็นอย่างไร และตัวนิทานเองมีความเชื่ออะไรที่แฝงอยู่ในนิทาน

เกณฑ์วิเคราะห์การเล่าเรื่องที่ได้กล่าวไปแล้วนั้น ผู้วิจัยจะนำมาวิเคราะห์การวิเคราะห์ความเชื่อเชิงมายาคติที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทยยุค จังหวัดสุรินทร์ เช่น การเล่านิทานพื้นบ้านของผู้เฒ่าผู้แก่ โดยใช้เกณฑ์การเล่าเรื่อง Conventions และ Inventions ที่ผู้วิจัยจะใช้ในการวิเคราะห์การเล่านิทาน ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่ทำงานอย่างสัมพันธ์กันจึงสามารถสื่อสารความหมายเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เพื่อการอ่านความหมายและทำความเข้าใจจุดความหมายที่แฝงอยู่เบื้องหลังของเรื่องนั้นๆ ที่สำคัญทำให้เราได้รู้ว่าสิ่งไหนในการเล่าเรื่องที่เป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุด และมีวิธีการเล่านิทานพื้นบ้านเกี่ยวกับช้าง ให้เกิดความเชื่อ ได้อย่างไร

2.5 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับนิทานพื้นบ้าน

ความหมายของคำว่า “นิทาน”

“นิทาน” ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2542:588) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “นิทาน น. เรื่องที่เล่ากันมา เช่น นิทานชาดก นิทานอีสป”

นอกจากนี้ยังมีท่านผู้รู้อธิบายความหมายไว้คล้ายๆกัน เช่น

กิ่งแก้ว อรรถากร (2519:12) อธิบายว่า นิทาน หมายถึง เรื่องเล่าสืบต่อกันมาเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ส่วนใหญ่ถ่ายทอดด้วยวิธีมุขปาฐะ แต่ก็มีส่วนมากที่บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ และนอกจากนี้ยังอธิบายว่านิทานเป็นเรื่องเล่าทั่วไป มิได้ตั้งใจแสดงประวัติความเป็นมา จุดใหญ่เล่าเพื่อความสนุกสนาน บางครั้งก็จะแทรกคติเพื่อสอนใจไปด้วย นิทานมิใช่เรื่องเฉพาะเด็ก นิทานสำหรับผู้ใหญ่ก็มีจำนวนมากและเหมาะสำหรับผู้ใหญ่เท่านั้น

กุหลาบ มัลลิกะมาส (2518:99-100) กล่าวถึง “นิทาน” ไว้ในหนังสือคติชาวบ้านว่า นิทานเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่เล่าสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน เพื่อความสนุกสนานเบิกบานใจ ผ่อนคลายความตึงเครียด เพื่อเสริมศรัทธาในศาสนา เทพเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นคติเตือนใจ ช่วยอบรม บ่มนิสัย ช่วยให้เข้าใจสิ่งแวดล้อมและปรากฏการณ์ธรรมชาติ เนื้อเรื่องของนิทานเป็นเรื่องนานา ชนิด อาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับการผจญภัย ความรัก ความโกรธ เกลียด ริษยา อาฆาต ตลกขบขัน หรือ เรื่องแปลกประหลาดพิศมัย ตัวยุติธรรม ตัวละครในเรื่องก็มีลักษณะต่าง ๆ กัน อาจเป็นคน สัตว์ เจ้า หญิง เจ้าชาย อมนุษย์ แม่มด นางฟ้า แต่ให้มีความรู้สึกนึกคิด พฤติกรรมต่างๆ เหมือนคนทั่วไปหรือ อาจเหมือนที่เราอยากจะเป็น เมื่อนิทานตกไปอยู่ในท้องถิ่นใดก็มักมีการปรับเนื้อเรื่องให้เข้ากับ สิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นนั้น นิทานในแต่ละท้องถิ่นจึงมีเนื้อเรื่องส่วนใหญ่คล้ายคลึงกัน คือ สภาพความเป็นมนุษย์ อารมณ์ ความรู้สึก รัก เกลียด ความโง่ ฉลาด ขบขัน อาฆาตแค้น หรือทุกข์ สุข ส่วน รายละเอียดจะแตกต่างกันไปบ้างตามสภาพแวดล้อมและ อิทธิพลของวัฒนธรรมความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น

สุมาลย์ พงษ์ไพฑูย์ (2542:7) กล่าวว่า นิทานเป็นคำศัพท์ภาษาบาลี หมายถึง คำเล่า เรื่อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องประเภทใด แต่อยู่ที่ลักษณะการเล่าที่เป็นกันเอง แม้จะเป็นข้อเขียนก็มีลักษณะ คล้ายกับการเล่าที่เป็นวาจา โดยใช้ภาษาพูดหรือภาษาปากในการเล่า

กล่าวโดยสรุป นิทาน คือ เรื่องเล่าที่มนุษย์ผู้รู้เรื่องขึ้นด้วยภูมิปัญญา โดยส่วนใหญ่จะ ถ่ายทอดด้วยวิธีมุขปาฐะหรือเล่าปากต่อปาก นิทานเมื่อตกไปอยู่ในท้องถิ่นใดก็มักมีการปรับเนื้อ เรื่องให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นนั้น เนื้อเรื่องมีหลากหลายและใช้เล่าเพื่อจุดประสงค์ต่างๆ กันตาม โอกาสและสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น

ลักษณะของนิทานพื้นบ้าน

กุหลาบ มัลลิกะมาส (2518) ได้อธิบายว่า นิทานพื้นบ้านมีลักษณะที่สำคัญ 3 ประการดังนี้

1. เป็นเรื่องเล่าด้วยถ้อยคำธรรมดา เป็นภาษาร้อยแก้วไม่ใช่ร้อยกรอง
2. เล่ากันด้วยปากสืบกันมาเป็นเวลาช้านาน แต่ต่อมาในระยะหลังเมื่อการเขียนเจริญขึ้น

ก็อาจเขียนขึ้นตามเค้าเดิมที่เคยเล่าด้วยปากเปล่า

3. ไม่ปรากฏว่าผู้เล่าดั้งเดิมนั้นเป็นใคร อ้างแต่ว่าเป็นของเก่า ฟังมาจากผู้เล่า ซึ่งเป็น บุคคลสำคัญยิ่งในอดีตกาลอีกต่อหนึ่ง

เจือ สตะเวทิน(2527:46) ได้พูดถึงลักษณะของนิทานพื้นบ้านไว้คล้าย ๆ กัน คือ

1. ต้องเป็นเรื่องเก่า
2. ต้องเล่าด้วยภาษาร้อยแก้ว

3. ต้องเล่าด้วยปากมาก่อน
4. ต้องแสดงความคิดความเชื่อของชาวบ้าน
5. เรื่องจริงที่มีคติที่นับอนุโลมเป็นนิทาน เช่น มะกะโท เป็นต้น

กึ่งแก้ว อัถดถากร (2519:12) ได้อธิบายถึงลักษณะของนิทานพื้นบ้านไว้อย่างสั้น ๆ ว่า “นิทานพื้นบ้านเป็นเรื่องเล่ากันมาเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ส่วนใหญ่ถ่ายทอดด้วยวิธีมุขปาฐะ แต่ก็ มีจำนวนมากที่ได้รับการบันทึกไว้แล้ว

สรุปได้ว่า ลักษณะของนิทานพื้นบ้านเป็นเรื่องเล่าที่เล่าสืบต่อกันมาด้วยปากต่อปากเป็น เวลาช้านาน โดยใช้คำธรรมดาเป็นร้อยแก้ว และไม่ทราบว่ามีใครเป็นผู้เล่า

การแบ่งประเภทของนิทานพื้นบ้าน

โดยปกติผู้เล่านิทานเองมักจะไม่น่าสนใจเลยว่า นิทานพื้นบ้านที่เขาเล่านั้นเป็นนิทาน ประเภทใดการจำแนกนิทานพื้นบ้านออกมาเป็นประเภทต่าง ๆ นั้น เป็นการจำแนกของนักคติชน วิทยา เพื่อประโยชน์ในการศึกษา ซึ่งในการแบ่งนั้นอาจจะเหมาะสมเฉพาะนิทานในบางถิ่นบางชาติ เท่านั้น ไม่สามารถครอบคลุมนิทานในท้องถิ่นอื่น ๆ ได้ การแบ่งนิทานพื้นบ้านนั้นมีนักคติชนวิทยา แบ่งไว้หลายคนดังนี้

กุหลาบ มัลลิกะมาส แบ่งประเภทนิทานพื้นบ้านออกเป็น 4 แบบดังนี้

1. แบ่งนิทานตามเขตพื้นที่ (Area) เป็นการแบ่งโดยอาศัยเขตแดนทางภูมิศาสตร์ เช่น เขตอินเดีย เขตประเทศที่นับถือศาสนาอิสลาม เขตชาวยิวในเอเชียไมเนอร์ เขตประเทศสลาวิก เขต รัฐต่าง ๆ ในแถบตะวันออกของทะเลบอลติก เขตแหลมสแกนดิเนเวีย เขตของชนชาติที่พูด ภาษาเยอรมัน เขตประเทศฝรั่งเศส เขตประเทศสเปนและโปรตุเกส เขตประเทศอิตาลี เขตประเทศ อังกฤษ เขตสกอตแลนด์ และไอซ์แลนด์ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าการแบ่งแบบนี้เป็นการแบ่งในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 19 การแบ่งนิทานไม่ ครอบคลุมอาณาเขต อื่น ๆ ในโลก เช่น ในทวีปอเมริกาและแอฟริกา แม้แต่ในทวีปเอเชียเองก็กล่าว ไว้ไม่ละเอียด

2. แบ่งตามรูปแบบของนิทาน (Form) แบ่งได้เป็น 5 ประเภทดังนี้

- 2.1 นิทานปรัมปรา (Fairry tale) มีลักษณะเป็นเรื่องก่อนข้างยาวมีสารัตถะ (เนื้อหา หลักใจความสำคัญหรือความคิดสำคัญของเรื่อง) หลายสารัตถะ ประกอบอยู่ในนิทานนั้น เป็นเรื่อง

สมมุติว่าเกิดขึ้นในที่ใดที่หนึ่ง แค่สถานที่เลื่อนลอย กำหนดชัดเจนไปไม่ได้ว่าที่ไหน ตัวบุคคลไม่ใช่มนุษย์ธรรมดาที่มีความจริงตามสภาพปกติของมนุษย์ เนื้อเรื่องประกอบด้วยอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ตลอดจนอำนาจอันพันวิสัยมนุษย์ ตัวเอกของเรื่องเป็นผู้มีคุณสมบัติพิเศษ เช่น เป็นผู้มีอำนาจ มีบุญหรือมีฤทธิ์เดช สามารถเอาชนะศัตรูหรืออุปสรรคใด ๆ ทั้งหมดในบั้นปลาย

2.2 นิทานท้องถิ่น (Legend) นิทานชนิดนี้มีขนาดสั้นกว่านิทานปรัมปรา มักเป็นเรื่องเหตุการณ์เดียวและเกี่ยวกับความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี โศกกลางหรือคตินิยมอย่างใดอย่างหนึ่งอันเป็นพื้นฐานของคนในแต่ละท้องถิ่น แม้ว่าจะเป็นเรื่องแปลกพิสดาร หรือพันวิสัยความเป็นจริงไปบ้างก็ตามแต่ก็ยังเชื่อกันว่าเรื่องเหล่านี้เกิดขึ้นจริง มีเค้าความจริง มีตัวละครจริง ๆ มีสถานที่เกิดจริงที่กำหนดแน่นอน นิทานท้องถิ่นอาจจำแนกออกได้ดังนี้

2.2.1 นิทานอธิบาย (Explanatory tale) เช่น อธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของธรรมชาติ อธิบายสาเหตุของความเชื่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับสถานที่ ตลอดจนโบราณสถานที่สำคัญ

2.2.2 นิทานเกี่ยวกับความเชื่อต่าง ๆ เช่น โศกกลาง เรื่องผีตลอดจนเรื่องเกี่ยวกับไสยศาสตร์

2.2.3 นิทานเกี่ยวกับสมบัติที่ฝังไว้และลายแทง นำให้ไปหาสมบัตินั้น ๆ

2.2.4 นิทานวีรบุรุษ คิดเรื่องที่ถูกกล่าวถึงคุณธรรม ความฉลาดความสามารถ และความกล้าหาญของบุคคล มักมีกำหนดสถานที่ที่แน่นอนว่าเป็นที่ใดและมีกำหนดเวลาของเรื่องที่แน่ชัด

2.2.5 นิทานคติสอนใจ เป็นเรื่องสั้น ๆ ไม่สมจริง มีเจตนาและสอนความประพฤติได้อย่างใดอย่างหนึ่ง

2.2.6 นิทานเกี่ยวกับนักบวชต่าง ๆ เป็นเรื่องเกี่ยวกับอกนิหารของผู้บวชที่เจริญภาวนาจนมีอานแก่กล้า มีฤทธิ์พิเศษ

2.3 นิทานเทพนิยาย (Myth) หมายถึงนิทานที่มีเทวดา นางฟ้า เป็นตัวละครในเรื่องนั้น เช่น พระอินทร์ หรือเป็นแต่เพียงกึ่งเทวดา เช่น เจ้าป่า เจ้าเขา เจ้าแม่ต่าง ๆ และมักมีส่วนสัมพันธ์กับความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรมทางศาสนา

2.4 นิทานเรื่องสัตว์ (Animal tale) มีตัวละครในเรื่องเป็นสัตว์ทั้งที่เป็นสัตว์ป่า สัตว์บ้าน และบางเรื่องก็มีคนเกี่ยวข้องกับอยู่ด้วย ไม่ใช่มีแต่สัตว์ล้วน ๆ แต่ทั้งคนและสัตว์นั้นจะพูดโต้ตอบกันเสมือนหนึ่งว่าเป็นมนุษย์ แบ่งย่อยออกเป็น 2 ประเภท คือ

2.4.1 นิทานประเภทสอนคติธรรม (Fable) ต่างกับนิทานคติสอนใจตรงที่ว่านิทานประเภทนี้ตัวเอกของเรื่องจะต้องเป็นสัตว์เสมอ

2.4.2 นิทานประเภทเล่าซ้ำหรือเล่าไม่รู้จบ (Cumulative tale) นิทานชนิดนี้มีเรื่องและวิธีการเล่าเป็นแบบเฉพาะ มีการเล่าซ้ำวนคือไม่มีจบ

2.5 นิทานตลกขบขัน (Jest) มักเป็นเรื่องสั้น ๆ จุดสำคัญของเรื่องอยู่ที่มีเรื่องราวที่ไม่น่าจะเป็นไปได้ต่าง ๆ อาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับความโง่ กลโกง การแก้เผ็ด การแสดงปฏิภาณไหวพริบ การพนันขันต่อ การเดินทางและการผจญภัยที่ก่อเรื่องผิดปรกติ ในแง่ขบขันต่าง ๆ

การแบ่งนิทานตามรูปแบบนี้มีผู้นิยมนำมาใช้แบ่งนิทานของไทยกันมากเนื่องจากครอบคลุมนิทานไทยได้เกือบทั้งหมด

3. แบ่งตามชนิดของนิทาน (Type Index) เป็นการแบ่งตามที่ แอนติอาร์น (Antti Arne) ชาวฟินแลนด์ได้แบ่งไว้เมื่อ ค.ศ. 1910 (พ.ศ.2453) และสติด ทอมป์สัน (Stith Thompson) ได้ปรับปรุงให้ดีขึ้นใน ค.ศ. 1928 (พ.ศ. 2471) ต่อมาภายหลังได้เรียกวิธีการแบบนี้ว่ารูปแบบนิทานชาวบ้านของอาร์นทอมป์สัน เป็นการแบ่งแยกนิทานให้ละเอียดมากขึ้น โดยแบ่งออกเป็น 3 หมวดใหญ่ ๆ คือ

3.1 นิทานเกี่ยวกับสัตว์ แยกออกได้เป็นสัตว์ป่า สัตว์บ้าน เช่น

1-99 เกี่ยวกับสัตว์ปีก	100-149 เกี่ยวกับสัตว์ป่าและสัตว์บ้าน
150-199 เกี่ยวกับสัตว์ป่า	200-219 เกี่ยวกับสัตว์เลี้ยง

ฯลฯ

3.2 นิทานชาวบ้านทั่วไป แยกออกอีกได้หลายแบบ เช่น

300-399	ก. นิทานเกี่ยวกับเวทมนตร์คาถา
500-559	เกี่ยวกับผู้ช่วยที่มีอำนาจพิเศษ
500-649	เกี่ยวกับอาวุธพิเศษหรือของพิเศษ
750-849	ข. นิทานทางศาสนา

850-999 ค. นิทานโรแมนติก

ฯลฯ

3.3 นิทานตลกขบขัน แยกละเอียดออกไปได้หลายชนิด เช่น

1,200-1,349 ก. นิทานเกี่ยวกับคนโง่

1,350-1,434 ข. นิทานเกี่ยวกับสามภรรยา

1,875-1,999 ค. นิทานโกหก

ฯลฯ

4. แบ่งนิทานตามสารัตถะ (Motif-Index) เป็นการแบ่งเพื่อจัดหมวดหมู่ จัดระเบียบของนิทานให้ชัดเจน เพื่อสะดวกแก่การสอบสวนค้นคว้า และเปรียบเทียบนิทาน(คำว่าสารัตถะ หมายถึงแก่นแท้หรือจุดสำคัญของนิทานเรื่องนั้น) สารัตถะประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 3 ประการคือ

4.1 ตัวสำคัญ ในเรื่องนิทานจะต้องแปลกพิสดารกว่าตัวอื่น ในเรื่องอาจเป็น เทวดาสัตว์ประหลาด หรือคนที่มีความแปลกพิเศษออกไปอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ

4.2 มีข้อสำคัญ หรือสิ่งสำคัญอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่จะป็นต้นเหตุให้เรื่องนิทานนั้นเกิดขึ้นและดำเนินไป อาจเป็นสิ่งของ เวทมนตร์คาถา ความเชื่อถือ หรือขนบธรรมเนียม ฯลฯ

4.3 สารัตถะหนึ่งมีเหตุการณ์เดียว ถ้านิทานเรื่องหนึ่ง ๆ ประกอบด้วยเหตุการณ์หลาย ๆ เหตุการณ์ เท่ากับว่าในนิทานเรื่องนั้นมีหลายสารัตถะ

การแบ่งเป็นสารัตถะจะพึงเล็งเฉพาะจุดของเรื่องหรือธาตุแท้ของเรื่องในนิทาน เพื่อจะได้นำมาศึกษาได้ง่าย โดยไม่ต้องไปสนใจชนิดหรือรูปแบบของนิทานว่าเป็นอะไร

การแบ่งประเภทนิทานที่เป็นปัจจุบันที่สุดนั้น (ประคอง นิมมานเหมินทร์, 2543:133-196) ได้แบ่งประเภทนิทานพื้นบ้านไทย ออกตามลักษณะเนื้อหาและรูปแบบ โดยแบ่งออกเป็น 11 ประเภท ดังนี้

1. เทวปกรณัม หรือเทพปกรณัม (Myth) เป็นเรื่องอธิบายถึงกำเนิดของจักรวาล โครงสร้างและระบบของจักรวาล มนุษย์ สัตว์ ปราศุการณ์ธรรมชาติ เช่น ลม ฝน กลางวันกลางคืน ฯลฯ ตลอดจนพิธีกรรมการประพาศปฏิบัติต่าง ๆ

สำหรับนิทานพื้นบ้านของไทยที่กล่าวถึงโลก จักรวาล เทวดา กำเนิดมนุษย์และสัตว์ ตลอดจนบทบาทหน้าที่ของเทวดาและของผู้ครองแผ่นดิน มีอยู่บ้าง เช่น เรื่องเมขลา รามสูร เรื่องจันทคราส และสุริยคราส เรื่องพญาคางคก (พญาแถน) เป็นต้น

2. นิทานศาสนา (religious tale) มีจุดมุ่งหมายในการสั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชน และแนวทางประพฤติปฏิบัติ สร้างค่านิยมและบรรทัดฐานทางอ้อมให้แก่สังคม ถ้าเป็นนิทานไทย จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับนรกสวรรค์ หรือเรื่องราวของบุคคลที่ศักดิ์สิทธิ์ในศาสนา โคร่งเรื่องจะยึดหลักพุทธศาสนาเป็นสำคัญ เช่น ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

นิทานศาสนาของไทย จะมีที่มาจากพุทธประวัติ อรรถกถาชาดก ปัญญาสาชดก โดยมีตัวละครเป็นพระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ บุคคลสำคัญในศาสนาพุทธ เช่น องคุลิมาล นางวิสาขา

3. นิทานคติ (Fable) คติ หมายถึงแนวทางหรือแบบอย่าง นิทานคติเป็นเรื่องขนาดไม่ยาวนัก การดำเนินเรื่องไม่ซับซ้อน ตัวละครอาจเป็นคนหรือสัตว์ก็ได้ เรื่องหนึ่ง ๆ อาจมีตัวละครประมาณ 2-4 ตัว แนวคิดที่ปรากฏในนิทานคือคุณค่าของจริยธรรมและผลแห่งการประกอบกรรมดี และกรรมชั่ว กรรมดีที่นำผลดีมาให้มักได้แก่ ความกตัญญูรู้คุณ ความเมตตากรุณา ความเคารพเชื่อฟัง ความซื่อสัตย์ ฯลฯ ส่วนกรรมชั่วที่นำผลชั่วมาให้ ก็คือการกระทำที่ตรงกันข้าม ได้แก่ ความไม่กตัญญูรู้คุณ ความใจร้าย โหดเหี้ยม ความดื้อรั้น ความทุจริตคดโกง ความทรยศ ฯลฯ

น่าสังเกตว่าการเล่านิทานคตินั้นผู้เล่ามักชี้ให้เห็นผลดีและผลร้ายของกรรมในตอนท้ายเรื่องเสมอ

4. นิทานมหัศจรรย์ (Fairy tale) ตามรูปศัพท์ทำให้เข้าใจว่า เป็นนิทานเกี่ยวกับเทวดา นางฟ้า ตามที่จริงแล้วอาจไม่มีเทวดา นางฟ้าก็ได้ แต่จะเป็นเรื่องราวของความมหัศจรรย์เหนือธรรมชาติซึ่งมีลักษณะที่สำคัญ 4 ประการ คือ

4.1 เป็นเรื่องค่อนข้างยาว มีหลายอนุภาคหรือหลายตอน

4.2 ดำเนินเรื่องอยู่ในโลกแห่งจินตนาการ ไม่บ่งสถานที่หรือเวลาแน่นอน

4.3 ตัวละครเอกของเรื่องต้องผจญภัยหรือประสบชะตากรรม ได้รับความช่วยเหลืออาจแต่งงานแล้วเปลี่ยนฐานะดีขึ้น

4.4 เกี่ยวข้องกับมนุษย์ อิทธิฤทธิ์หรือสิ่งมหัศจรรย์เหลือวิสัยมนุษย์

นิทานมหัศจรรย์ของไทย อาจจัดเข้าเป็นนิทานประเภทอื่นได้ เช่น นิทานศาสนา หรือนิทานคติ และบางครั้งระบุนิทานที่ ว่าเกิดที่ไหนก็มี ส่วนผู้ช่วยพระเอกนางเอกนั้นส่วนมากเป็นพระอินทร์ พระฤาษี สำหรับความมหัศจรรย์ที่พบในนิทานของไทยนั้น ได้แก่ การเหาะเหินเดินอากาศ การแปลงกาย การสาป การชุบชีวิต ของวิเศษ การเนรมิต เป็นต้น

ตัวอย่างนิทานมหัศจรรย์ของไทย ได้แก่ เรื่องปลาบู่ทอง สังข์ทอง พระสุธน ลักษณะวงศ์ จันทะโครบ นางสิบสอง โสนน้อยเรือนงาม นางพม่อม การะเกด หงส์เหิน จำปาลีต้น ฯลฯ

5. นิทานชีวิต (Novella) มีลักษณะคล้ายคลึงกับนิทานมหัศจรรย์ตรงที่มีขนาดค่อนข้างยาวมีหลายอนุภาค หรือหลายตอน ที่ต่างกันก็คือ นิทานชีวิตดำเนินเรื่องอยู่ในโลกแห่งความจริง มีการบ่งสถานที่และตัวละครชัดเจน อาจมีเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์หรือความมหัศจรรย์ แต่มีลักษณะที่ผู้อ่านผู้ฟังเชื่อว่าเป็นสิ่งที่เป็นไปได้มากกว่า

นิทานชีวิตของไทย จะเป็นเรื่องเล่ามีลักษณะเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริงนอกเหนือจากจะบอกชื่อและฐานะตำแหน่งของตัวละครอย่างชัดเจนแล้ว ยังระบุนิทานที่เกิดเหตุด้วย สถานที่จะเป็นสถานที่ในถิ่นต่าง ๆ ในประเทศไทย ตัวละครส่วนใหญ่เป็นคน อาจมีตัวละครที่เป็นสัตว์และมนุษย์ เช่น ผี สางเทวดาบ้าง

เรื่องนี้อาจถือว่าเป็นนิทานชีวิตของไทย ได้แก่ เรื่องพระลอ ไกรทอง ขุนช้างขุนแผน เป็นต้น

6. นิทานประจําถิ่น (Saga) นิทานที่มีขนาดของเรื่องไม่แน่นอน บางเรื่องก็สั้นบางเรื่องก็ยาวบางเรื่องอาจมีอนุภาคที่สำคัญเพียงอนุภาคเดียว มักเป็นเรื่องแปลกพิสดาร ซึ่งเชื่อว่าเคยเกิดขึ้นแล้วจริง ณ สถานที่แห่งใดแห่งหนึ่ง ตัวละครและสถานที่บ่งไว้ชัดเจน อาจเป็นเรื่องของบุคคลในประวัติศาสตร์หรือคนสำคัญของเมือง ตัวละครอาจเป็นมนุษย์ เทวดา สัตว์ผีสังนางไม้

นิทานประจําถิ่นของไทย เป็นเรื่องที่เล่าสืบกันมา มีเนื้อเรื่องเชื่อว่าเคยเกิดขึ้นจริงมักอธิบายความเป็นมาของสิ่งที่อยู่ในท้องถิ่น คือสิ่งที่อยู่โดยธรรมชาติ เช่น ทะเล ภูเขา แม่น้ำ เกาะ ฯลฯ และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเนื่องในศาสนา เช่น เจดีย์ โบสถ์ วิหาร ฯลฯ

นิทานท้องถิ่นของไทย อาจแบ่งแยกออกเป็น 5 ประเภทดังนี้

1. นิทานเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนา เช่น นิทานอธิบายที่มาของแม่น้ำปิง
2. นิทานเกี่ยวกับบุคคลในประวัติศาสตร์ เช่น ท้าวแสนปม

3. นิทานเกี่ยวกับสมบัติหรือสิ่งลึกลับ เช่น เรื่องทรัพย์สมบัติที่ป่าล่าเกี้ยว
4. นิทานชีวิตที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น เช่น เรื่องตามองถ่าย
5. นิทานจากวรรณกรรมที่รู้จักกันดี เช่น เรื่องพระลอ
7. นิทานอธิบาย (Explanatory tale) เป็นเรื่องที่อธิบายถึงกำเนิดหรือความเป็นมาของสิ่งที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ อาจอธิบายถึงการกำเนิดสัตว์บางชนิด สาเหตุที่สัตว์บางชนิดมีรูปร่างลักษณะต่าง ๆ กำเนิดพืช ดวงดาว มนุษยชาติหรือสถาบัน เรื่องประเภทนี้มักจะสั้นและเล่าอย่างตรงไปตรงมา เพื่อจะตอบคำถามว่าทำไมสิ่งนั้นจึงเป็นอย่างนั้น

นิทานอธิบายเหตุของไทยมีเล่ากันทุกถิ่น ส่วนมากเป็นนิทานขนาดสั้น แบ่งตามเรื่องที่อธิบายได้ 4 ลักษณะคือ

1. อธิบายที่มาของชื่อ รูปลักษณะและส่วนประกอบของคน สัตว์และพืช เช่น เรื่องเหตุที่ควายไม่มีฟันบน เหตุที่งูเหลือมไม่มีพิษ เหตุที่กามีสีดำ เหตุที่เสือดวลาย เหตุที่นกตะกรุมหัวล้าน และลิงตูดดำ ฯลฯ

2. อธิบายเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น เรื่องดาวลูกไก่ เรื่องจันทรคราส ฯลฯ

3. อธิบายเกี่ยวกับพิธีกรรม ขนบประเพณี เช่น เหตุที่คนภาคเหนือใช้ผักส้มป่อยในพิธีดำหัว ฯลฯ

8. นิทานเรื่องสัตว์ (Animal tale) เป็นเรื่องที่สัตว์เป็นตัวเอก นิทานเรื่องสัตว์โดยทั่วไปมักแสดงให้เห็นความฉลาดของสัตว์ชนิดหนึ่ง และความโง่เขลาของสัตว์อีกชนิดหนึ่ง สัตว์ที่เป็นตัวเอกที่มีลักษณะเป็นตัวโกง เทียวกลั่นแกล้งเอาเปรียบคนอื่นหรือสัตว์อื่น ซึ่งบางทีก็ได้รับความเดือดร้อนตอบแทนบ้างเหมือนกัน ความน่าสนใจของเรื่องอยู่ที่ความขบขันจากการหลอกลวง หรือการตกอยู่ในสถานการณ์ลำบากที่ไม่น่าเป็นไปได้ของสัตว์ อันเนื่องจากความโง่เขลา

นิทานเรื่องสัตว์ของไทย มักเป็นนิทานขนาดสั้น บางเรื่องมีลักษณะเป็นนิทานอธิบายหรือนิทานคติด้วย อาจแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ประเภทดังนี้

1. นิทานที่แสดงนิสัยสันดานแท้จริงของสัตว์ มุ่งแสดงให้เห็นว่าแม้สัตว์จะเปลี่ยนรูปร่างลักษณะ แต่สัตว์ก็มักไม่ทิ้งสันดานเดิมของมัน
2. นิทานกับสัตว์โง่ สัตว์ฉลาด และสัตว์เจ้าเล่ห์
3. นิทานเกี่ยวกับสัตว์ที่ดี เช่น เป็นสัตว์กตัญญู เป็นสัตว์ที่มีใจโอบอ้อมอารี เป็นต้น

9. นิทานเรื่องผี มีผีเป็นตัวละครของเรื่อง แทบทุกสังคมมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับผีต่าง ๆ มาก ผีบางเรื่องไม่ปรากฏชัดว่ามาจากไหน เกิดขึ้นได้อย่างไร แต่มีผีบางประเภทเป็นวิญญานของคนที่ยาไปแล้วกลับมาหลอกหลอนผู้มีชีวิตอยู่ ด้วยรูปร่างและวิธีการต่าง ๆ

เรื่องเล่าเกี่ยวกับผีสะท้อนให้เห็นความเชื่อในเรื่องวิญญานและเรื่องภูติผีของคนไทย ผีในเรื่องที่เล่ามีทั้งผีที่ดี ซึ่งให้ความช่วยเหลือ หรือคุ้มครอง หรือบอกกล่าวให้ และผีร้ายที่คอยหลอกหลอนรังควานคน ผีในนิทานไทยอาจแบ่งได้เป็น 6 ประเภท คือ ผีคนตาย ผีบ้านผีเรือน (ผีปู่ย่าตายาย) ผีประจำต้นไม้ (นางไม้ รุกขเทวดา) ผีป่า (ผีกองกอย) ผีที่สิงอยู่ในร่างคน (ผีปอบ ผีกะ ผีโพง) ผีเบ็ดเตล็ด หรือผีเร่ร่อน (ผีกระสือ ผีกระหาง ผีโงมด ผีเปรต)

10. มุขตลก (Jest) มักจะมีขนาดสั้น โครงเรื่องไม่ซับซ้อน มีเพียงอนุภาคเดียว ตัวละครอาจเป็นมนุษย์หรือสัตว์ก็ได้ จุดสำคัญของเรื่องอยู่ที่ความไม่น่าเป็นไปได้ต่าง ๆ

การแบ่งประเภทมุขตลกของไทยตามลักษณะของเรื่อง อาจเป็นได้ 2 ประเภทย่อย ๆ คือ

10.1 เรื่องที่มีลักษณะหยาบโลน ได้แก่ เรื่องเกี่ยวกับพรมจรรย์กับราชาเวทิดาร ผู้ที่ตกเป็นเป้าหมายของการล้อเลียนในเรื่องนี้ ส่วนใหญ่คือผู้ประพฤติพรมจรรย์ ได้แก่ พระและชีรวมทั้งผู้ที่เคยบวชเรียนนานแล้ว แล้วสึก และบรรดาเครือญาติซึ่งสังคมไม่ยอมรับ ได้แก่ ลูกเขยกับแม่ยาย พี่เขยกับน้องเมีย และแม่ผัวกับลูกสะใภ้ เป็นต้น

10.2 เรื่องที่ไม่หยาบโลน ได้แก่ เรื่องที่มีแนวคิดเกี่ยวกับความฉลาด ความโง่ ความเกียจคร้าน เรื่องเกี่ยวกับต่างชาติ ต่างถิ่นบางเรื่อง รวมทั้งเรื่องไม้ด้วย

แนวคิดสำคัญที่ปรากฏบ่อยในมุขตลกของไทยมี 7 ประการ คือ ความฉลาด ความโง่ ความเกียจคร้าน เรื่องเพศ คนพิการ ผู้มีฐานะสูงในสังคม และคนต่างถิ่นหรือต่างชาติ

อย่างไรก็ตาม โครงสร้างของมุขตลกต้องตั้งอยู่บนความกลับตาลปัตรของชะตาชีวิต ความผิดกลายเป็นทางนำลาภ ความอปรกติและผิดประเพณีทำให้เกิดความหรรษา ทั้งนี้เพราะผู้ฟังไม่ถือสา

11. นิทานเข้าแบบ (Formular tale) หมายถึงนิทานที่มีแบบสร้างพิเศษ นิทานประเภทนี้ โครงเรื่องมีความสำคัญเป็นรองของแบบสร้าง การเล่าก็เล่าเพื่อสนุกสนานของผู้เล่าและผู้ฟัง โดยแท้

11.1 นิทานไม่รู้จบ (Endless tale) นิทานประเภทนี้ไม่มีอะไรมาก มักเกี่ยวกับการนับผู้เล่าสามารถที่จะเล่าไปได้นานเท่าที่ผู้ฟังต้องการ โดยเรื่องไม่มีวันจบ ปรกติผู้ฟังมักจะรำคาญจนต้องบอกให้หยุดเล่า

นิทานไม่รู้จบของไทยมักเริ่มเรื่องด้วยการปูพื้นให้น่าสนใจ จนผู้ฟังตามฟังอย่างตั้งอกตั้งใจแล้ว พอถึงตอนหนึ่งก็หยุดเล่า ผู้ฟังคาดว่าน่าจะมีอะไรน่าสนใจต่อไป ก็จะกะยั้งกะขอให้เล่า ผู้เล่าก็จะเล่าออกมาทีละประโยค โดยเปลี่ยนจำนวนตัวเลขเท่านั้น จึงสามารถทำให้เล่าเรื่องไปได้โดยไม่รู้จบอย่างไรก็ตาม นิทานประเภทนี้นับว่ามีประโยชน์ในด้านการสอนการนับจำนวนให้แก่เด็ก ๆ

11.2 นิทานลูกโซ่ มักเป็นเรื่องเกี่ยวกับเหตุการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้นซ้ำหลาย ๆ ครั้ง หรือเกี่ยวกับสิ่งหลาย ๆ สิ่ง มีการแจกแจงเรียงลำดับจำนวนเลขหรือวันเดือนปี

นิทานลูกโซ่ของไทยที่รู้จักกันดีก็คือ เรื่องยายกับตาปลุกถั่วปลุกงาให้หลายเฟ้า นิทานลูกโซ่ของไทยน่าจะมีประโยชน์ในการฝึกความจำ โดยการเล่าให้ฟังหลายครั้งหลายหน

อย่างไรก็ดีในการเลือกรูปแบบของนิทานนั้น ต้องอาศัยการพิจารณาทัศนคติที่สอดคล้องอยู่ด้วย เพราะนิทานเรื่องหนึ่งอาจจัดอยู่ได้หลายรูปแบบ แล้วแต่จุดมุ่งหมายในการศึกษา นอกจากนี้นิทานซึ่งมีโครงเรื่องเดียวกัน อาจอยู่ในรูปแบบที่ต่างกันได้ ผู้ศึกษานิทานไม่ควรไปติดอยู่กับรูปแบบของนิทาน แต่ควรจะได้ศึกษาในรูปแบบอื่น ๆ เช่น อาจศึกษาว่านิทานเรื่องนั้นสะท้อนวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของเจ้าของอย่างไร สะท้อนจิตใจของบุคคลในฐานะที่เป็นเอกัตบุคคลอย่างไร สะท้อนประวัติศาสตร์สะท้อนสภาพภูมิศาสตร์อย่างไร

คุณค่าของนิทานพื้นบ้าน

นิทานพื้นบ้านมีคุณค่าหลายประการดังนี้

1. นิทานให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน เป็นการผ่อนคลายความเครียดและช่วยให้เวลาผ่านไปอย่างไม่น่าเบื่อหน่าย การเล่านิทานของไทย อาจจะเล่าสู่กันฟังในครอบครัว เช่น ปู่ย่าตายาย หรือพ่อแม่ เล่าให้ลูกหลานฟังยามว่างหรือก่อนนอน หรือเล่าขณะที่ผู้คนได้มารวมกลุ่มกันประกอบกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นเวลานาน ๆ เช่น ขณะทำงานร่วมกัน อาจเป็นการเกี่ยวข้าว ดำนา จัดดอกไม้ ฯลฯ บางครั้งก็เล่ากัน ขณะหยุดพักกินข้าว หรือหยุดพักผ่อนหลังจากที่ประกอบภารกิจร่วมกันในสังคม

การเล่านิทานในโอกาสต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ ทำให้เกิดความเพลิดเพลินเป็นการผ่อนคลายความเครียดในขณะที่ทำงานหรือหลังจากที่ได้ทำงานหนักมาระยะหนึ่ง ทำให้เวลาแห่งภาวะที่จำเจหรืออึดอัดใจ การเล่านิทานมุขตลกในขณะที่ทำงาน หรือในวงสนทนาเป็นการช่วยเพิ่มบรรยากาศให้มีรสชาติ และสนุกสนานครึกครื้นยิ่งขึ้น

2. นิทานช่วยกระชับความสัมพันธ์ในครอบครัว เด็กบางคนอาจมองผู้ใหญ่ว่าเป็นบุคคลที่ขี้บ่นชอบคร่ำ น่ำเบื่อหน่ายหรือน่าเกรงขาม แต่ถ้าผู้ใหญ่มีเวลาเล่านิทานให้เด็กฟังบ้าง นิทานที่สนุก ๆ ก็จะช่วยให้เด็กอยากอยู่ใกล้ชิด ลดความเกรงกลัวหรือเบื่อหน่ายผู้ใหญ่ลง ผู้ใหญ่และเด็กก็จะมีใจใกล้ชิดสนิทสนมกันเป็นอย่างดี แม้ในกลุ่มผู้ใหญ่ที่กระทำกิจกรรมร่วมกัน การได้ฟังนิทานนอกจากจะช่วยให้การทำงานเป็นไปอย่างสนุกสนานไม่เบื่อหน่ายแล้วการฟังนิทานด้วยกัน หัวเราะสนุกสนานร่วมกันก็มีส่วนช่วยให้เกิดความสนิทสนมกัน การจัดกิจกรรมสำหรับกลุ่มสัมพันธ์ในปัจจุบัน ในบางครั้งจะมีการแทรกการเล่านิทานเข้าไปด้วย

3. นิทานให้การศึกษาและเสริมสร้างจินตนาการ โดยเหตุที่นิทานมีตัวละคร ซึ่งมีชีวิตจิตใจแบบมนุษย์เรา เด็กที่ได้ฟังนิทานจึงเท่ากับได้มีโอกาสเรียนรู้ลักษณะมนุษย์ การได้เรียนรู้เกี่ยวกับอุปสรรคต่าง ๆ ตลอดจนการเอาชนะอุปสรรคของตัวละคร จะช่วยให้ได้เรียนรู้เรื่องของชีวิตมากขึ้น สามารถอดทนและพยายามหาทางเอาชนะ เมื่อต้องเผชิญอุปสรรคในชีวิตจริง

นอกจากนี้นิทานที่มีเรื่องของนางฟ้า แม่มด อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ สิ่งมหัศจรรย์ต่าง ๆ ยังมีคุณค่าในการเสริมสร้างจินตนาการของเด็ก กล่าวได้ว่านิทานช่วยให้เขาได้รู้จักโลก รู้จักชีวิตอย่างเป็นจริง แล้วยังช่วยให้เขารู้จักใช้จินตนาการ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับความคิดสร้างสรรค์

4. นิทานให้ข้อคิดและคติเตือนใจ นิทานไม่ได้ให้แต่ความสนุกสนานเพลิดเพลินแก่ผู้ฟังเท่านั้น มีนิทานเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะนิทานคติ จะให้ข้อคิดในแง่ใดแง่หนึ่ง เป็นการช่วยปลูกฝังคุณธรรมต่าง ๆ ที่สังคมพึงประสงค์แก่ผู้ฟัง เช่น ชื่อสัตย์ ให้เชื่อฟังผู้ใหญ่ ให้พูดจาไพเราะ อ่อนหวานให้ขยันขันแข็ง ให้มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นต้น การสอนนิทานนั้น ผู้เล่าจะแฝงข้อคิดไว้ในเรื่องจึงทำให้คล้ายกับว่าผู้ฟังไม่ได้ถูกสอนโดยตรง นิทานไม่ใช่ให้ข้อคิดแต่เฉพาะเด็กเท่านั้น นิทานหลายเรื่องให้ข้อคิดแก่ผู้ใหญ่ในด้านความประพฤติดีประพฤติชอบ อยู่ในระเบียบอันดีงามของสังคม นิทานได้ชี้ให้เห็นลักษณะของบุคคลที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ของสังคม นิทานจึงเปรียบเสมือนเครื่องมือปลูกฝังคุณธรรมที่เป็นบรรทัดฐานของสังคม

5. นิทานช่วยสะท้อนให้เห็นสภาพของสังคมในอดีตในหลาย ๆ ด้าน เช่น ลักษณะของสังคมวิถีชีวิตของประชาชนในสังคม ตลอดจนประเพณี ค่านิยมและความเชื่อ เป็นต้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะปรากฏอยู่ในนิทานเสมอ ถ้าผู้ฟังหรือผู้อ่านนิทานได้รู้จักสังเกต วิเคราะห์นิทานต่าง ๆ เหล่านี้ก็จะทำให้เกิดความเข้าใจสภาพวิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นต่าง ๆ อย่างแท้จริง นิทานเปรียบเสมือนกระจกเงาบานใหญ่ที่ช่วยส่องให้เห็นตนเองว่าเป็นอย่างไร นิทานจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างหนึ่ง

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทยากร แซ่แต้ (2551) ได้ทำการศึกษาเรื่อง มายาคติทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในละครเกาหลีและการสร้างประโยชน์ทางธุรกิจ พบว่า ละครเกาหลีมีการปรากฏมายาคติทางด้านวัฒนธรรมในรูปแบบของสัญลักษณ์ ได้แก่ ภาพ แสง สี เสียง สัญลักษณ์ และภาษา ซึ่งแสดงออกถึงการบ่งชี้ทางวัฒนธรรมทั้งที่เป็นวัตถุ (Culture) และไม่ใช่วัตถุ (Non Culture) ซึ่งมีการให้ความหมายตามวัฒนธรรมของชาวเกาหลีทั้งนัยตรงและนัยแฝง โดยละครเกาหลีทั้ง 3 เรื่องปรากฏรูปแบบสัญลักษณ์ด้านแสง ภาพ และสัญลักษณ์เด่นชัดมากที่สุด

มายาคติทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในละครเกาหลีเพื่อสร้างประโยชน์ทางธุรกิจนั้น พบว่า ละครเกาหลี มีการนำเสนอเรื่องราวหรือเนื้อหาของละครที่สามารถสร้างประโยชน์ทางธุรกิจได้แก่ ธุรกิจเกี่ยวกับอาหาร ธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ธุรกิจเกี่ยวกับความบันเทิง ธุรกิจเกี่ยวกับสินค้าอุปโภคบริโภค ธุรกิจเกี่ยวกับการรักษาโรค ดังนั้น มายาคติทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในละครเกาหลี และสร้างประโยชน์ทางธุรกิจนี้ แสดงว่าวัฒนธรรมที่เป็นทุนเดิมของชาวเกาหลีนั้น นำมาสร้างวัฒนธรรมตราหือ (Branding Culture) ด้วยการสร้างเป็นละครโทรทัศน์ที่ใช้สอดแทรกมายาคติทางวัฒนธรรม

งานวิจัยของทยากร แซ่แต้ สามารถใช้เป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจมายาคติได้ดียิ่งขึ้น และยังสามารถนำมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดมายาคติทางวัฒนธรรมได้ดีอีกเช่นกัน

พระพิเชษฐ ธีรปญโญ ชัยมูล (2549) ได้ศึกษาเรื่องคติความเชื่อล้านนาเรื่องผีปู่ย่าที่ตรงกับจริยธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่า การนับถือผีปู่ย่านั้นเป็นการสืบทอดการนับถือมาเป็นรุ่น ๆ

ด้วยการสืบทอดทางสายมารดาโดยแต่เดิมมีการสืบทอดได้เฉพาะผู้หญิงเท่านั้น ปัจจุบันได้มีการสืบทอดฝ่ายผู้ชายด้วย โดยมีกระบวนการคัดเลือกเก๊าผีด้วยการอัญเชิญมาเข้าทรงถ้าเข้าทรงคนใดก็จะเอาคนนั้นเป็นผู้สืบทอดเก๊าผีต่อไป ซึ่งความเชื่อ เป็นสิ่งที่มนุษย์ยอมรับนับถือ มั่นใจ เชื่อ และกลัว ต่ออำนาจอันซ่อนเร้น ลึกลับ ของสิ่งเหล่านั้น ทั้งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรม ถึงแม้ว่าสิ่งเหล่านั้น เป็นเรื่องที่พิสูจน์ไม่ได้ก็ตาม และความเชื่อเรื่องผีป๋วยจัดเป็นความเชื่อประเภทวิญญาณนิยม

จริยธรรมในระบบความเชื่อเรื่องผีป๋วยจัดเป็นจริยธรรมระดับประเพณี ทั้งนี้เพราะ ประเพณีธรรมเนียมและพฤติกรรมของกลุ่มมีอิทธิพลต่อสำนึกด้านจริยธรรมของสมาชิกแต่ละคน ธรรมเนียมหรือพฤติกรรมดังกล่าวช่วยหล่อหลอมให้สมาชิกโดยไม่รู้ตัว และเพื่อหลีกเลี่ยงต่อการ ประณามหรือการถูกลงโทษจากกลุ่ม ประเพณีจึงเป็นแกนกลางของจริยธรรม คนในกลุ่มยอมรับที่จะปฏิบัติต่อประเพณีและวัฒนธรรมเหล่านั้น ดังนั้นประเพณีและวัฒนธรรมจึงเป็นมาตรฐานของ ศีลธรรมหรือจริยธรรมของคนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ปัจจุบันถึงแม้มีบางส่วนได้ปรับเปลี่ยนตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไปก็ตาม แต่ เจตคติของผีป๋วยยังคงเดิมไม่เปลี่ยนไปตามกาลเวลา จริยธรรมทางพระพุทธศาสนาที่แฝงเร้นอยู่ใน คติความเชื่อก็ยังรอให้มนุษย์ได้พิสูจน์จุดยืนของบรรพบุรุษที่มีต่อจริยธรรม ขนบธรรมเนียมและ ประเพณีอันควรค่าแก่การสืบทอดให้ดำรงอยู่ต่อไปอย่างน่าภาคภูมิใจ

งานวิจัยของ พระพิเชษฐ ธีรปญโญ ชัยมูล ได้ทำให้เห็นถึง คติความเชื่อไม่ว่าจะเป็นภาค ใดก็ตาม จะยังคงมีการสืบทอดอยู่ ถึงแม้จะมีการปรับเปลี่ยนบางส่วนให้เข้ากับทางสังคม แต่ความ เชื่อไม่อาจเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาได้ อำนาจของความเชื่อจึงยังคงอยู่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย เกี่ยวกับความเชื่อเชิงมายาคติเกี่ยวกับช่างในนิทานพื้นบ้านไทยอุย จังหวัดสุรินทร์ ที่เกิดจากความ เชื่อ ถ่ายทอดสู่รุ่นต่อรุ่น

ราตรี ชัยมูล (2542) ได้ทำการศึกษาเรื่อง วิเคราะห์นิทานพื้นบ้านของชาวไทยเขมรบ้าน พลวง ตำบลบ้านพลวง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ พบว่า ภาพสะท้อนทางสังคมจากนิทานไทย เขมร มีดังนี้ สภาพครอบครัวส่วนมากมีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว สภาพสังคมมีการจัดระบบ ชุมชนโดยแบ่งการปกครองเป็นหมู่บ้าน ตำบล และเมือง มีผู้ใหญ่บ้านและกำนันเป็นผู้ดูแล มี พระมหากษัตริย์เป็นประมุข คนในสังคมมีความสัมพันธ์และพึ่งพาช่วยเหลือกัน สถานที่สำคัญใน ชุมชนมีวัดเป็นแหล่งรวมของประชาชน การประกอบอาชีพ มีการเลี้ยงสัตว์ และเศรษฐกิจภายใน

ชุมชนเป็นเศรษฐกิจแบบพึ่งพาธรรมชาติ นำส่วนที่เหลือจากบริโภคไปค้าขาย สภาพค่านิยมชาวบ้านนิยมทำบุญ และจัดงานประเพณี ประพศิตนตามธรรมเนียม รู้จักช่วยเหลือกัน นิยมยกย่องผู้ฉลาด และนับถือผี

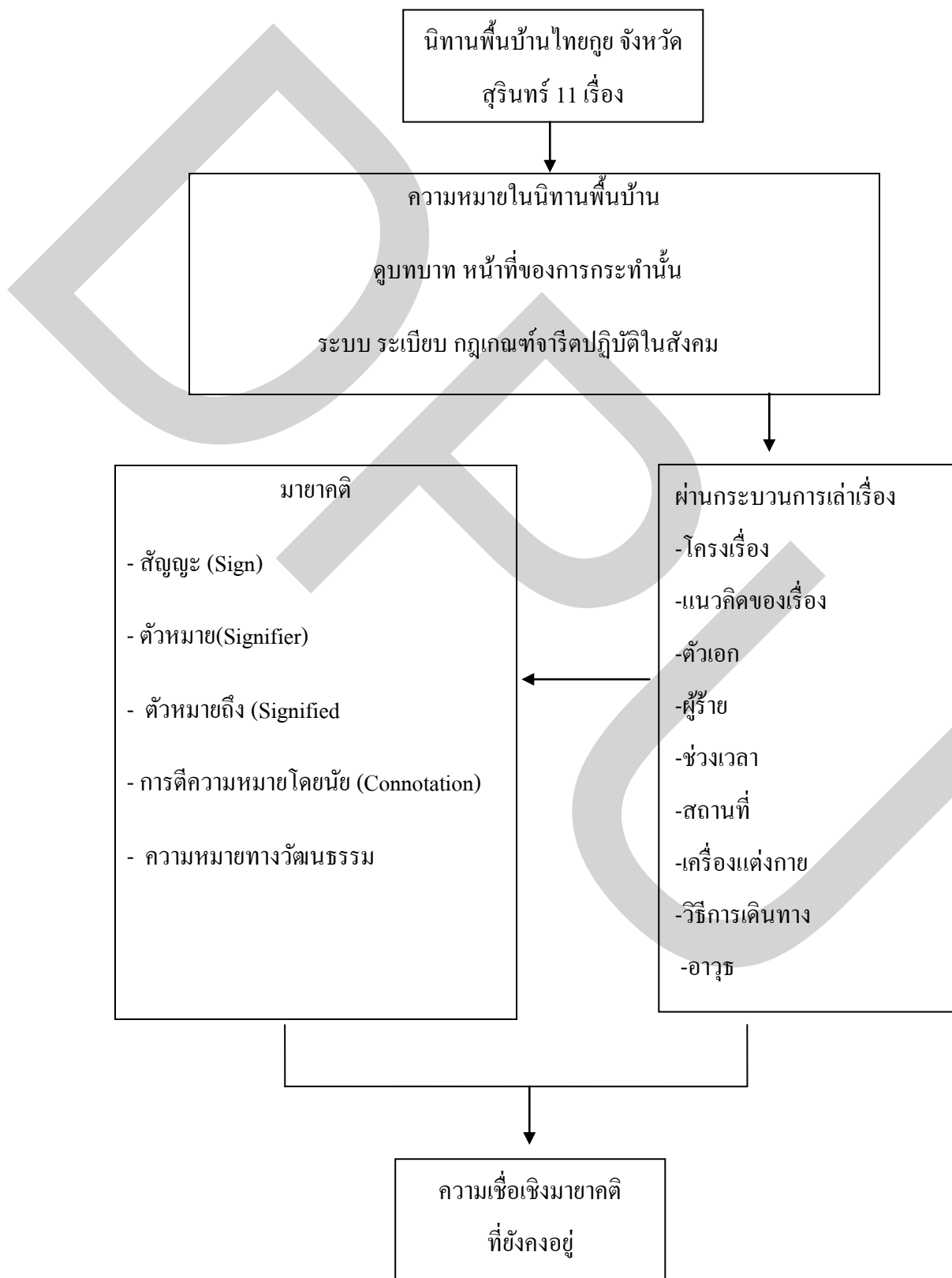
ภาพสะท้อนทางวัฒนธรรมจากนิทานไทยเขมรบ้านพลวง มีดังนี้ ชาวบ้านจะอยู่อาศัยแบบรวมกลุ่ม หาดอาหารจากป่า น้ำ ภูเขา นา และไร่ รักษาโรคโดยใช้สมุนไพรและเวทย์มนต์คาถา นิยมประพศิตปฏิบัติตามจารีตประเพณีของชุมชน ไม่กระทำผิดศีลธรรมมีการจัดงานสงกรานต์ตามประเพณี ศิลปะการแสดงและการละเล่น แสดงกันตรึมและเจี๊ยะเพื่อความบันเทิงการละเล่นพื้นบ้านได้แก่ ชนไก่

งานวิจัยของราตรี ชัยมูล ทำให้มองเห็นถึงภาพสะท้อนของสังคมจากนิทาน ซึ่งใช้ชีวิตกับธรรมชาติตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งงานวิจัยชิ้นนี้สามารถนำมาเป็นองค์ประกอบหนึ่งในการศึกษานิทาน จ.สุรินทร์

อารีย์ ทองแก้ว (2547) ภาพสะท้อนของนิทานพื้นบ้านชาวไทยเขมร บ้านสะเดา ตำบลนาบัว อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ พบว่า สภาพครอบครัวในวิถีชีวิตแบบชาวบ้าน ที่พึ่งพาตนเองอยู่กับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ แสวงหาปัจจัยสี่จากป่า น้ำ ภูเขา ไร่ นา พบเห็นสิ่งดีงาม ความเลวร้าย ปัญหาชีวิต การมีความรัก ความสามัคคี การช่วยเหลือเอื้ออาทรกัน ความกตัญญูรู้คุณ ความซื่อสัตย์ ความสนุกสนาน การยกย่องคนฉลาด การแก้ปัญหา การนับถือผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ฯลฯ ทุกอย่างเป็นไปตามธรรมชาติของมนุษย์แต่ละยุคสมัย การยึดมั่นตามแนวทางของพระพุทธศาสนาที่ใช้อบรมสั่งสอนกล่อมเกล้าให้คนรู้จักบาปบุญคุณโทษในสังคมไทยทุกชนชั้น มีการประพศิตปฏิบัติตนตามจารีตประเพณีของชุมชน มีการเล่านิทานหรือยกเรื่องราวเป็นตัวอย่างเพื่อให้ข้อคิด ข้อพึงปฏิบัติให้ชีวิตมีความสุขสงบด้วยความขยันหมั่นเพียร เป็นพื้นฐานของครอบครัวที่เข้มแข็ง อบอุ่น ซึ่งก็จะมีผลต่อความมั่นคงของประเทศ

งานวิจัยของอารีย์ ทองแก้ว สะท้อนให้เห็นภาพของครอบครัวแบบชาวบ้าน ที่ได้วิเคราะห์จากตัวนิทานพื้นบ้าน ซึ่งสามารถใช้งานวิจัยชิ้นนี้ในการศึกษาความเชื่อค่านิยมของชาวจังหวัดสุรินทร์

2.7 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์ความเชื่อเชิงมายาคติเกี่ยวกับช้าง ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้าน ไทยกูย จังหวัดสุรินทร์” ใช้วิธีการวิจัยคุณภาพ (Qualitative Research) โดยวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) การสำรวจเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาค่านิยมความเชื่อเชิงมายาคติเกี่ยวกับช้างในนิทานพื้นบ้านไทยกูย ที่มีความหมายแฝงอยู่ในนิทานพื้นบ้านใน จังหวัดสุรินทร์ ทั้งหมด 11 เรื่อง และศึกษาการตีความของผู้รับสาร โดยวิธีการสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus Group Interview)

นำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) โดยมีการกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย เพื่อเป็นแนวทางในการทำงานวิจัยครั้งนี้

3.1 กรอบระเบียบวิธีวิจัย

ตารางที่ 3.1 แสดงกรอบระเบียบวิธีวิจัย

ปัญหำการวิจัย	แนวคิดและทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	
		กลุ่มเป้าหมาย	วิธีการวิจัย
1. มายาคติเกี่ยวกับช้างในนิทานพื้นบ้านไทยกูย จังหวัดสุรินทร์ สื่อสารค่านิยมและความเชื่ออะไรบ้าง	-แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม -ทฤษฎีมายาคติ -แนวคิดสัญวิทยา -แนวคิดการเล่าเรื่อง	-หมอช้าง -นักวิชาการ	สัมภาษณ์เจาะลึก ศึกษาจากเอกสาร วิเคราะห์จากเนื้อหา

ตารางที่ 3.1 แสดงกรอบระเบียบวิธีวิจัย (ต่อ)

ปัญหานำการวิจัย	แนวคิดและทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	
		กลุ่มเป้าหมาย	วิธีการวิจัย
2. เยาวชนในหมู่บ้านข้าง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ มีความเชื่อเกี่ยวกับช่างในนิทานเรื่องใดและไม่มีความเชื่อในนิทานเรื่องใด เพราะเหตุใด	-ทฤษฎีมายาคติ -แนวคิดสัญวิทยา	-เยาวชน อายุระหว่าง 14-18ปี อาศัยอยู่ในหมู่บ้านตากกลาง ต.กระโพ อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์	สัมภาษณ์กลุ่ม

3.2 กลุ่มตัวอย่างของงานวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็กขึ้นมาเป็นตัวแทนของหมอช่างโดยใช้การสุ่มตัวอย่างโดยไม่อาศัยความน่าจะเป็น (Nonprobability Sampling) ซึ่งเลือกการสุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Chain) ผู้วิจัยได้กำหนดคุณลักษณะของตัวอย่างเป็นอันดับแรก แล้วทำการสัมภาษณ์และขอเรื่องให้กลุ่มเป้าหมายช่วยแนะนำรายชื่ออื่น ๆ ที่มีคุณลักษณะคล้ายผู้ให้สัมภาษณ์ จำนวนอีก 3 ท่าน รวมเป็น 4 ท่าน ซึ่งหมอช่างปัจจุบันที่อยู่ในหมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ มีจำนวนทั้งสิ้น 20 คนจากจำนวน 44 คนของทั้งอำเภอท่าตูม (ข้อมูลชุมชนชาวกูย, 2554, 4กรกฎาคม) และผู้ที่มีประสบการณ์คล้องช้างป่าจริง ๆ ตอนนี้มีเพียง 4 คนเท่านั้น เนื่องจากเสียชีวิตไปบ้างแล้ว นอกนั้นเป็นผู้ที่เลี้ยงช้าง ฝึกช้าง เนื่องด้วยปัจจุบันไม่มีการออกไปคล้องช้างป่า

ในกลุ่มตัวอย่างที่ 2 คือนักวิชาการ ผู้วิจัยอาศัยการสุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่เช่นกัน ผู้วิจัยได้กำหนดคุณลักษณะของตัวอย่างเป็นอันดับแรก แล้วทำการสัมภาษณ์และขอเรื่องให้กลุ่มเป้าหมายช่วยแนะนำรายชื่ออื่น ๆ ที่มีคุณลักษณะคล้ายผู้ให้สัมภาษณ์ จำนวนอีก 3 ท่าน รวมเป็น 4 ท่าน

กลุ่มตัวอย่างที่ 3 กลุ่มเยาวชน ใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยพิจารณาจากการตัดสินใจของผู้วิจัยเอง ลักษณะของกลุ่มที่เลือกเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งช่วงอายุของเยาวชนคือ 14-18 ปี ผู้วิจัยจึงได้ไปพบกับอาจารย์ที่สอนระดับมัธยม ใน

ชุมชนบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ นั่นคือ โรงเรียนช่างบุญวิทยา ในการช่วยคัดเลือกเยาวชนที่คุณสมบัติอย่างที่คุณวิจัยต้องการ

ศึกษาจากประชากร 3 กลุ่ม

กลุ่มที่ 1 หมอช้างที่มีเชื้อสายกูย ซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ มานานกว่า 60 ปีขึ้นไป จำนวน 4 คน

กลุ่มที่ 2 นักวิชาการ ที่สอนระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาด้านนิทานพื้นบ้านหรือสังคมศาสตร์ เป็นเวลาอย่างน้อย 2 ปี จำนวน 4 คน และมีผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์

กลุ่มที่ 3 คือกลุ่มเยาวชน ช่วงอายุระหว่าง 14-18 ปี อาศัยอยู่ในชุมชนหมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 12 คน เลือกเฉพาะครอบครัวที่เลี้ยงช้างและฝึกช้างอยู่ในชุมชน และคิดว่ามีความเกี่ยวข้องกับหมอช้างเท่านั้น

ที่อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 14-18 ปี อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ครอบครัวมีอาชีพเลี้ยงช้างและฝึกช้าง คิดว่ามีความเกี่ยวข้องกับหมอช้างจำนวน 12 คน

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยอาศัยการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) และการสุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Chain) เพื่อให้ได้ข้อมูลเฉพาะเจาะจงเชิงลึกที่ผู้วิจัยต้องการจะเก็บข้อมูล โดยกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาวิจัยประกอบไปด้วยบุคคลเหล่านี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มหมอช้างชาวกูย

คือ ชาวกูยที่อาศัยอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ เป็นที่เคารพนับถือจากคนในชุมชนและได้รับการยกย่องให้เป็นปราชญ์ประจำจังหวัดสุรินทร์ อาศัยอยู่ในชุมชนมานานกว่า 60 ปีขึ้นไป มีดังนี้

1. ทรูมาก สุขศรี อายุ 91 ปี ตำแหน่งครูบาใหญ่ (หมอช้าง) เกิดเมื่อปี พ.ศ.2463 อยู่บ้านเลขที่ 11 หมู่ 11 ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ เมื่อตอนอายุ 25 ปี ได้นำกองคาราวานช้างไปจับช้างป่าตามแนวเขาพนมดงรักทางด้านประเทศกัมพูชาปีละ 2-3 ครั้ง ครั้งละ 2-3 เดือน เคยออกไปจับช้างป่ามากกว่า 40 ครั้ง และสามารถจับช้างป่าได้ทั้งหมด 20 ตัว ซึ่งครูมากเป็น

ชนเชื้อสายชาวกูย ที่ถือเป็นผู้มีความสามารถเรื่องการคล้องช้างและเป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชน

2. ครูบาทมวิ ศาลางาม อายุ 84 ปี หมอช้าง เกิดเมื่อปี พ.ศ.2471 อยู่บ้านเลขที่ 12 หมู่ 9 ตำบลกระโพ อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดสุรินทร์ มีประสบการณ์ และมีความรู้ ความสามารถในวิชาเกษตรศาสตร์ทุก ๆ ด้าน ทั้งทาง ด้านการจับคล้องช้าง ซึ่งจากการได้ออกไปจับคล้องช้างป่ามากกว่า 40 ครั้ง จับช้างป่าได้ 16 ตัว การฝึกสอนช้าง การดูแลสุขภาพของช้าง และการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับช้าง ด้วยความเป็นชนเชื้อสายชาวกูย ที่มีความผูกพันกับการคล้องช้าง และเลี้ยงช้างอยู่ในสายเลือดมาหลายชั่วอายุคน และเป็นอาชีพหลักเพียงอย่างเดียวของชาวกูย ด้วยวิถีชีวิตที่มีความผูกพันกับช้างตั้งแต่เกิดจนตายทั้งของคน และของช้าง จึงกลายเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาในการเลี้ยงช้างเอาไว้ นับได้ว่าความผูกพันที่เกี่ยวกับช้างย่อมหนีไม่พ้นนิทานความเชื่อที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ

3. ครูบานบุญมา แสนดี อายุ 84 ปี หมอช้าง เกิดเมื่อปี พ.ศ.2471 เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในเกษตรศาสตร์ทุกด้าน ทั้งในด้านการคล้องช้าง การฝึก สอนช้าง เป็นผู้นำประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับช้าง เช่น เช่นผีปะกำ การปะชิหมอช้าง การปะชะหมอช้าง การทำเชือกปะกำ และการทำอุปกรณ์เกี่ยวกับการคล้องช้าง ที่สำคัญครูบุญมา ยังสามารถถ่ายทอดนิทานเกี่ยวกับช้างให้กับลูกหลานอีกด้วย เพราะเป็นความเชื่อที่ลูกหลานชาวกูยให้ความนับถือ

4. ครูอิน แสนดี อายุ 65 ปี หมอช้าง เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในเกษตรศาสตร์ทุกด้าน ทั้งในด้านการคล้องช้าง การฝึก สอนช้าง มีเชื้อสายกูย อาศัยอยู่ในหมู่บ้านช้าง ตำบลกระโพ อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดสุรินทร์ ตั้งแต่เกิด มีความผูกพันกับช้าง เพราะช้างเป็นอาชีพเดียวของนายอิน

กลุ่มที่ 2 นักวิชาการ

นักวิชาการ ที่สอนระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาด้านนิทานพื้นบ้านหรือสังคมศาสตร์ เป็นเวลาอย่างน้อย 2 ปี และมีผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้าน จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 4 คน

1. นางผกากรอง บุญเต็ม ตำแหน่งอาจารย์ 3 ระดับ 9 โรงเรียนสุรพิณฑ์พิทยาลอ.ลำดวน จ.สุรินทร์ เป็นนักวิชาการที่มีประสบการณ์ในเรื่องของนิทานพื้นบ้าน จ.สุรินทร์ โดยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ที่ถ่ายทอดนิทานออกมา แล้วทำการรวบรวมอีกครั้งหนึ่ง สอนในรายวิชา

ภาษาไทย และเป็นผู้นำเอา นิทานพื้นบ้าน จ.สุรินทร์ มาใช้ในการประกอบการเรียนการสอนบรรจุ อยู่ในหลักสูตรการเรียนการสอน ที่โรงเรียนสุรพิณท์พิทยา เป็นอาจารย์สอนระดับมัธยมศึกษาเป็นเวลา 34 ปี

2. นางสาวจรรยา มากพงศ์ ตำแหน่งครูชำนาญการ โรงเรียนช้างบุญวิทยา ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ เป็นอาจารย์เอกสังคมศึกษา มีประสบการณ์ด้านการสื่อสารผ่าน นิทานพื้นบ้าน โดยใช้นิทานพื้นบ้านเป็นตัวกลางในการสอนในรายวิชาสังคมศาสตร์ เพื่อไม่ให้ นิทานสูญหายไป เป็นอาจารย์ที่สอนระดับมัธยมศึกษา เป็นเวลา 15 ปี

3. นายทองเหลือง บุญพร้อม มีอาชีพเป็นครู ตำแหน่ง อาจารย์ 3 ระดับ 8 ที่โรงเรียน คมวิทยาการ เมื่อปี พ.ศ. 2541 นายทองเหลืองได้รวบรวมนิทานพื้นบ้านหลายเรื่อง เช่นงูเห่ามคาย พิช, ลูกพญาช่างเผือก เป็นต้น เป็นครูสอนระดับมัธยมศึกษาเป็นเวลา 24 ปี

4. พระอาจารย์หาญ ปัญญาโร ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดป่าอาเจียง(ช้าง) บ้านตากกลาง อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ และเป็นครูสอนธรรมะให้กับเยาวชนในหมู่บ้านตากกลาง พระอาจารย์ ยังเป็นผู้รวบรวมนิทานพื้นบ้านไทยภูยจังหวัดสุรินทร์มอบให้กับศ.อารีย์ ทองแก้ว มหาวิทยาลัย ราชภัฏสุรินทร์ในการจัดพิมพ์เผยแพร่ โดยรวบรวมนิทานพื้นบ้านไทยภูยเป็นเวลา 5 ปี มีอายุการ สอนหนังสือเป็นเวลา 25 ปี

กลุ่มที่ 3 เยาวชน

เยาวชน ช่วงอายุระหว่าง 14-18ปี อาศัยอยู่ในชุมชนหมู่บ้านช้าง ตำบลกระโพ อำเภอท่า ตูม จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 12 คน เลือกเฉพาะครอบครัวที่เลี้ยงช้างและฝึกช้างอยู่ในชุมชน และคัด ว่ามีความเกี่ยวข้องกับหมอช้างเท่านั้น

1. นางสาวสุรย์พร	อินทร์สำราญ	อายุ 16 ปี
2. นางสาวอนันตญา	เครือจันทร์	อายุ 17 ปี
3. เด็กหญิงสุธิดา	อินทร์สำราญ	อายุ 14 ปี
4. เด็กหญิงจุฑามาศ	จงใจงาม	อายุ 14 ปี
5. เด็กหญิงมณฑิตา	จงใจงาม	อายุ 14 ปี
6. เด็กหญิงวรดา	ศาลางาม	อายุ 15 ปี
7. นายวีรพงศ์	แสนดี	อายุ 15 ปี

8. เด็กชายภาณุวัฒน์	รุ่งเรือง	อายุ 14 ปี
9. เด็กชายธนกานต์	แสนดี	อายุ 14 ปี
10. เด็กหญิงทัศนิกา	ยุบรัมย์	อายุ 15 ปี
11. เด็กชายวิเศษฐ์	อินทร์สำราญ	อายุ 14 ปี

3.3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัยนี้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเนื้อหาในนิทานพื้นบ้านไทยกุย จังหวัดสุรินทร์และกลุ่มตัวอย่างที่มีความเกี่ยวข้องกับช่างเกี่ยวข้องกับนิทานพื้นบ้านไทยกุย ได้มาจากแหล่งข้อมูล 3 ประเภท

3.3.1. ข้อมูลทางด้านเอกสาร ประกอบด้วย ผู้วิจัยได้ค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ทั้งหนังสือ ตำรา แผ่นพับ เอกสารจากสื่อต่างๆ เช่นอินเทอร์เน็ต โดยหาข้อมูล อย่างเช่น ค้นข้อมูลประวัติความเป็นมาของจังหวัดสุรินทร์ และนิทานพื้นบ้านเกี่ยวกับช่างของชาวไทยกุย จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 11 เรื่อง โดยผศ.อารีย์ ทองแก้ว ร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ได้รวบรวมไว้ที่ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม ในมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ รวมไปถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์

3.3.2 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึก (Depth Interview) ทั้ง 3 กลุ่มตัวอย่าง เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงพฤติกรรมการสร้างปฏิสัมพันธ์ การพูดคุย ทำการบันทึกภาคสนามจากนั้นผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาตีความ วิเคราะห์ และสร้างข้อสรุป

3.4 ขั้นตอนการเก็บข้อมูล

3.4.1 ข้อมูลประเภทบุคคลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

ผู้วิจัยจะใช้วิธีการสัมภาษณ์บุคคลแบบเจาะลึก (Indepth Interview) โดยจะทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง หรือการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เนื่องจากผู้สัมภาษณ์เหล่านี้เป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลที่ลึกซึ้ง กว้างขวาง บุคคลเหล่านี้อาศัยอยู่ในหมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ อาศัยอยู่ในชุมชนมานานกว่า 60 ปีขึ้นไป ซึ่งมีความผูกพันกับจังหวัดและนิทานอย่างลึกซึ้งและสัมภาษณ์นักวิชาการผู้ที่ได้รวบรวมนิทานพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์เอาไว้ ผู้วิจัยจะทำการพูดคุยซักถามเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลึกละเอียดถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหาที่ผู้วิจัยต้องการตามวัตถุประสงค์ ซึ่งผู้วิจัยใช้เครื่องบันทึกเสียง ในระหว่างการสัมภาษณ์ไว้เป็นหลักฐาน

โดยบุคคลที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล
ได้แก่

หมอช้าง

- ครูมาก สุขศรี
- ครูบาทิม ศาลางาม
- ครูบานบุญมา แสนดี
- ครูอิน แสนดี

นักวิชาการ

- นางผกากรอง บุญเต็ม
- นางสาวจรรยา มากพงศ์
- นายทองเหลือง บุญพร้อม
- พระอาจารย์หาญ ปัญญาโร

การสัมภาษณ์นี้เป็นการสัมภาษณ์แบบเปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบ เพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์มีอิสระที่จะอธิบายแนวความคิดของตนไปเรื่อยๆ ในขั้นแรกผู้วิจัยต้องทำการสร้างความคุ้นเคยกับผู้ถูกสัมภาษณ์เสียก่อน สร้างสัมพันธภาพที่ดี เป็นมิตร แล้วจึงหาโอกาสสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ทั้งนี้ผลของการสัมภาษณ์ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และเหตุการณ์ที่เป็นตัวนำพาให้เป็นการพูดแบบเปิดเผย โดยที่ผู้วิจัยจะขออนุญาตผู้ถูกสัมภาษณ์เพื่อทำการบันทึกเสียง จดบันทึก เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์เนื้อหาสาระและประเด็นของการสัมภาษณ์ โดยการถอดเทปของแต่ละคำพูด

3.4.2 ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่ม

สัมภาษณ์กลุ่ม(Focus Group Interview)คนที่เป็นเยาวชนอายุระหว่าง 14-18 ปี จำนวนทั้งสิ้น 12 คน ซึ่งต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการพินิจนิทานพื้นบ้านเกี่ยวกับช้างของชาวไทยภูเขา จังหวัดสุรินทร์ โดยเลือกผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน การตีความหมายของนิทานพื้นบ้านชาวไทยภูเขา จังหวัดสุรินทร์ได้ในทิศทางใด ซึ่งถือว่าเยาวชนเริ่มห่างเหินจากนิทานพื้นบ้าน เมื่อฟังแล้วเกิดความเชื่อในนิทานหรือไม่ และไปในทิศทางใด โดยผู้วิจัยจะทำการเลือกนิทานให้ทุกคนได้อ่านทั้งหมด 11 เรื่อง จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับช้างทั้งหมด แล้วทำการสัมภาษณ์กลุ่ม ประเด็นคำถามทั้งหมด จะใช้ระยะเวลาในการสัมภาษณ์ 1 - 2 ชั่วโมง

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มจะเป็นข้อมูลที่ลุ่มลึก ด้วยแง่มุมต่างๆ ของความคิด และประสบการณ์ของคนในกลุ่ม ขณะที่ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ต้องพยายามให้คำถามที่ป้อน หรือซักใช้นั้น สะท้อนความคิดเห็นแบบคนภายนอกน้อยที่สุด และถ้าผู้วิจัยที่สัมภาษณ์เห็นว่า ข้อมูลที่ได้ยังไม่สมบูรณ์ก็สามารถจะสัมภาษณ์กลุ่มซ้ำได้อีกในโอกาสต่อไป

เทคนิคในการสัมภาษณ์กลุ่ม ช่วยประหยัดเวลาว่าการสัมภาษณ์รายบุคคล นอกจากนี้ กลุ่มยังมีโอกาสได้พูดคุยสนทนาซักถาม ถกประเด็นต่างๆ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ได้เรียนรู้แง่มุมของคน ภายใต้นัยกันเกิดสภาวะการร่วมรู้สึก รับรู้ประเด็นต่างๆ ซึ่งสภาพการณ์นี้จะไม่เกิดในการ สัมภาษณ์เป็นรายบุคคล

นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มมาวิเคราะห์และสรุปผล

3.5 ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 ก่อนเก็บข้อมูล ผู้วิจัยทำการศึกษาพื้นที่ของชุมชน รวบรวมข้อมูลประวัติและ วัฒนธรรมของชุมชนเบื้องต้น ภายใตเวลาประมาณ 2 เดือน (มีนาคม-เมษายน 2554)

ระยะที่ 2 ระหว่างเก็บข้อมูล ทำการนัดหมายและสัมภาษณ์ พูดคุย กับกลุ่มตัวอย่าง เข้า ร่วมกิจกรรมกับคนในชุมชนเพื่อสร้างความคุ้นเคย ภายใตเวลาประมาณ 3 เดือน (พฤษภาคม- สิงหาคม 2554)

ระยะที่ 3 ระหว่างเก็บข้อมูล ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล สร้างบทสรุปตามกรอบแนวคิด และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ภายใตเวลาประมาณ 9 เดือน (กันยายน 2554-พฤษภาคม 2555)

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ค้นคว้าและรวบรวมจากเอกสารต่างๆ ตลอดจนข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้อามาวิจิจฉัย ตีความ จัดลำดับความสำคัญ และประมวลเข้าด้วยกัน เพื่อหาความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยนำเอาแนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง มาใช้ในการศึกษาวิจัย เพื่อเป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์ข้อมูล

3.7 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบประเด็นคำถามเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ โดยผู้สัมภาษณ์มีประเด็นคำถามเฉพาะที่ต้องการคำตอบไว้จำนวนหนึ่ง นอกจากนั้นคือการเปิดโอกาสให้ผู้สัมภาษณ์มีอิสระในการให้ข้อมูลเพิ่มเติม ได้อย่างเต็มที่ ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่

1. เทปบันทึกเสียง ในการสัมภาษณ์บุคคลที่ต้องการข้อมูล
2. สมุดบันทึก เพื่อจดบันทึกเหตุการณ์ของบุคคลที่เราต้องการข้อมูล
3. คำถามในการสัมภาษณ์
4. เทปบันทึกเสียง
5. เครื่องมือในการลงบันทึกข้อมูล

3.8 การนำเสนอข้อมูล

ผลการวิจัยครั้งนี้ได้มีการเรียบเรียงข้อมูลทั้งหมด และนำเสนอในลักษณะของการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Research) โดยศึกษาความเชื่อเชิงมายาคติที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทยภูย จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งผลการวิเคราะห์จำนามาจากการวิเคราะห์เนื้อหาจากนิทานพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์ และผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับนิทานพื้นบ้าน เช่นผู้รวบรวมผู้ถ่ายทอด เป็นต้น

บทที่ 4

ผลของการวิจัย

“สุรินทร์ถิ่นช้างใหญ่ ผ้าไหมงามประคำสวย ร่ำรวยปราสาทผักกะหวาน ข้าวสารหอม งามพร้อมวัฒนธรรม”

จากคำขวัญของจังหวัดสุรินทร์ “ช้าง” ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งที่สร้างความโดดเด่นให้แก่ชาวจังหวัดสุรินทร์ ช้างมีประวัติความเป็นมาพร้อมๆ กับบรรพบุรุษผู้เข้ามาก่อตั้ง จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2302 ปรากฏหลักฐานว่า “เชียงปุม” ซึ่งเป็นหัวหน้าบ้านเมืองที (อำเภอเมืองสุรินทร์) ในขณะนั้นได้ช่วยจับช้างเผือกส่งกรุงศรีอยุธยาได้สำเร็จ จึงได้เลื่อนบรรดาศักดิ์ เป็นหลวงสุรินทร์ภักดี (เชียงปุม) ปกครองบ้านเมืองที และเมื่อปี 2306 หลวงสุรินทร์ภักดี (เชียงปุม) ได้ย้ายจากบ้านเมืองทีมาบ้านคูประทายเป็นเมืองประทายสมันต์หรือไผทสมันต์ (เป็นจังหวัดสุรินทร์ในปัจจุบัน) เพราะมีชัยภูมิที่เหมาะสม และได้ทำความดีความชอบ จึงได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นพระยาสุรินทร์ภักดีศรีณรงค์จางวาง (เชียงปุม) เป็นเจ้าเมืองขึ้นตรงต่อเมืองพิมาย ต่อมาปี พ.ศ. 2329 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้ทรงโปรดพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อเมืองไผทสมันต์ เป็นเมืองสุรินทร์ ตามสร้อยบรรดาศักดิ์ของเจ้าเมืองสุรินทร์ (บุญขาน โทจันทร์ 2553, 80:107)

จังหวัดสุรินทร์มีแหล่งอารยธรรมมาจากขอม บรรพบุรุษสืบเชื้อสายมาจากเขมรเชื้อสายลาวและเชื้อสายส่วยซึ่งมีความสามารถในการจับช้างป่า สุรินทร์เป็นจังหวัดที่คนทั่วไปทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศรู้จักกันดีว่า สุรินทร์เป็นถิ่นเมืองช้างซึ่งมีชื่อเสียงความยิ่งใหญ่ ความแสนรู้ของช้าง ช้างสามารถสร้างชื่อเสียงให้แก่จังหวัดและดึงดูดนักท่องเที่ยวให้แก่จังหวัดได้เป็นอย่างดี ชาวสุรินทร์จึงถือว่าช้างเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ ดังคำขวัญของจังหวัดที่ว่า “สุรินทร์ถิ่นช้างใหญ่”

ในบทนี้จะเป็นการแสดงผลการวิจัยที่ผู้ศึกษาได้ไปทำการเก็บข้อมูล มาจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งจะนำมาใช้ในการวิเคราะห์ผล เพื่อตอบปัญหานำการวิจัยทั้ง 2 ข้อคือ 1.) มายาคติเกี่ยวกับ

ช่างในนิทานพื้นบ้านไทยภูเขา จังหวัดสุรินทร์ สื่อสารค่านิยมและความเชื่ออะไรบ้าง และ 2.) ชาวชนในหมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ มีความเชื่ออย่างไรเกี่ยวกับช่างในนิทานพื้นบ้านไทยภูเขา และผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ในบทที่ 5 ต่อไป

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการ 1.) วิเคราะห์และพรรณนามายาคติเกี่ยวกับช่างในนิทานพื้นบ้านไทยภูเขา จังหวัดสุรินทร์ในประเด็นเรื่องการสื่อสารค่านิยมและความเชื่อเกี่ยวกับช่าง 2.) วิเคราะห์ความเชื่อเกี่ยวกับช่างในนิทานพื้นบ้านไทยภูเขา ของชาวชนในหมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเก็บข้อมูลโดย การศึกษาจากข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม คือกลุ่มหมอช่างชาวภูเขา กลุ่มนักวิชาการ และกลุ่มเยาวชน ข้อมูลที่ได้จากการทำวิจัยได้นำมาตอบปัญหาวิจัยในส่วนต่าง ๆ โดยแบ่งการนำเสนอออกเป็น หัวข้อคือ

ปัญหานำวิจัยข้อ 1 ค่านิยมและความเชื่อเชิงมายาคติ เกี่ยวกับช่างที่สื่อสารผ่านนิทานพื้นบ้านไทยภูเขา จังหวัดสุรินทร์

ปัญหานำวิจัยข้อ 2 ความเชื่อของชาวชน เกี่ยวกับช่างที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทยภูเขา จังหวัดสุรินทร์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตอนที่ 4.1 ค่านิยมและความเชื่อเชิงมายาคติ เกี่ยวกับช่างที่สื่อสารผ่านนิทานพื้นบ้านไทยภูเขา จังหวัดสุรินทร์

ข้อมูลเหล่านี้ นำมาจากเอกสารการวิจัย ได้แก่

- 4.1.1 นิทานพื้นบ้านไทยภูเขา (อารีย์ ทองแก้ว, 2550)
- 4.1.2 ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตามรอยอารยธรรมไพรทสมันต์ (บุญขาน โทจันทร์, 2553)
- 4.1.3 นิทานพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์ (ผกากรอง บุญเต็ม, 2550)
- 4.1.4 วัฒนธรรมท้องถิ่นสุรินทร์ (อารีย์ ทองแก้ว, 2549)

จำนวนทั้งหมด 4 เล่ม และทำการสัมภาษณ์ หมอช่างชาวภูเขา จำนวน 4 คนและนักวิชาการ จำนวน 4 คน รวมทั้งหมด 8 คน โดยสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล ดังนี้

หมอซ้าง

4.1.5 ครูบาหมีว ศาตางาม หมอซ้าง

4.1.6 ครูบาบุญมา แสน หมอซ้าง

4.1.7 ครูมา ทรัพย์มาก หมอซ้าง

4.1.8 ครูอิน แสนดี หมอซ้าง

นักวิชาการ

4.1.9 นางผกากรอง บุญเต็ม นักวิชาการ

4.1.10 นายทองเหลือง บุญพร้อม นักวิชาการ

4.1.11 พระอาจารย์หาญ ปัญญาโร นักวิชาการ

4.1.12 นางสาวจรรยา มากพงศ์ นักวิชาการ

รวมทั้งหมด 8 คน

ผลการวิจัยจะนำเสนอ โดยแบ่งเป็น 5 หัวข้อ ดังนี้

4.1.13 ประวัติของชาวกูยจังหวัดสุรินทร์

4.1.14 การเล่านิทานพื้นบ้านไทยกูย

4.1.15 ค่านิยมและความเชื่อ เกี่ยวกับซ้างที่สื่อสารผ่านนิทานพื้นบ้านไทยกูย จังหวัดสุรินทร์ ในมุมมองของหมอซ้างชาวกูย

4.1.16 ค่านิยมและความเชื่อเกี่ยวกับซ้างที่สื่อสารผ่านนิทานพื้นบ้านไทยกูย จังหวัดสุรินทร์ในมุมมองของนักวิชาการ

4.1.17 ค่านิยมและความเชื่อเชิงมายาคติเกี่ยวกับซ้าง โดยวิเคราะห์จากนิทานพื้นบ้านไทยกูย จ.สุรินทร์

4.1.13 ประวัติของชาวกูยจังหวัดสุรินทร์

ชาวไทยกูยมีการเรียกชื่อออกเสียงต่างกันว่า กูย (Kui) กวย (Kuoy) และส่วย (Suay) ชาวไทยกูยบ้านตากกลาง อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ เรียกตัวเองว่า “กูย” แต่คนไทยทั่วไปเรียกว่า “ส่วย”

จากคำบอกเล่าสืบต่อกันมาของชาวบ้านตากกลางเชื่อว่าชาวภูมียี่ถื่นฐานเดิมอยู่ทางตอนเหนือของประเทศอินเดีย ต่อมาได้อพยพมาตั้งหลักแหล่งอยู่ทางตอนใต้ของประเทศลาว หรือบริเวณตอนเหนือของเมืองกำแพงนคร ประเทศกัมพูชา เรียกว่าเมืองอัตตะปือแสนแป จำปาศักดิ์และสาละวัน ชาวภูมยตั้งตนเป็นรัฐอิสระในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20 เคยส่งทูตมาค้าขายกับอยุธยาและเคยช่วยเขมรปราบขบถ เมื่อเขมรมีอำนาจทางทหารเข้มแข็งได้ปราบชาวภูมยและผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของเขมร ชาวภูมยมีนิสัยชอบการเคลื่อนย้ายแสวงหาดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ด้วยป่าและแหล่งน้ำเพื่อเอื้ออำนวยต่ออาชีพหลักคือการเลี้ยงช้างและการทำนาทำไร่ แต่อาจด้วยเหตุผลทางการเมืองที่เคยทำสงครามกันครั้งแล้วครั้งเล่า หากความสงบสุขได้ยาก ชาวภูมยกลุ่มหนึ่งจึงพากันอพยพโดยใช้ช้างเป็นพาหนะหาถิ่นที่อยู่ใหม่ ข้ามลำน้ำโขงเข้าสู่ภาคอีสานทางด้านแก่งสะพือ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี หลังจากนั้นลูกหลานชาวภูมยก็แยกย้ายกันไปตั้งบ้านเรือนที่อื่น ส่วนหนึ่งตั้งถิ่นฐานที่จังหวัดศรีสะเกษ บางพวกก็เลยมาที่จังหวัดสุรินทร์ ปัจจุบันชาวภูมยกระจายอยู่บริเวณภาคอีสานตอนล่าง ทั้งที่จังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ และนครราชสีมา

ชาวภูมยอพยพเข้าประเทศไทยครั้งใหญ่ในปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ.2245-2326) มีหัวหน้ากลุ่มของตัวเอง ชาวไทยภูมยในจังหวัดสุรินทร์ตั้งบ้านเรือนปะปนอยู่กับชาวไทยเขมรและไทยลาว มีประเพณีวัฒนธรรมบางส่วนผสมกลมกลืนกัน อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขมาจนถึงปัจจุบัน (อารีย์ ทองแก้ว, 2549:75)

หมู่บ้านตากกลาง เป็นชื่อหมู่บ้านเล็ก ๆ ในจังหวัดสุรินทร์มีพื้นที่ราว 1 ตารางกิโลเมตร อยู่ในเขตการปกครองของ ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม ตากกลางตั้งอยู่บนเนินที่มีลักษณะลาดเอียงลงไปทางทิศเหนือไปจนจรดบริเวณที่ลำน้ำชีไหลมาบรรจบกับแม่น้ำมูลที่เรียกว่า “วังทะลุ”

อาณาเขตหมู่บ้านตากกลางมีพื้นที่ติดต่อกับหมู่บ้านใกล้เคียงหลายหมู่บ้านซึ่งถือเป็นบ้านพี่ บ้านน้อง โดยมีบ้านหนองบัว บ้านตาทิพย์ และบ้านภูดินอยู่ทางทิศตะวันตก มีบ้านหนองคูณ บ้านศาลาอยู่ทางทิศตะวันออก บ้านจินดา และบ้านกระโพ อยู่ทางทิศใต้ ส่วนด้านทิศเหนือจะเป็นพื้นที่ทำนาของหมู่บ้านไปจนจรดป่าทาม ส่วนฝั่งตรงข้ามแม่น้ำมูลเป็นบ้านยางบ่อพิรมย์ บ้านผักนึ่ง ตำบลนาหนองไผ่ อำเภอชุมพลบุรี และฝั่งตรงข้ามลำชี คือ บ้านตราด ตำบลท่าม่วง อำเภอสตึกจังหวัดบุรีรัมย์

ภูมิอากาศบ้านตากกลางและหมู่บ้านใกล้เคียงมีสภาพภูมิอากาศเป็นแบบร้อนชื้นเพราะได้รับ อิทธิพลจากลมมรสุมที่พัดประจำเป็นฤดูกาล 2 ชนิด ลมที่พัดจากทิศตะวันออกเฉียงเหนือในฤดูหนาวเรียกว่า ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ จะพัดเอาความหนาวเย็นมาจากประเทศจีน และมรสุมตะวันออกเฉียงใต้จะพัดพาเอาฝนและความชุ่มชื้นจากมหาสมุทรอินเดีย เข้ามาสู่พื้นที่อุณหภูมิต่ำตลอดปีของตากกลางประมาณ 27 องศาเซลเซียส และจะมีอากาศร้อนที่สุดในเดือนเมษายนประมาณ 40 องศาเซลเซียส ต่ำสุดประมาณ 6 องศาเซลเซียสในเดือนมกราคม

การคมนาคม เนื่องจากหมู่บ้านตากกลางตั้งอยู่ในพื้นที่กึ่งกลางสามอำเภอของสองจังหวัดคือ อำเภอท่าตูม และชุมพลบุรี ในเขตจังหวัดสุรินทร์ กับอำเภอสตึก เขตจังหวัดบุรีรัมย์ และเป็นหมู่บ้านที่มีชื่อเสียงทางการท่องเที่ยว ทำให้ตากกลางมีเส้นทางเข้าออกหลายทิศทาง นอกจากนี้บ้านตากกลางยังมีถนนเชื่อมต่อไปยังหมู่บ้านในพื้นที่ใกล้เคียง

รูปร่างหน้าตาของชาวบ้านตากกลางปัจจุบันคล้ายกับชาวไทยทางภาคอีสานทั่วไป แต่ก็มีเค้าโครงเชื้อสายจากบรรพบุรุษในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่นักมนุษยวิทยาศึกษาไว้ปรากฏอยู่บ้าง โดยนักมนุษยวิทยาเชื่อว่าเป็นมนุษย์ตระกูลออสโตรลอยด์ซึ่งมีรูปร่างเตี้ย จมูกแบน ผิวดำ ผมหยิกริมฝีปากหนา ซึ่งอาศัยอยู่ตามเกาะแก่งทางภาคใต้ของทวีปเอเชียคือบรรพบุรุษสายหลักชาวกายแห่งบ้านตากกลางในปัจจุบัน แต่เนื่องจากเงื่อนไขทางสภาพภูมิศาสตร์ การเศรษฐกิจและการสงครามตลอดจนภัยทางธรรมชาติทำให้เกิดการอพยพและถ่ายเททาง พันธุกรรมระหว่างมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ที่อาศัยอยู่บริเวณตอนบนของทวีป ซึ่งมีผิวขาว ผมเหยียดตรงกับกลุ่มที่อยู่ทางใต้ ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของชาวกาย ดังนั้น หากดูกันผิวเผินและไม่ได้ย่นการใช้ภาษากาย ก็ยากที่แยกแยะว่าชาวตากกลางคนไหนเป็นคนไทยเชื้อสายกาย

ตากกลางเป็นหมู่บ้านหลายภาษาคือมีทั้งภาษาที่สื่อสารระหว่างคนและภาษาที่เกี่ยวกับช้าง ดังนั้น สมาชิกของบ้านตากกลางจึงถือเป็นผู้รู้ทางภาษาที่หาตัวจับยาก ทั้งนี้เนื่องจากพื้นที่ใกล้เคียงมีชาวไทยเชื้อสายเขมรและลาวปนอยู่มาก ทำให้ชาวบ้านตากกลางสามารถพูดได้หลายภาษา คือภาษากวย ภาษาเขมร ภาษาลาวและภาษาไทยกลาง ซึ่งเป็นภาษาราชการ แต่สำหรับภาษากวยนั้นถือเป็นภาษาหลักของบ้านตากกลางที่ใช้ในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน ภาษากวยนั้นมีเฉพาะภาษาพูดไม่มีภาษาเขียนซึ่งนักภาษาศาสตร์ได้จัดภาษากวยไว้ในตระกูลออสโตรเอเชียติกและอยู่ในตระกูลย่อยกลุ่มมอญเขมร

ลักษณะชุมชน เนื่องจากตากกลางเป็นชุมชนที่มีราษฎรมีอาชีพเลี้ยงสัตว์โดยเฉพาะช้างมีมาก ตากกลางจึงค่อนข้างโดดเดี่ยวตัวเองห่างไกลจากชุมชนเมืองเพื่อสะดวกต่อการ เลี้ยงช้าง แต่ปัจจุบันตากกลางได้รับความสนใจและได้งบประมาณมากกว่าหมู่บ้านในละแวกใกล้เคียงเนื่องจากช้างของหมู่บ้านตากกลางได้ช่วยสร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัดสุรินทร์และประเทศไทยในเรื่องการท่องเที่ยว จนเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป

ตากกลางแม้จะเป็นหมู่บ้านที่มีโครงสร้างมาจากสังคมคนเลี้ยงช้าง ผู้สืบทอดวิชาเกษตรศาสตร์ ซึ่งเป็นศาสตร์ที่กลับแต่ในส่วนของความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในหมู่บ้าน ยังคงมีลักษณะของสังคมช่วยเหลือ ที่สมาชิกจะเกื้อกูลกันเช่นสังคมไทยทั่วไปโดยสมาชิกในครัวเรือนจะประกอบด้วย คนหลายวัย ผู้มีอาวุโสกว่าจะเป็นผู้นำผู้ที่อ่อนกว่า โดยต่างถ้อยทีถ้อยอาศัยกันซึ่งลักษณะสังคมแบบนี้ทำให้ชาวบ้านตากกลางที่เป็น กลุ่มเครือญาติมักจะปลูกบ้านอยู่ในละแวกเดียวกันและที่น่าสนใจคือคนในหมู่บ้านตากกลางจะมีนามสกุลซ้ำ ๆ กันโดยมีนามสกุล “ศาลางาม” และ นามสกุล “จงใจงาม” เป็นสกุลใหญ่ของหมู่บ้าน

การปกครองของหมู่บ้านปัจจุบันมีตัวแทนที่ได้รับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน มีหน้าที่บำบัดทุกข์บำรุงสุขลูกบ้าน และคอยประสานความร่วมมือระหว่างราชการกับชุมชนในฐานะสมาชิกองค์การบริหาร ส่วนตำบลกระโพ แต่นอกจากผู้ใหญ่บ้านแล้วชาวตากกลางที่เลี้ยงช้างยังคงให้ความเคารพและเชื่อ พึ่งกรรมหลวงหรือครูบาใหญ่ ซึ่งเป็นหมอช้างอาวุโส โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับช้างเช่นเดียวกับในสมัยโบราณ ทั้งนี้เพราะกรรมหลวงนั้นต้องเป็นที่มีความรู้เรื่องการจับช้างป่าเป็นอย่างดี

บ้านตากกลางเป็นหมู่บ้านที่มีวัฒนธรรมการแต่งกายที่สวยงาม โดยผู้ชายชาวทวายนิยมนุ่งโสร่ง ส่วนผู้หญิงนิยมนุ่งผ้าซิ่น และที่สำคัญโสร่งกับผ้าซิ่นของชาวตากกลางนี้จะทอขึ้นจากไหมที่เลี้ยงกันใน ครัวเรือน อย่างไรก็ตามวัฒนธรรมการแต่งกายจากภายนอกก็ได้แทรกเข้ามาในหมู่บ้านตากกลาง เช่นกัน ซึ่งทำให้ในทุกวันนี้นักชาวตากกลางโดยเฉพาะคนหนุ่มสาวรุ่นใหม่มีการแต่งกายตามสมัยนิยมคล้าย ๆ กับการแต่งกายของชาวไทยทั่วไป ดังนั้นการแต่งกายที่เป็นแบบดั้งเดิมจึงพบเห็นได้ในกลุ่มคนสูงอายุหรือช่วง ที่หมู่บ้านมีงานบุญ งานประเพณีหรืองานพิธีที่สำคัญ ๆ (เรื่องเล่าจากชุมชน, 2555, 31 พฤษภาคม)

วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นของชาวไทยคือการปลูกสร้างบ้านอาศัยที่มีได้สูง เพื่อใช้วางหูกทอผ้า วางกระดิ่งเลี้ยงไหม วัสดุเครื่องใช้ที่จักสานด้วยหวายและไม้ไผ่ ส่วนด้านหน้าบ้านจะยกหลังคาสูงสำหรับเลี้ยงช้าง โกล่ตัวบ้านจะสร้างยื่นข้าง หน้าบ้านมีการตั้งศาลปะกำซึ่งสร้างด้วยเสาไม้ค้ำ มุงด้วยหลังคาสังกะสีเพื่อเช่น ใหว้ศึบรพบุรุษก่อนประกอบกิจการสำคัญ เช่นก่อนการออกไปคล้องช้าง เมื่อมีแขกมาเยือน เมื่อมีทารกคลอด เมื่อแม่ช้างตกลูกและทุกครั้งที่ต้องออกตากบ้าน ไปไกล ๆ

นอกจากนี้ชาวกูยยังนับถือวิญญาณภูตผีปีศาจ เจ้าที่ เจ้าทาง เจ้าป่า เจ้าเขา เทวดาอารักษ์ ก่อนออกคล้องช้างหรือทำงานใด ๆ จะเช่น ใหว้ บอกกล่าว ขอขมา และขอขอบคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายอย่างสม่ำเสมอ และด้วยความกตัญญูรู้คุณ ชาวกูยเชื่อว่าถ้าทำผิดผีหรือผิดขนบธรรมเนียมประเพณีจะทำให้เจ็บไข้ได้ป่วย และได้รับภัยพิบัตินานา มีการรำผีมือหรือทำพิธีแกลมอ เหมือนการทรงเจ้าเข้าผีในการรักษาโรคและทำนายโชคชะตา ผู้ที่จะรำผีมือต้องผ่านพิธีการครอบครูหรือใหว้ครูอย่างถูกต้องก่อน และยังมีการทำพิธีใหว้พระแจเพื่อเลี้ยงทายปริมาณน้ำฝนก่อนฤดูทำนา สันนิษฐานว่าเป็นพิธีที่ได้จากเขมร

ชาวกูยนิยมเลี้ยงช้างโดยการออกไปคล้องช้างป่าซึ่งชาวกูยเรียกว่า “โพนช้าง” แล้วนำมาฝึกให้เชื่อง เพื่อใช้เป็นพาหนะและช้างเป็นมรดกตกทอดแก่ลูกหลาน การโพนช้างของชาวไทยกูยใช้บ่วงบาศที่เรียกว่า “เชือกปะกำ” ทำจากหนังควายเชือกปะกำเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อว่ามีความวิญญานของบรรพบุรุษสิงสถิตอยู่ (หมิว ศาลางาม, สัมภาษณ์ 27 กันยายน 2554)

ซึ่งมีการเล่ามาเป็นนิทานในเรื่องตำนานพระมอเต่า โดยบรรพบุรุษที่สิงอยู่ก็คือภรรยาของพระมอเต่าที่ได้เสียชีวิตลง เพราะทำผิดกฎออกไปคล้องช้างป่ากับพระมอเต่า เหลือเพียงแขนนาง บางคนก็เรียกเชือกปะกำว่าแขนนาง บางคนก็เรียกบ่วงบาศ ทั้ง 2 คำที่เรียกก็คือเชือกปะกำเช่นกัน เชือกที่ใช้ในการคล้องช้าง เป็นเชือกที่ทำจากหนังควาย เพราะมีความเชื่อว่าช้างกลัวควาย และหนังควายมีความเหนียวกว่าหนังชนิดอื่น

ภาพที่ 4.1 ศาลปะกำและเชือกปะกำ

ทุกขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับเชือกปะกำต้องให้ความเคารพนับถืออย่างจริงจังถูกต้อง ห้ามลบหลู่ดูหมิ่นเด็ดขาด การเก็บเชือกปะกำจึงต้องแยกมาเก็บไว้ที่ศาลปะกำหน้าบ้าน ก่อนคนเข้าออกบ้านต้องยกมือไหว้บอกกล่าวทุกครั้ง ส่วนช่างชาวภูยกย่องเหมือนลูกหลานของตนเอง เมื่อช่างล้ม (ตาย) ต้องมีพิธีสวดศพตามหลักพุทธศาสนา จากนั้นจึงนำไปฝังสัก 2-3 ปี จะขุดกระดูกข้างขึ้นมา ทำพิธีทำบุญบังสุกุลอุทิศส่วนกุศลไปให้ (พระอาจารย์หาญ ปัญญารโ, สัมภาษณ์ 28 ตุลาคม 2554)

พิธีกรรมเกี่ยวกับช่างของชาวไทยภูยจังหวัดสุรินทร์ (อารีย์ ทองแก้ว, 2549:11-12)

ชาวไทยภูยมีชีวิตผูกพันกับช่างมาตั้งแต่โบราณ มีพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นขั้นตอนดังนี้

1. พิธีเช่นไหว้ผีปะกำ คือ เช่นไหว้วิญญาณบรรพบุรุษที่ศาลปะกำ
2. พิธีปะสะ คือ พิธีสารภาพผิดเมื่อไปถึงป่าก่อนโพนช่าง
3. พิธีเปิดป่าหรือเบิกไพร คือ การขออนุญาตเจ้าป่าเจ้าเขาก่อนจับช่าง
4. พิธีกองกำพวด หรือ พิธีก่อกองไฟศักดิ์สิทธิ์ คือการก่อกองไฟ 3 กองช่างที่ปักในป่า จุดไว้หน้าที่ปัก 1 กอง ด้านขวา 1 กอง และด้านซ้าย 1 กอง เพื่อขอความคุ้มครองป้องกันภัยกองไฟ ทั้ง 3 กองต้องจุดให้ลุกโชนอยู่ตลอดเวลาอย่างต่อเนื่องจนกว่าการคล้องช่างจะสิ้นสุดลง
5. พิธีสะปะช่างป่า คือการปิดป่ารังควาน ไส้ผีป่าออกจากตัวช่างที่จับมาได้
6. พิธีรับขวัญช่างแก้ว คือ พิธีรับขวัญลูกช่างแรกเกิด

7. พิธีแยกลูกช้าง คือ การทำพิธีแยกลูกช้างที่มีอายุ 3-4 ปี ออกจากแม่ช้าง
8. พิธีประชัน คือ พิธีแก้เคล็ดช้างหรือลูกช้างที่มีลักษณะอัปมงคล หรือทำพิธีประชันเพื่อแต่งตั้งหมอช้างคนใหม่ เมื่อควาญช้างได้ทำพิธีประชันแล้วจะเรียกว่า “หมอช้าง”
9. พิธีตัดงาช้าง คือ ช้างพลายหนุ่มที่มีงายาวเกินไปต้องทำพิธีตัดงาอย่างถูกต้อง เพื่อความปลอดภัยในการดำรงชีวิตของช้างเองและอาจเพื่อความปลอดภัยของผู้ที่อยู่ใกล้เคียง
10. พิธีบังสุกุล คือ พิธีกรรมสวดศพช้างล้ม (ตาย) ก่อนฝังและตอนขุดกระดูกขึ้นมาอีกครั้ง พิธีกรรมที่กล่าวมายังมีการสืบทอดอยู่บ้าง แต่บางพิธีก็ไม่มี การสืบทอด เพราะปัจจุบันไม่มีการคล้องช้างป่าแล้ว

พิธีกรรมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทยอยู่ ทั้ง 11 เรื่อง

1. พิธีเช่นไหว้ผีปะกำ คือ เช่นไหว้วิญญาณบรรพบุรุษที่ศาลปะกำ
2. พิธีปะสะ คือ พิธีสารภาพผิดเมื่อไปถึงป่าก่อนโพนช้าง
3. พิธีเปิดป่าหรือเบิกไพร คือ การขออนุญาตเจ้าป่าเจ้าเขา ก่อนจับช้าง
4. พิธีบังสุกุล คือ พิธีกรรมสวดศพช้างล้ม (ตาย) ก่อนฝังและตอนขุดกระดูกขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง

ภาพที่ 4.2 ภาพช้างหลังพิธีตัดงาช้าง

4.1.14 การเล่านิทานพื้นบ้านไทยยุค

การศึกษานิทานพื้นบ้านไทยยุคเกี่ยวกับช้าง ถือว่าเป็นวรรณกรรมที่สะท้อนภาพของวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชน ในแง่ศิลปะความงาม ความบันเทิง สัจคม เศรษฐกิจและการเมือง เป็นเอกลักษณ์ของความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ช่วยสร้างความรัก ความสามัคคี และความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ดังนั้น ในทุกยุคทุกสมัยของประเทศไทยมีการส่งเสริมฟื้นฟูวรรณกรรมไทยมาอย่างต่อเนื่อง เช่นในสมัยกรุงธนบุรี เป็นยุคที่ประเทศไทยเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่าในปี พ.ศ. 2310 วรรณกรรมไทยถูกทำลายไปจำนวนมาก เมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงกอบกู้เอกราชและสร้างบ้านเมืองเป็นปึกแผ่นแล้ว ทรงฟื้นฟูศาสนาและวรรณคดีอย่างจริงจัง ปัจจัยที่ทรงฟื้นฟูวรรณกรรมสมัยกรุงธนบุรี คือ

1. การเห็นความสำคัญของวรรณกรรมทุกประเภท
2. วรรณกรรมเป็นสมบัติล้ำค่าของชาติ
3. วรรณกรรมเป็นสื่อ นำความคิด ความรัก ความสามัคคี ความภูมิใจในท้องถิ่น
4. มีคตินิยมนำชีวิต และปลูกเร้าให้เกิดความเสียดสีเพื่อท้องถิ่น
5. เพื่อฟื้นฟูขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น

นิทานพื้นบ้านมีการเล่าสืบทอดมาแต่โบราณ ทุกชุมชนควรมีการสืบค้นเก็บรวบรวมไว้ เป็นลายลักษณ์อักษรให้เยาวชนได้เห็นคุณค่าในภูมิปัญญาบรรพบุรุษ

คุณค่าของนิทานพื้นบ้านมีความสำคัญดังนี้

1. เป็นการสะท้อนความคิด จินตนาการ ของชาวบ้านตามสภาพวิถีชีวิตของชุมชน
2. เป็นการถ่ายทอดความคิดบริสุทธิ์ของคนในชุมชนแต่ละท้องถิ่น ทั้งการคิด การเขียน การถกทอและการประดิษฐ์
3. นิทานทำให้เห็นคุณค่าชีวิต ทั้งทางการเมือง สังคมและเศรษฐกิจ
4. นิทานสะท้อนภูมิปัญญาของผู้คิดสร้างสรรค์ และผู้สืบทอดนำมาใช้ให้เหมาะสมในวิถีชีวิตตามยุคสมัย (อารีย์ ทองแก้ว, 2549:7)

ปัจจัยทั้ง 5 ที่เป็นการฟื้นฟูวรรณกรรมนั้นทำให้เราเห็นคุณค่าของนิทานพื้นบ้านของชาวยุคที่เป็นวรรณกรรมอันล้ำค่าของชาวจังหวัดสุรินทร์ ไม่ใช่วรรณกรรมล้ำค่าของชุมชนยุคนั้น

นิทานพื้นบ้านไทยถูก เป็นสิ่งที่ เป็นโครงสร้างตามขนบธรรมเนียมเดิม Conventions ทำให้รู้ได้ว่านิทานถูกสร้างมาจากวัฒนธรรมหรือขนบธรรมเนียมประเพณี โดยผู้แต่งก็คือบรรพบุรุษที่อยู่ในชุมชนนั่นเอง แล้วถูกการเล่าต่อ ๆ กันมา จึงทำให้นิทานถูกเล่ามาถึงปัจจุบัน ซึ่งวิเคราะห์ได้จาก กรอบแนวคิดการเล่าเรื่อง

องค์ประกอบที่สำคัญของการเล่าเรื่อง (John Cawelti, 1971 อ้างถึงใน Berger, 1997: 126-127) ดังนี้

ก. โครงเรื่อง (Plot) ในนิทานทั้ง 11 เรื่อง ของชาวไทยถูกที่นำมาศึกษา ล้วนมีข้างเข้ามาเกี่ยวข้องในเรื่อง เช่น ข้างเป็นพาหนะของคน เป็นพาหนะของเทวดา เป็นผู้ถูกล่า เป็นต้น

ข. แนวคิดของเรื่อง (Theme) สร้างความเชื่อ สร้างจิตสำนึกให้คนรุ่นใหม่ยังรักข้างและดูแลข้าง ทำให้เห็นถึงความผูกพันระหว่างคนกับข้างในชุมชน

ค. ตัวเอก (Hero/Heroine) ก็คือข้างที่ทั้งเป็นพาหนะ เป็นผู้ถูกล่า

ง. ผู้ร้าย (Villains) ก็คือคนที่ไปล่าข้าง คนที่ฆ่าข้าง

จ. ช่วงเวลา (Time) เป็นช่วงเวลาที่ผ่านมา เป็นนิทานที่เล่าต่อกันมาจากรอบบรรพบุรุษ

ฉ. สถานที่ (Place) เป็นสถานที่ที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านตากกลาง และป่าที่ออกไปจับข้าง นั่นก็คือป่าแถบเขมร

ช. เครื่องแต่งกาย (Costume) การแต่งกายของของหมอข้างเป็นภาษาอวัจนะ (Non-verbal) ที่จะบ่งบอกหรืออธิบายความหมายของเรื่องราวของผู้ไปจับข้างได้ โดยหมอข้างนุ่งผ้าไหมเป็นผ้านุ่ง 1 ผืน และมีผ้าสไบหนึ่งผืน มีเครื่องรางของขลังเป็นเครื่องประดับ

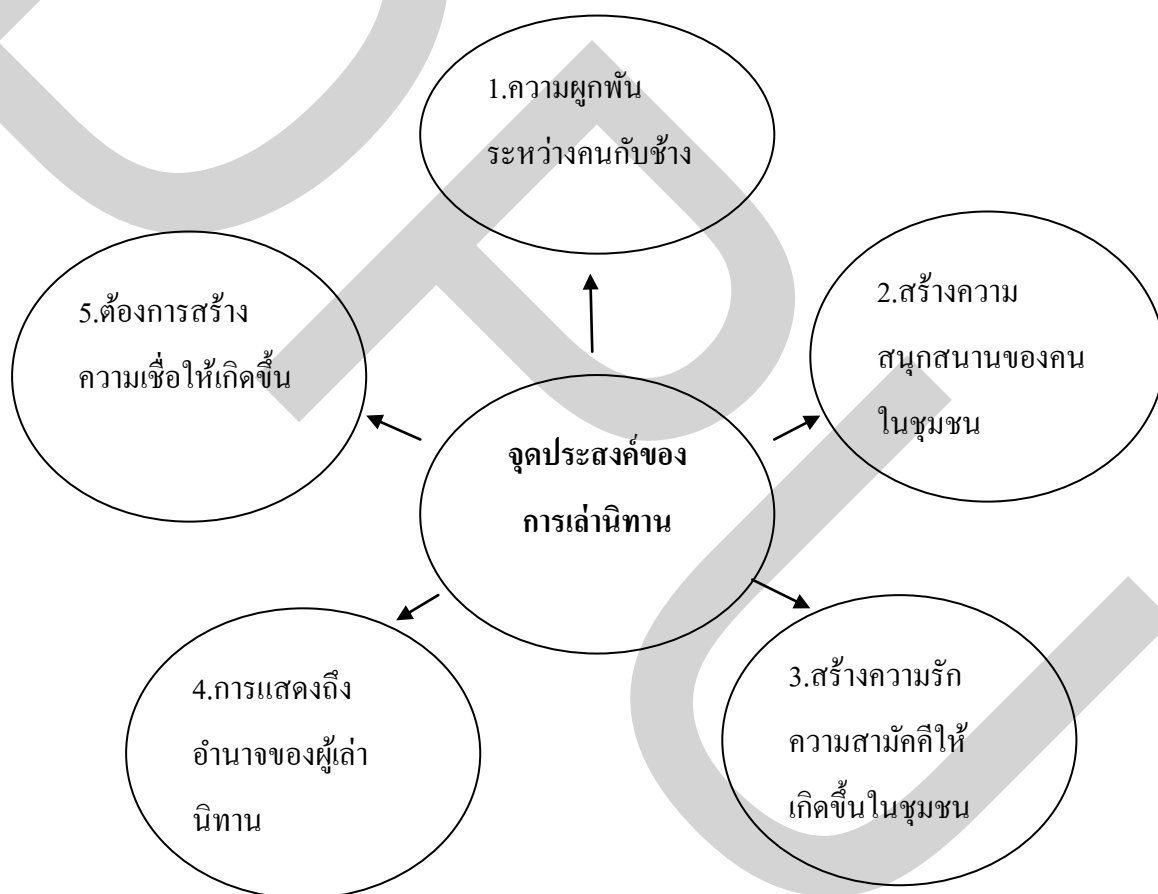
ซ. วิธีการเดินทางหรือยานพาหนะที่ใช้ (Locomotion) นิทานทุกเรื่องที่ใช้ในการวิเคราะห์ล้วนแต่ใช้ข้างเป็นพาหนะทั้งสิ้น

ฅ. อาวุธ (Weapon) อาวุธที่ใช้ในนิทานจะเป็นเชือกปะกำ ที่ใช้ในการคล้องข้าง คทาอาคมในการจับข้าง รวมไปถึงการเช่น ไม้เท้าปะกำให้ช่วยคุ้มครองผู้ออกไปคล้องข้างป่า

ในขณะที่ สิ่งประดิษฐ์ (Inventions) หรือสิ่งแปลกใหม่ที่คิดสร้างสรรค์ต่างไปจากขนบธรรมเนียมแบบเดิมจะเป็นลักษณะเฉพาะเจาะจงมากขึ้น เช่น ความหมายแฝงในนิทานพื้นบ้านไทยถูกจังหวัดสุรินทร์ นั่นก็คือ ทำให้เห็นภาพความผูกพันระหว่างคนกับข้างที่มีมาตั้งแต่อดีต รู้ถึงที่

ไปที่มาของช้าง สัมผัสถึงความเชื่อที่แทรกอยู่ในนิทาน ไม่ว่าจะเป็ความเชื่อเกี่ยวกับการเช่นไหว้ผี ปะกำ ความเชื่อเกี่ยวกับข้อห้ามต่างๆ ความเชื่อที่บอกว่าหากไม่ปฏิบัติตามจะส่งผลถึงชีวิต

ปัจจุบันชาวไทยภูเขาอาศัยอยู่ในจังหวัดสุรินทร์ประมาณร้อยละ 10 ของจำนวนประชากรทั้งหมด กระจายอยู่ตามอำเภอต่าง ๆ กลุ่มชาวไทยภูมิมิ 2 กลุ่ม กลุ่มชาวไทยภูเขาเลี้ยงช้างหรือ “ภูเขาจิง” และกลุ่มชาวไทยภูเขาที่ทำไร่ ทำนา กลุ่มชาวไทยภูเขาเลี้ยงช้างมีมากที่สุดที่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ชาวไทยภูมิมิภาษาพูดเป็นของตนเองแต่ไม่มีภาษาเขียน

ภาพที่ 4.3 จุดประสงค์ของการถ่ายภาพนิทานพื้นบ้าน

หมอช้าง (ผู้เล่านิทาน) สื่อสารนิทานออกมาสู่เยาวชนด้วย วิธีเล่าปากต่อปาก โดยการสื่อสารนั้นผู้เล่าต้องการ 1. สร้างให้เห็นถึงความผูกพันระหว่างคนกับช้าง ซึ่งตั้งแต่อดีตคนกับช้างต้องพึ่งพาอาศัยกันตลอดเวลาเปรียบเสมือนคนในครอบครัว 2. สร้างให้เห็นถึงความสนุกสนานของคนในชุมชนเมื่อมีการประกอบพิธีกรรมขึ้นจะมีการเล่านิทานที่ตลกขบขันหรือแม้กระทั่งนิทานที่ให้แง่คิดต่าง ๆ 3. สร้างให้เห็นถึงความรักความสามัคคีของคนในชุมชน โดยการรวมตัวจัดกิจกรรมในชุมชนแต่ละครั้งนั้นจะมีการเป่าแตรเพื่อเรียกทุกคนมาอยู่พร้อมเพรียงกัน และความเชื่อที่เกิดจากนิทานก็นำมาสู่การตระหนักของคนในชุมชนในเรื่องความสามัคคี เนื่องจากปัจจุบันไม่มีการออกไปคล้องช้างจริง ๆ แล้ว ความสามัคคีก็จะลดลงไป 4. แสดงถึงอำนาจของผู้เล่า เมื่อมีนิทานต้องมีผู้เล่าซึ่งผู้เล่านิทานไม่ว่าจะเป็นใครย่อมแสดงให้เห็นถึงอำนาจของผู้เล่า โดยเฉพาะหมอช้างที่ถือว่าเป็นผู้อาวุโส มีประสบการณ์คล้องช้างมายาวนาน รวมไปถึงเป็นบุคคลที่คนในชุมชนให้การยอมรับเป็นปราชญ์ชาวบ้าน การเล่านิทานของหมอช้างจึงสร้างความเชื่อให้เกิดขึ้นในชุมชนได้อย่างแนบเนียน 5. สร้างความเชื่อคืออุดมการณ์ของการเล่านิทานโดยสร้างให้เกิดความเกรงกลัวต่อสิ่งที่มองไม่เห็น เกิดความศรัทธา เกิดข้อปฏิบัติต่าง ๆ ที่ทุกคนจะต้องเคารพนับถือและปฏิบัติ เพราะมีเหตุการณ์ไม่ดีปรากฏในนิทาน โดยหมอช้างระบุว่าบุคคลเหล่านั้นมีตัวตนจริง และเป็นเหตุการณ์จริง เป็นต้น

ด้วยยุคสมัยที่เปลี่ยนไปทำให้คนในยุคใหม่ไม่ค่อยเชื่อในเรื่องราวต่าง ๆ เหล่านี้ การเล่านิทานพื้นบ้านเกี่ยวกับช้างของชาวไทยภูเขา จะเห็นได้ว่าปัจจุบันไม่มีการออกไปจับช้าง ทำให้การเล่านิทาน เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่จะทำให้เยาวชนซึมซับการคล้องช้างและพิธีกรรมต่าง ๆ ไว้ได้

“เด็กบางคนหัวสมัยใหม่ไม่ค่อยให้ความสนใจเกี่ยวกับเรื่องการคล้องช้างเท่าไรห์ต่อให้มีนิทานมาสร้างความสนุกสนาน และสร้างความจดจำได้ง่ายแค่ไหน ก็ยากที่จะทำให้เด็กเหล่านี้สนใจแม้กระทั่ง ลูกหลานความช้างเองได้ฟังนิทานมาตั้งแต่เด็ก ยังไม่สนใจที่จะเรียนรู้เลย แต่นั่นก็ไม่ใช่ว่าความผิดของเด็กเพราะปัจจุบันมีประกาศออกมาไม่ให้จับช้างป่า เราถึงจับไม่ได้ เด็กเหล่านี้เลยไม่เคยเห็นของจริง ได้แค่ฟังและมีการซ้อมให้เห็นเท่านั้น” (หมิว ศาลางาม, สัมภาษณ์ 27 กันยายน 2554)

เมื่อนิทานมีเรื่องราวเร้าใจในสิ่งที่มองไม่เห็นอย่างเช่น คาถาอาคม ผีปะกำ (ผีบรรพบุรุษ) ถูกยึดครองโดย “มายาคติ” ทำให้แนวคิดของโรลิ่งส์บาร์ตส์ซึ่งเป็นแนวคิดในแบบ

โครงสร้างนิยมได้รับการตอกย้ำว่า ทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิตประจำวันที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการเช่น ใหว่ผีปะกำ การเป่าสแนงแกล ได้ถูกยึดครองโดยกลุ่มคนและอุดมการณ์หนึ่ง ๆ ซึ่งใช้เป็นฐานที่มั่น ในการแพร่กระจายคติ ความคิด ค่านิยม ความเชื่อ เพื่อสร้างให้เกิดสิ่งที่ต้องการนั่นก็คือ การ ต้องการสร้างให้คนในชุมชนคิดดี ปฏิบัติดี ประพฤติดี เป็นการแสดงอำนาจของผู้เล่าที่เป็นบรรพ บุรุษของคนในชุมชนชาวกูย ซึ่งในยุคของ โรลิ่งด์ บาร์ตส์ เขาหมายถึงชนชั้นกลางฝรั่งเศสซึ่งอำพราง การแสดงอำนาจทางความคิดผ่านมายาคติ แต่สำหรับนิทานพื้นบ้านนั้นกำลังกล่าวถึงความเชื่อที่ เป็นมายาคติ เสนอผ่านนิทานพื้นบ้านนั่นเอง

นิทานในหมู่บ้านตากกลางที่เกี่ยวกับช่างเริ่มหายสาบสูญไปกับคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้าน ปัจจุบันผู้ที่ถ่ายทอดนิทานพื้นบ้านมีเพียงไม่กี่คน ส่วนมากเป็นหมอช่างและพระครูวัดป่าอาเจียง เท่านั้น ตอนนี้นิทานที่ยังคงอยู่ก็จะเป็นนิทานที่สอดแทรกความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ ไว้เท่านั้น ส่วนนิทานอื่น ๆ ไม่ค่อยเอามาพูดถึง ให้ได้ยินกันแล้ว นิทานที่ยังพูดถึงในหมู่บ้านตากกลาง คือ นิทาน คล้องช่าง (ก๊อบอะจิง) คล้องช่างหรือสยบช่าง (ก๊อบบอจิง) ตำนานพระมอเต่า (กานายกวาวอู เด็มมออะจิง) สงครามยักษ์กับเทวดา (สงครามหยักนี่องเทวดีย์) ที่ยังพูดถึงอยู่เพราะนิทานเหล่านี้เรา ยังเห็นการปฏิบัติตามประเพณีอยู่นั่นเอง

“นิทานที่เกิดขึ้นนั้นมนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อให้เป็นที่รับรู้ร่วมกันใช้ในการสื่อสาร ความคิด ความรู้สึก ให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน จะเห็นได้ว่านิทานสามารถสอดแทรกเรื่องราว เกี่ยวกับช่างที่เป็นพิธีกรรม เช่น การเช่นใหว่ผีปะกำก่อนออกไปคล้องช่าง เพราะผีปะกำจะช่วย คุ่มครองในการออกไปคล้องช่างช่วยในเรื่องงานการค้าขายถ้าลูกหลานไม่สบายก็จะดีขึ้น”(บุญ มา แสนดี, สัมภาษณ์ 28 ตุลาคม 2554)

วัฒนธรรมคือการสื่อสารที่มีการส่งต่อโดยการใช้ภาษาท่าทางที่สามารถถ่ายทอด วัฒนธรรมและพื้นฐานทางวัฒนธรรมได้ ซึ่งนิทานเกี่ยวกับช่างของชาวกูย ได้แสดงออก ทางด้านกระทำเช่น วิธีปฏิบัติ หลักการดำเนินชีวิต และการประกอบพิธีกรรมของหมอช่างชาวกูยมี แบบแผนและวิธีปฏิบัติที่เคร่งครัด ซึ่งหมอช่างได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษจนกลายเป็น วัฒนธรรม และประเพณีของคนในท้องถิ่น และนิทานส่วนมากเล่ามาจากเหตุการณ์จริง

หมอช่างชาวกูยเป็นผู้เล่านิทานเรื่องใดเรื่องหนึ่งออกมา เล่าถึงผู้อื่นแต่บางครั้งก็สมมุติ ว่านั่นคือตัวเอง เพราะตัวเองก็เคยทำเหมือนในสิ่งที่เล่าออกมา ซึ่งผู้เล่ามักจะเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับ

หรือนำตัวเองเข้าไปมีส่วนร่วมกับเหตุการณ์ เช่น หมอช้างได้เล่าเรื่องการออกไปคล้องช้าง ก็จะมีการเล่าที่ประหนึ่งว่าตนก็ออกไปคล้องช้างแบบนี้เช่นกัน จึงเล่ามาด้วยความสนุกสนานและน่าเชื่อถือที่สุด เป็นเหมือนประสบการณ์ตรงที่หมอช้างได้รับมาจากบรรพบุรุษ

4.1.15 ค่านิยมและความเชื่อ เกี่ยวกับช้างที่สื่อสารผ่านนิทานพื้นบ้านไทยกุย จังหวัด สุรินทร์ ในมุมมองของหมอช้างชาวกุย

นิทานทำให้ทราบที่มาของประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ของชุมชนบ้านตากกลาง ที่มีอาชีพเลี้ยงช้าง มีความสัมพันธ์กับช้างที่เป็นเหมือนครอบครัวเดียวกัน นิทานสามารถสร้างค่านิยมและความเชื่อของชุมชนออกมาได้ โดยการเล่านิทานต่อ ๆ กันมาจากบรรพบุรุษ ทำให้เกิดการซึมซับและรับรู้สิ่งเหล่านี้ว่าเป็นธรรมชาติ

“Myth” นั้น (John Fiske, 1990) เป็นเรื่องเล่าซึ่งสังคม/วัฒนธรรมใช้ในการอธิบายหรือใช้ในการทำความเข้าใจความเป็นจริงหรือธรรมชาติในแง่มุมต่างๆมาชาติในสังคม โบราณมักเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับเทพเจ้า ซึ่งนิทานพื้นบ้านทั้ง 11 เรื่องที่ผู้วิจัยได้ศึกษา ได้สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาผ่านกระบวนการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ความรู้ ความเชื่อ การนับถือศาสนา การดำเนินชีวิต รวมทั้งสิ่งของเครื่องใช้

นิทานก็คือวัฒนธรรมหนึ่งที่คนในชุมชนชาวกุยได้สร้างขึ้นมาเพื่อสื่อสารหลักในการดำเนินชีวิตและยึดเหนี่ยวจิตใจ โดยใช้นิทานเป็นการสอนลูกหลานและสร้างตัวอย่างที่ดีและไม่ดีเพื่อเป็นอุทาหรณ์ในการดำเนินชีวิตให้อยู่ในกรอบของศีลธรรม

ความเชื่อของหมอช้างชาวกุย

มีการจัดตำแหน่งหมอช้างมาแต่สมัยโบราณ แบ่งออกตามระดับความสามารถจากสูงลงไปต่ำ โดยมีตำแหน่งกำลวงพืดจ้าวเถื่อน เป็นตำแหน่งสูงสุดในกองคาราวานเดียวกัน กล่าวคือ ชั้นที่ 1 กำลวงพืด ชั้นที่ 2 สะดำ ชั้นที่ 3 สะเดียง ชั้นที่ 4 จา ขบวนหนึ่งจะมีกำลวงพืดเพียงคนเดียว ส่วนสะดำ สะเดียง หรือ หมอจา จะมีกี่คนก็ได้ตามความจำเป็นและตามจำนวนช้างที่นำไป

หมอช้างชั้นต่ำสุดคือ จา แท้จริงแล้วเป็นหมอใหม่ไม่มีสิทธิพิเศษอะไร แต่พิเศษกว่ามะ(ผู้ดูแลช้าง)ตรงที่มีสิทธิขึ้นคอช้างได้ มีหน้าที่ไม่ต่างจาก มะ เพราะจะต้องคอยดูแลช้างต่อและทำงานอื่น ๆ ที่ไม่ขัดต่อกฎของฝิปะกำ ซึ่งการได้มาซึ่งตำแหน่งนี้ไม่ได้วัดจากความสามารถ แต่มา

จากการให้โอกาสของครุบาใหญ่ หรือได้ตำแหน่งเพื่อเป็นตัวเพิ่มผลประโยชน์ในการไปจับช้างในครั้งนั้น

แต่ในอดีตหมอช้างคนแรก คำพระมอเฒ่า ปัจจุบันไม่มีตำแหน่งนี้แล้ว เนื่องจากพระมอเฒ่าทำผิดกฎระเบียบของหมอช้าง ทำผิดศีปะกำ จึงกลายเป็นนิทานที่มีอุทาหรณ์สอนคนรุ่นหลังให้เคารพต่อกฎของหมอช้าง เคารพต่อศีปะกำ

“พระมอเฒ่า เอาลูกเอาเมียไปด้วย ซึ่งเป็นข้อห้ามที่ไม่ควรทำ มันจะทำให้ทำอะไรไม่สำเร็จ เอาลูกไปจับช้าง เมียไว้ที่พัก พอกลับมาเสียถึงลูกถึงเมีย ไปจับช้างก็พอล้องพอบีบพอล้องพอบีบอยู่นั้นแหละ พอไม่จับลูกชายก็กระโดดขึ้นหลังช้างป่าหายจ้อยไป พอกลับมาที่พักเสือกก็กินเมีย นี่แหละพระมอเฒ่าทำที่ไม่สำเร็จ เหมือนพระมอเฒ่าต้องการลองของ ลูกพระมอเฒ่าชื่ออาก้อง ลูกก็หายไปกระโดดขึ้นช้างป่าก็หายไปเท่าทุกวัน เมียถูกเสือกกินเหลือแค่แขน เหลือนี้นาง 3 นิ้ว เลยให้พระมอเฒ่าคิดอย่างนั้นอย่างนี้ เรียกว่าแขนนาง ที่พอผูกหนังปะกำหนังปะกำก็บาดนิ้วนาง ไม่ใช่ว่าตัวรู้เองคนเฒ่าคนแก่พูดต่อกันมาเรื่อยๆ เดียวนี้ไม่มีใครสนใจเรื่องพระมอเฒ่าหรอก เพราะไม่ได้มีการจับช้างจริง ที่นี้ก็ทำอย่างนั้นไม่สำเร็จอย่างนี้ไม่สำเร็จ เลยมอบให้พระครู พระครูคือคนที่รู้หนังสือ พระมอเฒ่ามีแต่ปัญญา” (หมิว ศาลางาม, สัมภาษณ์ 27 กันยายน 2554)

ตาหมอเฒ่า หรือเทียบได้กับตำแหน่งปฏิยาของพระนครศรีอยุธยา เป็นผู้มีความแก่กล้า ชำนาญทางพิธีกรรม หาดุกษ์หายาม เชื่อกันว่าเป็นผู้ออกกฎ, ข้อปฏิบัติให้ผู้เดินป่าและทางบ้าน ต้องถือปฏิบัติ เรียกได้ว่าเป็นศาสดาของตำนานคชศาสตร์ก็ได้ หมอเฒ่าที่เป็นตำนานมุขปาฐะใน จ. สุรินทร์นั้น คือ อากง (ยังหาข้อยุติไม่ได้ว่าหมอเฒ่าเป็นตำแหน่งของบิดาอากง หรือว่าของอากง) โดยมีเรื่องเล่าอยู่ว่า ตากงเป็นหมอช้างที่ยิ่งใหญ่มาก ได้รับการยกย่องให้เป็นตาหมอเฒ่า มีลูกชายคนหนึ่งชื่อคง ซึ่งเป็นผู้ช่วยจับช้างป่ากับพ่อมาหลายครั้ง ครั้งล่าสุดตาหมอเฒ่าได้นำครอบครัวออกจับช้างด้วย(ผิดข้อห้ามร้ายแรงครั้งที่ 1) จากนั้นขณะกำลังกวาดตาหมอเฒ่าได้พยายามจะคล้องเอาลูกช้างป่าติดแม่(เป็น ความผิดร้ายแรงครั้งที่ 2) อากงซึ่งเป็นท้ายช้างได้พยายามกัดค้ำานบิดา เมื่อเห็นว่าไม่เป็นผลจึงกระโดดขึ้นหลังช้างป่าตัวนั้นหายไป ฝ่ายบิดาร้องเรียกเท่าไรก็หาลูกชายไม่พบ เมื่อตาหมอเฒ่ากลับมาซึ่งที่พักก็ต้องพบกับความเจ็บปวดครั้งที่สองอีกเมื่อพบ ว่า ภรรยา

ได้ถูกเสือกจับกินเป็นอาหาร เหลือแต่นิ้วมือกำบ่วงบาศไว้ 3 นิ้วเอาไว้ดูต่างหน้า ตาหมอเฒ่าถูกเสือกใจมาก วิ่งเสียดิหายเข้าไปในป่าอีกคน

ตำนานพระมอเฒ่าเป็นเรื่องเล่า จึงอาจมีคลาดเคลื่อนไปบ้าง แต่ตามความเชื่อและคติโบราณแล้ว ตำแหน่งพระมอเฒ่าเทียบได้กับตำแหน่งปฏิยา ซึ่งสามารถทำการใดก็ได้ เป็นผู้

เหนือกฎทั้งปวง ดังนั้นเกณฑ์ต่างที่พระมอเต่าได้รับอาจแปลความหมายได้ว่าไม่ใช่ภัยพิบัติ แต่ถึงเวลาที่ท่านเหล่านั้นจะกลับไปสู่ภพชาติปกติ อาจกลับไปเป็นเจ้าป่า ส่วนดาหมอเต่ากลับไปเป็นเทพารักษ์ที่สิงสถิตอยู่ในป่า เป็นต้น (เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2543: 237-238)

ซึ่งจากนิทานเรื่องนี้ก็กลายเป็นข้อปฏิบัติของหมอช้างทุกคน ต้องเคารพกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด นำมาสู่วัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิตหรือการดำเนินชีวิตของหมอช้างนั่นเอง สิ่งเหล่านี้ทำให้หมอช้างทุกรุ่นดำเนินรอยตามและเคารพในกฎระเบียบ ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม ประพฤติดี คิดดี ทำดี เหตุการณ์ต่าง ๆ จึงถูกถ่ายทอดผ่านการเล่าเป็นนิทาน

“ปัจจุบันต้องหมอช้างทุกคนต้องปฏิบัติตามประเพณีอย่างเคร่งครัด ไม่เอาลูกเอาเมียไปคล้องช้างด้วย และทำให้รู้ที่มาของบ่วงบาศก์ว่ามาจากเมียของพระมอเต่า ความเชื่อเหล่านี้ยังถูกถ่ายทอดผ่านนิทาน เพราะหมอช้างทุกคนที่เคยออกไปจับช้างป่าจริง ๆ มีความเชื่อในเรื่องนี้มาโดยตลอด เนื่องจากว่า เป็นการเล่าต่อ ๆ กันมาจากบรรพบุรุษ เมื่อเล่ามาลูกหลานทุกคนก็ต้องเชื่อ แต่หากลูกหลานปัจจุบันนี้อาจไม่เชื่อ เพราะเด็ก ๆ มีการศึกษาที่สูงขึ้นมีความคิด การอ่านที่ดี ไม่เหมือนสมัยก่อนที่ปู่ย่าตายายเล่าอะไรให้ฟังก็ต้องเชื่อไปหมด และเด็กปัจจุบันไม่เคยได้มีโอกาสออกไปคล้องช้างป่าจริง ๆ” (บุญมา แสนดี, สัมภาษณ์ 28 ตุลาคม 2554)

“เชื่อในนิทานพระมอเต่า เพราะว่าหนังปะกำ ที่ทำบ่วงบาศก์ (แขนนาง) ก็มาจากพระมอเต่านั่นแหละ ที่เสือกินแล้วเหลือแต่มือข้างเดียว เสือกินหมด แขนนางหนะ เพราะการพาลูกพาเมียไปก็คือการทำผิดกฎแล้ว” (บุญมา แสนดี, สัมภาษณ์ 28 ตุลาคม 2554)

จากการสัมภาษณ์หมอช้างทั้ง 4 คน พบว่า หมอช้างมีความเชื่อในนิทานเรื่องตำนานพระมอเต่า ซึ่งบางคนเชื่อเพราะมีความเคารพบรรพบุรุษ หากบรรพบุรุษสั่งสอนอย่างไรก็ต้องปฏิบัติหากไม่ปฏิบัติก็จะนำมาสู่ความตายหรือค้าขายไม่ดี เจ็บไข้ได้ป่วย บางคนก็เชื่อเพราะว่าสัญลักษณ์ของแขนนางกลายเป็นบ่วงบาศก์ (เชือกปะกำ) ในปัจจุบัน ซึ่งทุกคนที่เป็นหมอช้างยังต้องให้ความเคารพนับถืออยู่ โดยมีการปฏิบัติมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ

การคล้องช้างความเชื่อเรื่องการไม่ตัดผม

วัฒนธรรมเป็นของส่วนรวม ไม่ใช่ของใครคนใดคนหนึ่งหรือไม่ใช่ของที่ใครคนหนึ่งจะบอกให้มีหรือยกเลิกไป คนในส่วนรวมเท่านั้นที่จะกำหนดกฎเกณฑ์ว่ามีหรือไม่มี โดยมีข้อสนับสนุนในสิ่งที่ทำลงไปนั้นถูกต้อง ดีงาม เกิดประโยชน์ เป็นต้น ซึ่งนิทานพื้นบ้านไทยยุค

สามารถสื่อสารความเชื่อ และไม่มีใครที่จะยกเลิกความเชื่อนั้นได้ หรือยกเลิกประเพณีที่ควรปฏิบัติ นั้นได้ อย่างเช่นการห้ามไม่ให้ตัดผมเมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไปก็ยังมีการปฏิบัติอยู่โดยปรับให้เข้ากับยุค สมัยปัจจุบัน จากห้ามตัดผมเมื่อสามีออกไปคล้องช้างป่า ก็เปลี่ยนมาเป็นห้ามตัดผมเมื่อลูกหลาน ออกไปทำงานต่างถิ่น เพื่อคุ้มครองให้ลูกหลานแคล้วคลาดปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง

“เรื่องคล้องช้างนั้น ที่ให้ภรรยาปฏิบัติอย่างเคร่งครัดไม่ตัดผม จนกว่าสามีที่ออกไป คล้องช้างจะกลับมา ซึ่งห้ามหมดเลย ห้ามตัดผม แต่งหน้า ทาเล็บ มองกระจก บันได หน้าต่าง ลงมา จากบ้าน จนกว่าสามีจะกลับมา ถ้าไปเป็นปีก็รอเป็นปี ถ้าปฏิบัติอย่างนี้ไม่ได้ก็ไม่ต้องไปคล้องช้าง แล้ว เพราะจะทำให้เสียเวลาไม่ได้ผลประโยชน์อะไร เราต้องพร้อมกันเหมือนกลุ่มสร้างกลุ่ม ถ้าไม่ พร้อมกันตกลงกันไม่ได้ เหมือนแต่งงานไม่ได้อยู่ด้วยกันไม่ได้ ถ้าสามีไปจับช้างภรรยาที่ต้องปฏิบัติ ด้วย ไม่งั้นก็จะไม่ได้ช้าง” (หมิว ศาลางาม, สัมภาษณ์ 27 กันยายน 2554)

“ปัจจุบันยังปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ถึงแม้ไม่มีการออกไปคล้องช้างป่าแล้ว โดยหาก ลูกหลานออกไปทำงานที่ต่างจังหวัด พ่อแม่ที่อยู่ทางบ้านก็จะต้องไม่ตัดผมจนกว่าลูกหลานจะ กลับมา เพื่อปกป้องรักษาลูกหลานตัวเองให้ปลอดภัยในท้องถิ่น” (มา ทรัพย์มาก, สัมภาษณ์ 28 ตุลาคม 2554)

การคล้องช้าง ต้องมีข้อปฏิบัติและข้อห้ามต่าง ๆ เพื่อนำมาสู่ตัวอย่างที่ดีให้หมอช้างรุ่น หลังได้ปฏิบัติตาม และเชื่อในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งข้อห้ามเหล่านี้ผู้ที่ปฏิบัติและเคารพในกฎเกณฑ์ ไม่ใช่หมอช้างคนเดียว ทุกคนในครอบครัวก็ต้องปฏิบัติเช่นกัน เพื่อความปลอดภัยของทุกคน

“เวลาผู้ชายออกไปคล้องช้างแล้วไม่ให้ผู้หญิงตัดผมนั้น เป็นเพราะอะไรก็ไม่รู้ เหมือนกัน แต่เราปฏิบัติตามปู่ตายายมาตั้งแต่เด็ก บอกอะไรก็ทำอย่างนั้นมาตลอดไม่เคยถาม คน เฒ่าคนแก่ก็เล่าว่า เวลากวาดบ้านก็ให้กวาดขึ้นบนไม่ให้กวาดลงล่าง ห้ามนั่งตรงบันได ก็ไม่รู้ว่า ทำไม่ถึงห้าม แต่ก็ต้องทำตาม ถ้าตัดผมก็ยิ่งผิดเลย เหมือนที่เคยเจอ คนที่ไปคล้องช้างที่ป่า เขา ดอกไม้มาใส่ที่หู เลยโดนเสื่อตะกုပ်แต่ไม่ตาย คำห้ามไม่ให้ใส่ของสวยงาม มันผิดผีถือว่าไม่เคารพ ผีป่าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์รวมทั้งไม่เคารพผีปะกำ มันก็คล้าย ๆ การห้ามไม่ให้ตัดผม มันผิดกฎระเบียบ ผิดปากก็เอาปาก ผิดมือก็เอามือ ผิดหูก็เอาหู ทุกคนก็ช่วยกันตะโกนไล่” (บุญมาก แสนดี, สัมภาษณ์ 28 ตุลาคม 2554)

“รวมถึงห้ามไม่ให้แขกพักบ้าน ห้ามไม่ให้โยนของลงจากบ้าน ห้ามตีลูกตีหลาน ถ้าแขกมาเราลงไปพูดคุยกันได้ แต่ไม่ใช่คิดนอกใจสามีหรือคิดไม่ซื่อต่อสามีที่กำลังออกไปคล้องช้างป่าไม่อย่างนั้นสามีก็ต้องตาย หากเราทำผิดแล้วยอมรับผิดต้องรีบมาทำพิธีปะสะออกเหมือนการสะเคาะเคราะห์นั้นแหละ เพื่อจะได้ดีขึ้น และเวลาฝังโน้นจับช้างได้มันจะหลุด อาจเป็นพระทางนี้ใช้ทรัพย์สินต่างๆแล้วตกลงไม่ได้ต้องตั้งขึ้นบนเหมือนธรรมเนียมมันจะดูดี ทำให้คนที่ออกไปคล้องช้างจับช้างคล้องได้แต่มันจะหลุดออกไป เหมือนเราทำอะไรอยู่ทางนี้ ทางโน้นก็จะรับไป เช่นแฟนทางนี้โยนของออกจากบ้าน ทางโน้นก็จะตกช้าง ถ้าทางนี้ตีลูกตีหลานทางโน้นก็จะรับไป ตกช้างบ้าง โคนเสียทำร้ายบ้าง ผู้หญิงต้องปฏิบัติให้ได้” (มา ทรัพย์มาก, สัมภาษณ์ 28 ตุลาคม 2554)

“ก็เห็นคนแก่ทำกันมานานแล้วนะเรื่องการไม่ให้ตัดผมเมื่อสามีออกไปคล้องช้าง เราถูกสอนให้เชื่อมาอย่างนี้ตั้งแต่แรก เลยไม่รู้เหตุผลว่าทำไมถึงต้องปฏิบัติตาม ที่รู้แน่ ๆ คือเหตุการณ์นี้มันเคยเกิดขึ้นจริงมาแล้วในหมู่บ้านเรา” (อิน แสนดี, สัมภาษณ์ 28 ตุลาคม 2554)

การจับช้างแต่ละครั้งจะจับแต่จำเป็นเท่านั้นไม่โลภโมโหโสัน เมื่อเรียบร้อยแล้วจึงหาฤกษ์ออกค่าย เช่นสรวง ขอบคุณเจ้าป่าเจ้าเขา ทำพิธีอำลาป่า ทำความสะอาดที่พัก ขุดกลบสิ่งปฏิกูลเพื่อไม่ให้เป็นอันตรายต่อสัตว์อื่น ผูกถ้ำช้างเกร และการคล้องช้างในตอนกลางคืนนั้นอาจจับได้ช้างมีตำหนิหรือช้างติดแม่ ถ้ามีตำหนิพอรักษาได้ก็จะล่ามไว้ทำการรักษาต่อไป แต่ถ้าได้ลูกช้างเล็ก 1.5 เมตรถือว่าเล็กเกินไปจะต้องส่งช้างน้อยคืนคืนอ้อมอกแม่ เพราะเอาไปเลี้ยงโอกาสตายมีมากเชลย แล้วจึงจัดกระบวนกลับบ้าน (เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2543: 240-243) “บางตัวมันเล็กเกินไปมันเดินไม่ถึงบ้าน จะไปคล้องเอาทำไม จับอยู่ในป่ามันจะเดินได้ก็เดือนก็วัน” (หมีว ศาลางาม, สัมภาษณ์ 27 กันยายน 2554)

ความเชื่อเรื่องความผูกพันระหว่างคนกับช้าง

นิทานพื้นบ้านทั้ง 11 เรื่องเป็นนิทานที่สื่อสารให้เห็นความผูกพันระหว่างคนกับช้าง ที่มีมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน มีการเคารพนับถือสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น นับถือผี วิญญาณ (บรรพบุรุษ) สิ่งศักดิ์สิทธิ์ คาถาอาคม และมีความเชื่อในเรื่องปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทางธรรมชาติ เช่น ความเชื่อเรื่องสุขภาพ เรื่องภูตผีปีศาจ และวิญญาณ สิ่งเหล่านี้ได้ถูกถ่ายทอดผ่านบรรพบุรุษจากความเชื่อกลายเป็นวัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นมรดกทางสังคม เป็นผลของการถ่ายทอดการเรียนรู้ของบรรพบุรุษ ซึ่งในกระบวนการดังกล่าวต้องอาศัยการสื่อสารโดยใช้สัญลักษณ์ เช่น แขนนาง (บ่วงบาท)

ศาลปะกำ ช้าง ซึ่งการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง ผ่านการสืบทอดความเชื่อต่าง ๆ จะมีทั้งวิธีที่ปฏิบัติให้เห็น และสื่อสารผ่านนิทาน อดีตใช้การปฏิบัติให้เห็นเป็นสิ่งที่น่าเชื่อถือกว่า แต่ด้วยยุคสมัยที่เปลี่ยนไป ปัจจุบันไม่มีการออกไปคล้องช้างป่าแล้วทำให้การสื่อสารกลายมาเป็นการเล่าต่อ ๆ กัน จนนำมาสู่นิทานของชุมชน

วัฒนธรรมเป็นผลมาจากการช่วยกันสร้างสรรค์ของมนุษย์ และได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ซึ่งไม่ใช่เพียงแค่ข่าวของเครื่องใช้เท่านั้น แต่รวมถึงการคัดแปลงเนื้อหาในนิทานพื้นบ้านด้วย เพราะนิทานพื้นบ้านในอดีตอาจไม่ได้เพิ่มรายละเอียดอะไรมากมาย แต่คนรุ่นใหม่เมื่อฟังต่อ ๆ กันมาเรื่อย ๆ ก็มีการคัดแปลงเนื้อหาให้เข้ากับยุคสมัย ฟังง่ายขึ้น และสนุกสนานมากขึ้น

ความผูกพันระหว่างคนกับช้างนั้น คนที่เลี้ยงช้างมองว่าช้างเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว เป็นเหมือนญาติพี่น้องที่ต้องดูแลซึ่งกันและกัน ซึ่งปัจจุบันชาวกูยเลี้ยงช้างฝึกช้างให้เป็นนักแสดงที่แสนรู้เพื่อช่วยกันทำมาหากินเลี้ยงปากท้องของคนในครอบครัว เมื่อช้างล้มไปทุกคนในครอบครัวก็จะทำพิธีบังสุกุล คือพิธีกรรมสวดศพช้างล้ม (ตาย) ก่อนฝังและตอนขุดกระดูกขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง จึงมีสุสานช้างให้เห็นมากมายในปัจจุบันอยู่ที่วัดป่าอาเจียง

“หมอช้างมองช้างว่าเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว เพราะมีความใกล้ชิดสนิทสนมกับช้าง เป็นทั้งเพื่อนเล่น เพื่อนคู่ทุกข์คู่ยาก เพื่อนกินเพื่อนนอน เกิดเป็นความผูกพันระหว่างชาวกูยและช้าง ช้างเป็นเหมือนพี่น้องเป็นลูกหลาน” (มา ทรัพย์มาก, สัมภาษณ์ 28 ตุลาคม 2554)

ในอดีตการเลี้ยงช้างนั้น เลี้ยงเพื่อขาย โดยการจับช้างมาแล้วทำการฝึกให้เชื่องก่อน แต่ไม่ได้ขายทุกตัวที่มี เพราะต้องมีช้างต่อ คือช้างที่จะเป็นพาหนะไปจับช้างเชือกต่อไป แต่ปัจจุบันไม่มีการเลี้ยงไว้เพื่อขายเหมือนในอดีตแล้ว เพราะมีการสั่งห้ามจับช้างป่า หมอช้างทุกคนเลยหันมาฝึกช้างเพื่อการแสดง หารายได้ และก็ไม่ต้องเสียช้างที่ตนเองรักและผูกพันให้ผู้อื่น

“เมื่อไปคล้องช้างป่าได้ต้องนำมาฝึกให้เชื่องก่อนแล้วจึงนำออกขาย ช้างจึงเป็นสัตว์ที่ทำรายได้ให้แก่ครอบครัวเป็นกอบเป็นกำ ส่วนตามบ้านจะมีการเลี้ยงช้างแทบทุกครัวเรือนแต่เดิมเลี้ยงไว้เป็นช้างต่อและเป็นพาหนะ เพราะการออกไปคล้องช้างป่าต้องมีช้างต่อที่ได้รับการฝึกฝนมาเป็นอย่างดีไว้ช่วย ดังนั้นลูกหลานชาวกูยจึงมีวิถีชีวิตผูกพันกับช้างมาตั้งแต่เกิด โดยการช่วยพ่อแม่เลี้ยงดูช้างเมื่อเจริญเติบโตเป็นหนุ่ม จึงมีโอกาสร่วมเดินทางไปคล้องช้างกับพ่อและชายหนุ่มในหมู่บ้าน แต่สมัยนี้ไม่มีแล้วเพราะเค้าห้ามจับช้างป่า” (มา ทรัพย์มาก, สัมภาษณ์ 28 ตุลาคม 2554)

ความเชื่อเรื่องศาลปะกำ (ผีบรรพบุรุษ)

ปัจจุบันลูกหลานชาวกูยยังมีความเชื่อในเรื่องของการเซ่นไหว้ผีปะกำ เพราะแต่ละบ้านที่มีช่างยังคงมีศาลปะกำไว้เคารพบูชาอยู่ เพื่อปกป้องรักษาคนในครอบครัวให้อยู่แคล้วคลาดปลอดภัยจากอันตราย และยังช่วยในเรื่อง ค้าขายดี สร้างบุญบารมี มีมิตรสหาย พวกพ้องและเหล่าบริวารที่ดีสืบไป

“ก่อนออกไปคล้องช้างมีการทำพิธีเช่นบวงสรวงผีปะกำ และห้ามหมอช้างและมะทุกคนติดต่อลูกเมียไปในการคล้องช้าง เพราะไม่อย่างนั้นถือว่าเป็นการทำผิดผี จะมีผลอย่างเช่นในนิทานตำนานพระมอเต่า เมื่อถึงเวลาคล้องช้างหมอช้างและมะทุกคนจะต้องปฏิบัติตามคำสั่งของหมอช้างใหญ่อย่างเคร่งครัดเพื่อการคล้องช้างป่าได้ทุก ๆ คน และเพื่อความปลอดภัยของหมอช้างและมะช้าง” (หมีวิ ศาลางาม, สัมภาษณ์ 27 กันยายน 2554)

“ปู่ย่าตาทวด จะพาเซ่นไหว้แบบนี้เสมอ พ่อใหญ่แม่ใหญ่มีศาลปะกำตรงไหนเราต้องออกไปเซ่นไหว้ ก่อนจะออกไปคล้องช้างเราต้องแจ้งเค้า แล้วก็เสี่ยงทายว่าจะออกไปได้ดีหรือไม่ดี ถ้าเราไม่มีญาติเยอะก็เซ่นไหว้ที่บ้านเราก็ออ มันเป็นอย่างนั้นมาโดยตลอด ปัจจุบันถึงไม่มีการออกไปคล้องช้างแล้วการเซ่นไหว้ก็ยังยมี ถ้ามีงานทำก็ขอให้ช่วยเรามีเงินมีทองร่ำรวย เพราะมันเป็นความเชื่อจากบรรพบุรุษที่ถ่ายทอดมาอย่างนั้น” (มา ทรัพย์มาก, สัมภาษณ์ 28 ตุลาคม 2554)

“ผีปะกำยังถูกถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งอยู่ นิทานมีส่วนช่วยได้มากหรือน้อยก็ไม่รู้นะ มันขึ้นอยู่กับเด็กรุ่นใหม่ว่าจะสนใจฟังกันหรือป่าว ซึ่งทุกวันนี้ยังถูกถ่ายทอดเหมือนเก่าถ่ายทอดจากอยู่ ปู่ย่า ตาทวด พวกเรายังมีความเชื่อเหล่านี้อยู่ และความเชื่อเหล่านี้ยังทำในช่วงวันพระอยู่เสมอ ๆ ถ้าหากปล่อยปละละเลยผีปะกำก็จะทำเอา ทำให้เราป่วย และเมื่อไปดูหมอคูก็จะรู้ว่าผีปะกำทำ เชื่อกันยังนั้น เมื่อลูกหลานไม่สบาย ถ้าได้เซ่นไหว้ผีปะกำแล้วก็ทำให้อาการดีขึ้น ทั้งเรื่องการค้าขาย การงาน ก็จะได้” (บุญมาก แสนดี, สัมภาษณ์ 28 ตุลาคม 2554)

การคล้องช้างจึงเป็นวัฒนธรรมและเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาแต่โบราณถูกบันทึกไว้เป็นนิทานเพื่อไม่ให้สูญหายไป และลูกหลานได้ยึดถือปฏิบัติเป็นวิชาชีพประจำตระกูลสืบมา

“การเริ่มเป็นหมอช้างเพราะมีโอกาสติดตามหมอเต่าออกไปคล้องช้างในป่า หมอเต่าคงเห็นว่าตามีความอดทน ขยัน ตั้งใจจับช้าง หมอเต่าก็เลื่อนตำแหน่งให้จากมะช้าง หมอจ่า สะเดียง สะด้า จนได้เป็นครูบาใหญ่หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าหมอช้างนั้นแหละ เวลาจะเลื่อนขั้นต้องเป็นหมอ

เผ่าเท่านั้นที่มีอำนาจ ในการแต่งตั้งและจะต้องทำพิธีในป่า เพราะเป็นพิธีศักดิ์สิทธิ์ ผู้ที่เป็นหมอช้าง จะต้องปฏิบัติตัวอย่างเคร่งครัดก็คล้าย ๆ พระถือศีล เพราะถ้าถือไม่ครบผีปะกำจะลงโทษเอาเห็นผล ทันตาเลยแหละ มีครั้งหนึ่งมีคนทำผิดปะกำขณะคล้องช้างในป่าแล้วไม่ได้บอกหมอเผ่าว่าผิดกรรมอะไร เวลาอยู่ในป่าตอนออกคล้องช้าง ตกช้าง ตายบ้าง เป็นไข้ป่าตายบ้าง ใครไม่เชื่อก็ช่างตากน หนึ่งละที่เชื่อ แต่ถ้าเราปฏิบัติดีก็จะได้สิ่งดี ๆ เช่น จับช้างได้มาก ปลอดภัย ไม่เจ็บไข้ในป่า เป็นต้น วิถีชีวิตที่อยู่เหมือนคนธรรมดา ๆ แต่จะเคร่งครัดในการปฏิบัติตัวตามพิธีกรรมโบราณที่ยึดถือและปฏิบัติสืบต่อกันมา” (หมิว ศาลางาม, สัมภาษณ์ 27 กันยายน 2554)

ตามปกติชาวภูเยี่ยงช้างจะทำ พิธีไหว้ศาลปะกำประจำตระกูลทุกปี ก่อนออกคล้อง ช้าง บรรดาหมอและควาญช้าง จะนำอุปกรณ์เครื่องจับช้าง พร้อมเสบียงทั้งหมดออกจากบ้านไปยัง จุดนัดพบโดยพร้อมเพรียงกัน ทุกคนต้องอยู่กรรมเป็นเวลา 3 วัน 3 คืน ไม่กลับเข้าบ้านอีก ซึ่งจะมีการเช่นไหว้ผีปะกำและต้องปฏิบัติตามข้อห้ามอย่างเคร่งครัด ทบทวนข้อปฏิบัติไม่ให้ตกหล่นด้วย ภาษาผี (ภาษาผีปะกำ เป็นภาษาที่หมอและควาญช้างพูดกันขณะอยู่ป่า) ตรวจสอบตำแหน่งของแต่ละคนให้ถูกต้อง เวลาทุกคนจะกราบไหว้ระลึกถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์และนอนหันหัวไปทางครุบาหรือ ปะกำหลวง ถ้าหมอช้างคนใดหมดความอดทน หรือไม่แน่ใจว่าตนจะแคล้วคลาดขณะอยู่ป่าจะถอน ตัวก็ได้ สถานที่ที่ชาวภูเยี่ยงช้างใช้ประกอบพิธีสำคัญนี้ คือ บริเวณศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน ปัจจุบัน

เวลาเช่นไหว้ บรรดาหมอและควาญช้างจะนำหนังปะกำมาวางกองรวมกันเป็น 3 กอง คือ หนังปะกำของครุบาอยู่ตรงกลาง เรียกว่า ปะกำหลวง กองปะกำสดำอยู่ทางขวา ของหมอเสียดียง อยู่ทางซ้าย แล้วจัดวางเครื่องเช่นประกอบ ครุบาหรือปะกำหลวงก็จะเริ่มพิธีเช่นไหว้ และมีการ อธิษฐานเสี่ยงทายโดยใช้คางไก่อ เมื่อเดินทางถึงชายป่าก็จะมีพิธี “บิ๊งไฟพร” เป็นพิธีเปิดป่า หมอ เผ่าบางท่านเล่าว่า หากเช่นไม่ดีพลีไม่ถูก ป่าจะไม่เปิด ลักษณะป่าปิด คือ อากาศมีดกชื้น ผนตก หนัก ไม่มีแสงอาทิตย์ ไม่เห็นสัตว์ป่า ไม่พบรอยเท้าสัตว์ จำทิศทางไม่ได้ พิธีนี้เป็นการขอ อนุญาตเข้าป่าเจ้าเขาและขอช้างตัวงาม ๆ (เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2543:190-194)

นิทานสามารถสื่อสารความเชื่อให้เกิดขึ้นได้ในชุมชน เนื่องจากบรรพบุรุษมีความน่าเชื่อถือ และนิทานก็มีที่มาที่ไปที่น่าเชื่อ ซึ่งความเชื่อนั้นส่วนหนึ่งเกิดจากเห็นข้อผิดพลาดของผู้ที่ไม่รักษากฎระเบียบของความเป็นหมอช้าง กลายเป็นอุทาหรณ์สอนคนรุ่นหลัง โดยสอดแทรกผ่านนิทานพื้นบ้านไทยกุย

ความเชื่อเรื่องคาถาอาคม

การออกไปคล้องช้างป่า นั้น ในอดีตล้วนมีคาถาอาคมเข้ามาเกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความมั่นใจให้หมอช้างทุกคนในการจับช้าง แต่เมื่อคาถาอาคมสามารถย้อนกลับมาทำลายผู้ถือคาถาอาคมเอง จึงทำให้คาถาการคล้องช้างไม่ได้รับความนิยม และไม่มีการถ่ายทอดมาสู่รุ่นหลังมากนัก

“การคล้องช้างมีความเชื่อเรื่องการผิผี หากคนที่ออกไปคล้องช้างทำผิผีก็จะทำให้เกิดอันตรายกับตัวเอง และคาถาการจับช้างก็มีมาแต่โบราณ มีนิดๆหน่อยๆ ไม่ใช่ว่ามีเผยแพร่ให้คนทั่วไปรู้จัก มีแต่จำเพาะส่วนตัวของแต่ละคน โดยมีเทคนิคและปัญญาอยู่ในตัวของเขาเอง การจับช้างอย่างปลอดภัย ต้องปฏิบัติตามประเพณีที่คนเฒ่าคนแก่ได้แนะนำสั่งสอน เป็นครูบาอาจารย์สอนมาอีกที ไม่ใช่เราเฝ้ารู้เองคิดเองทำเอง เช่นการเคารพเช่นไหว้ผีปะกำ” (หมิว ศาลางา, สัมภาษณ์ 27 กันยายน 2554)

“นิทานเรื่องการคล้องช้างหรือสยบช้างนั้น คนที่ไปคล้องช้างมาได้ต้องเคารพภู กติกาจารีตประเพณีอย่างเคร่งครัด ห้ามทำผิผีปะกำ ไม่งั้นก็จะมีอันเป็นไป ทุกคนที่ออกไปคล้องช้างจะรู้ดี จึงเคารพในสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาก” (อิน แสนดี, สัมภาษณ์ 28 ตุลาคม 2554)

“คาถาอาคมในการจับช้างบางคนมีคาถาเก่ง ๆ ก็มีจับช้างป่าไม่ให้ขาด แต่ว่าเวลาจับช้างได้ เวลาฝีกมันฝีกไม่ได้เลี้ยงมันไม่เกิด มาถึงบ้านถ้าขายไม่ทันก็ตายทั้งหมด เพราะคาถามันแรงไปตอนไหนก็ได้ตอนนั้น แต่ฝีกมันไม่ได้ ไปจับไม่ได้ ตาเลยไม่ใช่คาถา จับได้ก็ไม่ได้ไม่ได้ก็ไม่ได้ใครเรียนคาถาวิชาคล้องช้าง เขาก็บอกแล้วว่าวิชานี้เวลาคล้องช้างมันจับได้อยู่แต่เอาไปเลี้ยงไม่ได้เวลาไปฝีกหัดมันไม่ได้ มันจะตาย ใครเรียนมันช้างก็ต้องตายทั้งหมด” (มา ทรัพย์มาก, สัมภาษณ์ 28 ตุลาคม 2554)

“นิทานเรื่องการสยบช้าง มันมีคาถาอาคมเหมือนในนิทานบอกนั่นแหละ สามารถใช้ ในการจับช้างได้จริง แต่การจับช้างนอกจากจะมีคาถาในการคล้องช้างแล้วก็ต้องขึ้นอยู่กับฝีมือของ ผู้นั้นด้วย ถ้ามันไม่มีคาถา หากใครกล้าจับช้างก็ได้ช้าง มีความเชี่ยวชาญ ไม่กลัวไม่อะไร เต็มมันก็ จับได้เอง” (บุญมา แสนดี, สัมภาษณ์ 28 ตุลาคม 2554)

จากการสัมภาษณ์กลุ่มหมอช้าง พบว่า นิทานเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมท้องถิ่นบ้าน ตา กลางหรือหมู่บ้านช้าง คนในชุมชนส่วนใหญ่แล้วล้วนมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับช้าง และสืบทอด ค่านิยม ทักษะคิด ความเชื่อด้านพิธีกรรมตามแบบชาวกูย ความคิด ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงช้าง ตลอดจนแบบแผน ระเบียบกฎเกณฑ์ความหมายและคุณค่าที่คนในกลุ่มหมอช้างชาวกูยร่วมกัน ยอมรับ และรักษาเพื่อการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มที่มีลักษณะเฉพาะแยกได้จากกลุ่มอื่น ซึ่งวัฒนธรรม และการดำรงชีวิตของชาวกูยในหมู่บ้านตากลางได้ร่วมกันสืบทอดมาจากสิ่งที่บรรพบุรุษได้ สร้างสรรค์ และสั่งสมมาเพื่อให้ลูกหลานชาวกูยได้ดำรงรักษาวัฒนธรรมและประเพณีนี้ให้ดำรงอยู่

4.1.16 ค่านิยมและความเชื่อเกี่ยวกับช้างที่สื่อสารผ่านนิทานพื้นบ้านไทยกูย จังหวัด สุรินทร์ในมุมมองของนักวิชาการ

นิทาน เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม เพราะเป็นผลรวมทางด้านความเชื่อ ความรู้ การนับ ถือศาสนา การดำเนินชีวิต รวมทั้งสิ่งของเครื่องใช้ เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น สามารถสื่อสารเกี่ยวกับ วิถีชีวิตและการดำเนินชีวิตของคนในวัฒนธรรมนั้น ๆ นิทานจึงมีการรักษาไว้โดยการถ่ายทอดจาก รุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง

นิทานเป็นทรัพย์สินทางปัญญาของบรรพบุรุษ หากไม่ได้เก็บรักษาไว้ เมื่อคนเฒ่าตายไป นิทานก็จะตายไปพร้อมกับคนเฒ่า รูปแบบการสื่อสารในมิติความเชื่อและค่านิยมจะถูกเก็บเป็น นิทานไว้ โดยการสื่อสารผ่านหนังสือ และการแสดง เช่นการแสดงแสงสีเสียง

“นิทานสามารถสื่อสารความเชื่อออกมา เพราะนิทานบรรพบุรุษแต่งขึ้นมาเพื่อเก็บ ประวัติศาสตร์ไว้ นอกจากจะเก็บประวัติศาสตร์แล้วยังเก็บเรื่องการรักษาคำสัตย์ จริยธรรม สอนให้ คนพูดคำไหนเป็นคำนั้น ให้รักษาสัตย์เอาไว้ และปฏิบัติตามขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี อย่าง เคร่งครัด อย่างเช่นนิทานเรื่องคล้องช้าง หากเราไม่ปฏิบัติอย่างเคร่งครัดก็จะทำให้เกิดอันตรายต่อผู้ ที่ออกไปคล้องช้าง เป็นต้น นิทานส่วนมากเขียนมาจากเรื่องจริง แต่คนแต่งขึ้นมาก็ต้องเพิ่มเติม

เนื้อหา เพื่อสร้างความสนุกสนาน น่าจดจำ เล่าออกมาก็จะไม่น่าเบื่อ” (ทองเหลือง บุญพร้อม, สัมภาษณ์ 25 ตุลาคม 2554)

โครงเรื่องในนิทานพื้นบ้านของไทยถูก ได้สะท้อนการดำรงชีวิต เกี่ยวข้องกับศาสนา คติความเชื่อ อันเป็นเครื่องชี้ให้เห็นจินตนาการ ความเป็นอยู่ วิถีชีวิตของหมอช่างในหมู่บ้านตากกลาง นิทานจึงเป็นการช่วยปลูกฝังคุณธรรมต่าง ๆ ทั้งความกตัญญู ความรัก ความสามัคคี การยึดถือในกฎระเบียบของบรรพบุรุษ เป็นต้น การเล่านิทาน ผู้เล่าจะแฝงคติความเชื่อไว้ในเรื่อง จึงคล้ายกับว่าผู้ฟังไม่ได้ถูกสอนโดยตรง และนิทานไม่ใช่ไว้เล่าหรือสอนเด็กเท่านั้น แต่นิทานยังให้ข้อคิดแก่ผู้ใหญ่ในด้านความประพฤติดีประพฤติชอบ อยู่ในระเบียบอันดีงาม

“ในหมู่บ้านตากกลางช่างมีฐานะเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ที่ลูกหลานชาวถูกได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษจึงจำเป็นต้องดูแลเอาใจใส่ช่างที่ได้รับมาเป็นอย่างดี จะเห็นได้ว่าช่างเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมของชาวถูก และช่างถือเป็นทรัพย์สินที่บรรพบุรุษนำมาแบ่งให้เป็นมรดกกับลูกหลานเหมือนทรัพย์สินอื่น ๆ แต่จะมอบให้เป็นทรัพย์สินส่วนรวมของตระกูล โดยผลัดเปลี่ยนกันเลี้ยงดู และอาชีพหลักของคนในหมู่บ้านตากกลางคือ การทำนา อาชีพรองคือการเลี้ยงสัตว์ในหมู่บ้านตากกลางนิยมเลี้ยงช้าง เนื่องจากช่างเป็นมรดกที่รับมาจากบรรพบุรุษ ดังนั้นรายได้ส่วนใหญ่จะได้มาจากการทำนา เมื่อว่างเว้นจากการทำนา หมอช่างจะมีการรวบรวมคนจำนวนหนึ่งแล้วออกไปคล้องช้างที่ประเทศกัมพูชา ช้างคล้องมาได้จะถูกขาย เป็นต้น” (ผกากรอง บุญเต็ม, สัมภาษณ์ 25 ธันวาคม 2554)

“วัฒนธรรมจึงถือเป็นมรดกที่สังคมรับและรักษาไว้ให้เจริญงอกงามต่อไป วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของหมอช่างชาวถูก จังหวัดสุรินทร์ ที่มีวิถีชีวิตที่แตกต่างจากวัฒนธรรมในสังคมอื่น ๆ บ้านตากกลางเป็นที่รู้จักของคนทั่ว ๆ ไปว่าเป็นหมู่บ้านช่าง “บ้านตากกลางมีประวัติความผูกพันกับช่างมาเป็นเวลานาน และอาชีพของหมอช่างก็มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษ คนในหมู่บ้านตากกลางส่วนมากจะประกอบอาชีพทำนาเป็นหลักและมีอาชีพเลี้ยงช้าง” (พระอาจารย์หาญ ปัญญาโร, สัมภาษณ์ 28 ตุลาคม 2554)

นิทานทำให้ได้รู้ว่า เมื่อก่อนในหมู่บ้านตากกลางนี้เคยสร้างความสนุกสนาน ความบันเทิงผ่านการเล่านิทาน ทั้งเพื่อสร้างความบันเทิง ต้องการสั่งสอน สร้างความเชื่อ ในสิ่งต่าง ๆ

ในอดีตการดำเนินชีวิตของหมอช้างชาวกูยนั้น มีวิถีชีวิตผูกพันกับช้าง เพราะช้างเป็นส่วนหนึ่งของชาวกูยในหมู่บ้านตากกลางเปรียบเสมือนเป็นสมาชิกคนสำคัญในครอบครัวของชาวกูยเลยทีเดียว ดังนั้นประเพณีหรือพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับช้างทุกอย่างไม่ ผู้ที่จะทำพิธีกรรมได้จะต้องได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน หมอช้างเป็นอาชีพหนึ่งที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวกูยและลูกหลานชาวกูยมีการสื่อสารความเชื่อซึ่งยึดถือการปฏิบัติตัวอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะหมอช้างรุ่นเก่า ๆ เขาจะเคร่งครัดมากต่อการประกอบพิธีกรรมและสิ่งที่เขาเชื่อ ในปัจจุบันวิถีชีวิตของหมอช้างก็เหมือนคนธรรมดาทั่ว ๆ ไปแต่จะแตกต่างจากคนธรรมดา เมื่อหมอช้างถูกเชิญไปประกอบพิธีกรรม เช่น การเซ่นไหว้ผีปะกำ พิธีเซ่นหนังปะกำและเลี้ยงทวยกระดุกไก่ เป็นต้น

“ช้างเป็นอัครลักษณ์หนึ่งของจังหวัดสุรินทร์คนหลายคนคิดว่ามีคาถาอาคมในการจับช้างแต่จริงๆแล้วที่จับได้ง่ายๆ เพราะช้างเป็นช้างที่เลี้ยงมาฉะนั้นเค้าจะเชื่องแล้ว แล้วมีคาถาสมรสคาถาสมกั๋ง(ชื่อเรียกคาถาการคล้องช้าง) เป้าเข้าไปแล้วช้างจะไม่กระดุกกระดิก ช้างจะไม่เคลื่อนไหวก่อนจับช้างต้องผูกเข้าไห้วเจ้านายก่อน แล้วก็กราบช้าง เพราะมองว่าช้างนั้นสำคัญ บอกให้ช้างเดินก็เดิน หมอบก็หมอบ แต่จริงๆแล้วก็เป็เพียงกุศโลบายของคนจับช้างเท่านั้นเอง ให้อธิบายใช้คาถาอาคมกับช้าง คนเลยมองว่าลึกลับ คิดว่าเราสามารถทำขุนไสยได้ เพราะนิทานจะแถม แต่งเพิ่มนิทานจริงๆ เช่นเรื่องเหนียงเดาะทม คือเหาะมานะ เจ้าชัวยรชัชดำดินมา คือแต่งเพื่อความสนุกสนานสร้างความมหัศจรรย์ และทุกเรื่องที่มีผู้หญิงไปกินเหยี่ยวช้างแล้วท้อง คลอดออกมา ต่างๆ นานา งานพวกนี้ทำให้เกิดงานวรรณกรรม เป็นกาพย์เป็นกลอน สอนผู้สอนคน อย่างกาพย์กลอนบางทีมีคำทำนายไว้ด้วย” (ทองเหลือง บุญพร้อม, สัมภาษณ์ 25 ตุลาคม 2554)

นิทานที่บรรพบุรุษเล่ามานั้น ถูกแต่งเติมเสริมแต่งขึ้นมา ขึ้นอยู่กับผู้เล่าแต่ละคนว่าต้องการให้นิทานออกมารูปแบบใด ซึ่งมีเค้าโครงเรื่องนิทานเหมือนเดิม เพียงแต่เนื้อหามีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามคนเล่าแต่ละคน เพราะนิทานเวลาเล่าทั้ง ๆ ที่เป็นเรื่องเดียวกัน หากเป็นคนละคนเล่าก็จะออกมาไม่เหมือนกัน

การสื่อสารโดยการเล่านิทานของบรรพบุรุษนั้น ส่วนมากมักจะเล่าจากประสบการณ์จริงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง หรือแต่งนิทานขึ้นมาเพื่อสอดแทรกข้อคิดต่าง ๆ ไว้สอนลูกหลาน

“หากถามถึงความเชื่อจากนิทานที่บรรพบุรุษเล่าต่อ ๆ กันมา ต้องย้อนไปดูว่าเรื่อง หงอคง คือไปยกาย เรื่องเฮงเจียเป็นเรื่องจริงไหม จริงๆแล้วมันคือเรื่องจริง อย่างพระถังซันจ้ง แย่ง

ราชวงศ์แย่งสมบัติกัน คนที่เขียนบันทึกอีก บันทึกของอือต้ากวน พวกนี้เขียนมาจากเรื่องจริง ทั้งนั้น แต่คนแต่งขึ้นมาก็ต้องเพิ่มเติมเนื้อหา เพื่อสร้างความสนุกสนาน น่าจดจำ เล่าออกมาเป็น ประวัติศาสตร์เลยก็น่าเบื่อ ไม่แตกต่างจากนิทานของจังหวัดสุรินทร์หรอก” (ทองเหลือง บุญพร้อม, สัมภาษณ์ 25 ตุลาคม 2554)

“นิทานนี้คล้ายกันได้ รายละเอียดแตกต่างกัน หรือชื่อเรื่องเหมือนกันแต่เล่าไม่เหมือนกัน เล่าแตกต่างกันเล็ก ๆ น้อย ๆ สามารถเพิ่มเติมได้ เพิ่มเติมเกล็ดเล็กเกล็ดน้อย เพื่อหลอกเด็ก ดึงความสนใจจากเด็ก” (ผกากรอง บุญเต็ม, สัมภาษณ์ 25 ธันวาคม 2554)

การสื่อสารความเชื่อและค่านิยมผ่านนิทาน สามารถปลูกฝังคุณธรรมให้กับเด็กและเยาวชนได้เป็นอย่างดี แต่ผู้สื่อสารก็ต้องมีวิธีการเล่าที่ดีเพื่อจะได้สอดแทรกค่านิยมและความเชื่อ นิทานยังสร้างเสริมจินตนาการ ทำให้เยาวชนได้รู้จักโลก รู้จักชีวิตอย่างเป็นจริง และยังช่วยให้เขา รู้จักใช้จินตนาการ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับความคิดสร้างสรรค์ ผู้ใหญ่จึงต้องมีวิธีการเล่าหรือการสอนที่ดี

“ต้องการให้เด็กจดจำนิทานของชุมชนไว้นั้นไม่ใช่เพียงเล่าปากต่อปากเท่านั้น ควรจะมีการบันทึกทำเป็นการ์ตูนสร้างความสนุกสนานสร้างความจดจำให้แก่เด็ก ๆ เป็นการปลูกฝังตั้งแต่ วัยเยาว์ เด็กจะชอบ บางที่เราไม่เก่งที่จะเล่านิทานให้เด็กฟังทั้งหมด เราจะเอาคนมีภูมิคนเฒ่าคนแก่ที่ เล่าได้ พาเด็กไปหาคนเก่งๆเหล่านี้ เช่นเอาตาเทื่องมาเล่านิทานให้เด็กๆฟังนะ แก่แล้วคนเดียวไม่ได้ ต้องมีเพื่อน ล้อกันไปกันมา สร้างความสนุกด้วย มันเป็นสไตล์เรา บางครั้งเราก็ให้เด็กเล่านิทานให้ เราฟังแทน โดยการให้เด็กไปถามพ่อแม่ปู่ย่าตายาย แล้วมาเล่าสู่กันฟัง” (ทองเหลือง บุญพร้อม, สัมภาษณ์ 25 ตุลาคม 2554)

“รูปแบบการสื่อสารจะเล่านำ แล้วทิ้งไว้ให้เด็กเค้าเล่าต่อ จริง ๆ เราจะให้เขาเล่าให้ฟัง ซะมากกว่า เค้าก็จะไปถามจากปู่ย่าตายายของเขา การเล่าส่วนใหญ่เราจะใช้อุปกรณ์รอบตัว โดยการ สมมุติเอา เด็กนักเรียนถือว่าเป็นอุปกรณ์ที่ดีที่สุดของเรา และเด็ก ๆ เวลาเล่า เขาก็จะมีอุปกรณ์มาเอง เด็กบางคนก็อายุไม่กล้าเล่าก็มี และการเล่านิทานนั้นจะมีการสื่อสารในรูปแบบการฟัง การพูด การ อ่าน และการเขียน มีเปิดเทปให้ฟังบ้าง ครูเล่าบ้าง เพื่อนเล่าบ้าง (การฟัง การอ่าน การเขียน การเล่า) เป็นทักษะของภาษาไทย การพูดเล่าเรื่อง เราไม่ได้เน้นการเล่าอย่างเดียว (ผกากรอง บุญเต็ม, สัมภาษณ์ 25 ธันวาคม 2554)

ทุกคนต้องไปหาניתานอย่างน้อยคนละ 1 เรื่อง เขียนเป็นภาษาไทยและภาษากวย แล้วให้เด็กสรุปว่าניתานเรื่องนี้สอนอะไร แล้วก็ให้เด็กมาเล่าให้ฟัง เล่าเป็นภาษาไทยก่อนแล้วก็เล่าเป็นภาษากวย ก็จะยากหน่อย เพราะคนโบราณเขาจะเล่าเป็นภาษากวยไปเลย โดยคิดว่าเด็ก 200 กว่าคน ถ้าได้คนละניתาน ก็จะได้นิทานในชุมชนถึง 200 เรื่อง แต่เด็กก็เกียจ ชู่มือเปิดเขียนניתานไม่ทัน ขยายไม่อยู่ หลวงตาไม่อยู่ ก็จะลอกניתานมา(จรรยา มากพงศ์, สัมภาษณ์ 20 มกราคม 2555)

ปัจจุบันเยาวชนในชุมชนละเลยניתานพื้นบ้านไปมาก เนื่องจากมีสิ่งๆที่สร้างความสนุกสนานอย่างอื่น เช่น โทรศัพท์มือถือ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น ทำให้เยาวชนรุ่นใหม่ไม่สนใจฟังนิทานเหมือนคนรุ่นเก่า และวิถีชีวิตก็ต่างไปจากคนรุ่นเก่ามาก คนรุ่นเก่าจะอยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่ที่มีปู่ย่าตายายกันพร้อมหน้า เวลาไปทำไร่ทำนาหรือเลี้ยงช้าง ก็จะเล่านิทานให้ลูกหลานฟัง จึงทำให้เยาวชนปัจจุบันขาดคุณธรรมและจริยธรรม

ตอนนี้คิดสโลแกนอยู่ว่า วันอาทิตย์เดินเข้าวัด จิตแจ่มใส คือให้เด็กเดินถือปิ่นโตเข้าวัดไปฟังพระเล่านิทาน หรือถ้าไปเจอคนแก่ในวัดก็ให้หาניתานจากคนแก่ เดี่ยวนี้เด็กจะเหินห่างจากวัด เด็กกินข้าวเสร็จก็จะไปเล่นโทรศัพท์ กินก่อนกินหลังก็ไม่สนใจ ขาดการครอบครัวอบอุ่น ไม่เหมือนสมัยก่อน ที่ต้องกินข้าวพร้อมพ่อแม่ตายาย แล้วมาเล่านิทานให้กันฟัง มาเปรียบเทียบ ตอนนี้เวลาได้เยี่ยมบ้านเด็ก ๆ ก็จะแนะนำผู้ปกครองว่าให้เล่านิทานให้เด็กฟังบ้าง พยายามใส่ความรู้สึกลงไปเพื่อเด็กไว้ไม่ให้หนีออกนอกทาง(จรรยา มากพงศ์, สัมภาษณ์ 20 มกราคม 2555)

“ปัจจุบันพระอาจารย์ยังถ่ายทอดนิทานอยู่ แต่ไม่มีใครคิดจะสืบต่อ เมื่อก่อนตอนมีปริวารก็มีคนเคยเข้ามาฟังทุกปีแต่เดี๋ยวนี้ไม่ค่อยมีแล้ว พระอาจารย์เลยเลือกที่จะสื่อสารผ่านหนังสือ โดยเขียนหนังสือขึ้นมาเพื่อเผยแพร่ หลาย ๆ อย่างมันก็มีที่ไปที่มา เช่นเรื่องหลวงตาเลี้ยงไก่ชนก็คือเล่ามาเพื่อความสนุกสนาน แต่พื้นฐานก็เล่าจากเรื่องที่เกิดขึ้นในชุมชน แต่ก็เพิ่มเสริมแต่งให้มากขึ้นเพื่อความบันเทิง” (พระอาจารย์หาญ ปัญญาโร, สัมภาษณ์ 28 ตุลาคม 2554)

ניתานสามารถสื่อสารเพื่อสร้างความเชื่อให้เกิดขึ้นกับคนที่ฟังนิทานหรือเคยอยู่ในเหตุการณ์นั้น ๆ หรือมีภูมิหลังของניתาน และถึงแม้เยาวชนคนรุ่นใหม่ไม่ได้อยู่ในเหตุการณ์แต่เขาเหล่านี้มีส่วนร่วมในพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ต้องปฏิบัติกับพ่อแม่หรือปู่ย่าตายายของตนจึงทำให้เกิดความเชื่อส่วนบุคคลขึ้น

“นิทานเรื่องพระมอเต่า นั้นคือกฎระเบียบของช้าง กฎระเบียบที่ต้องปฏิบัติร่วมกัน คือต้องปฏิบัติเคร่ง เราอยู่ทางนี้ก็ต้องปฏิบัติเพื่อชีวิตของสามี ถ้าไม่มีสามีก็ชีวิตของลูกชาย ชีวิตของพ่อ หลวงพ่อมองว่าเป็นเรื่องที่ดีหมายถึงคนทุกคนจะมีความสัตย์ซื่อ ซื่อสัตย์ต่อกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง เป็นคนดีในการปกครอง เป็นคนดีตามกฎระเบียบที่ทุกคนระลึกได้ เหมือนเราเองเป็นผู้หญิง เราก็ไม่กล้าทำผิดเพราะนั่นคือชีวิตของพ่อ ชีวิตของพ่อเราทั้งชีวิต แม่เราไม่กล้าทำผิดเพราะว่าเป็นชีวิตสามีเรา มันเป็นเรื่องจริงถ้าพลาดก็ถึงชีวิตจริง ๆ ไม่ใช่เรื่องแต่ง เป็นเรื่องจริงที่เกิดขึ้นทันตา การคล้องช้างก็คือเรื่องจริง การห้ามเรื่องตัดผม ห้ามทุกอย่างไม่ให้หนังขึ้นบันได ห้ามนั่งขวางบันได ห้ามเดินข้ามขอนไม้ คือไม่ใช่แค่เรื่องกฎระเบียบที่ต้องปฏิบัติตามเท่านั้น คือหากผิดกฎระเบียบมันก็เป็นจริงด้วย” (พระอาจารย์หาญ ปัญญาโร, สัมภาษณ์ 28 ตุลาคม 2554)

ก่อนออกไปทำมาหากินก็จะเอาช้างไปผูก แล้วก็ต้องทำความสะอาดปะกำ เวลาลูกเต้าไปทำงานก็ต้องพากันมาไหว้ศาลปะกำ อยู่ด้วยกันต้องช่วยกัน รักกัน ทั้งคนและช้าง มีความผูกพันกัน การเช่นไหว้สิ่งศักดิ์จึงเป็นสิ่งสำคัญ เคยเกิดขึ้นกับตัวเองที่ไม่ได้เช่นไหว้ศาลปะกำก็เกิดเรื่อง ทำให้ทุกอย่างมันเป็นสิ่งเตือนสติ กลายเป็นเรื่องต้องรักษา เหมือนเดี๋ยวนี้ควาญช้างที่ไปขายกล้วยขายอะไร ก็ถูกช้างทำ เพราะไม่รักษาช้าง (จรรยา มากพงศ์, สัมภาษณ์ 20 มกราคม 2555)

นิทานที่อ้างอิงมาจากหลักพระพุทธศาสนา ย่อมเป็นสิ่งที่เหนือธรรมชาติ ชาวชนรุ่นใหม่จึงมีความเชื่อในนิทานเหล่านี้้น้อยมาก เป็นเพราะว่าไม่ค่อยได้ฟังประวัติของช้างเท่าที่ควร ซึ่งช้างถือว่าเป็นสัตว์ที่อยู่คู่บ้านคู่เมืองมานาน

“นิทานกำเนิดช้างต่าง ๆ เป็นนิทานที่มาจากคัมภีร์ “มาตังคะลีลา” (กำเนิดช้างครั้งแรกของโลก) หนังสือจากศาสนาพราหมณ์ โดยมีนายพรานนักษะกาษา ซึ่งเป็นหมอช้างคนแรกของโลก มีอายุกว่า 200 ปีมาแล้ว อย่างเช่นนิทานเรื่องกำเนิดช้างในแดนสวรรค์ ก็ต้องการบอกแสดงคติความเชื่อ ว่า ผู้ที่เป็นหมอช้างต้องเคารพนับถือช้าง เพราะอวัยวะของช้างแต่ละส่วนมีเทพรักษา มีคุณค่ามากกว่าคนในยุคปัจจุบัน แม้กระทั่งขนที่หางช้างยังสามารถขายได้เส้นละ 60 บาท และเรื่องการกำเนิดช้างในเมืองมนุษย์ ก็เป็นตามคติของศาสนาพราหมณ์ ต้องการแสดงให้เห็นที่มาที่ไปของหมอช้างบางสิ่งบางอย่างมันก็มีตำนาน” (พระอาจารย์หาญ ปัญญาโร, สัมภาษณ์ 28 ตุลาคม 2554)

“นิทานสามารถสื่อสารเพื่อสะท้อนค่านิยมต่าง ๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็น ค่านิยมเรื่องความกตัญญู ค่านิยมเรื่องความไม่โลภ ค่านิยมเรื่องการพูด (ปิยวาจา) ค่านิยมเรื่องความอดทนและ

ความอดกลั้น ค่านิยมเรื่องการเชื่อฟังผู้ใหญ่ บิดา มารดา หรือผู้สูงอายุ อันดับแรกเลยคือความสามัคคี ความผูกพัน ความกตัญญู ความพร้อมเพรียงกัน ความเชื่อถือกัน มีการให้เกียรติกัน น้องต้องเชื่อพี่ ลูกต้องเชื่อฟังพ่อแม่” (จรรยา มากพงศ์, สัมภาษณ์ 20 มกราคม 2555)

ค่านิยมที่สอนเด็กได้ดี คือค่านิยมของความกตัญญู ให้ทำความดี ความสามัคคี พวกคุณธรรมต่าง ๆ ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ก็จะแฝงไว้ในนิทาน เช่นจะมีอยู่ในนิทานอธิบายเหตุ ก็จะอธิบายถึงธรรมชาติ สภาพแวดล้อม เป็นที่สังเกตว่าคนโบราณเค้าช่างสังเกต ในการเอาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาผูกเป็นเรื่อง ให้เกิดนิทาน นิทานอธิบายเหตุ เช่นทำไมกาถึงมีขนสีดำ นิทานพวกที่ชอบขึ้นต้นไม้ทำไม ๆ เช่นการกำเนิดยักษ์ พวกแบบการกำเนิดต่าง ๆ จะพยายามอธิบายที่มาที่ไป นิทานยังมีความเชื่อที่มาจากศาสนา

“คนแตงมักจะแต่งให้เข้าเรื่อง การรวบรวมนี้จะทำให้เป็นวัฒนธรรมมรดกตกทอดของจังหวัดสุรินทร์ต่อไป แต่แน่นอนนิทานที่มีการรวบรวมไว้คือทรัพย์สินทางปัญญา ทุกคนต้องมองเห็นคุณค่าไม่วันใดก็วันหนึ่ง” (ผกากรอง บุญเต็ม, สัมภาษณ์ 25 ธันวาคม 2554)

“นิทานสะท้อนค่านิยมความผูกพันระหว่างพ่อกับลูก อย่างเรื่องลูกช้าง (กอนอจิง) ความผูกพันระหว่างคนกับช้าง ความเป็นลูกกตัญญู เคารพนับถือช้าง (รักษาในสิ่งที่ควรรักษา) ผู้ที่ขายอวัยวะช้างไม่มีทางรวยแน่นอน หากไม่เชื่อก็ลองสังเกตคนที่ขายอวัยวะช้างดู เพราะว่าช้างมีเทพรักษา” (พระอาจารย์หาญ ปัญญาโร, สัมภาษณ์ 28 ตุลาคม 2554)

จากการสัมภาษณ์กลุ่มนักวิชาการ พบว่า ช้างเป็นสัญลักษณ์ที่มีความสำคัญกับคนในชุมชน ช้างสำหรับคนในชุมชนไม่ใช่เป็นเพียงสัตว์ที่สร้างรายได้ให้กับครอบครัว แต่เปรียบเสมือนพี่น้องญาติมิตร ที่ต้องดูแลเอาใจใส่อยู่เสมอ มอบทั้งความรักความห่วงใยในการเลี้ยงดู และนิทานก็เป็นส่วนหนึ่งในการรักษาวัฒนธรรมต่าง ๆ ของชุมชนให้คงอยู่ต่อไป เพราะนิทานเริ่มสูญหายทำให้มีผู้มีความรู้ของนักวิชาการได้พยายามเก็บรวบรวมสิ่งมีค่าอย่างนิทานไว้เพื่อเผยแพร่ต่อไป

4.1.17 ค่านิยมและความเชื่อเชิงมายาคติเกี่ยวกับช้าง โดยวิเคราะห์จากนิทานพื้นบ้าน

ไทยกุย จ.สุรินทร์

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ค่านิยมและความเชื่อเกี่ยวกับมายาคติในนิทานพื้นบ้านไทยกุย จังหวัดสุรินทร์ โดยมีนิทาน 11 เรื่อง

1. เรื่องคล้องช้าง (ก๊อบอะจิง)
2. คล้องช้างหรือสยบช้าง (ก๊อบอาจิง)
3. ตำนานพระมอเต่า (กานายหาวาอูเด็มมออาจิง)
4. กำเนิดช้างในแดนสวรรค์ (อูมาเล็คอาจิงน้องกาเต๊ะซาหวัน)
5. สงครามยักษ์กับเทวดา (สงครามหยักน้องเทวดีย์)
6. กำเนิดช้างในเมืองมนุษย์ (อูมาเล็คอาจิงน้องกาเต๊ะกุย)
7. ลูกช้างป่า (กอนเจียง โคค)
8. ลูกช้าง (กอนอาจิง)
9. ช้างบิน (อาจิงปาลร)
10. นิทานเรื่องลูกพญาช้างเผือก
11. คนปากมาก (กุกานะฮาวาปิ่น)

โดยสามารถแบ่งประเภทของนิทานได้ดังนี้ เกณฑ์ในการแบ่งประเภทนิทานแบ่งตามรูปแบบของนิทาน (Form) แบ่งได้เป็น 5 ประเภทดังนี้ (กุหลาบ มลลิกะมาส 2518)

1. นิทานปรัมปรา (Fairry tale)
2. นิทานท้องถิ่น (Legend)
3. นิทานเทพนิยาย (Myth)
4. นิทานเรื่องสัตว์ (Animal tale)
5. นิทานตลกขบขัน (Jest)

ซึ่งนิทานที่ใช้ในการวิเคราะห์ มีทั้งหมดอยู่ 4 รูปแบบ คือ นิทานท้องถิ่น (Legend) นิทานเทพนิยาย (Myth) นิทานเรื่องสัตว์ (Animal tale) และนิทานตลกขบขัน (Jest)

นิทานท้องถิ่น

1. คล้องช้าง (ก๊อบอะจิง)
2. คล้องช้างหรือสยบช้าง (ก๊อบอาจิง)
3. ตำนานพระมอเต่า (กานายหาววอูเค็มมออาจิง)

นิทานเทพนิยาย

1. กำเนิดช้างในแดนสวรรค์ (อูมาเลื่อคอาจิงนีองกาเต๊ะซาหวัน)
2. สงครามยักษ์กับเทวดา (สงกรรมหยักนีองเทเวเค็ย)
3. กำเนิดช้างในเมืองมนุษย์ (อูมาเลื่อคอาจิงนีองกาเต๊ะกวย)

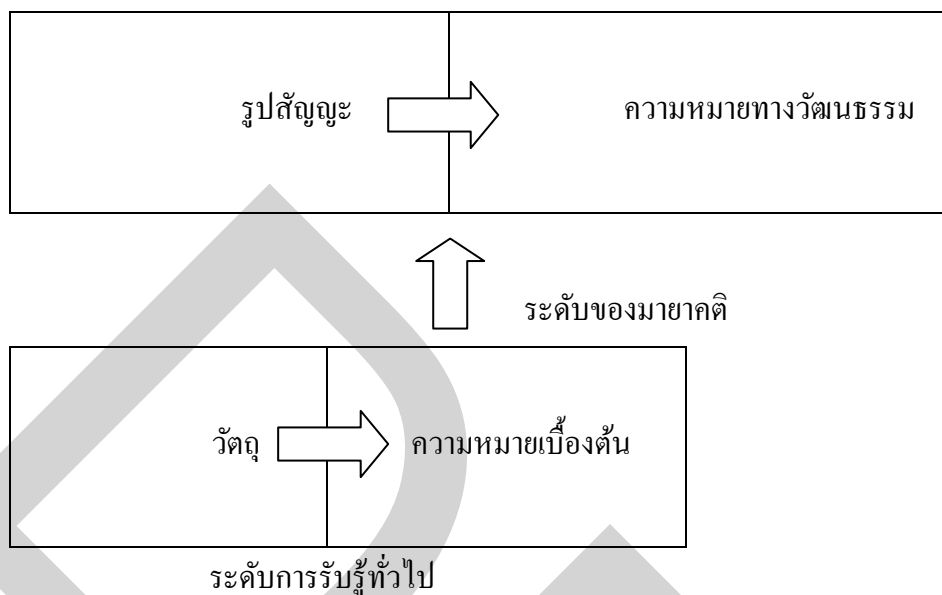
นิทานเรื่องสัตว์

1. ลูกช้างป่า (กอนเจียงโคค)
2. ลูกช้าง (กอนอาจิง)
3. ช้างบิน (อาจิงปาสร)
4. นิทานเรื่องลูกพญาช้างเผือก

นิทานตลกขบขัน

1. คนปากมาก (กวยกานะหาววปิ่น)

ซึ่งรูปแบบนิทานทั้ง 4 ประเภทสะท้อนมายาคติเกี่ยวกับความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี อันเป็นพื้นฐานของคนในชุมชน แม้ว่าจะเป็นเรื่องแปลกพิสดาร หรือพื้นวิสัยความเป็นจริงไปบ้างก็ตามแต่ก็ยังเชื่อกันว่าเรื่องเหล่านี้เกิดขึ้นจริง มีเค้าความจริง มีตัวละครจริง ๆ มีสถานที่เกิดจริงที่กำหนดแน่นอน แม้กระทั่งเรื่องราวที่มีเทวดา นางฟ้า เป็นตัวละครในเรื่องนั้น เช่น พระอินทร์ พระพรหม หรือเป็นเพียงคนธรรมดาแต่มีฤทธิ์เดช เช่นพระฤาษี มักมีส่วนสัมพันธ์กับความเชื่อทางศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง และนิทานทั้ง 11 เรื่องนั้นเป็นการสร้างมายาคติเพื่อที่จะบ่งบอกความสำคัญเกี่ยวกับช้างที่มีมาตั้งแต่อดีต ซึ่งช้างเป็นสัตว์ที่ถือว่าต้องให้ความเคารพ เป็นต้นชั้นสูง คล้ายวัวที่เป็นพาหนะของพระศิวะนั้นเอง

ภาพที่ 4.4 แสดงกระบวนการทำงานของมายาคติ

การวิจัยครั้งนี้ได้ ค้นพบ “มายาคติเกี่ยวกับช้าง” ซึ่งได้จากการตีความหมายของคำรวมของนิทานทั้ง 11 เรื่อง เมื่อความหมายต่าง ๆ ถูกผลิตออกมาผ่านองค์ประกอบของนิทานแล้วเล่าซ้ำแล้วซ้ำเล่า ความหมายที่เกิดขึ้นจากนิทานทั้ง 11 เรื่อง จึงเป็นความหมายในระดับวัฒนธรรม หรือในระดับของ “มายาคติ” ที่ถูกทำให้กลายเป็นธรรมชาติจนมองไม่เห็นได้โดยง่าย เพราะสิ่งที่เสนอผ่านนิทานออกมาอย่างแจ่มชัดมากที่สุดก็คือการสร้างเชื่อ “นี่คือสิ่งที่เราต้องนำไปปฏิบัติตาม ต้องเคารพ ต้องเชื่อฟัง” โดยมองจากความหมายเบื้องต้น แต่จริง ๆ แฝงมายาคติเอาไว้แล้วอย่างแนบเนียน ดังจะได้อธิบายต่อไปด้วยการวิเคราะห์มายาคติในแบบของสัญวิทยา

นิทานทั้ง 11 เรื่อง มีรายละเอียดพร้อมตัวอย่างประกอบ ดังต่อไปนี้

1. วิเคราะห์จากนิทานนิทานเรื่อง คล้องช้าง (ก๊อบอะจิง)

เนื้อเรื่องย่อในนิทาน

นางสร้อยและนายมาเป็นสามีภรรยา วันหนึ่งนายมาต้องออกไปคล้องช้างป่ากับกลุ่มคนในหมู่บ้านกุย การเดินทางในป่าล้วนมีแต่สิ่งที่เป็นอันตราย ทั้งเป็น ไข้ป่า (มาเลเรีย) ถูกสัตว์มีพิษทำร้าย ซึ่งภรรยาที่อยู่ที่บ้านเมื่อสามีออกไปคล้องช้างป่าจะต้องช่วยสามีด้วยการปฏิบัติตนอยู่ในขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างเคร่งครัดเช่นกัน โดยห้ามตัดผมเด็ดขาด ต้องหมั่นทำบุญ ทำตัวให้สะอาดสะอาด และห้ามมีใจให้ชายอื่นในระหว่างนี้ มิฉะนั้นผู้เป็นสามีจะมีอันเป็นไป หรือคล้อง

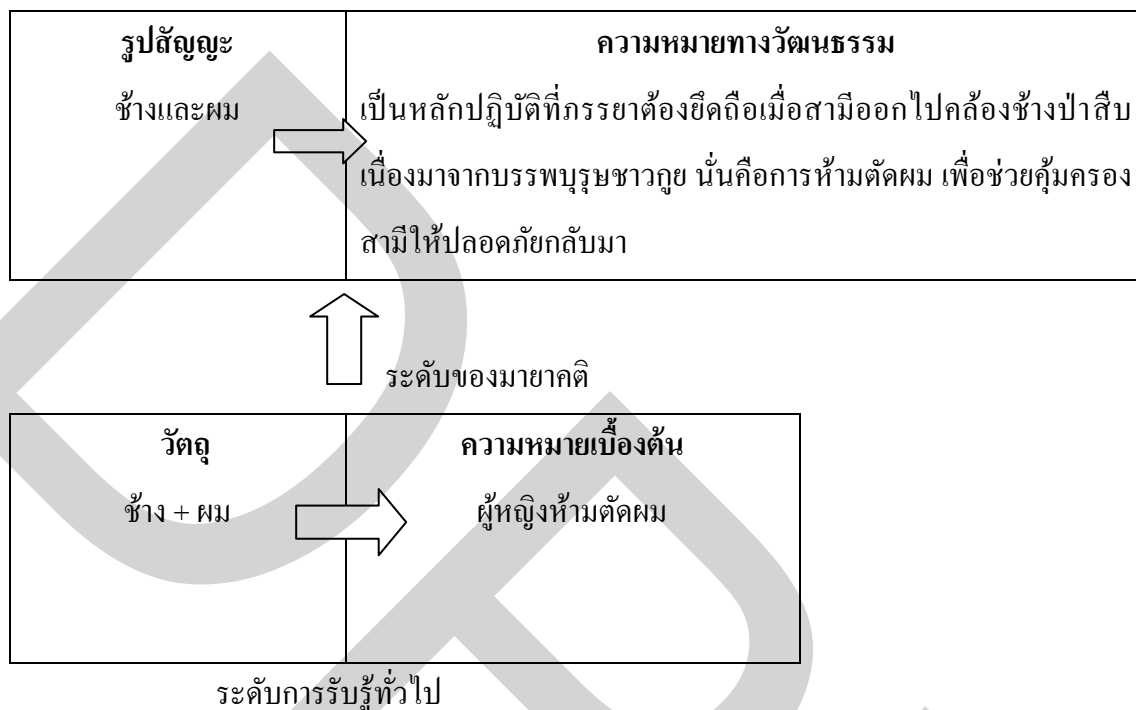
ช้างป่าไม่สำเร็จ แต่ด้วยเวลาผ่านไปเป็นปีนางสร้อยทนไม่ไหวกับผมที่ยาวเริ่มหงุดหงิด จึงตัดสินใจ ตัดผม เมื่อตัดผมเสร็จก็โดนคนในหมู่บ้านตำหนิด่าทอ 1 สัปดาห์ผ่านไปขบวนคาราวานที่ออกไป คล้องช้างป่าเดินทางกลับถึงหมู่บ้านนางสร้อยได้แต่ยืนคอยสามีของตนกลับมา จนกระทั่งนายสุข ลูกน้องของนายมาบอกว่า นายมาถูγκักตายเมื่ออาทิตย์ก่อนนี้เอง น้องสร้อยจึงรู้สึกเสียใจที่ตนไม่ ปฏิบัติตามกฎของหมอช้างทำให้สามีของตนเสียชีวิต จึงตัดสินใจบวชชิตตลอดชีวิต

จากนิทานเรื่องนี้แสดงแนวคิดทางด้านสัญวิทยาและความหมายระดับมายาคติดังนี้

ตารางที่ 4.1 แสดงแนวคิดด้านสัญวิทยา

รูปสัญลักษณ์ (Signifier)	ความหมาย (Signified)	
1. ช้าง	ความยิ่งใหญ่ เป็นสัตว์คู่บ้านคู่เมือง อยู่คู่ชุมชนชาวกูยมาตั้งแต่อดีต แสดงถึงความมีอำนาจของผู้ที่คล้องช้างได้	
2. ผม	เป็นธรรมเนียมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา ในช่วงเวลาที่สามีออกไปคล้องช้างป่า เพื่อสามีจะได้กลับมาจากการคล้องช้างป่า อย่างปลอดภัย	
รูปสัญลักษณ์ (Signifier)	ความหมายตรง (Denotation)	ความหมายแฝง (Connotation)
1. ช้าง	สัตว์ที่มีรูปร่างใหญ่มีงวงและงา	เป็นสัญลักษณ์แสดงถึงความมีอำนาจของผู้ที่สามารถคล้องช้างได้
2. ผม	ส่วนหนึ่งของร่างกาย	เป็นธรรมเนียมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา ในช่วงเวลาที่สามีออกไปคล้องช้างป่า เพื่อสามีจะได้กลับมาจากการคล้องช้างป่าอย่างปลอดภัย

ความหมายระดับมาชาติ

ภาพที่ 4.5 แสดงกระบวนการ การสร้างความเชื่อไปสู่ความหมายทางวัฒนธรรม

จากนิทานเรื่องนี้สรุปได้ว่า ความหมายเบื้องต้นเมื่อได้อ่านจากนิทานก็คือ “ผู้หญิงห้ามตัดผม” ส่วนความหมายในระดับมาชาติ “เป็นหลักปฏิบัติที่ภรรยาต้องยึดถือเมื่อสามีออกไปคล้องช้างป่าสืบเนื่องมาจากบรรพบุรุษชาวกูย นั่นคือการห้ามตัดผม เพื่อช่วยคุ้มครองสามีให้ปลอดภัยกลับมา”

อย่างไรก็ดีการสื่อสารในระดับมาชาติเกี่ยวกับช้างที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทยกุยจังหวัดสุรินทร์ จำเป็นต้องเข้าใจบริบท (Context) ที่รายล้อมอยู่ นั่นคือวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของชาวกูยจากอดีตสู่ปัจจุบัน ดังจะเห็นได้ว่า ชาวกูยจะมีการเคารพนับถือสิ่งที่ไม่เห็นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และเพศชายผู้ที่มีอำนาจในการออกไปคล้องช้างป่าเอง ยังต้องขำเกรงต่อสิ่งที่ไม่เห็นเหล่านี้ ต้องเคารพเช่นไหว้ด้วยใจที่บริสุทธิ์อยู่เสมอ โดยมีความเชื่อว่าจะคุ้มครองตนเองให้แคล้วคลาดปลอดภัย แต่ทั้งนี้ความปลอดภัยของตนขณะออกไปคล้องช้างไม่ได้ขึ้นอยู่กับตัวเอง

เพียงผู้เดียว แต่ต้องขึ้นอยู่กับการปฏิบัติของภรรยาที่รออยู่ที่บ้านด้วย หากภรรยาปฏิบัติผิดธรรมเนียมประเพณีก็ส่งผลให้สามีมีอันตรายได้เช่นกัน

เมื่อพิจารณาจากเนื้อหาในนิทานเรื่องนี้สามารถสื่อสารให้เห็นถึงวัฒนธรรม ที่เป็นขงนามธรรม ซึ่งสะท้อนให้เห็นภาพ การดำรงชีวิตของชาวภูยกที่อยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่ อยู่กันอย่างอบอุ่น สร้างการดำรงชีวิตได้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติของป่า ทำให้เห็นถึงความสามัคคี ความเอื้ออาทรต่อกัน เพราะคนในชุมชนสามารถรวมตัวกันออกไปคล้องช้างป่าครั้งละนาน ๆ โดยการออกไปคล้องช้างป่าแต่ละครั้งก็จะออกไปนานเป็นแรมปี ซึ่งถือว่าเป็นระยะเวลาที่ยาวนานมาก และการเดินทางจะมีการร้องรำทำเพลงเป่าแคน เป่าปี่ เป็นการสร้างขวัญกำลังใจที่ดีต่อผู้ที่ร่วมเดินทางทุกคน สร้างความสามัคคี กลมเกลียว เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

ความเชื่อในเรื่องการตัดผม จึงถือว่าเป็นขนบธรรมเนียมอย่างหนึ่งที่ต้องยึดถือปฏิบัติกันมาช้านาน ปฏิบัติสืบเนื่องต่อมาจากบรรพบุรุษชาวภูยกนั่นเอง ซึ่งต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด โดยผู้เป็นภรรยา ต้องหมั่นทำบุญ ทำตัวให้สะอาดสะอาด ห้ามมีใจให้ชายอื่น ในระหว่างนี้มีละนัยผู้เป็นสามีจะมีอันเป็นไป หลักปฏิบัติเหล่านี้ทำให้ภรรยาไม่กล้าออกใจสามี

ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์ก็เห็นด้วยกับการวิเคราะห์ข้างต้นดังนี้ โดยมองว่า “เมื่อเราอยู่ทางนี้ก็ ต้องปฏิบัติเพื่อรักษาชีวิตของสามี หลวงพ่อมองว่าเป็นเรื่องที่ดีหมายถึงคนทุกคนจะมีความศรัทธาเชื่อเชื่อสัตว์ต่อกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง เป็นคนดีในการปกครอง เป็นคนดีตามกฎระเบียบที่ทุกคนระลึกได้ มันเป็นเรื่องจริงถ้าพลาดก็ถึงชีวิตจริง ๆ ไม่ใช่เรื่องแต่ง เป็นเรื่องจริงที่เกิดขึ้นทันตา การห้ามเรื่องตัดผม ห้ามทุกอย่างไม่ให้ยุ่งจับบันได ห้ามนั่งขวางบันได ห้ามเดินข้ามขอนไม้ คือไม่ใช่แค่เรื่องกฎระเบียบที่ต้องปฏิบัติตามเท่านั้น คือหากผิดกฎระเบียบมันก็จะเกิดเหตุร้ายขึ้นจริงด้วย” (พระอาจารย์หาญ ปัญญาโร, สัมภาษณ์ 28 ตุลาคม 2554) ซึ่งพระอาจารย์หาญเป็นผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์เหล่านี้จริง ๆ ไม่ได้ฟังการเล่าต่อ ๆ มาอย่างเดียว จึงทำให้ข้อมูลเหล่านี้มีความน่าเชื่อถืออย่างยิ่ง

การเล่านิทานพื้นบ้าน ถือเป็น การสื่อสารที่สามารถทำให้ผู้ฟังเกิดความเชื่อขึ้นได้ มีการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกหนึ่ง เป็นกุศโลบายของบรรพบุรุษ เพราะคู่สามีภรรยาที่เหมือนคู่สร้างคู่สม ถ้าไม่พร้อมกันตกลงกันไม่ได้ สามีไปจับช้างก็จะไม่ประสบความสำเร็จ เพราะมัวแต่วิตกกังวลกลัวภรรยาจะนอกใจ ภรรยาจึงต้องปฏิบัติตามธรรมเนียมด้วย ไม่เช่นนั้นสามีก็จะไม่ได้ช้างกลับมา

ถือว่าไปเสียเที่ยว และเพื่อจะบอกว่าผู้หญิงที่เฝ้าคอยสามีโดยไม่ตัดผม แสดงถึงความอดทน ความรัก ที่ภรรยาเมื่อสามี ว่าถึงจะนานแค่ไหนก็จะรอ ต่อให้ผมจะยาวจนเลยหัวเข้าหรือลากดินจะทรมาณหรือรำคาญเพียงใด ก็ยังจะรอต่อไป เพราะความอดทนแค่นี้คงไม่มากเท่าผู้เป็นสามีที่ต้องออกไปตระกำลำบากในป่าลึก ที่มีอันตราย ต่าง ๆ นานา เมื่อสามีกลับมาจากการคล้องช้าง ก็จะรู้สึกมีกำลังใจและหายเหนื่อยจากการไปคล้องช้างที่เนิ่นนานนับปี เพราะสัมผัสได้ว่ายังมีคนที่รักรอคอยอยู่

โดยสรุปสำหรับการสื่อสารเพื่อสร้างความหมายเชิงมายาคติในประเด็น การห้ามไม่ให้ตัดผมเมื่อสามีออกไปคล้องช้างป่านั้น เมื่อทุกคนในชุมชนมีความเชื่อในเรื่องนี้และยังปฏิบัติต่อกันมา จึงเกิดการซึมซับความเชื่อเหล่านี้ไปที่ละนิดปฏิบัติจนเป็นเรื่องที่คุ้นชินเห็นและรับรู้จนกลายเป็นธรรมชาติ

2. วิเคราะห์จากนิทานตำนานพระมอเต่า (กานายหาวอูเดิมมออาจิง)

เนื้อเรื่องย่อในนิทาน

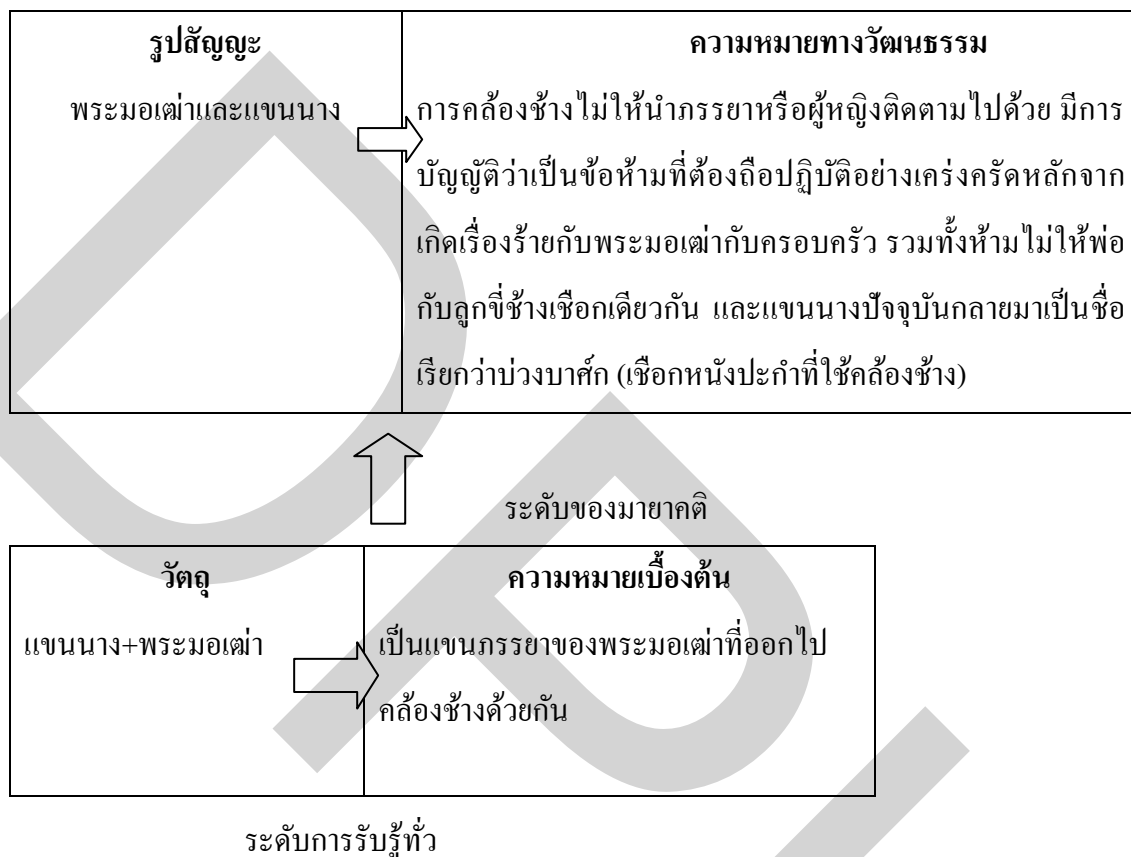
พระมอเต่าที่เป็นตำนานมุขปาฐะ โดยมีเรื่องเล่าอยู่ว่า พระมอเต่าเป็นหมอช้างที่ยิ่งใหญ่มาก ได้รับการยกย่องให้เป็นผู้ที่มีอำนาจสูงสุดในบรรดาหมอช้าง วันหนึ่งพระมอเต่าทำผิดกฎของหมอช้าง โดยนำลูกชายและภรรยาออกไปคล้องช้างป่าด้วย ซึ่งไม่บอกให้ใครรู้จึงผิดห้ามร้ายแรงครั้งที่ 1) จากนั้นขณะตาหมอเต่าถูกกำลังพยายามจะคล้องเอาลูกช้างป่าติดแม่ (เป็นความผิดร้ายแรงครั้งที่ 2) ลูกพระมอเต่าซึ่งอยู่ที่ชายช้างได้พยายามคัดค้านบิดาเมื่อเห็นว่าไม่เป็นผล จึงกระโดดขึ้นหลังช้างป่าตัวนั้นหายไป ฝ่ายพระมอเต่าก็ร้องเรียกเท่าไรก็ไม่พบ เมื่อพระมอเต่ากลับมาซึ่งที่พักก็ต้องพบกับความเจ็บปวดครั้งที่สองอีกเมื่อ พบว่าภรรยาได้ถูกเสือจับกินเป็นอาหาร เหลือแต่นิ้วมือกำบังบาศไว้ 3 นิ้วเอาไว้ดูต่างหน้า พระมอเต่าเสียใจมากจึงวิ่งเสียดิหายเข้าไปในป่าอีกคน

จากนิทานเรื่องนี้แสดงแนวคิดทางด้านสัญวิทยาและความหมายระดับมายาคติดังนี้

ตารางที่ 4.2 แสดงแนวคิดด้านสัญวิทยา

รูปสัญลักษณ์ (Signifier)	ความหมาย (Signified)	
1. พระมอเต่า	ผู้มีตำแหน่งสูงสุดในบรรดาหมอช้าง	
2. แขนนาง	เชือกหนังปะกำ ที่ใช้ในการคล้องช้าง	
รูปสัญลักษณ์ (Signifier)	ความหมายตรง (Denotation)	ความหมายแฝง (Connotation)
1. พระมอเต่า	ตำแหน่งสูงสุดของการเป็นหมอช้าง	แสดงถึงความเป็นผู้นำที่มีอำนาจสูงสุด เป็นที่เคารพต่อหมอช้างตำแหน่งอื่น ๆ
2. แขนนาง	เชือกหนังปะกำที่ใช้คล้องช้าง	เป็นสิ่งเตือนใจและรำลึกถึงพระมอเต่า ว่าไม่ควรทำผิดกฎระเบียบหมอช้างเหมือนพระมอเต่า และพระมอเต่าก็เป็นหมอช้างที่เก่งกาจที่สุดในอดีต

ความหมายระดับมายาคติ

ภาพที่ 4.6 แสดงกระบวนการ การสร้างความเชื่อไปสู่ความหมายทางวัฒนธรรม

จากนิทานเรื่องนี้สรุปได้ว่า ความหมายเบื้องต้นเมื่อได้อ่านจากนิทานก็คือ “แขนของภรรยาของพระมอเต่าที่ออกไปคล้องช้างป่าด้วยกัน” ส่วนความหมายในระดับมายาคติ “การคล้องช้างไม่นำภรรยาหรือผู้หญิงติดตามไปด้วย มีการบัญญัติว่าเป็นข้อห้ามที่ต้องถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดหลักจากเกิดเรื่องร้ายกับพระมอเต่ากับครอบครัว รวมทั้งห้ามไม่ให้พอกับลูกพี่ช้างเชือกเดียวกัน และแขนนางปัจจุบันกลายมาเป็นชื่อเรียกว่าบ่วงบาศัก (เชือกหนังปะกำที่ใช้คล้องช้าง)”

อย่างไรก็ดีการสื่อสารในระดับมายาคติเกี่ยวกับช้างที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทยอยู่จังหวัดสุรินทร์ จำเป็นต้องเข้าใจวัฒนธรรมและประเพณีของชาวกูยจากอดีตสู่ปัจจุบัน ดังจะเห็นว่า ชาวกูยจะมีอาชีพคล้องช้างป่าและห้ามไม่ให้ภรรยาและลูกติดตามไปด้วยเพื่อความสะดวกในการคล้องช้าง แต่พระมอเต่าก็ทำผิดกฎภรรยาและลูกของตนจึงเสียชีวิตลงไป

เมื่อพิจารณาจากเนื้อหาในนิทานเรื่องนี้สามารถสื่อสารให้เห็นถึงวัฒนธรรม ที่เป็นจิงนามธรรมสรุปได้ว่าในการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มชนหรือการทำงานเป็นกลุ่มนั้น ทุกคนจะต้องเคารพกฎ ระเบียบ กติกาของหมู่คณะอย่างเคร่งครัด ทุกคนจะต้องสามัคคีกัน มีจิตใจบริสุทธิ์คอยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ถ้าใครมีจิตใจไม่บริสุทธิ์ ไม่เคารพกฎ ระเบียบ กติกาหรือเห็นแก่ตัวเอาเปรียบผู้อื่นก็จะได้รับผลร้ายตอบแทนทั้งกับตนเองและครอบครัว

ความเชื่อว่าการคล้องช้างไม่ให้นำภรรยาหรือผู้หญิงติดตามไปด้วยเลย มีการบัญญัติว่าเป็นข้อห้ามที่ต้องถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด รวมทั้งห้ามไม่ให้พ่อกับลูกขี่ช้างเชือกเดียวกันเด็ดขาดก่อนออกไปคล้องช้างทุกคนต้องผ่านการทำพิธีปะชะปะชะเพื่อแสดงความบริสุทธิ์ใจก่อนออกเดินทาง เมื่อคล้องช้างเสร็จแล้วแม้ว่าจะได้ช้างหรือไม่ได้ช้างมาด้วยก็ตามต้องมาทำพิธีใหม่อีกครั้งเพื่อแสดงความบริสุทธิ์ใจ

ตามประเพณีที่มีพ่อเป็นพระมอเต่า มีตำแหน่งสูงสุดในบรรดาหมอช้าง และประเพณีที่สืบทอดกันมาได้กำหนดไว้ว่าผู้มีตำแหน่งสูงสุดในบรรดาหมอช้าง ถ้ามีลูกคนแรกเป็นชาย ให้หมอช้างทั้งหลายนำเอาเปลือกต้นกระโดนมารองรับตัวเด็กให้นอนพร้อมกับประกาศฐานะหรือตำแหน่งหมอช้างคือ “การวงปิด” ให้โดยไม่ต้องผ่านขั้นตอนใดๆ และแขนงเป็นสัญลักษณ์ที่สามารถสร้างอุทราหรรษ์ไม่ให้คุณคนทำผิด เมื่อเห็นแขนงทุกคนก็จะเคารพและรำลึกถึงพระมอเต่า หากไม่มีตัวอย่างแบบพระมอเต่าคงมีหมอช้างทำผิดเช่นนี้อีกหลายราย แต่เมื่อมีตัวอย่างให้เห็นทุกคนเลยไม่กล้าที่จะทำผิด

การเล่นนิทานพื้นบ้าน ถือเป็นการสื่อสารที่สามารถทำให้ผู้ฟังเกิดความเชื่อขึ้นได้ มีการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง เป็นกุศโลบายของบรรพบุรุษเพื่อให้ทุกคนเกิดความเชื่อ เมื่อเชื่อแล้วก็จะไม่กล้าทำผิดกฎระเบียบที่ตั้งไว้ การที่บรรพบุรุษตั้งกฎปฏิบัติเหล่านี้เอาไว้ เพื่อให้ทุกคนอยู่ในกรอบข้อควรปฏิบัติเป็นสิ่งที่ช่วยให้อันตราย

โดยสรุปสำหรับการสร้างความหมายมายาคติในประเด็น การห้ามไม่ให้นำภรรยาและลูกออกไปคล้องช้างด้วย เมื่อทุกคนในชุมชนมีความเชื่อในเรื่องนี้และยังปฏิบัติต่อ ๆ กันมา จึงเกิดการซึมซับความเชื่อเหล่านี้ไปที่ละนิดปฏิบัติจนเป็นเรื่องที่คุ้นชินเห็นและรับรู้จนกลายเป็นธรรมชาติ

3. วิเคราะห์จากนิทานนิทานเรื่อง คล่องซ้างหรือสยบซ้าง (ก๊อบอจิง)

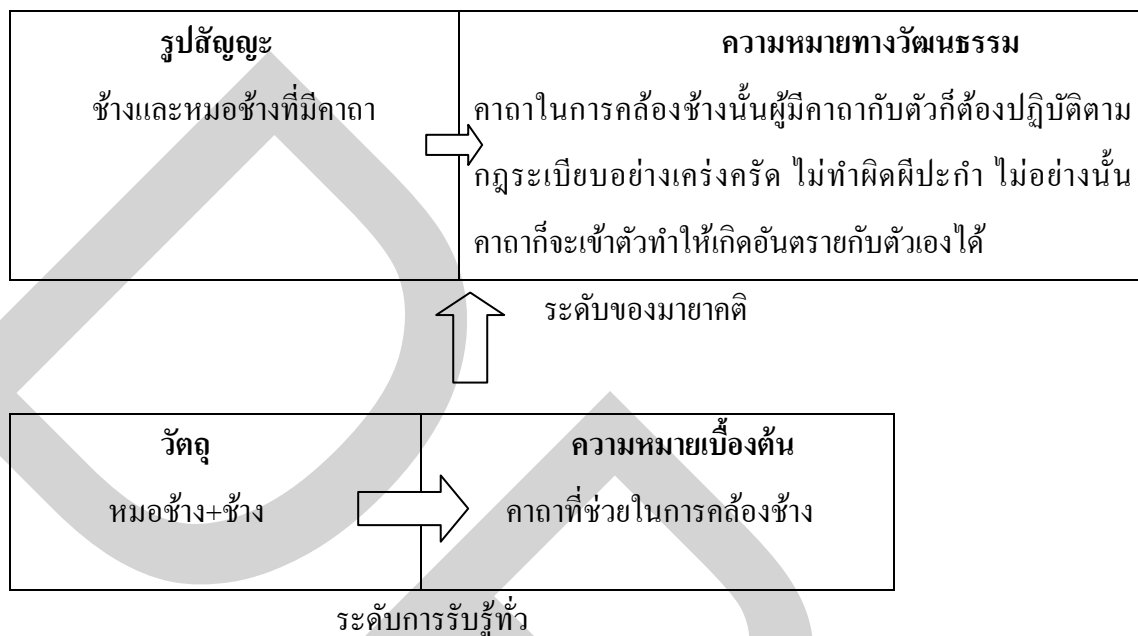
เนื้อเรื่องย่อในนิทาน

ชาวกูยมีชื่อเสียงเรื่องคาถาสยบซ้าง(จับซ้าง) เป็นวิชาที่คนคล่องซ้างนิยมเรียนกัน สำหรับคนที่เรียนวิชามาและปฏิบัติตามประเพณีอย่างถูกต้องหรือใช้คาถาอาคมที่เรียนมาตามกฎเกณฑ์และจารีตประเพณี จะสามารถสยบซ้างตามที่ต้องการได้โดยปลอดภัยทุกครั้ง ชาวกูยคล่องซ้างจึงเป็นคนที่วินัย เคารพกฎเกณฑ์ กติกา จารีตประเพณีอย่างเคร่งครัด แต่ตาอินทร์ปฏิบัติไม่ได้ตามกฎเกณฑ์ที่ตั้งไว้ โดยการคล่องซ้างนั้นได้ทำผิดสี่ประการ(สี่บรรพบุรุษ) เมื่อได้ซ้างมาซ้างก็คือตั้งไม่ยอมฟังฝึกยาก เป็นซ้างป่าที่เกรง ต่อมาตาอินทร์ก็ล้มป่วยหาสาเหตุไม่ได้และตายลงในเวลาต่อมาชาวบ้านก็เล่าต่อกันว่าตาอินทร์ทำผิดสี่จึงถูกลงโทษจากสี่ประการ ชาวกูยคล่องซ้างให้ความเคารพนับถือสี่ประการเหนือสิ่งอื่นใด จะทำงานใดต้องเช่นไหว้บอกกล่าวอย่างถูกต้องเพื่อขอความคุ้มครอง และเพื่อความเป็นสิริมงคลทุกครั้ง

จากนิทานเรื่องนี้แสดงแนวคิดทางด้านสัญวิทยาและความหมายระดับมายาคิดดังนี้ ตารางที่ 4.3 แสดงแนวคิดด้านสัญวิทยา

รูปสัญลักษณ์ (Signifier)	ความหมาย (Signified)	
1. ซ้าง	การเคารพสี่ประการ (สี่บรรพบุรุษ)	
2. คาถา	คาถาอาคมเป็นวิชาหนึ่งที่ใช้ในการจับซ้าง	
รูปสัญลักษณ์ (Signifier)	ความหมายตรง (Denotation)	ความหมายแฝง (Connotation)
1. ซ้าง	การใช้เชือกปะกำในการคล่องซ้าง	เป็นสัญลักษณ์แสดงถึงความมีอำนาจของผู้ที่สามารถคล่องซ้างได้
2. คาถา	เป็นคาถาอาคมของชาวกูยที่ท่องก่อนคล่องซ้าง	เป็นสัญลักษณ์แสดงว่าผู้ที่ท่องคาถาได้นั้นเป็นผู้มีความรู้เหนือกว่าผู้อื่นสามารถใช้คาถาในการจับซ้าง

ความหมายระดับมายาคติ

ภาพที่ 4.7 แสดงกระบวนการ การสร้างความเชื่อไปสู่ความหมายทางวัฒนธรรม

จากนิทานเรื่องนี้สรุปได้ว่า การสื่อสารความหมายเบื้องต้นเมื่อได้อ่านจากนิทานก็คือ “คาถาที่ช่วยในการคล้องช้าง” ส่วนความหมายในระดับมายาคติ “คาถาในการคล้องช้างนั้นผู้มีคาถากับตัวก็ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด ไม่ทำผิดผีปะกำ ไม่อย่างนั้นคาถาก็จะเข้าตัวทำให้เกิดอันตรายกับตัวเองได้”

การเข้าถึงการสื่อสารระดับมายาคติเกี่ยวกับช่างที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทยภาคจังหวัดสุรินทร์ จำเป็นต้องเข้าใจวัฒนธรรมและประเพณีของชาวกูยจากอดีตสู่ปัจจุบัน ดังจะเห็นว่า ชาวกูยนับถือผีปะกำและสิ่งที่ไม่เห็นอย่างคาถาอาคม

เมื่อพิจารณาจากเนื้อหาในนิทานเรื่องนี้สามารถสื่อสารให้เห็นถึงวัฒนธรรม ที่เป็นเชิงนามธรรมสรุปได้ว่าการคล้องช้างของบรรพบุรุษที่มีการสืบทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง ต้องทำการเช่นไหว้ผีปะกำก่อนออกไปคล้องช้างทุกครั้ง ซึ่งความเชื่อในเรื่องการคล้องช้าง ถือเป็นธรรมเนียมที่ปฏิบัติกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษแล้ว ที่ทุกคนต้องเคารพผีปะกำ ทำการเช่นไหว้ก่อนออกไปคล้องช้างทุกครั้ง และคาถาในการคล้องช้างนั้นผู้มีคาถากับตัวก็ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด ไม่ทำผิดผีปะกำ ไม่อย่างนั้นคาถาก็จะเข้าตัวทำให้เกิดอันตรายกับตัวเองได้ การวิเคราะห์

เบื้องต้นสอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ของหมอช้าง ที่ว่า “นิทานเรื่องการสยบช้าง มีคาถาอาคมเหมือน
 ในนิทานบอกนั่นแหละ สามารถใช้ในการจับช้างได้จริง แต่การจับช้างนอกจากจะมีคาถาในการ
 คล้องช้างแล้วก็ต้องขึ้นอยู่กับฝีมือของผู้นั้นด้วย ถ้าไม่มีคาถา หากใครกล้าจับช้างก็ได้ช้าง มีความ
 เชี่ยวชาญ ไม่กลัวไม่อะไร เดี่ยวมันก็จับได้เอง” (บุญมา แสนดี, สัมภาษณ์ 28 ตุลาคม 2554)

การเล่านิทานพื้นบ้าน ถือเป็น การถ่ายทอดที่สามารถทำให้ผู้ฟังเกิดความเชื่อขึ้นได้ มี
 การถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งเล่าซ้ำแล้วซ้ำเล่าเพื่อให้เกิดความซึมซับ เป็นกุศโลบายของ
 บรรพบุรุษเพื่อให้ทุกคนเกิดความเชื่อ เมื่อเชื่อแล้วก็จะไม่กล้าทำผิดกฎระเบียบที่ตั้งไว้ การที่บรรพ
 บุรุษตั้งกฎปฏิบัติเหล่านี้เอาไว้ เพื่อให้ทุกคนอยู่ในกรอบศีลธรรมอันดีงาม ประพฤติดี กิเลสดี ทำดี
 แล้วความดีก็จะเป็นเกราะป้องกันตนเองให้แคล้วคลาดจากอันตรายทั้งปวง เพราะศาลปะกำเป็น
 เพียงสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวภูเขานั้น คงไม่มีอิทธิฤทธิ์ใดในการช่วยเหลือคนหรือทำร้ายคนเป็น
 อันขาด มีเพียงความดีเท่านั้นที่จะช่วยทุกคนได้

“นิทานเรื่องการคล้องช้างหรือสยบช้างนั้น คนที่ไปคล้องช้างมาได้ต้องเคารพกฎ กติกา
 จารีตประเพณีอย่างเคร่งครัด ห้ามทำผิดศีลปะกำ ไม่งั้นก็จะมีอันเป็นไป ทุกคนที่ออกไปคล้องช้างจะ
 รู้ดี จึงเคารพในสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาก” (อิน แสนดี, สัมภาษณ์ 28 ตุลาคม 2554)

โดยสรุปสำหรับการสื่อสารเพื่อสร้างความหมายมาคติในประเด็น คาถาในการคล้อง
 ช้างนั้นผู้มีคาถากับตัวก็ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด ไม่ทำผิดศีลปะกำ ไม่งั้นคาถาก็
 จะเข้าตัวทำให้เกิดอันตรายกับตัวเองได้ เมื่อทุกคนในชุมชนมีความเชื่อในเรื่องนี้และยังปฏิบัติต่อ ๆ
 กันมา จนเป็นเรื่องที่คุ้นชินเห็นและรับรู้จนกลายเป็นธรรมชาติ และปราศจากการตั้งคำถามหรือ
 วิพากษ์ในที่สุด และในเรื่องคาถาอาคมในการจับช้างอยู่ในมือ ทุกคนก็จะต้องการพกฎ ระเบียบ
 ข้อบังคับต่าง ๆ อย่างเคร่งครัด เคารพศีลปะกำ ไม่ทำผิดศีล และต้องยอมรับว่าการจับช้างที่ไม่ใช้
 ความสามารถของตัวเองแต่ใช้คาถาอาคมในการจับช้าง ช้างที่จับได้จะไม่เชื่อสอนอย่างไรก็ได้
 และสุดท้ายคาถาอาคมเข้าตัวและถึงแก่ชีวิตของผู้ที่มีคาถาอยู่ในมือ

4. วิเคราะห์จากนิทานนิทานเรื่อง กำเนิดช้างในแดนสวรรค์ (อุมาเลื้อยคางคกชิงนางฟ้า)

เนื้อเรื่องย่อในนิทาน

ช้างเอราวัณถือว่าเป็นช้างเผือกเชือกแรกของโลก ตามคติศาสนาพราหมณ์ ช้างเอราวัณเป็นช้างที่มีรูปร่างแปลก คือมีเศียรสามเศียร แต่ละเศียรมีเจ็ดงา แต่ละงามีเจ็ดสระ โบกขรณี แต่ละสระ โบกขรณีมีเจ็ดคอบล (ดอกบัวเจ็ดกอ) แต่ละกอมมีเจ็ดดอก แต่ละดอกมีเจ็ดกลีบ แต่ละกลีบมีเจ็ดนางเทพธิดานางเทพธิดาหนึ่งมีเจ็ดนางทวาร ทุกเส้นขนของนางบริวารก็จะมิวิมาน มีเทพอัปสรอีกมากมาย

เมื่อพระพรหมเนรมิตช้างเอราวัณขึ้นมาแล้วก็ทรงร้ายคาถาสามเวทต่อไปอีกเจ็ดจบ ก็บังเกิดช้างขึ้นมาจบละเชือกรวมเจ็ดเชือกเรียกว่า “ช้างโลกบาล” คือช้างที่มีหน้าที่ดูแลรักษาทิศต่างๆ ทั้งเจ็ดทิศ

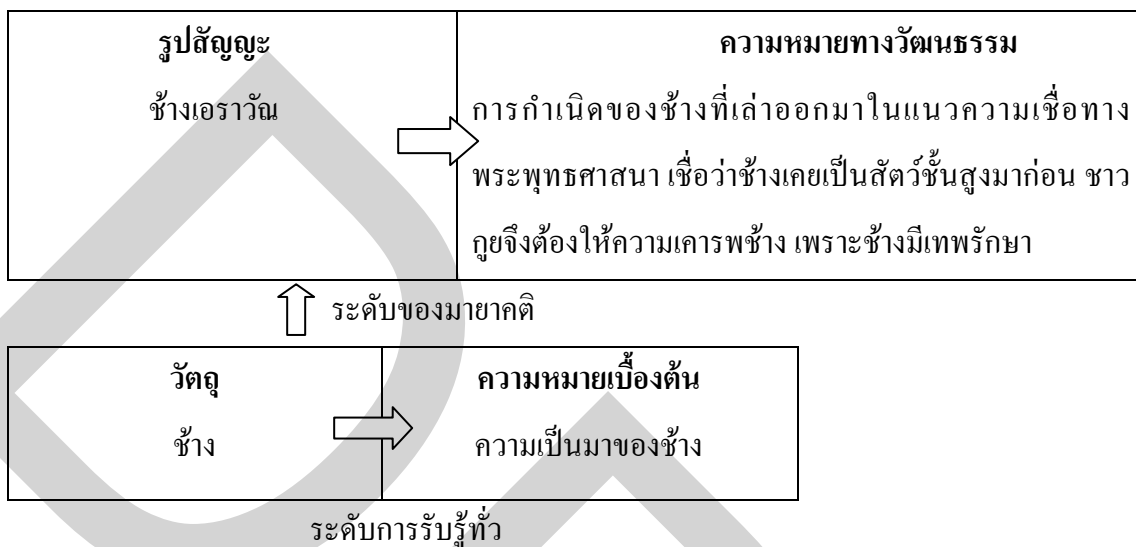
เมื่อพระพรหมเนรมิตช้างขึ้นเป็นครั้งแรกนั้น ช้างถือว่าเป็นสัตว์ชั้นสูง จะมีอยู่เฉพาะบนสวรรค์เท่านั้น เช่น ช้างเอราวัณ เป็นพาหนะของพระอินทร์ ส่วนช้างตระกูลอื่นๆ ก็จะอยู่รับใช้เป็นพาหนะเทวดา พระพรหม พระยมราช พระนาครินทร์ ฯลฯ เป็นต้น

จากนิทานเรื่องนี้แสดงแนวคิดทางด้านสัญวิทยาและความหมายระดับมายาคติดังนี้

ตารางที่ 4.4 แสดงแนวคิดด้านสัญวิทยา

รูปสัญลักษณ์ (Signifier)	ความหมาย (Signified)	
ช้างเอราวัณ	ช้างเอราวัณเป็นพาหนะเทพ พระอินทร์ ซึ่งต้องให้ความเคารพสูงสุด	
รูปสัญลักษณ์ (Signifier)	ความหมายตรง (Denotation)	ความหมายแฝง (Connotation)
ช้างเอราวัณ	การกำเนิดของช้าง	ช้างเป็นสัตว์ชั้นสูงที่ต้องเคารพ

ความหมายระดับมายาคติ

ภาพที่ 4.8 แสดงกระบวนการ การสร้างความเชื่อไปสู่ความหมายทางวัฒนธรรม

จากนิทานเรื่องนี้สรุปได้ว่า ความหมายเบื้องต้นเมื่อได้อ่านจากนิทานก็คือ “ความเป็นมาของช้าง” ส่วนความหมายในระดับมายาคติ “การกำเนิดของช้างที่เล่าออกมาในแนวความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เชื่อว่าช้างเคยเป็นสัตว์ชั้นสูงมาก่อน ชาวทวยถึงให้ความเคารพช้าง”

อย่างไรก็ตามการสื่อสารในระดับมายาคติเกี่ยวกับช้างที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทยทวย จังหวัดสุรินทร์ จำเป็นต้องเข้าใจวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของชาวทวยจากอดีตสู่ปัจจุบัน ดังจะเห็นได้ว่า ชาวทวยเชื่อในเรื่องการกำเนิดช้าง และชาวทวยก็ยังให้ความเคารพช้างอีกด้วย โดยเมื่อช้างล้มล้มลงไปชาวทวยก็จะทำพิธีบังสุกุล คือพิธีกรรมสวดศพช้างล้ม (ตาย) ก่อนฝังและตอนขุดกระดูกขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง แสดงถึงความรักและความเคารพ เมื่อครบกำหนดที่ช้างล้มก็จะมีการขุดกระดูกมาทำพิธีอีกครั้ง ช้างแต่ละเชือกเป็นเหมือนคนในครอบครัว การที่ช้างล้มย่อมสร้างความเสียใจให้ผู้ที่เป็นคนดูแลช้างอย่างมาก และสัญลักษณ์หนึ่งที่สามารถวัดได้ว่าคนในชุมชนชาวทวยให้ความเคารพต่อช้างที่เชื่อว่าเคยเป็นสัตว์ชั้นสูงมาก่อน คือการสร้างช้างรูปปั้นช้างเอราวัณขึ้นมาให้ทุกคนเคารพและบูชา คงไม่แตกต่างอะไรกับการเคารพช้างเอราวัณที่ จ.สมุทรปราการ

ภาพที่4.9 สุสานช้าง

ภาพที่4.10 รูปปั้นช้างเอราวัณที่อยู่ในช่วงกำลังปั้น

เมื่อพิจารณาจากเนื้อหาในนิทานเรื่องนี้สามารถสื่อสารให้เห็นถึงวัฒนธรรม ที่เป็นจิณนามธรรมสรุปได้ว่าช่างเคยเป็นสัตว์ชั้นสูงที่มีอยู่บนสวรรค์เท่านั้น เช่นช่างเอราวัณเป็นพาหนะของพระอินทร์ เป็นต้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นภาพ การกำเนิดของช่างที่เล่าออกมาในแนวของพระพุทธศาสนา โดยเนื้อหาของเรื่องนี้มีทั้งพระพรหม พระยมราช พระนาครินทร์ ช่างเอราวัณ พระอินทร์

การเล่านิทานพื้นบ้าน ถือเป็น การสื่อสารที่สามารถทำให้ผู้ฟังเกิดความเชื่อขึ้นได้ มีการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งเล่าซ้ำแล้วซ้ำเล่าเพื่อให้เกิดความซึมซับ เป็นกุศโลบายของบรรพบุรุษเพื่อให้ทุกคนเกิดความเชื่อ เมื่อเชื่อในเรื่องนี้ก็จะเคารพยำเกรงช่างผู้ที่เคยเป็นสัตว์ชั้นสูงมาก่อน โดยคนในชุมชนจะเลื่อมใสช่างเป็นอย่างดี

โดยสรุปสำหรับการสร้างความหมายมาคติในประเด็น การกำเนิดของช่างที่เล่าออกมาในรูปแบบความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เชื่อว่าช่างเคยเป็นสัตว์ชั้นสูงมาก่อน ชาวภูยถึงให้ความเคารพช่าง เมื่อทุกคนในชุมชนมีความเชื่อในเรื่องนี้และยังเคารพช่าง ก็จะช่างยังอยู่คู่ชุมชนตลอดไป

5. วิเคราะห์จากนิทานนิทานเรื่อง สงครามยักษ์กับเทวดา (สงครามหยกน้องเทวดีย์)

เนื้อเรื่องย่อ

ครั้งหนึ่งยักษ์กับเทวดาอาศัยอยู่บนเมืองสวรรค์ แต่ความสัมพันธ์ระหว่างยักษ์กับเทวดาขาดสะบั้นลงเพราะเทวดาเล่นไม่ซื่อไปโกงยักษ์ โดยเทวดาได้หลอกให้ยักษ์กินสุราจนเมาหมดสติจนไม่รู้สีกตัว แล้วเทวดาก็จับยักษ์ทุ้มลงมาจากเมืองสวรรค์ เทวดาแย่งเอาวิมานของยักษ์ไปหมด ทำให้ยักษ์แค้นเทวดามาก สงครามระหว่างยักษ์กับเทวดาจึงเกิดขึ้นบนสวรรค์ เทวดาได้อาศัยช่างเอราวัณจี้เหาะไปทำสงครามกับยักษ์ แต่ไปรบที่ไรช่างเอราวัณตกใจเสียงร้องของยักษ์และก็พาเทวดาเหาะหนียักษ์มาทุกครั้งเป็นเหตุให้เทวดาเสียชื่อเสียงเพราะรบสู้ยักษ์ไม่ได้ เตือดร้อจนถึงพระพรหม พระพรหมจึงสาปให้ช่างมีเวลาตกมันไม่รู้จักกลัวอะไร เมื่อรบกับยักษ์จะได้อีกแล้วยักษ์อีกต่อไป ตั้งแต่นั้นมาช่างก็เลยตกมันทุกปีจนถึงปัจจุบัน

เมื่อได้เวลาช่างตกมันเทวดาก็รีบจี้ไปทำสงครามกับยักษ์อีก คราวนี้ช่างก็ยังสู้รบกับยักษ์อีกไม่ได้เช่นเคย เทวดาทั้งหลายก็โมโหช่างอีก เพราะพวกเทวดาเห็นว่าเหงือกถิ่นไคลอัน

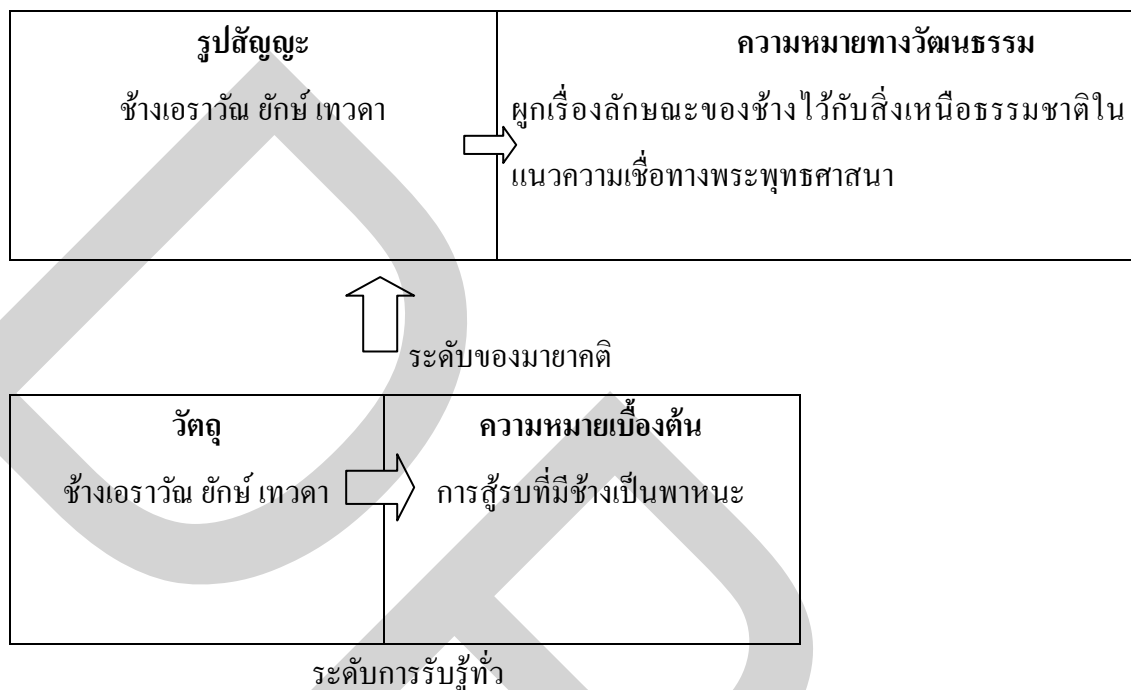
เหม็นของช้างตกมัน ทำให้เทวดาทั้งหลายพากันเป็นลมไปตามๆ กันจนสู้รบกับยักษ์ไม่ได้ พระพรหมเชื่อเทวดาจึงสาปช้างว่าต่อไปให้เหงื่อช้างออกภายในและถ่ายเหงื่อออกทางหาง ทางแก้ม ทางอวัยวะเพศ พร้อมกันนั้นพระพรหมก็สาปให้อันตะของช้างเข้าไปอยู่ภายในท้องจะได้ไม่เกะกะ เพราะเวลาช้างออกรบช้างเคลื่อนไหวไม่สะดวกเพราะอันตะของช้างหนักนั่นเอง ช้างจึงมีลักษณะตามที่กล่าวมาจนถึงปัจจุบัน

จากนิทานเรื่องนี้แสดงแนวคิดทางด้านสัญวิทยาและความหมายระดับมาชาคติดังนี้

ตารางที่ 4.5 แสดงแนวคิดด้านสัญวิทยา

รูปสัญลักษณ์ (Signifier)	ความหมาย (Signified)	
1. ยักษ์กับเทวดา	การรบกันระหว่างยักษ์กับเทวดา	
2. ช้างเอราวัณ	เป็นสัตว์ชั้นสูงเพราะเป็นพาหนะของเทวดา	
รูปสัญลักษณ์ (Signifier)	ความหมายตรง (Denotation)	ความหมายแฝง (Connotation)
1. ยักษ์กับเทวดา	การทำสงคราม	การแย่งพื้นที่บนสวรรค์ประกาศ ความเป็นผู้ชนะ
2. ช้างเอราวัณ	เป็นพาหนะของเทวดา	ผูกเรื่องลักษณะของช้างกับสิ่งที่ เหนือธรรมชาติ

ความหมายระดับมายาคติ

ภาพที่ 4.11 แสดงกระบวนการ การสร้างความเชื่อไปสู่ความหมายทางวัฒนธรรม

จากนิทานเรื่องนี้สรุปได้ว่า การสื่อสารความหมายเบื้องต้นเมื่อได้อ่านจากนิทานก็คือ “การสู้รบที่มีช้างเป็นพาหนะ” ส่วนความหมายในระดับมายาคติ “ผูกเรื่องลักษณะของช้างไว้กับสิ่งเหนือธรรมชาติในแนวความเชื่อทางพระพุทธศาสนา”

จากเนื้อหาในนิทานเรื่องนี้สามารถสื่อสารให้เห็นถึงวัฒนธรรม ที่เป็นเชิงนามธรรม สรุปได้ว่าการทำสงครามยักษ์กับเทวดา ทำให้เกิดความเป็นมาของช้างตม้น การถูกสาปของช้างจากพระพรหมเกิดเป็นลักษณะของช้างในปัจจุบัน ไม่ว่าจะป็นอณทะอยู่ในท้องของช้างจะได้ไม่เกะกะเวลาสู้รบจึงเกิดลักษณะของช้างเช่นนี้จนถึงปัจจุบัน เห่งถูกถ่ายออกทางหาง แก้ม และอวัยวะเพศ ไม่ใช่ทางผิวหนังหรือตัวเหมือนมนุษย์หรือสัตว์ทั่วไป ซึ่งนิทานเรื่องนี้เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น มีการเล่าที่ออกแนวเชิงพระพุทธศาสนา เป็นผลรวมของวัฒนธรรมที่เกิดมาจากความเชื่อและการนับถือศาสนา

อย่างไรก็ตามการสื่อสารในระดับมายาคติเกี่ยวกับช้างที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทย ญว จังหวัดสุรินทร์ จำเป็นต้องเข้าใจวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของชาวกูยจากอดีตสู่ปัจจุบัน ดัง จะเห็นได้ว่า ชาวกูยเชื่อในแนวทางพระพุทธศาสนา เชื่อในเรื่องราวความเป็นมาของช้าง ซึ่งนิทาน เรื่องนี้ได้บอกลักษณะทางกายภาพของช้างไว้อย่างชัดเจน แต่เล่าเพื่อให้เกิดความเชื่อจึงเล่าออกมา ในแนวทางพระพุทธศาสนา

การเล่านิทานพื้นบ้าน ถือเป็น การสื่อสารที่สามารถทำให้ผู้ฟังเกิดความเชื่อขึ้นได้ มีการ ถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งเล่าซ้ำแล้วซ้ำเล่าเพื่อให้เกิดความซึมซับ เป็นกุศโลบายของบรรพ บุรุษเพื่อให้ทุกคนเกิดความเชื่อ เชื่อในเรื่องการถูกสาป เมื่อเชื่อในเรื่องนี้ก็จะเข้าใจช้างมากขึ้น ใน เรื่องของการตกมัน และลักษณะกายภาพที่ช้างต้องเป็นอยู่ เพราะบางคนที่ไม่สังเกตช้างจริง ๆ ก็จะไม่รู้หรือกว่า อัฒนะช้างนั้นอยู่ตรงไหน

โดยสรุปสำหรับการสร้างความหมายมายาคติในประเด็น การทำสงครามโดยเล่าออกมา ในแนวความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เชื่อว่าช้างถูกสาปให้มีลักษณะอย่างเช่นปัจจุบัน บรรพบุรุษ ต้องการจะแฝงให้ทุกคนได้รู้ถึงความผูกพันระหว่างคนกับช้าง ในลักษณะเอาใจใส่ ชาวกูยจึงมี ความเคารพช้างเพราะช้างสร้างอาชีพให้กับคน

6. วิเคราะห์จากนิทานนิทานเรื่อง กำเนิดช้างในเมืองมนุษย์ (อุมาเลื้อยดาจึงน้องกาแต่ญว)

เนื้อเรื่องย่อ

ครั้งหนึ่ง โขลงช้างเหาะลงมาท่องเที่ยวยังป่าหิมพานต์ฤาษีคนหนึ่งมีนามว่า “จิตตปา” ตกใจตื่นจากบ่าเพ็ญตะบะ โมโหเพราะตนเองบ่าเพ็ญเพียรกำลังจะสำเร็จแล้ว จึงสาปช้างให้ช้าง ทั้งหลายจงเหาะไม่ได้เพราะจะได้ไม่ไปรบกวนผู้อื่น ให้อยู่แต่ในป่านี้เท่านั้น กลายเป็นสัตว์ของ โลกมนุษย์และสืบพันธุ์ต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ส่วนช้างโลกบาลที่หนีรอดจากคำสาปของฤาษีไปได้ ทูลให้พระพรหมทราบ ขอให้ พระพรหมรีบหาทางช่วยเหลือบรรดาช้างที่ถูกสาปเหล่านี้ พระพรหมจึงสาปให้นางรุจิราลงมาอยู่ใน โลกมนุษย์โดยให้มีชื่อใหม่ว่า “นางกุนาวดี” และได้เดินหลงเข้าไปในเขตอาศรมของฤาษีคนหนึ่ง นามว่า “มตังคะ” ซึ่งขณะนั้นนั่งบ่าเพ็ญตะบะอยู่ในป่าเจียบสงัด ครั้นฤาษีมตังคะได้ยินเสียงและ เห็นนางสาวกุนาวดีร้องไห้ก็เข้าใจผิดว่าเป็นนางยักษ์หรืออาจเป็นเทวดาแปลงกายเพื่อมาทำลายตะบะ

ของตน จึงสาปนางกุนาวดีให้เห็นช้างพัง (ช้างตัวเมีย) เมื่อบำเพ็ญตบะเสร็จจึงได้ทราบด้วยญาณว่าความจริงว่าช้างพังที่ตนสาปนั้นเป็นนางกุนาวดีซึ่งร้องไห้มาขอความช่วยเหลือ ถ้ามึงตั้งจะจึงได้แก้คำสาปให้ว่านางจะกลับคืนร่างเป็นคนอีกครั้งถ้าได้ดื่มน้ำอสุจิของถ้ามึง “สามคายนะ”

ถ้ามึงสามคายนะเกิดปวดปัสสาวะทำให้น้ำอสุจิปนออกมาด้วยนางช้างพังกุนาวดีซึ่งแอบอยู่ใกล้ๆ ก็รีบไปดื่มน้ำอสุจิของถ้ามึงสามคายนะทันที จึงได้พ้นคำสาปกลายเป็นคนเหมือนเดิม แต่ต่อมานางก็ตั้งครรภ์และพอครบกำหนดคลอด นางก็สำรอกลูกออกมาเป็นชาย ถ้ามึงสามคายนะจึงต้องเลี้ยงดูเพราะถือว่าเป็นลูกของตนเอง

ทางด้านลูกชายของนางกุนาวดี ถ้ามึงตั้งชื่อว่า “พานธยา” มีหน้าที่ดูแลรักษาช้างที่อยู่ในป่า เมื่อเติบโตเป็นหนุ่มได้ศึกษาและสังเกตวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของช้างป่านานถึง 12,000 ปี มีความรู้เกี่ยวกับช้างทุกอย่าง ถ้ามึงสามคายนะจึงได้มอบหมายหน้าที่ให้พานธยาเป็นหมอช้างคนแรกของโลกอันเป็นที่มาของต้นตระกูลหมอช้างทั้งหลาย

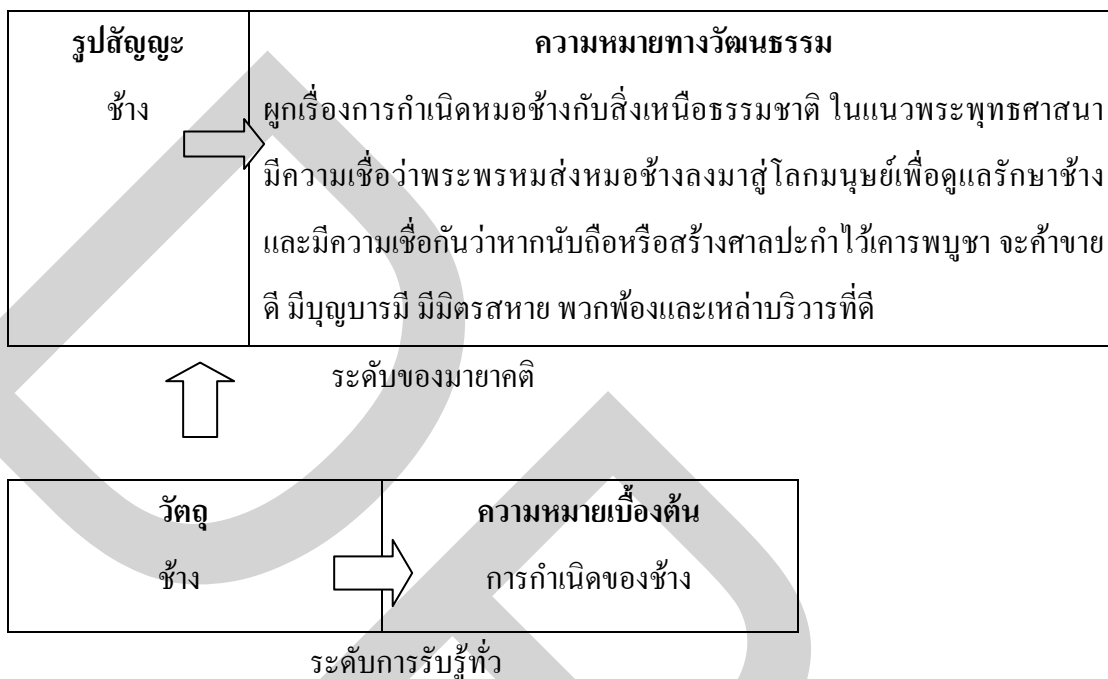
ปัจจุบันมีตระกูลหมอช้างสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน แต่มีการเปลี่ยนชื่อเรียกไปเรื่อยๆ เช่น พระมอเฒ่า พระครูปะกำ ครูบาใหญ่หรือกำหลวงปัด เป็นต้น มีความเชื่อกันว่าถ้าใครที่บูชารือนับถือ หรือสร้างศาลปะกำไว้เคารพบูชา จะค้าขายดี มีบุญบารมี

จากนิทานเรื่องนี้แสดงแนวคิดทางด้านสัญวิทยาและความหมายระดับมายาคติดังนี้

ตารางที่ 4.6 แสดงแนวคิดด้านสัญวิทยา

รูปสัญลักษณ์ (Signifier)	ความหมาย (Signified)	
ช้าง	ที่มาของหมอช้าง	
รูปสัญลักษณ์ (Signifier)	ความหมายตรง (Denotation)	ความหมายแฝง (Connotation)
ช้าง	การกำเนิดของช้าง	รู้ที่มาที่ไปของช้าง และการกำเนิดของหมอช้าง

ความหมายระดับมายาคติ

ภาพที่ 4.12 แสดงกระบวนการ การสร้างความเชื่อไปสู่ความหมายทางวัฒนธรรม

จากนิทานเรื่องนี้สรุปได้ว่า ความหมายเบื้องต้นเมื่อได้อ่านจากนิทานก็คือ “การกำเนิดช้าง” ส่วนความหมายในระดับมายาคติ “เล่าออกมาในแนวพระพุทธศาสนา มีความเชื่อว่าช้างถูกสาปจนตกค้างในโลกมนุษย์ ทำให้พระพรหมต้องส่งหมอช้างลงมาสู่โลกมนุษย์เพื่อดูแลรักษาช้าง เช่น พระมอเต่า พระครุปะกำ ครุบาใหญ่หรือกำหลวงปัด และมีความเชื่อกันว่าหากนับถือหรือสร้างศาลปะกำไว้เคารพบูชา จะค้าขายดี มีบุญบารมี มีมิตรสหาย พวกพ้องและเหล่าบริวารที่ดี”

อย่างไรก็ตามการสื่อสารในระดับมายาคติเกี่ยวกับช้างที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทย กุญ จังหวัดสุรินทร์ จำเป็นต้องเข้าใจวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของชาวกุญจากอดีตสู่ปัจจุบัน ดังจะเห็นได้ว่า ชาวกุญเชื่อในเรื่องการกำเนิดช้าง และเคารพช้าง เชื่อในเรื่องของคำสาป จึงมีการส่งหมอช้างเพื่อมาดูแลช้าง และมีความเชื่อกันว่าหากนับถือหรือสร้างศาลปะกำไว้เคารพบูชา จะเป็นเรื่องดี

การเล่านิทานพื้นบ้าน ถือเป็น การสื่อสารที่สามารถทำให้ผู้ฟังเกิดความเชื่อขึ้นได้ มีการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งเล่าซ้ำแล้วซ้ำเล่าเพื่อให้เกิดความซึมซับ “ผีปะกำยังถูกถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งอยู่ ถ่ายทอดจากอยู่ ปู่ย่า ตาทวด พวกเรายังมีความเชื่อเหล่านี้อยู่ และ

ความเชื่อเหล่านี้ยังทำในช่วงวันพระอยู่เสมอ ๆ ถ้าหากปล่อยปละละเลยผีประจำก็จะทำเอา ทำให้เราป่วย และเมื่อไปคูหมอดูก็จะรู้ว่าผีประจำทำ เชื่อกันยงนั้น เมื่อลูกหลานไม่สบาย ถ้าได้เช่นไหวผีประจำแล้วก็จะทำให้อาการดีขึ้น ทั้งเรื่องการค้าขาย การงาน ก็จะได้” (บุญมาก แสนดี, สัมภาษณ์ 28 ตุลาคม 2554)

เป็นกุศโลบายของบรรพบุรุษเพื่อให้ทุกคนเกิดความเชื่อ เชื่อในเรื่องของการถูกสาป เชื่อในศาลประจำที่สามารถปกป้องดูแลคนในชุมชนได้ เมื่อเชื่อในเรื่องนี้หมอช่างทุกคนก็จะเลี้ยงดูช่างเป็นอย่างดี และเคารพนับถือศาลประจำต่อไปชั่วลูกชั่วหลาน “หากปล่อยปละละเลยศาลประจำ ผีประจำก็จะทำเอา เป็นป่วยเป็นอะไรยัง ใจแหละไปคูหมอดูอะไรก็ว่าผีประจำทำ เชื่อยังงั้นแหละ ลูกหลานไม่สบาย ถ้าได้เช่นไปแล้วก็จะดี ถ้าเชื่อยังงั้น ทั้งเรื่องการค้าขาย การงาน ก็จะได้” (บุญมาก แสนดี, สัมภาษณ์ 28 ตุลาคม 2554)

โดยสรุปสำหรับการสร้างความหมายมายาคติในประเด็น การสาปแช่งช่างและการนับถือศาลประจำ มีการเล่าออกมาในแนวทางพระพุทธศาสนา ทุกคนเคยฟังและมองเห็นเป็นเรื่องที่คุ้นชินเห็นและรับรู้จนกลายเป็นธรรมชาติ และปราศจากการตั้งคำถามหรือวิพากษ์ในที่สุด

นิทานสามารถสื่อสารให้เห็นถึงวัฒนธรรม ที่เป็นเชิงนามธรรม ซึ่งสะท้อนให้เห็นภาพการกำเนิดของช่างในเมืองมนุษย์โดยมีการเล่านิทานออกมาในแนวพระพุทธศาสนา

7. วิเคราะห์จากนิทานนิทานเรื่อง ลูกช่างป่า (กอนเจียงโคด)

เนื้อเรื่องย่อ

ในหมู่บ้านแห่งหนึ่งมีชาวบ้านอดอยากไม่มีอะไรกิน ทำนาที่ไม่ได้ข้าว ชาวบ้านพากันไปหาของกินในป่า ผู้หญิงคนหนึ่งหิวน้ำมากก็เลยไปกินน้ำในแอ่งซึ่งเป็นน้ำที่ช่างป่าปัสสาวะไว้ หลายเดือนผ่านไปหญิงคนนั้นก็ตั้งท้อง ผู้คนก็พากันสงสัยว่าเธอท้องกับใครในเมื่อสามีก็ตายไปหลายปีแล้ว พอถึงกำหนดนางก็คลอดลูกสาวออกมาและเลี้ยงดูจนเติบโตๆ ในหมู่บ้านไม่ยอมเล่นด้วยและล้อเลียนว่าไม่ใช่ลูกคนเป็นลูกช่างป่า เด็กหญิงได้แต่ร้องไห้ ต่อมาได้ขอร้องพี่ชายให้พาไปหาพ่อที่เป็นช่างป่า พี่ชายต่างพ่อทนการรบกวนของน้องสาวไม่ได้จึงพาไปเด็กทั้งสองเดินทางเข้าป่า ช่างป่าถามว่าจะไปไหน เด็กตอบว่ามาหาพ่อที่เป็นช่างป่า ท่านนั้น

แหละเป็นพ่อเรา ช้างป่าไม่เชื่อก็บอกเด็กทั้งสองให้ไต่วงแล้วขึ้นนั่งบนหลังคนละครึ่ง ถ้าเป็นลูกจริงต้องขึ้นนั่งบนหลังได้ ช้างป่าจึงนำเด็กผู้หญิงเลี้ยงดูอย่างดีในป่า

จากนิทานเรื่องนี้แสดงแนวคิดทางด้านสัญวิทยาและความหมายระดับมายาคติดังนี้

ตารางที่ 4.7 แสดงแนวคิดด้านสัญวิทยา

รูปสัญลักษณ์ (Signifier)	ความหมาย (Signified)	
ลูกช้างป่า	ลูกช้างที่เกิดขึ้นระหว่างคนกับช้าง	
รูปสัญลักษณ์ (Signifier)	ความหมายตรง (Denotation)	ความหมายแฝง (Connotation)
ลูกช้างป่า	ลูกช้างป่า	แสดงถึงสภาพภูมิศาสตร์ของชุมชนที่ตั้งอยู่บนความแห้งแล้ง

ความหมายระดับมายาคติ

รูปสัญลักษณ์	ความหมายทางวัฒนธรรม
ลูกช้างป่า	ผูกเรื่องระหว่างสภาพภูมิศาสตร์ ช้าง คน ที่เหนือธรรมชาติ แสดงถึงความผูกพันระหว่างคนกับช้างที่มีมาตั้งแต่อดีต และวิถีชีวิตของชาวภูยกกับธรรมชาติ

ระดับของมายาคติ

วัตถุ	ความหมายเบื้องต้น
ลูกช้างป่า	ลูกช้างที่เกิดขึ้นระหว่างคนกับช้าง

ระดับการรับรู้ทั่วไป

ภาพที่ 4.13 แสดงกระบวนการ การสร้างความเชื่อไปสู่ความหมายทางวัฒนธรรม

ความหมายเบื้องต้นเมื่อได้อ่านจากนิทานก็คือ “ลูกช้างป่า” ส่วนความหมายในระดับมายาคติ “ผูกเรื่องระหว่างสภาพภูมิศาสตร์ ช้าง คน ที่เหนือธรรมชาติ แสดงถึงความผูกพันระหว่างคนกับช้างที่มีมาตั้งแต่อดีต และวิถีชีวิตของชาวกูยกับธรรมชาติ”

อย่างไรก็ตามการสื่อสารในระดับมายาคติเกี่ยวกับช้างที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทย กูย จังหวัดสุรินทร์ จำเป็นต้องเข้าใจวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของชาวกูยจากอดีตสู่ปัจจุบัน ดังจะเห็นได้ว่า ชาวกูยมีวัฒนธรรมการเลี้ยงช้างที่มีมาแต่โบราณ เป็นวิถีชีวิตที่ทำให้เห็นถึงความผูกพันระหว่างคนกับช้างที่มีมานาน คอยเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน เพราะช้างเป็นอาชีพหนึ่งที่สร้างรายได้ให้กับคนในครอบครัวและเป็นเสมือนคนในครอบครัวเป็นเหมือนญาติพี่น้อง และทำให้ได้รู้ว่าอดีต เมื่อถึงฤดูแล้งคงยากที่จะหาน้ำมาเพื่อประทังชีวิต ปีศาจจะช้างอาจเป็นทางเลือกหนึ่งของคนที่ต้องออกไปหาของป่าเมื่อถึงฤดูแล้ง

ความเชื่อที่จะเกิดจากนิทานเรื่องนี้ ยากนักที่จะเชื่อว่าช้างจะสามารถท่องกับคน แต่สิ่งที่ทำให้เชื่อนั้นก็คือความผูกพันระหว่างคนกับช้างนั่นเอง รวมไปถึงวิถีชีวิตของคนกับป่าที่ต้องพึ่งพาอาศัยกันมาอย่างยาวนาน

การเล่นนิทานพื้นบ้าน ถือเป็น การสื่อสารที่สามารถทำให้ผู้ฟังเกิดความเชื่อขึ้นได้ มีการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งเล่าซ้ำแล้วซ้ำเล่าเพื่อให้เกิดความซึมซับ สื่อให้เห็นถึงวัฒนธรรมที่เป็นเชิงนามธรรม “เรื่องนี้เป็นไปได้ยาก ปู่ย่าตาทวดคงต้องการจะสอนเกี่ยวกับการอยู่ของคนกับช้างนั่นแหละ เพราะจะให้คนท่องกับช้างได้ไง” (บุญมา แสนดี, สัมภาษณ์ 28 ตุลาคม 2554) เป็นกุศโลบายของบรรพบุรุษเพื่อให้ทุกคนเกิดความเชื่อ นำมาสู่ความรักความผูกพันระหว่างคนกับช้าง ให้อยู่แบบเกื้อกูลกัน สร้างความสนุกสนานให้ลูกหลานเมื่อได้ฟังกัน เลยแต่งเรื่องนี้ขึ้นมา

โดยสรุปสำหรับการสร้างความหมายมายาคติในประเด็น ความผูกพันระหว่างคนกับช้าง สืบเนื่องจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน และคนสามารถสื่อสารกับช้างได้เข้าใจเหมือนใช้ภาษาเดียวกันในการสื่อสาร ถึงสามารถฝึกช้างให้เชื่อได้

ภาพที่ 4.14 การฝึกช้างจนเชื่อง

8.วิเคราะห์จากนิทานนิทานเรื่อง ลูกช้าง (กอนอจิง)

เนื้อเรื่องย่อ

วันหนึ่งตาพยายไปขุดมัน เกิดหิวน้ำมากจึงเดินไปหาน้ำตามลำคลองเดินไปสักพักเห็น รอยเท้าช้าง ขยายจึงชวนตาให้เดินตามรอยเท้าช้างก็พบรอยเท้าช้างที่ใหญ่มากซึ่งมีน้ำอยู่เต็ม ขยายได้ ดื่มน้ำจากรอยเท้าช้างรายนั้นแล้วตาขยายก็พากันกลับบ้าน เมื่อกลับถึงบ้านยายเกิดตั้งท้องทันทีพอ ถึงกำหนดก็คลอดออกมาเป็นหญิงชื่อนางหอม นางหอมไปถามแม่ว่า “หนูเป็นลูกช้างใช่ไหมแม่” แม่หลุดปากพูดว่า “ใช่” ฝ่ายลูกก็บอกแม่ว่า “ถ้าอย่างนั้นหนูกับเพื่อนจะตามหาพ่อเอง” เมื่อออก เดินไปสักพักก็พบช้างตัวใหญ่ช้างถามว่า “เธอเป็นลูกใครมาเดินแถวนี้ทำไม เดี่ยวก็จับกินหรือ” ลูกช้างตอบว่า “หนูเป็นลูกของพ่อช้าง” ช้างเลยบอกว่า “ถ้าเธอเป็นลูกฉันจริง เธอต้องเดินบน หลังฉันได้” นางหอมก็ขึ้นไปเดินได้ พญาช้างก็เลยเอาไปเลี้ยงที่ป่า ช้างพูดว่า “ลูกอยู่ตรงนี้ก่อน นะเดี๋ยวพ่อจะไปหาเงินหาทองมาให้”

ลูกช้างหลงรักชายคนนี้ก็เลยอยู่ด้วยกันจนตั้งท้อง ลูกช้างกลัวพ่อจะรู้เรื่องก็เลยหนีตาม สามิไป พ่อกลับมาก็ไม่พบลูก จึงออกตามหาและส่งเสียงเรียกหาลูกอยู่นานจนคอแห้งแทบขาด ใจและล้มลงทันที ลูกช้างเห็นพ่อก็ไปตักน้ำมาให้พ่อดื่ม แต่ยังไม่ทันได้ดื่มน้ำพญาช้างก็เสียชีวิต แล้ว แต่ก่อนตายพ่อสั่งว่า “ให้เอางามาทำกระสวย เองวงทำสาคำข้าว เอาหัวทำครก เอาหน้า เข้มมาทำหลักทอผ้า เอากระดูกแขนมาทำพื้ม 25 เอากระดูกขามมาทำพื้ม 25 เอาหนังมาทำเสื้อ

เอาหางมาทำไม้กวาดบ้าน เอาหนังท้องมาทำกลอง เอาซี่โครงเป็นฝาถ้ำบ้าน เอาหูมาทำใบพัด
ขอให้ลูกมีความสุขมากๆ” สิ่งเสร็จพ่อก็สิ้นใจตาย

จากนิทานเรื่องนี้แสดงแนวคิดทางด้านสัญวิทยาและความหมายระดับมายาคติดังนี้

ตารางที่ 4.8 แสดงแนวคิดด้านสัญวิทยา

รูปสัญลักษณ์ (Signifier)	ความหมาย (Signified)	
ลูกช้าง	ลูกคนที่เกิดขึ้นกับช้าง	
รูปสัญลักษณ์ (Signifier)	ความหมายตรง (Denotation)	ความหมายแฝง (Connotation)
ลูกช้าง	ลูกของช้าง	แสดงถึงสภาพภูมิศาสตร์ของชุมชนที่ตั้งอยู่บนความแห้งแล้ง

ความหมายระดับมายาคติ

รูปสัญลักษณ์	ความหมายทางวัฒนธรรม
ลูกช้าง	ผูกเรื่องระหว่างสภาพภูมิศาสตร์ ช้าง คน ที่เหนือธรรมชาติ เพื่อแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับช้างที่มีมาตั้งแต่อดีต และวิถีชีวิตของชาวภูยก๊ับธรรมชาติ แสดงถึงความรักระหว่างพ่อกับลูกที่ยิ่งใหญ่

↑ ระดับของมายาคติ

วัตถุ	ความหมายเบื้องต้น
ลูกช้าง	ลูกช้างที่เกิดขึ้นระหว่างคนกับช้าง

ระดับการรับรู้ทั่ว

ภาพที่ 4.15 แสดงกระบวนการ การสร้างความเชื่อไปสู่ความหมายทางวัฒนธรรม

จากนิทานเรื่องนี้สรุปได้ว่า ความหมายเบื้องต้นเมื่อได้อ่านจากนิทานก็คือ “ลูกช้าง” ส่วนความหมายในระดับมายาคติ “ผูกเรื่องระหว่างสภาพภูมิศาสตร์ ช้าง คน ที่เหนือธรรมชาติ เพื่อแสดงถึงความผูกพันระหว่างคนกับช้างที่มีมาตั้งแต่อดีต และวิถีชีวิตของชาวกูยกับธรรมชาติ แสดงถึงความรักระหว่างพ่อกับลูกที่ยิ่งใหญ่” โดยการมอบอวัยวะของช้างในการทำข้าวของเครื่องใช้ นั่นก็คือเอางามาทำกระสวย เอางวงมาทำสากตำข้าว เอาหัวทำครก เอาหน้าแข้งมาทำหลักทอผ้า เอากระดูกแขนและขามาทาฟืม เอาหนังมาทำเสื่อ เอาหางมาทำไม้กวาด เอาหนังท้องมาทำกลอง เอาซี่โครงเป็นฝากระป๋อง เอาหูมาทำใบพัด ให้กับลูกสาวอันเป็นที่รัก

อย่างไรก็ตามการสื่อสารในระดับมายาคติเกี่ยวกับช้างที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทย กูย จังหวัดสุรินทร์ จำเป็นต้องเข้าใจวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของชาวกูยจากอดีตสู่ปัจจุบัน ดังจะเห็นได้ว่า ชาวกูยมีวัฒนธรรมการเลี้ยงช้างที่มีมาแต่โบราณ เป็นวิถีชีวิตที่ทำให้เห็นถึงความผูกพันระหว่างคนกับช้างที่มีมานาน คอยเกื้อหนุนซึ่งกันและกันทั้งเวลาเป็นเวลาตาย เช่น การเอาอวัยวะมาทำข้าวของเครื่องใช้ ซึ่งในปัจจุบันที่ยังเห็นอยู่คือเอาหนังมาทำกลอง แต่การทำข้าวของเครื่องใช้อื่น ๆ ไม่มีให้เห็นแล้วอาจเป็นเพราะยุคสมัยที่เปลี่ยนไปเทคโนโลยีเข้ามามากขึ้น อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในครัวเรือนเลวหาซื้อได้ง่าย ไม่ต้องทำขึ้นมาเองเหมือนในอดีต และการเลี้ยงช้างเป็นอาชีพหนึ่งที่สร้างรายได้ให้กับคนในครอบครัวและเป็นเสมือนคนในครอบครัวเป็นเหมือนญาติพี่น้อง จากเนื้อหาในนิทานเรื่องนี้จะมีความคล้ายคลึงกันกับเรื่อง ลูกช้างป่า โดยเนื้อหาหลักคือการดื่มปัสสาวะช้างแล้วท้องกับช้างนั่นเอง แต่ประเด็นอื่น ๆ ก็จะสอดแทรกต่าง ๆ กันไป อาจเป็นเพราะการเล่าที่เล่า ๆ ต่อ ๆ กันมา คนละคนเป็นคนเล่า เลยกลายเป็นคนละเรื่องไปโดยสิ้นเชิง จากนิทานทำให้ได้รู้ว่าอดีต เมื่อถึงฤดูแล้งเมื่อต้องออกไปหาของป่า ขุดมัน หาพิน คงเป็นเรื่องยากที่จะหาน้ำดื่ม การดื่มปัสสาวะช้างจึงคงเป็นทางออกของชุมชนชาวกูย

ความเชื่อที่จะเกิดจากนิทานเรื่องนี้ ยากที่จะเชื่อว่าช้างจะสามารถท้องกับคน แต่สิ่งที่ทำให้เชื่อนั่นก็คือความผูกพันระหว่างคนกับช้างนั่นเอง รวมไปถึงวิถีชีวิตของคนกับป่าที่ต้องพึ่งพาอาศัยกันมาอย่างยาวนาน

การเล่านิทานพื้นบ้าน ถือเป็น การสื่อสารที่สามารถทำให้ผู้ฟังเกิดความเชื่อขึ้นได้ มีการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งเล่าซ้ำแล้วซ้ำเล่าเพื่อให้เกิดความซึมซับ สื่อสารให้เห็นถึงวัฒนธรรมที่เป็นเชิงนามธรรม เป็นกุศโลบายของบรรพบุรุษเพื่อให้ทุกคนเกิดความเชื่อ นำมาสู่

ความรักความผูกพันระหว่างคนกับช้าง ให้อยู่แบบเกื้อกูลกัน สร้างความสนุกสนานและสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยปลูกฝังให้ลูกหลานตั้งแต่เด็ก “เรื่องแบบนี้เด็ก ๆ มักจะชอบนะ คงเป็นเพราะเล่าแล้วเด็ก ๆ เชื่อ เรายังมีการเล่าอยู่ แต่พอมันโตขึ้นมาถือว่าเป็นนิทานหลอกเด็ก” (บุญมา แสนดี, สัมภาษณ์ 28 ตุลาคม 2554.)

โดยสรุปสำหรับการสร้างความหมายมาคติในประเด็น ความผูกพันระหว่างคนกับช้าง โดยมีอวัยวะช้างมาทำซ้ำของเครื่องใช้ สืบเนื่องจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน และคนสามารถสื่อสารกับช้างได้เข้าใจเหมือนใช้ภาษาเดียวกันในการสื่อสาร ถึงสามารถฝึกช้างให้เชื่อใจได้ ทุกคนเคยฟังและมองเห็นเป็นเรื่องที่คุ้นชินเห็นและรับรู้จนกลายเป็นธรรมชาติ

9. วิเคราะห์จากนิทานนิทานเรื่อง ช้างบิน (อ้างอิงปาลร)

เนื้อเรื่องย่อ

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้วมีชาวนาคนหนึ่งชื่อ สุข มีที่อยู่แถบเชิงเขา นายสุขได้ไปดูแลนาของตนที่เพาะปลูกข้าวและผักสวนครัวเสมอ แต่แล้วก็ได้มีช้างมาเหยียบและทำความเสียหายแก่นาข้าวและพืชผักทำให้นายสุขโกรธมาก

ต่อมาช้างก็ได้มาที่นาของนายสุขอีกครั้ง แต่ครั้งนี้นายสุขได้ทำกับดักและฆ่าช้างจนตายนายสุขได้ทิ้งศพช้างไว้ในนา หลายวันเช้าแมลงวันก็พากันมาตอมและเข้าไปในท้องช้างนายสุขมาเจอแมลงวันเต็มท้องช้าง จึงคิดแกล้งแมลงวันโดยการเอาฟางมาอุดที่ก้นของช้างไว้แล้วเอามือตบท้องช้างให้บินลอยขึ้นไปบนฟ้า นายสุขคะนองอยากให้ช้างบินลอยสูงกว่าเดิมเขาจึงเริ่มเอามือตบตีท้องช้างแรงขึ้นเรื่อยๆ จนทำให้แมลงวันในท้องช้างคันฟางที่ก้นของช้างซึ่งนายสุขอุดก้นช้างไว้หลุดออก และช้างก็ตกลงมาตบนายสุขตาย

จากนิทานเรื่องนี้แสดงแนวคิดทางด้านสัญวิทยาและความหมายระดับมายาคติดังนี้

ตารางที่ 4.9 แสดงแนวคิดด้านสัญวิทยา

รูปสัญลักษณ์ (Signifier)	ความหมาย (Signified)	
ช้าง	การไม่จัดการกับศพช้างให้ถูกต้อง	
รูปสัญลักษณ์ (Signifier)	ความหมายตรง (Denotation)	ความหมายแฝง (Connotation)
ช้าง	การไม่จัดการกับศพช้างให้ถูกต้อง	การไม่แสดงความเคารพต่อช้าง จึงทำให้ถูกลงโทษด้วยกฎแห่งกรรม

ความหมายระดับมายาคติ

รูปสัญลักษณ์	ความหมายทางวัฒนธรรม
ช้าง	แทรกคติความเชื่อว่าช้างเป็นสัตว์ชั้นสูงที่ต้องเคารพ จึงต้องมีพิธีทำศพช้าง นั่นก็คือพิธีบังสุกุล(พิธีกรรมสวดศพช้างล้ม)

ระดับของมายาคติ

วัตถุ	ความหมายเบื้องต้น
ช้าง	การไม่จัดการกับศพช้างให้ถูกต้อง

ระดับการรับรู้ทั่ว

ภาพที่ 4.16 แสดงกระบวนการ การสร้างความเชื่อ ไปสู่ความหมายทางวัฒนธรรม

จากนิทานเรื่องนี้สรุปได้ว่า ความหมายเบื้องต้นเมื่อได้อ่านจากนิทานก็คือ “ช่าง” ส่วนความหมายในระดับมายาคติ “แทรกคติความเชื่อว่าช่างเป็นสัตว์ชั้นสูงที่ต้องเคารพ จึงต้องมีพิธีทำศพช่าง นั่นก็คือพิธีบังสุกุล (พิธีกรรมสวดศพช่างล้ม)”

อย่างไรก็ตามการสื่อสารในระดับมายาคติเกี่ยวกับช่างที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทย กุญ จังหวัดสุรินทร์ จำเป็นต้องเข้าใจวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของชาวกุญจากอดีตสู่ปัจจุบัน ดังจะเห็นได้ว่า นิทานที่เล่าจะเป็นเรื่องตลกหรือไม่ตลกก็ตามจะมีองค์ประกอบของช่างเข้ามาเกี่ยวข้องกับเพราะชาวกุญมีวัฒนธรรมการเลี้ยงช่างนั่นเอง และเรื่องนี่ยังต่อยอดถึงวิถีชีวิตระหว่างคนกับช่างที่มีความผูกพันกันมาตั้งแต่อดีต ทำให้เห็นถึงการประกอบอาชีพของคนในชุมชน รวมไปถึงให้แง่คิดต่างๆ เกี่ยวกับช่างที่เป็นสัตว์ชั้นสูง ซึ่งทุกคนในชุมชนให้ความเคารพ เมื่อช่างตายไปก็ต้องมีพิธีที่เหมาะสมกับช่าง ไม่ใช่ทำกับช่างเป็นเรื่องเล่น ๆ สร้างความสนุก และการทำกรรมสิ่งใดไว้ย่อมได้รับผลกระทบตามนั้น

นิทานสามารถสื่อสารให้เห็นถึงวัฒนธรรม ที่เป็นเชิงนามธรรม ซึ่งสะท้อนให้เห็นภาพการอาศัยของคนกับช่างในชุมชน ทำให้เห็นถึงการดำรงชีวิตทั้งในการเพาะปลูกข้าว ผักสวนครัว อีกด้วย เป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่าย และการประกอบพิธีบังสุกุลเมื่อช่างล้ม (ตาย) เพื่อแสดงความรักและความเคารพ

ความเชื่อในเรื่องช่างบิน ก็คือทำกรรมสิ่งใดไว้ย่อมได้รับผลกระทบเช่นนั้น ซึ่งนายสุขฆ่าช่างเพราะความโกรธสุดท้ายช่างก็ลอยมาทับตาสุขตาย นิทานเรื่องนี้ นายสุขมีตัวตนจริง ๆ และก็ตายเพราะช่างจริง ๆ แต่เนื้อหาและองค์ประกอบอื่น ๆ ในนิทาน คงแต่งมาเพื่อให้เป็นเรื่องสนุกสนาน เพราะถ้ามาเล่าเรื่องความตายก็อาจจะเครียด แต่เมื่อเดิมแต่งให้เป็นเรื่องสนุก ตลกขบขัน คนฟังก็จะตั้งใจฟัง และกลายมาเป็นแง่คิดดี ๆ ในการใช้ชีวิตอีกด้วย “นายสุขมีตัวตนจริง ๆ อยู่ในหมู่บ้านช่างนี้แหละ จริง ๆ ตายด้วยสาเหตุอะไร ไม่มีใครรู้ รู้แค่สภาพศพนั้นถูกช่างทับตายเท่านั้น แต่ก็มาเล่าต่อ ๆ จนกลายเป็นเรื่องตลก” (พระอาจารย์หาญ ปัญญาโร, สัมภาษณ์ 28 ตุลาคม 2554)

การเล่านิทานพื้นบ้าน ถือเป็น การสื่อสารที่สามารถทำให้ผู้ฟังเกิดความเชื่อขึ้นได้ มีการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งเล่าซ้ำแล้วซ้ำเล่าเพื่อให้เกิดความซึมซับ สื่อสารให้เห็นถึงวัฒนธรรมที่เป็นเชิงนามธรรม เป็นกุศโลบายของบรรพบุรุษเพื่อให้ทุกคนเกิดความเชื่อ นำมาสู่ความผูกพันระหว่างคนกับช่าง สอดแทรกความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรมใครทำสิ่งใดไว้ย่อมได้สิ่งนั้น

ให้ทุกข์แก่ท่านทุกข์นั้นถึงตัว เมื่อมีสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในชุมชนเช่นนี้ คนในชุมชนก็จะยกมาเป็น อุทาหรณ์สอนคนรุ่นต่อ ๆ ไปให้เกรงกลัวไม่กล้าทำความชั่วอีกเลย แต่ต้องมีบรรทัดฐานแห่งความ เชื่อในเรื่องนั้น ๆ ก่อน

โดยสรุปสำหรับการสร้างความหมายมาคติในประเด็น ใครทำสิ่งใดยอมได้สิ่งนั้น ให้ ทุกข์แก่ท่านทุกข์นั้นถึงตัว การเล่านิทานเรื่องนี้ของบรรพบุรุษ ที่มีวิธีเล่าซ้ำ ๆ วนไปวนมา เรื่อย ๆ พยายามบอกถึงข้อคิดดี ๆ คติความเชื่อเหล่านี้ก็จะเกิดขึ้นกับเด็กได้โดยง่าย เมื่อฟังบ่อย ๆ เข้า ทุกคน จะมองเป็นเรื่องที่คุ้นชินเห็นและรับรู้จนกลายเป็นธรรมชาติ

10. วิเคราะห์จากนิทานนิทานเรื่อง ลูกพญาช้างเผือก

เนื้อเรื่องย่อ

มีหมู่บ้านแห่งหนึ่งตั้งอยู่กลางป่า เป็นหมู่บ้านที่แห้งแล้งกันดาร พวกผู้หญิงมีหน้าที่เข้า ป่า เก็บผัก หักฟืน ชุคกลอย ชุคมันมาเป็นอาหารอยู่เสมอ ก็มีผู้หญิงคนหนึ่งนิสัยไม่ดี ชอบเอาเปรียบ เพื่อน เวลาเข้าป่าไม่เอาเสบียงไปด้วย ถึงเวลาก็ไปขอคนอื่นเขากิน เพื่อนก็สงสารและให้กิน ก็เลย ทำให้ได้ใจ ต่อมาพวกเพื่อนรู้ก็เลยตัดนิสัยโดยไม่ให้กินด้วย วันหนึ่งนางหิวจัด ไปพบแอ่งน้ำเล็ก ๆ แอ่งหนึ่ง น้ำที่ขังในแอ่งไม่ใช่ น้ำฝน แต่เป็นน้ำปัสสาวะของพญาช้างเผือก ด้วยความหิวทำให้เธอ กวักน้ำดื่มจนอิ่ม

พอหลายเดือนต่อมาเธอตั้งครรภ์ขึ้น ลูกที่คลอดออกมาก็มีหน้าตาคล้ายช้าง เด็กๆ ใน หมู่บ้านต่างก็ล้อว่าลูกไม่มีพ่อ เด็กชายคนนี้ก็เลยไปถามแม่ แม่ก็เลยบอกว่าเป็นลูกของพญาช้างเผือก เด็กชายฟังแล้วก็เกิดความสนใจอยากไปพบพ่อ จึงลาแม่ออกติดตามแม่ในป่า เด็กชายจึงเดินทาง ต่อไปอีกหลายวัน จนพบพญาช้างเผือก พญาช้างเผือกเห็นก็จะเข้ามาทำร้าย เด็กก็ตะโกนว่าอย่าทำ ร้ายเพราะเป็นลูกของพญาช้างเผือก พญาช้างเผือกก็ง และไม่เชื่อก็พิสูจน์ว่า ถ้าเป็นลูกจริงก็ต้อง ขึ้นหลังของพญาช้างเผือกทางหางให้ได้ แล้วขึ้นไปอยู่บนคอให้ได้ ถึงจะสะบัดอย่างไรก็ไม่หล่น ถ้า ทำได้ถึงจะเชื่อ ถ้าทำไม่ได้แสดงว่าไม่ใช่ลูกก็จะเหยียบให้ตาย เด็กก็ตกลงและไต่ขึ้นไป ถึงแม้ว่า พญาช้างเผือกจะสะบัดเท่าใดก็ไม่ตก พญาช้างเผือกจึงเชื่อ เด็กก็เลยชวนพญาช้างเผือกให้ไปอยู่ใน หมู่บ้านกับแม่ของเขา เมื่อพญาช้างเผือกเข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน หมู่บ้านนั้นก็เกิดความอุดมสมบูรณ์ ฝนตกต้องตามฤดูกาล ข้าวปลาอาหารมีความอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านก็เป็นสุข ให้ความเคารพ พญาช้างเผือกทั่วกัน

จากนิทานเรื่องนี้แสดงแนวคิดทางด้านสัญวิทยาและความหมายระดับมาคติดังนี้

ตารางที่ 4.10 แสดงแนวคิดด้านสัญวิทยา

รูปสัญลักษณ์ (Signifier)	ความหมาย (Signified)	
ช้างเผือก	ความผูกพันระหว่างช้างกับชาวกูย	
รูปสัญลักษณ์ (Signifier)	ความหมายตรง (Denotation)	ความหมายแฝง (Connotation)
ช้างเผือก	ช้างเผือก	ความผูกพันระหว่างคนกับช้างที่มีมาตั้งแต่อดีต และวิถีชีวิตของชาวกูยกับธรรมชาติ

ความหมายระดับมายาคติ

รูปสัญลักษณ์	ความหมายทางวัฒนธรรม
ช้างเผือก	ผูกเรื่องระหว่างสถาปนิศาสตร์ ช้าง คน ที่เหนือธรรมชาติ เพื่อแสดงถึงความผูกพันระหว่างคนกับช้างที่มีมาตั้งแต่อดีต และวิถีชีวิตของชาวกูยกับธรรมชาติ

↑ ระดับของมายาคติ

วัตถุ	ความหมายเบื้องต้น
ช้างเผือก	ความผูกพันระหว่างช้างกับชาวกูย

↑ ระดับการรับรู้ทั่ว

ภาพที่ 4.17 แสดงกระบวนการ การสร้างความเชื่อไปสู่ความหมายทางวัฒนธรรม

จากนิทานเรื่องนี้สรุปได้ว่าความหมายเบื้องต้นเมื่อได้อ่านจากนิทานก็คือ“ลูก
พญาช้างเผือก” ส่วนความหมายในระดับมายาคติ “ผูกเรื่องระหว่างสภาพภูมิศาสตร์ ช้าง คน ที่เหนือ
ธรรมชาติ เพื่อแสดงถึงความผูกพันระหว่างคนกับช้างที่มีมาตั้งแต่อดีต และวิถีชีวิตของชาวกุยกับ
ธรรมชาติ”

อย่างไรก็ตามการสื่อสารในระดับมายาคติเกี่ยวกับช้างที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทยกุย
จังหวัดสุรินทร์ จำเป็นต้องเข้าใจวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของชาวกุยจากอดีตสู่ปัจจุบัน ดังจะ
เห็นได้ว่า นิทานเรื่องนี้จะมี Theme เรื่องคล้าย ๆ เรื่องลูกช้าง ลูกช้างป่า คือการคืบปีสสาวะช้างแล้ว
เกิดตั้งครรภ์ ทั้ง 3 เรื่อง ต้องการแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับช้างที่มีมาตั้งแต่อดีต
เห็นถึงวัฒนธรรมของชาวกุยนั่นคือการเลี้ยงช้าง และทำให้รู้ว่าเมื่อช้างเผือกเข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน
หมู่บ้านก็เกิดความอุดมสมบูรณ์ ฝนตกต้องตามฤดูกาล ข้าวปลาอาหารมีความอุดมสมบูรณ์
ชาวบ้านก็มีความสุข ให้ความเคารพพญาช้างเผือกทั่วกัน ช้างและคนมีความเกื้อกูลซึ่งกันและกันมา
นาน การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

ช่วงอดีตเมื่อถึงฤดูแล้ง ชาวบ้านจึงต้องไปหาของป่าประทังชีวิต และก็เลือกคืบปีสสาวะ
ช้างเมื่อต้องการน้ำ กลายเป็นที่มาที่ไปของทั้ง 3 เรื่อง

ความเชื่อที่จะเกิดจากนิทานรูปแบบนี้มีทั้งหมด 3 เรื่อง คงยากที่จะเชื่อว่าช้างจะสามารถ
ท้องกับคน แต่สิ่งที่ทำให้เชื่อนั้นก็คือความผูกพันระหว่างคนกับช้างนั่นเอง รวมไปถึงวิถีชีวิตของ
คนกับป่าที่ต้องพึ่งพาอาศัยกันมาอย่างยาวนาน แต่ก็มีบางคนเชื่อว่าคนสามารถท้องกับช้างได้จริง
ๆ มองว่าอดีตอาจมีเรื่องมหัศจรรย์เกิดขึ้นแบบนี้จริง “ต้องย้อนไปดูว่า หงอคง คือไปยกาย เรื่อง
เฮงเจียเป็นเรื่องจริงมีัย จริงๆแล้วมันคือเรื่องจริง อย่างพระถังสีนจ้ง แย่งราชวงศ์แย่งสมบัติกัน คนที่
เขียนบันทึกอึ้งจิง บันทึกของอือต้ากวน พวกนี้เขียนมาจากเรื่องจริง แต่คนแต่งขึ้นมาก็ต้องเพิ่มเติม
เนื้อหา เพื่อสร้างความสนุกสนาน น่าจดจำ เล่าออกมาเป็นประวัติศาสตร์เลยก็จะน่าเบื่อ”
(ทองเหลือง บุญพร้อม,สัมภาษณ์ 25 ตุลาคม 2554) สอดคล้องกับนิทานเรื่องนี้ที่อาจจะเป็นเรื่องจริง
ก็ได้ แล้วมีการแต่งเพิ่มเติมเนื้อหาไม่ให้น่าเบื่อ

การเล่านิทานพื้นบ้าน ถือเป็นกาถ่ายทอดที่สามารถทำให้ผู้ฟังเกิดความเชื่อขึ้นได้ มี
การถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งเล่าซ้ำแล้วซ้ำเล่าเพื่อให้เกิดความซึมซับ สื่อให้เห็นถึง
วัฒนธรรมที่เป็นเชิงนามธรรม เป็นกุศโลบายของบรรพบุรุษเพื่อให้ทุกคนเกิดความเชื่อ นำมาสู่

ความรักความผูกพันระหว่างคนกับช้าง ให้อยู่แบบเกื้อกูลกัน สร้างความสนุกสนานและสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยปลูกฝังให้ลูกหลานตั้งแต่เด็ก

โดยสรุปสำหรับการสร้างความหมายมาคติในประเด็น ความผูกพันระหว่างคนกับช้าง และเคารพพญาช้างเผือก สืบเนื่องจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน และคนสามารถสื่อสารกับช้างได้ เข้าใจเหมือนใช้ภาษาเดียวกันในการสื่อสาร ถึงสามารถฝึกช้างให้เชื่อฟังได้ ทุกคนเคยฟังและมองเห็นเป็นเรื่องที่คุ้นชินเห็นและรับรู้จนกลายเป็นธรรมชาติ

11. วิเคราะห์จากนิทานนิทานเรื่อง คนปากมาก (กฤษณาหาววปิ่น)

เนื้อเรื่องย่อ

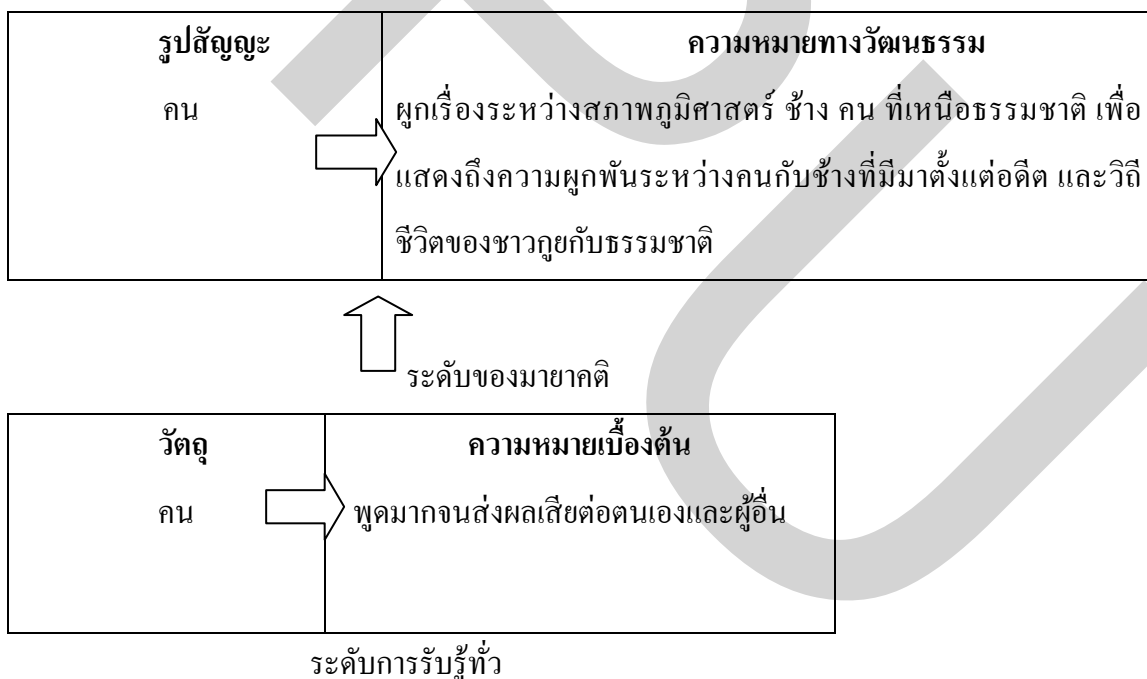
ครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีหญิงคนหนึ่งเป็นคนพูดมาก เธอพูดได้ทั้งวัน เรื่องเล็กเรื่องน้อยก็เก็บมาเล่าหมด เธอชื่อนางอาย แต่ลักษณะการพูดจาตรงกันข้ามกับชื่อมาก ชาวบ้านจึงเรียกกันว่า “แม่สาวปากมาก” เวลาสาวอายุเดินไปทางไหนเสียงเธอจะไปก่อนตัวเสมอ เรียกได้ว่าไปถึงไหนวงแตกตรงนั้นวันหนึ่งมีช้างเหาะผ่านมาที่หมู่บ้าน ช้างได้ให้สัญญาว่าวันหลังจะมาใหม่ และจะพาไปเที่ยวบนสวรรค์ซึ่งการขึ้นไปบนสวรรค์ครั้งนี้จะให้คนที่หนึ่งจับหางช้าง คนที่สองจับเท้าคนแรก คนต่อๆ ไปก็จับเท้ากันไปเรื่อยๆ แม่สาวปากมากได้ไปเที่ยวครั้งนี้ด้วย เมื่อถึงวันที่ช้างนัดหมายทุกคนก็ได้จับเท้าต่อกันไปหลายคน หนึ่งในนั้นมีนางอายปากมากไปด้วย เมื่อเหาะไปได้ซักพัก นางอายปากมากก็เริ่มพูดอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย เมื่ออยู่กลางอากาศเธอก็ถามขึ้นว่า “เมื่อไรจะถึงสักที” ช้างตอบว่า “อีกนิดเดียวก็ถึง” เธอถามอีกว่า “อีกนานแค่ไหน” ซ้ำกันหลายครั้งจนทำให้คนที่จับหางช้างคนแรกรำคาญจึงตอบเองว่า “นานแค่นี้” พร้อมกับปล่อยมือทำท่าทางประกอบให้ดู ทุกคนจึงตกลงสู่พื้นดินถึงแก่ความตายทุกคน

จากนิทานเรื่องนี้แสดงแนวคิดทางด้านสัญวิทยาและความหมายระดับมายาคติดังนี้

ตารางที่ 4.11 แสดงแนวคิดด้านสัญวิทยา

รูปสัญลักษณ์ (Signifier)	ความหมาย (Signified)	
คน	คนพุดมาก	
รูปสัญลักษณ์ (Signifier)	ความหมายตรง (Denotation)	ความหมายแฝง (Connotation)
คน	คนพุดมาก	แสดงถึงความผูกพันของคนกับ ช้างที่อยู่ร่วมกันได้ในชุมชน

ความหมายระดับมายาคติ

ภาพที่ 4.18 แสดงกระบวนการ การสร้างความเชื่อไปสู่ความหมายทางวัฒนธรรม

จากนิทานเรื่องนี้สรุปได้ว่า ความหมายเบื้องต้นเมื่อได้อ่านจากนิทานก็คือ “พูดมากจนส่งผลเสียต่อตนเองและผู้อื่น” ส่วนความหมายในระดับมายาคติ “ผูกเรื่องระหว่างสภาพภูมิศาสตร์ข้าง คน ที่เหนือธรรมชาติ เพื่อแสดงถึงความผูกพันระหว่างคนกับข้างที่มีมาตั้งแต่อดีต และวิถีชีวิตของชาวภูยกับธรรมชาติ”

อย่างไรก็ตามการสื่อสารในระดับมายาคติเกี่ยวกับข้างที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทย ภูยก จังหวัดสุรินทร์ จำเป็นต้องเข้าใจวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของชาวภูยกจากอดีตสู่ปัจจุบัน ดังจะเห็นได้ว่า นิทานเรื่องนี้เป็นเรื่องตลกขบขัน ในเนื้อเรื่องหลักก็จะมีข้างเข้ามาเป็นตัวดำเนินเรื่อง เพราะชาวภูยกมีวัฒนธรรมการเลี้ยงข้างนั่นเอง

นิทานสามารถสื่อสารให้เห็นถึงวัฒนธรรม ที่เป็นเชิงนามธรรม ซึ่งสะท้อนให้เห็นภาพการอาศัยของคนกับข้างในชุมชน ที่ต้องอาศัยเกื้อกูลกันการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

ความเชื่อในเรื่องคนปากมาก นิทานเรื่องนี้เป็นการแสดงความผูกพันระหว่างชาวภูยกกับข้าง ที่อาศัยอยู่ร่วมกัน และยังแทรกคำสอนด้วยการพูดมากอาจมีผลเสียกับตัวเราและผู้อื่น

การเล่นนิทานพื้นบ้าน ถือเป็น การสื่อสารที่สามารถทำให้ผู้ฟังเกิดความเชื่อขึ้นได้ มีการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งเล่าซ้ำแล้วซ้ำเล่าเพื่อให้เกิดความซึมซับ สื่อให้เห็นถึงวัฒนธรรมที่เป็นเชิงนามธรรม เป็นกุศโลบายของบรรพบุรุษเพื่อให้ทุกคนเกิดความเชื่อ นำมาสู่ความผูกพันระหว่างคนกับข้าง สอดแทรกความเชื่อในเรื่องการพูดมากอาจมีผลเสียกับตัวเองและผู้อื่น เรื่องนี้ไม่มีใครรู้ว่าแต่งมาจากเหตุการณ์ไหน แต่บรรพบุรุษคงแต่งมาเพื่อให้คนในชุมชนสอนคนรุ่นต่อ ๆ ไปให้ระวังในคำพูดของตน จะคิดจะพูดอะไรต้องไตร่ตรองให้ถี่ถ้วนก่อน แต่เราต้องมีบรรทัดฐานแห่งความเชื่อในเรื่องนั้น ๆ ก่อน และเรื่องนี้จะสร้างให้คนรุ่นใหม่เชื่อคงจะยากเพราะเด็กรุ่นใหม่ไม่ได้อยู่ในเหตุการณ์นี้ และไม่เคยได้สัมผัสเรื่องราวแบบนี้ด้วยตนเอง มีแค่นิทานที่เล่าต่อ ๆ กันมา ส่วนการเชื่อในการพูดมากพูดไม่ดีย่อมส่งผลเสียได้ ก็ขึ้นอยู่กับการวิเคราะห์และดุลยพินิจของแต่ละคน

โดยสรุปสำหรับการสร้างความหมายมายาคติในประเด็น การพูดมากย่อมส่งผลเสียกับตัวเองและผู้อื่นได้ การเล่นนิทานเรื่องนี้ของบรรพบุรุษ ที่มีวิธีเล่าซ้ำ ๆ วนไปวนมา เรื่อย ๆ พยายามบอกถึงข้อคิดดี ๆ คติความเชื่อเหล่านี้ก็จะเกิดขึ้นกับเด็กได้โดยง่าย เมื่อฟังบ่อย ๆ เข้า ทุกคนจะมองเป็นเรื่องที่คุ้นชินเห็นและรับรู้จนกลายเป็นธรรมชาติ

ตารางที่ 4.12 สรุปแนวคิดมายาคติ ของนิทานทั้ง 11 เรื่อง

ชื่อนิทาน	รูปสัญลักษณ์	ความหมายทางมายาคติ
1.เรื่องคลังช้าง (ก๊อบอะจิง)	ช้างและหม	เป็นหลักปฏิบัติที่ภรรยาต้องยึดถือเมื่อสามีออกไปคลังช้างป่าสืบเนื่องมาจากบรรพบุรุษชาวกูย นั่นคือการห้ามตัดผม เพื่อช่วยคุ้มครองสามีให้ปลอดภัยกลับมา
2.ตำนานพระมอเต่า (กานายหาวอูเคิมมออะจิง)	พระมอเต่า และแขนนาง	การคลังช้างไม่ให้นำภรรยาติดตามไปด้วย มีการบัญญัติว่าเป็นข้อห้ามที่ต้องถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด หลีกเลี่ยงการเกิดเรื่องร้ายกับพระมอเต่ากับครอบครัว รวมทั้งห้ามไม่ให้พ่อกับลูกชี่ช้างเชือกเดียวกัน และแขนนางที่กลายมาเป็นชื่อเรียกว่าบ่วงบาศัก
3.คลังช้างหรือสยบช้าง (ก๊อบอะจิง)	ช้างและหม ช้างที่มีคาถา	คาถาในการคลังช้างนั้นผู้มีคาถากับตัวก็ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด ไม่ทำผิดฝิปะกำไม่อย่างนั้นคาถาก็จะเข้าตัวทำให้เกิดอันตรายกับตัวเองได้
4.กำเนิดช้างในแดน สวรรค์ (อูมาเถื่ออะ จิงนี่องกาเต๊ะซาหวัน)	ช้างเอราวัณ	การกำเนิดของช้างที่เล่าออกมาในแนวความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เชื่อว่าช้างเคยเป็นสัตว์ชั้นสูงมาก่อน ชาวกูยจึงต้องให้ความเคารพช้าง เพราะช้างมีเทพรักษา
5.สงครามยักษ์กับเทวดา (สงครามหยักนี่องเทว เค็ย)	ช้างเอราวัณ ยักษ์ เทวดา	ผู้เรืองลักษณะของช้าง ไว้กับสิ่งเหนือธรรมชาติในแนวความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

ตารางที่ 4.12(ต่อ)

6.กำเนิดช่างในเมืองมนุษย์ (อุมาเลือดอาจึงนี้องกาเต้ะกูย)	ช่าง	ผูกเรื่องการกำเนิดหมอช่างกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ในแนวพระพุทธศาสนา มีความเชื่อว่าพระพรหมส่งหมอช่างลงมาสู่โลกมนุษย์เพื่อดูแลรักษาช่าง และมีความเชื่อกันว่าหากนับถือหรือสร้างศาลปะกำไว้เคารพบูชา จะค้าขายดี มีบุญบารมี มีมิตรสหาย
7.ลูกช่างป่า (กอนเจียงโคด)	ลูกช่างป่า	ผูกเรื่องระหว่างสภาพภูมิศาสตร์ ช่าง คน ที่เหนือธรรมชาติ แสดงถึงความผูกพันระหว่างคนกับช่างที่มีมาตั้งแต่อดีต และวิถีชีวิตของชาวภูยกับธรรมชาติ
8.ลูกช่าง (กอนอาจึง)	ลูกช่าง	ผูกเรื่องระหว่างสภาพภูมิศาสตร์ ช่าง คน ที่เหนือธรรมชาติ เพื่อแสดงถึงความผูกพันระหว่างคนกับช่างที่มีมาตั้งแต่อดีต และวิถีชีวิตของชาวภูยกับธรรมชาติ
9.ช่างบิน (อาจึงปาลร)	ช่าง	แทรกคติความเชื่อว่าช่างเป็นสัตว์ชั้นสูงที่ต้องเคารพ จึงต้องมีพิธีทำศพช่าง นั่นก็คือพิธีบังสุกุล (พิธีกรรมสวดศพช่างล้ม)
10.นิทานเรื่องลูกพญาช่างเผือก	ช่างเผือก	ผูกเรื่องระหว่างสภาพภูมิศาสตร์ ช่าง คน ที่เหนือธรรมชาติ เพื่อแสดงถึงความผูกพันระหว่างคนกับช่างที่มีมาตั้งแต่อดีต และวิถีชีวิตของชาวภูยกับธรรมชาติ
11.คนปากมาก (กุกาเนาะหวาปิน)	คน	ผูกเรื่องระหว่างสภาพภูมิศาสตร์ ช่าง คน ที่เหนือธรรมชาติ เพื่อแสดงถึงความผูกพันระหว่างคนกับช่างที่มีมาตั้งแต่อดีต และวิถีชีวิตของชาวภูยกับธรรมชาติ

จากปัญหานำวิจัยข้อที่ 1 มาขยายเกี่ยวกับช่างในนิทานพื้นบ้านไทยภูย จังหวัดสุรินทร์ สื่อสารค่านิยมและความเชื่อ กล่าวสรุปได้ว่า วิธีการปฏิบัติ หลักการดำเนินชีวิต การเช่นไหว้ผีปะกำ ก่อนออกไปคล้องช้างป่าในแถบแกมพูชา พิธีการเบิกไพร การเคารพข้อปฏิบัติต่าง ๆ มีแบบแผนของ หมอช้างที่ต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด รวมไปถึงการเคารพนับถือหมอช้าง ความรักความผูกพัน ระหว่างคนกับช้าง ความกตัญญู ความสามัคคี การกำเนิดช้างที่เป็นแนวความเชื่อทาง พระพุทธศาสนา เทวดาที่คอยปกป้องรักษาช้าง การใช้กาลอาคม ซึ่งไม่สามารถเปลี่ยนแปลงตามยุค สมัยได้สิ่งนั้นก็คือความเชื่อ ความศรัทธาในประเพณีพิธีกรรม ซึ่งหมอช้างได้รับถ่ายทอดมาจาก บรรพบุรุษกลายเป็นวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นไปแล้ว หมู่บ้านตากกลางยังเป็นศูนย์กลางความเชื่อ ความศรัทธาในการนับถือผีปะกำ ทำให้เห็นถึงวิถีชีวิตของหมอช้างของคนในชุมชนที่มีความผูกพัน กับธรรมชาติและช้าง

นิทานพื้นบ้านไทยภูยที่มีโครงเรื่อง (Plot) ที่เหมือนกันมี 3 เรื่อง ได้แก่ ลูกช้างป่า (กอนเจียงโคด) ลูกช้าง (กอนอาจึง) และเรื่องลูกพญาช้างเผือกที่กล่าวว่า ผู้หญิงคิมถึของช้างแล้วเกิดการ ตั้งครรภ์ (มีลูกกับช้าง) ผูกโยงเรื่องระหว่างคน ช้าง ธรรมชาติ ที่มีมาตั้งแต่อดีต แต่แนวคิดของเรื่อง (Theme) มีลักษณะต่างกันไม่มาก โดยเรื่องลูกช้าง นั้นจะมีแนวคิดว่า แสดงความรักที่ยิ่งใหญ่ของ พ่อ หรือแสดงให้เห็นว่าช่างสามารถให้ทุกอย่างแก่คนที่เลี้ยงดูเขา โดยมอบอวัยวะต่าง ๆ ของช้างให้ ทำข้าวของเครื่องใช้ในครัวเรือน ส่วนเรื่องลูกช้างป่า แสดงให้เห็นถึงความผูกพันของคนกับช้าง ส่วนเรื่องสุดท้ายคือเรื่องลูกพญาช้างเผือก ต้องการบอกว่าช่างสามารถสร้างความอุดมสมบูรณ์ ให้กับคนในชุมชน

บทบาทของนิทานพื้นบ้านไทยภูย ต่ออำนาจที่เหนือธรรมชาติเกี่ยวกับช่าง

นิทานมีบทบาทสำคัญต่อคนในชุมชนหมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ เป็นเพราะความเชื่อและค่านิยมที่นำมาสู่วัฒนธรรมได้ถูกมุ่งเน้นถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ทั้งรูปแบบที่ถูกนำไปใช้ให้เป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรม ตลอดจนธรรมเนียมปฏิบัติในการคล้องช้าง นิทานถือได้ว่าเป็นภูมิปัญญาที่เชื่อมโยงระหว่างคนกับ ช้าง สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ หรือความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกันเอง และระหว่างคนกับสิ่ง

ศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ แสดงถึงภูมิปัญญาในการเรียนรู้และอยู่ร่วมกับธรรมชาติ เป็นวิธีการแสดงออกที่สอดคล้องกับความเป็นไปในชุมชน สามารถจำแนกบทบาทได้ดังต่อไปนี้

1. บทบาทในการสืบทอดวัฒนธรรม

การสืบทอดความเชื่อการนับถือผีปะกำผ่านนิทานพื้นบ้านให้ดำรงอยู่ในชุมชนถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของวัฒนธรรม ที่ถูกถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของความเชื่อ ค่านิยม พิธีกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนอุปนิสัยของคนในชุมชน เพราะนิทานถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมหนึ่งที่นับเป็นเครื่องหล่อหลอมคนในชุมชนให้เกิดความผูกพันสามัคคี และอบรมขัดเกลาให้คนในชุมชนมีทัศนคติ ความเชื่อรวมถึงค่านิยมที่สอดคล้องกับบุคคลอื่น ดังจะเห็นได้ว่า คนในชุมชนยังตั้งศาลปะกำไว้เคารพบูชาทุกครัวเรือน ก่อนการออกไปทำการสิ่งใดต้องเซ่นไหว้ผีปะกำก่อนทุกครั้งเพื่อความสำเร็จทั้งเรื่องการทำงาน การคล้องช้าง การคลอดบุตร รวมไปถึงการคุ้มครองทุกคนในครอบครัวให้แคล้วคลาดปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง คนในชุมชนใช้ศาลปะกำเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ให้รู้สึกว่าตนเองอยู่บนความปลอดภัยไม่มีใครทำอันตรายได้ เพราะว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองอยู่นั่นก็คือผีปะกำ (ผีบรรพบุรุษ) ทั้งนี้เพื่อความในนิทานยังมุ่งเน้นให้ทุกคนตั้งใจทำความดีไม่ทำผิดจารีตประเพณี ศีลธรรม หรือข้อปฏิบัติต่าง ๆ ของชุมชนด้วยการกระตุ้นเตือนเรื่องราวในนิทานพื้นบ้านไทยยุค สอดแทรกเนื้อหาทั้งเรื่อง ผลของการทำผิดกฎจารีตประเพณี บาป-บุญและมุ่งประพฤติปฏิบัติตนให้ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

2. บทบาทในการสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของชุมชน

การสร้างสามัคคีให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชนชาวกูย อันจะเป็นการนำมาซึ่งความสงบสุขภายในชุมชน สามารถแสดงออกด้วยการบอกเล่าเรื่องราวที่สะท้อนถึงอุปนิสัยใจคอของชาวกูยตั้งแต่บรรพบุรุษ โดยเฉพาะในเรื่องความสามัคคี ความรัก ความกตัญญู ความศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เดียวกัน

ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของชาวกูยยังได้ปรากฏให้เห็นตั้งแต่เริ่มขึ้นตอนแรก โดยการเป่าสแนงกลเพื่อเรียกรวมตัวในพิธีกรรมต่าง ๆ ของชุมชน หรือประมุขหารือ รวมไปถึงเป็นสัญญาณของการแสดงช้าง โดยการเป่าสแนงกลที่เป็นสัญญาณเรียกรวมตัวกันตั้งแต่อดีตที่มีการออกไปคล้องช้างป่าจวบถึงปัจจุบัน

3. บทบาทด้านการเป็นสื่อกลางของครอบครัว

การที่บรรพบุรุษของชาวกูยได้สั่งสอนลูกหลานด้วยวรรณกรรมมุขปาฐะ และปรากฏว่าลูกหลานปฏิบัติตามด้วยความเคารพ อันแสดงถึงความยึดมั่นในระบบครอบครัวที่มีความใกล้ชิดแน่นแฟ้น ทั้งนี้เพราะในอดีตการศึกษาในโรงเรียนนั้นไม่ได้มีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีวิตของสังคมชาวกูยเลย คำสั่งสอนเหล่านี้จึงมีบทบาทเป็นสื่อกลางหลักสำคัญในการสร้างความใกล้ชิดให้เกิดขึ้นภายในครอบครัว ลดช่องว่างระหว่างผู้เฒ่าผู้แก่และลูกหลาน ซึ่งต่อมาคำสั่งสอนเหล่านี้ก็ได้รับการพัฒนารูปแบบขึ้นเป็นหนังสือนิทาน ที่ยังคงมีไว้เพื่อให้ผู้ฟังและผู้อ่านได้ซึมซับเอาแง่คิดและนำคติความเชื่อของผู้อาวุโสที่ต้องการถ่ายทอดให้กับลูกหลานได้นำไปใช้ประพฤติปฏิบัติ ดังปรากฏในนิทาน

4. บทบาทของ “อำนาจเหนือธรรมชาติ” ที่เกี่ยวกับช้าง

การผูกโยงเรื่องราวที่เหนือธรรมชาติ ระหว่างธรรมชาติ คน ช้าง เพื่อรักษาไว้ซึ่งความเป็นชาวกูย โดยในอดีตไม่มีกฎหมายข้อบังคับเช่นปัจจุบันการควบคุมคนในชุมชนจึงมีวิธีเดียวคือการสร้างความเชื่อขึ้นมา โดยผูกโยงปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทางธรรมชาติ ให้เกิดความกลัว เมื่อเกิดความเชื่อขึ้น ความเชื่อก็จะมีอำนาจเหนือธรรมชาติอันเป็นต้นกำเนิดของพิธีกรรม ประเพณี หลาย ๆ อย่าง เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับผีปะกำที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ เป็นตัวที่คอยควบคุมและจัดระบบของชุมชนให้อยู่กันอย่างปกติสุข ไม่เบียดเบียนกัน ต้องเคารพเช่นไหว้ด้วยใจที่บริสุทธิ์ โดยมีความเชื่อว่าจะคุ้มครองตนเองเพราะมีความเชื่อว่าผีบรรพบุรุษจะคอยปกป้องดูแลลูกหลานให้แคล้วคลาดปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง ดังนั้นพวกเขาจึงทำการบูชาด้วยการมอบสิ่งที่ดีต่อผู้มีพระคุณ และถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติสืบต่อกันมาในสังคม

5. บทบาทในการสร้างให้เห็นถึงความผูกพันระหว่างคนกับช้างที่มีมาแต่อดีต

ปัจจุบันสังคมมีความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมากขึ้นจะละทิ้งหรือลดหย่อนความเชื่อเกี่ยวกับความเชื่อของชาวกูยลงไป แต่นิทานเป็นตัวกำหนดให้เห็นถึงคติความเชื่อพื้นฐานที่เก่าแก่ดั้งเดิม ดังนั้นจึงยังคงเหลือความเชื่อต่าง ๆ เอาไว้ ดังนั้นจึงยังคงเหลือความเชื่อที่เป็นจารีตประเพณีและพฤติกรรมของคนในชุมชนไม่มากนักน้อย ความเชื่อเรื่องผีสาวเทวดาจนเป็นระบบเดียวกัน ระบบความเชื่อเช่นนี้ดำรงอยู่ด้วยกันในลักษณะพึ่งพาอาศัยกันซึ่งกันและกัน

6. บทบาทที่สามารถเชื่อมโยงพระพุทธศาสนา

เชื่อมโยงเนื้อเรื่องให้มีความสัมพันธ์กับศาสนา โดยเนื้อเรื่องประกอบด้วยอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ตลอดจนอำนาจอันพิสดารวิเศษมนุษย์ ตัวเอกของเรื่องเป็นผู้มีคุณสมบัติพิเศษ เช่น เป็นผู้มีอำนาจ มีบุญหรือมีฤทธิ์เดช สามารถเอาชนะศัตรูหรืออุปสรรคใด ๆ ทั้งหมดในบั้นปลาย สร้างเหตุการณ์ให้เข้ากับเนื้อเรื่อง ขนบธรรมเนียมประเพณี เทวดา ผีบรรพบุรุษ ไสยศาสตร์ พระอินทร์ เจ้าป่า เจ้าเขา เป็นต้น

ซึ่งนิทานสามารถอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของธรรมชาติ อธิบายสาเหตุของความเชื่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับสถานที่

นิทานที่เชื่อมโยงพระพุทธศาสนาเป็นการแสดงเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษที่ได้ประพฤติปฏิบัติมาแล้วในอดีต เพราะบรรพบุรุษของชาวกูยมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทั้งยังเป็นสิ่งที่ทำให้โครงสร้างของชุมชนดำรงอยู่ได้ ดังจะเห็นได้ว่าชาวกูยต้องพึ่งพาอาศัยพระภิกษุสงฆ์ เพื่อพึ่งพระธรรมเทศนาเพื่อให้จิตใจสงบสุข อันเป็นหนทางที่จะนำไปสู่สวรรค์หรือพระนิพพาน ทั้งยังต้องอาศัยสถานที่ของวัดในการจัดกิจกรรมของชุมชน เช่น งานประเพณีต่างๆ และกิจกรรมส่วนบุคคล เช่น งานบวช งานศพ รวมไปถึงพิธีบังสุกุลช้างล้ม(ช้างตาย)

7. บทบาทด้านการให้ความบันเทิง

นิทานสามารถสร้างความบันเทิงให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชน สร้างความรื่นเริงใจในช่วงเวลาว่างงานในชุมชน เช่นงานบวชชานชาลช้าง แต่งงานบนหลังช้าง ทอดกฐินช้าง ฯลฯ ทั้งนี้ชาวกูยมองว่าการเล่านิทานเป็นเครื่องมือในการสร้างความบันเทิงใจแล้ว ยังเป็นเสมือนเป็นการสร้างความรู้สึกปลอดภัยให้กับลูกหลานของคนที่มีบรรพบุรุษคอยปกป้องดูแลไม่เคยทอดทิ้งลูกหลาน รวมไปถึงการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เช่นมิงงานที่วัด หลวงตาก็จะเล่านิทานเฮฮาให้ฟังในงาน ได้ทั้งการสอดแทรกคติความเชื่อแล้ว ยังสร้างความเป็นกันเองให้กับคนในชุมชนอีกด้วย

ตอนที่ 4.2 ความเชื่อของเยาวชน เกี่ยวกับช้างที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทยกุย จังหวัดสุรินทร์

4.2.1 ความเชื่อของเยาวชน เกี่ยวกับช้างที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทยกุย

ทั้งนี้ในการวิเคราะห์ที่ผู้รับสารผู้วิจัยได้จัดทำ “สนทนากลุ่ม”(Focus Group Interview) เป็นการให้กลุ่มเยาวชนมาร่วมแสดงความคิดเห็นว่าความเชื่อเชิงมายาคติที่สื่อสารผ่านนิทานพื้นบ้านไทยกุย จังหวัดสุรินทร์ มีนิทานเรื่องใดที่เยาวชนยังมีความเชื่อหรือไม่มีความเชื่ออยู่ โดยได้สัมภาษณ์กลุ่มเยาวชนในหมู่บ้านตากกลาง ต.กระโพ จ.สุรินทร์ ที่มีอายุระหว่าง 14-18 ปี รวมทั้งสิ้น 12 คน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลประกอบไปด้วย

1. น้องปิงส์	นางสาวสุรย์พร	อินทร์สำราญ	อายุ 16 ปี
2. น้องฟาง	นางสาวอนันตญา	เครือจันทร์	อายุ 17 ปี
3. น้องนัน	เด็กหญิงสุธิดา	อินทร์สำราญ	อายุ 14 ปี
4. น้องแห่ล่น	เด็กหญิงจุฑามาศ	จงใจงาม	อายุ 14 ปี
5. น้องนุ่น	เด็กหญิงมณฑิตา	จงใจงาม	อายุ 14 ปี
6. น้องคิ้ว	เด็กหญิงวรรดา	ศาลางาม	อายุ 15 ปี
7. น้องสายฟ้า	นายวีรพงศ์	แสนดี	อายุ 15 ปี
8. น้องบ๊ิก	เด็กชายภาณุวัฒน์	รุ่งเรือง	อายุ 14 ปี
9. น้องกานต์	เด็กชายชนกานต์	แสนดี	อายุ 14 ปี
10. น้องเพชร	เด็กชายสุรกาญจน์	จำปาทอง	อายุ 16 ปี
11. น้องหญิง	เด็กหญิงทศริกา	ยุบรัมย์	อายุ 15 ปี
12. น้องอิง	เด็กชายวิเศษฐ์	อินทร์สำราญ	อายุ 14 ปี

ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิจัยเกี่ยวกับความเชื่อของเยาวชนจากนิทานทั้งหมด 11 เรื่อง โดยได้อธิบายผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มเยาวชนที่เป็นลูกหลานความช้างในหมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ จังหวัดสุรินทร์ ใช้นิทานจากนิทานพื้นบ้านไทยกุยเป็นเกณฑ์ในการตั้งคำถามสัมภาษณ์กลุ่ม

1. นิทานเรื่องคล่องซ้าง (ก๊อบอะจิง)

ในความคิดเห็นเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านเรื่องคล่องซ้าง (ก๊อบอะจิง) ชาวชนส่วนใหญ่ มีความเชื่อในนิทานเรื่องนี้ เพราะการสื่อสารความหมายด้วยคติความเชื่อทางวัฒนธรรมถูกกลบเกลื่อนให้เป็นที่รับรู้เสมือนว่าเป็นธรรมชาติ ซึ่งเหตุการณ์ที่ดำเนินเรื่องในนิทานเรื่องนี้ เป็นสิ่งที่ปฏิบัติจนคุ้นชิน และกลุ่มชาวชนก็ยึดถือปฏิบัติตามกฎระเบียบเหล่านี้

ความเชื่อและค่านิยมที่สื่อสารมาขาดค่านิทานพื้นบ้านเรื่องนี้ คือ การห้ามตัดผมเมื่อสามีออกไปคล่องซ้าง แต่ปัจจุบันเนื่องจากการไม่มีการออกไปจับซ้างแล้ว จึงกลายมาเป็นการปฏิบัติร่วมกันในชุมชนว่าหากลูกหลานออกไปทำงานต่างจังหวัดหรือต่างถิ่นคนที่รออยู่ที่บ้านก็จะไม่ตัดผมจนกว่าลูกหลานจะกลับ เพื่อคุ้มครองลูกหลานให้ปลอดภัย

“นิทานทำให้ได้เห็นถึงข้อปฏิบัติในการออกไปคล่องซ้าง เห็นถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์การทำผิดกฎเกณฑ์ และปัจจุบันยังมีพิธีกรรมเหล่านี้อยู่ โดยฝ่ายภรรยาที่สามีออกไปคล่องซ้างจะต้องไม่ตัดผมเด็ดขาด มีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ถึงไม่มีการออกไปคล่องซ้างป่าแล้วก็ตาม เมื่อยังเห็นคนในหมู่บ้านปฏิบัติอยู่ จึงทำให้เกิดความเชื่อ” (อนันตญา เครือจันทร์, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

นิทานสามารถทำให้คนรุ่นหลังสืบทอดพิธีกรรมตามแบบนิทาน ซึ่งด้วยยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปก็ยังมีเปลี่ยนแปลงความเชื่อให้เข้ากับยุคสมัย โดยการห้ามตัดผมเมื่อลูกหลานของตนออกไปทำงานต่างถิ่น จนกว่าลูกหลานจะกลับมา ซึ่งการที่ชาวชนมองเห็นเรื่องจริงผ่านนิทานพื้นบ้านและสืบทอดพิธีกรรมตามข้อปฏิบัติเหล่านี้อยู่ ส่วนหนึ่งนั้นมาจากการเล่านิทานจากบรรพบุรุษ ซึ่งนับว่าบรรพบุรุษมีอิทธิพล สามารถสร้างความเชื่อให้กับชาวชนได้

“ปัจจุบันมีการปฏิบัติอยู่อย่างเคร่งครัด เพราะยังเห็นยายปฏิบัติอยู่ เนื่องจากยายเคยปฏิบัติมานานตั้งแต่ที่ตาเคยออกไปคล่องซ้าง แต่เมื่อมาถึงปัจจุบันก็ยังทำอยู่โดยคิดว่าเมื่อลูกหลานออกไปทำงานต่างถิ่น ก็จะต้องไม่ตัดผมจนกว่าลูกหลานจะกลับบ้าน เพื่อให้ลูกหลานแคล้วคลาดจากอันตราย” (สุธิดา อินทร์สำราญ, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

“เชื่อ เพราะตากับยายเล่าให้ฟังตั้งแต่เด็ก ข้อปฏิบัติเหล่านี้จะยังคงอยู่ เพราะยังนำมาสอนลูกหลานในปัจจุบัน อย่างน้อยก็สร้างความมีวินัย ความเคร่งครัดในกฎระเบียบได้เป็นอย่างดี โดยเล่าผ่านสิ่งที่มองไม่เห็นนั่นก็คือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่เรานับถือและเกรงกลัวมาโดยตลอด” (วิเชษฐ อินทร์สำราญ, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

นิทานเรื่องนี้มีการสืบทอดจากบรรพบุรุษเชื้อสายกษัตริย์มาช้านาน ทั้งวิถีชีวิตของคนกับช้าง การสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี ที่แฝงไปด้วยความเชื่ออย่างนิทานเรื่องนี้ ยังมีข้อห้ามและกฎระเบียบต่าง ๆ อีกมากมายที่ไม่ได้ระบุอยู่ในนิทาน แต่ยังมีการปฏิบัติอยู่ในชีวิตจริงเมื่อสามี ออกไปคล้องช้างหรือลูกหลานออกไปทำงานต่างถิ่น นั่นก็คือต้องหมั่นทำบุญ ทำตัวให้สะอาด หมั่นเช่นไหว้ผีปะกำ ไม่กวาดบ้านลงข้างล่างต้องกวาดขึ้นบน ไม่โยนของจากในบ้านออกนอกบ้าน

“ผู้หญิงที่สามีออกไปคล้องช้างป่าอยู่ ต้องไม่กวาดบ้านลงข้างล่างต้องกวาดขึ้นบน ไม่โยนของจากในบ้านออกนอกบ้าน ไม่แต่งหน้า ทำบุญ ทำตัวให้สะอาด สวดมนต์ภาวนาให้ตา กลับมาอย่างปลอดภัย และผมเชื่อในการเช่นไหว้ผีปะกำที่เล่าผ่านนิทาน เพราะตากับยายยังทำอยู่ และทุกคนในครอบครัวก็ยังทำให้การเคารพผีปะกำ ” (ชนกานต์ แสนดี, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

นิทานยังสามารถสื่อสารให้เห็นถึงความรัก ความสามัคคีที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งการออกไปคล้องช้างแต่ละครั้งต้องใช้เวลาอยู่ในป่านานนับปี จึงต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกันในทุกเรื่อง ทำให้เห็นว่าชาวภูยกับช้างมีความผูกพันกันมาตั้งแต่อดีต วิถีชีวิตของคนกับป่าที่ต้องอาศัยเกื้อกูลกัน และในการออกไปคล้องช้างป่าแต่ละครั้งจะต้องมีการเป่าสแนงแกลทุกครั้ง เพื่อเรียกให้ทุกคนมาพร้อมกันเมื่อต้องออกไปคล้องช้าง และจะใช้เมื่อเกิดพลัดกันในป่า

“การเป่าสแนงแกลมีมาตั้งแต่อดีต ซึ่งปัจจุบันเมื่อในหมู่บ้านมีการรวมตัวทำกิจกรรมอะไรก็จะได้ยินเสียงการเป่าสแนงแกลขึ้น ซึ่งได้ยินมาตั้งแต่เด็กจึงรู้สึกซึมซับและผูกพันเป็นอย่างมาก” (วีรพงษ์ แสนดี, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

สแนงแกล ทำจากเขากระบือป่า เป็นเครื่องเป่าที่ใช้ในพิธีกรรมและการให้สัตยาณ ท่วงทำนองที่เป่าคล้ายคลึงกับเป่าสังข์ในพระราชพิธี

ความเชื่อที่แฝงอยู่ในนิทาน เป็นกุศโลบายที่บรรพบุรุษของชาวภูยกได้สอดแทรกคติความเชื่อเอาไว้โดยผ่านเหตุการณ์จริง และความคิดเห็นของเยาวชน ก็สอดคล้องกับนักวิชาการท่านหนึ่งที่เป็นคนเล่านิทานและรวบรวมนิทานพื้นบ้านไทยภูยก กล่าวว่า “คนที่ทำผิดที่ชื่อนางสร้อยในนิทาน มีตัวตนจริง เรื่องนี้จึงถูกเล่าต่อ ๆ กันมาในหมู่บ้านมานานแล้ว เป็นอุทาหรณ์ให้คนรุ่นหลังยังเกิดความเชื่อความศรัทธา รวมถึงความกลัวมากยิ่งขึ้นจึงไม่กล้าทำผิดกฎประเพณีที่บรรพบุรุษได้ตั้งเอาไว้” (พระอาจารย์หาญ ปัญญาธโร, สัมภาษณ์ 28 ตุลาคม 2554)

ผลการสัมภาษณ์สามารถวิเคราะห์ความหมายตรงและความหมายแฝง ดังนี้

1. ความหมายโดยอรรถ(Denotative Meaning) ก็คือการไม่ให้ตัดผม
2. ความหมายโดยนัย (Connotative Meaning) ก็คือการปกป้องรักษาอีกคนให้ปลอดภัย

2.นิทานเรื่องตำนานพระมอเต่า (กานายหาววอูเดิมมออาจิง)

ในความคิดเห็นเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านเรื่องตำนานพระมอเต่า (กานายหาววอูเดิมมออาจิง)เยาวชนส่วนใหญ่ มีความเชื่อในนิทานเรื่องนี้ เพราะการสื่อสารความหมายด้วยคติความเชื่อทางวัฒนธรรมถูกกลบเกลื่อนให้เป็นที่รับรู้เสมือนว่าเป็นธรรมชาติ จากนิทานเรื่องนี้บรรพบุรุษมีอิทธิพลกับลูกหลานของตน ส่วนหนึ่งของความเชื่อ คือเยาวชนเชื่อตามคำบอกเล่าของปู่ย่าตายายได้เล่าไว้ เมื่อก่อนมีตำแหน่งพระมอเต่าจริง แล้วก็เรียกขนนางว่าบ่วงบาศ์กจริง และที่สำคัญคือจากนั้นคนต้องล้างรุ้นหลังก็จะไม่มีใครกล้าเอาลูกเมียไปคล้องช้างด้วย เพราะถือว่าทำผิดผีปะกำ ซึ่งการเช่นไหว้ผีปะกำปัจจุบันก็ยังทำอยู่ทุกครัวเรือน

นิทานเรื่องพระมอเต่า เป็นนิทานที่โด่งดังมากในหมู่บ้านชาวกูย แต่ปัจจุบันแทบจะเลือนหายไปพร้อมกับผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน เนื่องจากเยาวชนไม่ค่อยให้ความสนใจกับนิทาน เพราะนิทานเองหากไม่มีผู้เล่าก็ไม่มีผู้ฟัง หากไม่มีผู้ฟังก็ไม่มีผู้เล่า และเยาวชนไม่เคยได้สัมผัสการเป็นมอช้างหรือ เข้าร่วมการคล้องช้างเลย มีเพียงแค่การแสดงช้างเท่านั้น ที่จะทำให้พวกเขาเหล่านี้มีส่วนร่วม และมองช้างเป็นส่วนหนึ่งในครอบครัว

“ตำนานพระมอเต่านั้น เป็นนิทานที่บอกได้เลยว่า คนในชุมชนยังนับถือตามข้อปฏิบัติของพระมอเต่าอยู่ เพราะเรื่องราวของพระมอเต่าได้สอนให้มอช้างรุ้นหลังได้ตระหนักถึงกฎระเบียบ ประเพณีของการออกไปคล้องช้างอย่างเคร่งครัด มีความเชื่อว่าห้ามเอาลูกเมียออกไปคล้องช้าง เชื่อในผีปะกำที่จะคุ้มครองเมื่อกออกไปคล้องช้าง เชื่อในเรื่องการไม่ทำผิดผี ผิดครู” (จุฑามาศ จงใจงาม,สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

การที่เยาวชนเกิดความเชื่อนั้น เป็นเพราะนิทานเรื่องนี้ถูกเล่าต่อซ้ำแล้วซ้ำเล่าไม่เคยขาด เยาวชนจึงจดจำจนกลายเป็นความหมายทางมายาคติขึ้น และบรรทัดฐานเยาวชนทุกคนถึงจะเกิดกันคนละครอบครัว อายุก็ต่างกัน แต่ที่ไม่ต่างคือเกิดมาในชุมชนชาวกูยเหมือนกัน ฉะนั้นวัฒนธรรมการสั่งสอนต่าง ๆ จึงมีลักษณะที่คล้ายกันใกล้เคียงกัน นิทานเรื่องนี้เป็นนิทานที่สร้างอุทาหรณ์ให้

คนรุ่นหลังได้เป็นอย่างดี เพราะเป็นนิทานที่สอนการปฏิบัติตามคำสอนของบรรพบุรุษ และบรรพบุรุษก็แทรกความเชื่อ โดยความเชื่อสร้างอิทธิพลต่อคนรุ่นใหม่

ซึ่งความเชื่อจากนิทานเรื่องนี้ ทำให้เห็นว่าเมื่อเกิดปัญหาเรื่องใดเรื่องหนึ่งขึ้นในชุมชน และไม่สามารถหาทางออกหรือแก้ไขได้ บรรพบุรุษจะสร้างความเชื่อว่าเหตุการณ์นี้เกิดจากการทำผิดกฎระเบียบของพระมอเต่า จากตอนหนึ่งในนิทานที่บอกว่า “การคล้องช้างก็ไม่มีกรนำภรรยา หรือผู้หญิงติดตามไปด้วยเลย มีการบัญญัติว่าเป็นข้อห้ามที่ต้องถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด รวมทั้งห้ามไม่ให้พ่อกับลูกขี่ช้างเชือกเดียวกันเด็ดขาด ก่อนออกไปคล้องช้างทุกคนต้องผ่านการทำพิธีประชะประชิเพื่อแสดงความบริสุทธิ์ใจก่อนออกเดินทาง เมื่อคล้องช้างเสร็จแล้วแม้ว่าจะได้ช้างหรือไม่ได้ช้างมาด้วยก็ตามต้องมาทำพิธีใหม่อีกครั้งเพื่อแสดงความบริสุทธิ์ใจ ถ้าไม่ได้ช้างก็ต้องหาสาเหตุว่าใครทำผิดข้อห้ามหรือข้อปฏิบัติใดบ้าง ถ้าไม่มีใครยอมรับก็จะถือว่าผู้ที่ทำผิดข้อห้ามนั้นจะมีอันเป็นไปเอง บางครั้งก็จะมีอาการเจ็บปวด หรือมีอันเป็นไปต่างๆ นานา ซึ่งเป็นความเชื่อที่มีมาจนถึงทุกวันนี้” การบัญญัติไว้เช่นนี้คือการหาทางออกและการแก้ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นอีกในกลุ่มหมอช้าง ความเชื่อเหล่านี้จึงยังคงอยู่มาจนถึงปัจจุบัน

สิ่งที่สามารถยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนได้ก็คือ ศาลปะกำ ที่ชาวภูยกุญทุกคนต้องเคารพ และหมั่นเช่นไหว้ ถึงจะไม่มีกรออกไปคล้องช้างแล้วก็ตาม พิธีกรรมเหล่านี้ก็ยังคงอยู่

“เชื่อเรื่องนี้ค่ะ เพราะปู่ตายายเล่าให้ฟัง ทำให้เราเชื่อในเรื่องการเคารพกฎเกณฑ์ต่างๆ ห้ามทำผิดผี เคารพศาลปะกำ” (มณฑิตา จงใจงาม, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

“เชื่อในนิทานเรื่องนี้ค่ะ เพราะทำให้ชาวภูยกุญรักษาประเพณีของชาวภูยกุญที่มีมาในสมัยโบราณ เช่นเรื่องการนับถือศาลปะกำ การออกไปคล้องช้าง การห้ามทำผิดกฎ” (สุรย์พร อินทร์สำราญ, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

สัญลักษณ์ที่ได้จากพระมอเต่าคือ แขนนาง กลายเป็นคำเรียกบ่วงบาศก์ในปัจจุบันจะเห็นได้ในทุกศาลปะกำ ที่ทุกคนต้องเคารพนับถือ “ปางเชื่อเรื่องนี้ค่ะ เพราะขนาดบรรดาหมอช้างที่เล่าเรื่องนี้มา เขายังเชื่อเลยคะ ที่สำคัญแขนนางที่อยู่ในเรื่องก็คือบ่วงบาศก์ (เชือกคล้องช้าง) ที่เราใช้กันอยู่ในปัจจุบันจะเห็นได้ในศาลปะกำทุกบ้านคะ” (อนันตญา เครือจันทร์, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

ความเชื่อเหล่านี้เป็นความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ คือการนับถือผีและวิญญาณ รวมถึงความเชื่อทางแบบศาสนา จึงทำให้มีพิธีกรรมการบวงสรวงบูชาศาลปะกำ ซึ่งเป็นความเชื่อแบบไสยศาสตร์ และการเล่านิทานให้เด็ก ๆ ในชุมชนที่เป็นลูกหลานของตนฟัง ก็จะเป็นการตอกย้ำในเรื่องที่เกิดให้เด็กรุ่นใหม่เกิดความเชื่อ ความศรัทธา

“เชื่อครับ เพราะปัจจุบันผมก็ยังเห็นที่บ้านปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด และคอยสอนผมเสมอว่าไม่ให้ทำผิดผี ทำผิดกฎ เพราะเดี๋ยวอันตรายจะเข้าตัวเหมือนพระมอเต่า เวลายกเรื่องนี้มาทำให้ผมกลัวมาตลอด และปัจจุบันก็ยังกลัวเช่นเดียวกัน” (วีรพงศ์ แสนดี, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

“เชื่อสิครับ ลูกหลานความรู้อาจอยากพวกผมยังงี้ก็เชื่อ เพราะเรื่องนี้เราฟังกันมาตั้งแต่เด็กและก็เชื่อกันมาตลอด อาจเพราะเรายังเห็นศาลปะกำ เห็นบ่วงบาศัก เห็นพ่อแม่ปู่ย่าตายายยังยึดถือกฎระเบียบต่าง ๆ” (ชนกานต์ แสนดี, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

“เชื่อค่ะ เรื่องนี้ทำให้ปัจจุบันไม่มีการเอาลูกเมียไปคล้องช้างป่าด้วย แต่ลูกเมียก็ต้องถือปฏิบัติกฎระเบียบอยู่ที่บ้านอย่างเคร่งครัดเช่นเดียวกัน และทำให้คนรุ่นหลังจำและไม่ทำผิดกฎเหมือนพระมอเต่าและที่บ้านยังเล่าให้ฟังเสมอ ๆ มากกว่านิทานเรื่องอื่นด้วยซ้ำ ทำให้เรากลัวเหตุไม่ดีจะเกิดกับเรา เราจึงต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ต้องเคารพศาลปะกำ มีการเซ่นไหว้อยู่เสมอ ๆ และนิทานยังทำให้เรารู้ว่าบ่วงบาศักที่เราเห็นมาตั้งแต่เด็ก เป็นชื่อเรียกมาจากอะไร และทำไมเดี๋ยวนี้ไม่มีตำแหน่งพระมอเต่าแล้ว” (สุธิดา อินทร์สำราญ, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

ผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มเยาวชนพบว่า เยาวชนเหล่านี้ มีความเชื่อที่เกิดขึ้นจากบรรพบุรุษเล่าต่อ ๆ กันมา เชื่อในพ่อ แม่ ตา ยาย ปู่ ย่า ของตน ซึ่งนับว่าบุคคลใกล้ตัวยังมีอิทธิพลในเรื่องราวเหล่านี้อยู่

“ชอบเรื่องนี้มากค่ะชอบมาตั้งแต่เด็ก คือเรื่องนี้ทำให้เรายังเคารพนับถือศาลปะกำ ต้องเซ่นไหว้มาตลอดตั้งแต่บรรพบุรุษ และเรื่องนี้ทำให้คนที่ออกไปคล้องช้างมีกฎไม่ให้เอาลูกเมียออกไปคล้องช้างเด็ดขาด หากเอาไปก็จะเกิดเหตุอย่างพระมอเต่า” (วรดา ศาลางา, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

“เชื่อเรื่องนี้ครับ พ่อแม่ผมก็เชื่อทุกคนในบ้านเชื่อหมดครับ เรื่องนี้ถือว่าเป็นตำนานของหมู่บ้านเราเลยก็ว่าได้ มันเป็นเรื่องจริงที่เกิดขึ้นจริงตามที่ปู่ทวดผมเคยเล่าให้ฟังนะครับ คือมัน

ไม่ใช่เรื่องนานเป็นพัน ๆ ปีมันเป็นเรื่องที่น่าทึ่งที่ปู่ทวดผมเกิดทันด้วยซ้ำ” (ภาณุวัฒน์ รุ่งเรืองงา, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

ความเชื่อที่ขาดไม่ได้ก็คือ สิ่งที่เขาพนมองเห็น สิ่งที่เขาพนยังต้องปฏิบัติเหมือนบรรพบุรุษของคน นั่นคือการเช่นไหว้ศาลปะกำ ในเมื่อพวกเขาเหล่านี้ยังเคารพนับถือศาลปะกำอยู่ จึงเป็นส่วนหนึ่งที่นำมาสู่ความเชื่อ

“เชื่อในนิทานเรื่องนี้ครับ เป็นนิทานที่เล่ามาจากเรื่องจริง เหตุการณ์จริง ปัจจุบันผมก็ยังเชื่อว่ามันคือเรื่องจริง ไม่งั้นปู่ย่าตายายของเราคงไม่เรียกแขนนางว่าบวบาศ์กรอก และคงไม่ต้องเช่นไหว้ผีปะกำ หรือหากไม่ใช่เรื่องจริง ปู่และตาของผมคงออกไปคล้องช้างโดยพาลูกหลานหรือเมียออกไปด้วยแล้วแหละครับ” (วิเชษฐ์ อินทร์สำราญ, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

ผลการสัมภาษณ์สามารถวิเคราะห์ความหมายตรงและความหมายแฝง ดังนี้

1. ความหมายโดยอรรถ(Denotative Meaning) ก็คือตำแหน่งหมอช้างในอดีต
2. ความหมายโดยนัย (Connotative Meaning) ก็คือการทำพิธีปะกำ

3. นิทานเรื่องคล้องช้างหรือสยบช้าง (เกือบอ้างอิง)

ในความคิดเห็นเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านเรื่องคล้องช้างหรือสยบช้าง (เกือบอ้างอิง) เขาพนส่วนใหญ่ มีความเชื่อในนิทานเรื่องนี้ เพราะการสื่อสารความหมายด้วยคติความเชื่อทางวัฒนธรรม ถูกกลบเกลื่อนให้เป็นที่รับรู้เสมือนว่าเป็นธรรมชาติ ซึ่งศาลาอาคมมีอยู่จริง แต่ปัจจุบันไม่ได้ถูกถ่ายทอด เพราะการใช้ศาลานั้นต้องรักษากฎระเบียบอย่างเคร่งครัดห้ามทำพิธีปะกำไม่อย่างนั้นของก็จะเข้าตัวอาจถึงแก่ชีวิต ศาลานี้สามารถสยบช้างได้จริง ๆ เคยมีคนทำมาแล้วในอดีต

นิทานเรื่องนี้สร้างความเชื่อและยังปฏิบัติตามกฎที่มีในนิทานอย่างเคร่งครัด ซึ่งมีความเชื่อในอำนาจลึกลับ นั่นคือศาลาอาคมในการคล้องช้าง เชื่อว่าศาลาที่ร่ำเรียนมาสามารถจับช้างป่าได้โดยง่าย แต่คนที่มีศาลาต้องต้องประพฤติดี ทำดี เคารพและปฏิบัติตามกฎอย่างเคร่งครัด ทั้งนี้คงเป็นกุศโลบายของบรรพบุรุษที่สร้างเอาไว้เพื่อให้ทุกคนปฏิบัติดี ทำดี เชื่อฟังคำสั่งสอนของบรรพบุรุษเมื่อทุกคนปฏิบัติได้เช่นนี้ก็จะไม่มีใครมาทำอันตรายเราได้ ความดีจะเป็นเกราะป้องกันตัวเอง เหตุการณ์นี้ดาอินทร์ล้มป่วยและตายลงไปด้วยสาเหตุใดไม่มีใครรู้ เมื่อไม่มีสาเหตุก็กลายเป็นความเชื่อว่ามีอำนาจลึกลับ นั่นคือการทำพิธีปะกำ (ผีบรรพบุรุษ) ถูกผีปะกำทำโทษ ฉะนั้นทุกคนจึงต้องเคารพนับถือผีปะกำเหนือสิ่งอื่นใด

ปัจจุบัน ไม่มีการถ่ายทอด เนื่องจากการเสียชีวิตของนายอินทร์ ฉะนั้นทุกคนที่ออกไป คล้องช้างจึงต้องจับช้างด้วยความสามารถของตนเองจะทำให้ช้างที่จับมาได้ แสนรู้ สอนง่าย เชื่อฟัง และเป็นการสอนคนรุ่นหลังว่าหากไม่ปฏิบัติและเคารพผีปะกำ ก็จะเกิดเหตุร้ายกับตนได้

“เชื่อกะ เพราะการออกไปคล้องช้างมีข้อที่ต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัดมากมาย ในนิทาน เรื่องนี้ใครมีวิชาที่ติดตัวมีทั้งข้อดีและข้อเสีย เพราะว่าจะส่งผลดีและผลร้ายขึ้นอยู่กับ การปฏิบัติตาม กฎของหมอช้าง ต้องเคารพนับถือผีปะกำ เช่นไหว้ทุกครั้ง ก่อนออกไปคล้องช้างก็ต้องเป่าสเนงเกล เพื่อความปลอดภัย และตาเคยเล่าให้ฟังว่าเคยได้ยีนตาทวดทอง ทองเป็นภาษากูย แต่ไม่ได้รับการ ถ่ายทอดมา เพราะท่านบอกว่าถ้าทำไม่ดีของจะเข้าตัว ผิดครู่ก็อาจทำให้เรามีอันเป็นไป เพราะอย่างนี้นั่นเลยเชื่อกะ” (สุธิดา อินทร์สำราญ, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

“เชื่อดิครับ ทำให้เราทุกคนต้องเคร่งครัดในข้อควรยึดถือปฏิบัติในการออกไปคล้องช้าง แล้ว ยังทำให้เราได้รู้ว่าการเป่าสเนงเกลเพื่อสร้างความปลอดภัย ซึ่งปัจจุบันก็ยังเป่าอยู่แสดงว่าเรายังอยู่ในความปลอดภัยเสมอ” (วิรพงษ์ แสนดี, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

สัญลักษณ์อย่างสเนงเกล ยังมีให้เห็นในปัจจุบัน เมื่อมีการแสดงช้างเพื่อเรียกรวมตัว ความรู้ช้างและช้างรวมถึงผู้ที่เข้าชมการแสดงช้าง ก็จะมีการเป่าสเนงเกล ถือว่าเป็นเสน่ห์ของ ความรู้ช้างเลยที่เดียว แต่จริง ๆ แฝงไปด้วยการต้องการความพร้อมเพรียงในหมู่คนคล้องช้าง การเป่า เรียกกันเมื่อพลัดหลงในป่า รวมทั้งเป่าเพื่อสร้างความปลอดภัยให้ทุกคน

ปัจจุบันคาถาคล้องช้างได้หายไปกับบรรพบุรุษของหมอช้าง จึงไม่มีให้เห็นหรือได้ยิน ในปัจจุบัน แต่นิทานยังสามารถทำให้ทุกคนยังรู้ว่าอดีตที่เคยมีคาถาอาคมจริง ๆ ถึงแม้คาถาจะเลือนหายไปแล้วทุกอย่างจะยังคงจำฝังแน่นอยู่กับความเชื่อของทุกคนในชุมชน

“ในนิทานเรื่องนี้ เป็นนิทานที่บรรพบุรุษได้ถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ ที่เป็นความจริงมาให้ ฟัง เพื่อให้เราจดจำง่าย วิชาสยบช้างในปัจจุบันได้เลือนหายไปแล้ว เพราะไม่มีการออกไปจับช้างจริงแล้ว” (จุฑามาศ จงใจงาม, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

“เราต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของหมอช้าง ต้องมีการเป่าสเนงเกลเพื่อปกป้อง คุ่มมครองตัวเองและทุกคนที่ไปด้วยกัน คาถาวิชาต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับการใช้ ซึ่งปัจจุบันไม่มีแล้ว” (ภาณุวัฒน์ รุ่งเรืองงา, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

มีเยาวชนคนหนึ่งได้รู้จากตาของตนในเรื่องคาถาเหล่านี้ จึงเกิดความเชื่ออย่างไม่มีเหตุผลว่าทำไมถึงเชื่อ “ตามบุญมา แสนดี ตาของผม ก็เคยเล่าเรื่องนี้ให้ฟังซึ่งตาของผมเองก็ไม่ได้คาถานี้มาหรอก เพราะไม่กล้าใช้กลัวทำผิดแล้วต้องมีอันเป็นไป เพราะต้องรักษากฎระเบียบอย่างเคร่งครัดและเยอะมาก” (ชนกานต์ แสนดี, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

ปัจจุบันถึงแม้ว่าไม่มีการออกไปคล้องช้างป่าแล้ว แต่ก็ยังมีการเช่นไหว้ผีปะกำอยู่เสมอๆ ไม่ว่าจะเป็นวันพระ วันสำคัญต่าง ๆ “การเป่าสเนงแกลยังมีตลอด การเคารพผีปะกำก็ยังต้องทำตลอดทุกบ้านทุกคน หรือทั้งหมู่บ้านนั้นแหละ ถึงคนที่ไม่อยู่บ้านปีหนึ่งก็ต้องกลับมาทำ กลับมาเช่นไหว้ เรื่องคาถาสยบช้าง ไม่มีใครได้ศึกษาไว้เลย เท่าที่รู้ตาของผมก็ไม่ได้เรียนมาครับ ใช้ความสามารถตัวเองในการจับ” (สุรกาญจน์ จำปาทอง, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

“นิทานทำให้หนูเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เรามองไม่เห็น ที่สามารถทำอันตรายเราได้ทุกเมื่อและก็ให้ความคุ้มครองเราได้ทุกเมื่อ อยู่ที่เรปฏิบัติตัวเอง ว่าถูกต้องหรือผิด ส่วนคาถาสยบช้าง หนูเองเคยได้ฟังมาว่ามันมี แต่ไม่เคยได้ยินหรือฟังคาถาเหล่านี้ที่พูดถึงเลย” (ทัศนิกา ชุบรัมย์, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

ผลการสัมภาษณ์สามารถวิเคราะห์ความหมายตรงและความหมายแฝง ดังนี้

1. ความหมายโดยอรรถ(Denotative Meaning) ก็คือการคล้องช้าง
2. ความหมายโดยนัย (Connotative Meaning) ก็คืออำนาจเร้นลับจากคาถาการคล้องช้าง

4. กำเนิดช้างในแดนสวรรค์ (อูมาเถิดดาจิงน้องกาเต๊ะซาหวัน)

ในความคิดเห็นเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านเรื่องกำเนิดช้างในแดนสวรรค์ (อูมาเถิดดาจิงน้องกาเต๊ะซาหวัน) เยาวชนส่วนใหญ่ ไม่เชื่อในนิทานเรื่องนี้ เพราะนิทานได้สร้างความสนุกสนาน สร้างให้เห็นถึงความสำคัญของช้าง เพราะทุกส่วนของช้างมีเทพรักษา ฉะนั้นผู้ที่ป็นเจ้าของช้างและเมื่อรู้ประวัติของช้างก็จะไม่กล้านำอวัยวะต่าง ๆ ของช้างไปขายหรือทำลาย ซึ่งช้างถือว่าเป็นบุญคุณกับคนเลี้ยงช้างทุกคน แต่ปัจจุบันคนรุ่นหลังไม่ค่อยเชื่อในสิ่งเหล่านี้ ทำให้พบเห็นการค้าขายอวัยวะของช้างอยู่ประจำ

นิทานเรื่องนี้ มีเค้าโครงเรื่องคล้าย ๆ กับนิทานเรื่องการค้าช้างในเมืองมนุษย์ เป็นความเชื่อตามคติพราหมณ์ เมื่อหลายคนมีความเชื่อว่าพระพรหมสร้างโลก เชื่อว่าช้างเคยเป็นสัตว์

ชั้นสูงมาก่อน เชื่อกันเกี่ยวกับช่างเอราวัณซึ่งเป็นช่างที่มีรูปร่างแปลก คือมีเศียรสามเศียร แต่ละเศียรมีเจ็ดงา แต่ละงามีเจ็ดสระโบกขรณี แต่ละสระโบกขรณีมีเจ็ดอุบล (ดอกบัวเจ็ดกอ) แต่ละกอมีเจ็ดดอก แต่ละดอกมีเจ็ดกลีบ แต่ละกลีบมีเจ็ดนางเทพธิดานางเทพธิดาหนึ่งมีเจ็ดนางทวาร ทุกเส้นขนของนางบิราภาก็จะมีวิมาน มีเทพอัปสรอีกมากมาย

ช่างเอราวัณ เป็นพาหนะของพระอินทร์ ส่วนช่างตระกูลอื่นๆ ก็จะอยู่รับใช้เป็นพาหนะเทวดา พระพรหม พระยมราช พระนาครินทร์ ฯลฯ เป็นต้น ช่างเอราวัณมีจริงหรือไม่ แต่ทุกคนคงเคยเห็นไม่ว่าจะเป็นช่างเอราวัณที่สมุทรปราการ หรือตาม โบสถ์วิหารของวัด จะเห็นได้ว่าเป็นเรื่องราวที่มาจากพระพุทธรูปที่เราเคยเรียนหรือเคยฟังเคยเห็นเมื่อเข้าวัด ด้วยข้อมูลเหล่านี้จึงทำให้มีเยาวชนบางส่วนเชื่อในนิทานเรื่องนี้

“ช่างมันก็คงเกิดมาปกติไม่ได้มีใครเนรมิตขึ้นมาหรอกค่ะ และช่างจะเคยอยู่บนสวรรค์จริงหรือป่าวก็เป็นเรื่องแปลก ส่วนมากตั้งแต่เด็กเคยคิดว่ามีแค่เทวดาที่อยู่บนสวรรค์ แต่มันคงไม่มีจริงหรอกค่ะ ถ้ามีจริงทำไมเราไม่เคยเห็นเทวดาเลย” (สุรย์พร อินทร์สำราญ, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

“ไม่เชื่อครับ ผมว่ามันคล้าย ๆ เรื่องสงครามยักษ์กับเทวดา น่าจะแต่งขึ้นมาให้เด็ก ๆ ฟังแต่ฟังเข้าไปในยากมาก อาจเป็นเพราะว่าเราจะจำในเรื่องที่คิดว่าจริงและน่าเชื่อมากกว่า” (ภาณุวัฒน์ รุ่งเรืองงา, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

“คงไม่เชื่อนะค่ะ ถึงจะดูออกมาทางศาสนาก็ตามมันดูเกินจริงไปค่ะ ฟังได้เล่าได้แต่ให้เชื่อไม่เชื่อค่ะ เรื่องก็สนุกดีแฝงความรู้” (มณฑิตา จงใจงาม, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

“ไม่ค่อยได้ฟังเรื่องนี้เลย จึ่เกี่ยจเข้าวัด เลยฟังครั้งเดียวจำไม่ค่อยได้หรอกครับ แต่ผมไม่เคยฟังจากที่บ้านเล่นนะ ก็สนุกดีแต่เรื่องราวมันจริงจังมาก เวลาเรียนก็เครียดมาเจอเรื่องนี้ก็ไม่แตกต่างจากฟังพระเทศน์เลย” (วิเชษฐ์ อินทร์สำราญ, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

ผลการสัมภาษณ์สามารถวิเคราะห์ความหมายตรงและความหมายแฝง ดังนี้

1. ความหมายโดยอรรถ(Denotative Meaning) ก็คือการกำเนิดช่าง
2. ความหมายโดยนัย (Connotative Meaning) ก็คือช่างเป็นสัตว์ชั้นสูง

5. นิทานเรื่องสงครามยักษ์กับเทวดา (สงครามยักษ์น้องเทวดีย์)

ในความคิดเห็นเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านเรื่องสงครามยักษ์กับเทวดา (สงครามยักษ์น้องเทวดีย์) ชาวชนส่วนใหญ่ไม่เชื่อในนิทานเรื่องนี้ เพราะมองว่าเป็นเรื่องที่แต่งขึ้นมาเพื่อสร้างความสนุกสนาน สร้างความจاذอให้เยาวชนเกิดสมาธิ แต่นิทานเรื่องนี้ได้แฝงความเชื่อที่เชื่อมโยงเข้ากับหลักพระพุทธศาสนา ด้วยประการสำคัญที่ถูกสอนมาว่า “พระพรหมสร้างโลก” การที่มีการสาปแช่งซึ่งกันน่าจะมีมาตั้งแต่อดีต และลักษณะของซึ่งก็ตรงกับสิ่งที่ถูกแช่งไว้

“เรื่องนี้ ไม่เชื่อค่ะ มันดูเป็นเรื่องเล่าเพื่อสนุกสนานเท่านั้น ไม่น่าจะมีอะไรให้เราเชื่อ แต่คงต้องการแฝงเรื่องอวยะของซึ่งให้เราได้รู้มากกว่า” (มณฑิตา จงใจงาม, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

“ไม่เชื่อค่ะ เพราะนิทานมันดูไม่น่าจะเป็นเรื่องที่เกิดจากเรื่องจริง มันเกินจริงไปนะค่ะ แต่เนื้อเรื่องมันก็ฮา ๆ ดี สนุกตรงสาปนี่แหละค่ะ ถ้าเราสาปไปได้อย่างนี้ก็คงดี” (อนันตญา เกรือจันทร์, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

นิทานเรื่องนี้ได้สอนลักษณะของซึ่งให้เด็ก ๆ ได้เข้าใจง่ายขึ้น บรรพบุรุษได้ใช้จินตนาการในการเล่านิทานเรื่องนี้ไปสู่ลูกหลาน เพื่อสร้างความสนุกสนานต่อผู้ที่ได้ฟัง สร้างให้เกิดความจดจำ และก็สร้างความเชื่อ เพราะว่านิทานเรื่องนี้ได้บอกสิ่งที่เยาวชนทุกคนคลุกคลีนั่นคือ ซึ่ง

เยาวชนยังเชื่อในสิ่งที่ผู้ใหญ่เล่าผู้ใหญ่สอน โดยเฉพาะผู้ที่มีอำนาจหรือมีอิทธิพล เช่น คุณครู พระ พ่อแม่ ปู่ย่าตายาย เป็นต้น แต่ในขณะที่เดียวกันกลุ่มตัวอย่าง แสดงให้เห็นถึงการได้มีโอกาสคลุกคลีกับซึ่งมากกว่าเด็กคนอื่น ๆ ตั้งแต่เกิด เพราะอยู่กับซึ่งมาตั้งแต่แรกเกิด แต่กลับไม่เคยสังเกตสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวเอง

“ว่าเรื่องมันก็สนุกดีค่ะ บางครั้งเราอยู่กับซึ่งตั้งแต่เด็กไม่เคยสังเกตว่าเหงือซึ่งออกทางไหนเหมือนกัน นิทานมันก็ทำให้เราได้รู้ แต่ส่วนเรื่องสาปให้ซึ่งเป็นอย่างนี้ก็คงไม่เชื่อมันเวอร์ไปนะค่ะ” (สุรย์พร อินทร์สำราญ, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

“ เป็นเรื่องที่ไม่น่าเชื่อนะคะ เวอร์มาก ๆ มันคงไม่มีการเกิดขึ้นจริง ถึงจะเป็นเรื่องแต่งก็แต่งได้เกินจริงไปนะค่ะ แต่ก็ยอมรับว่าเรื่องนี้ทำให้เราอวยะของซึ่งว่าอยู่ตรงไหน แต่สัตว์ก็

ต้องมือวิยะของมันมาตั้งแต่แรกอยู่แล้วคงไม่ต้องรอคำสาปจากใครหรอก” (วรดา ศาลางาม, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

ผลการสัมภาษณ์สามารถวิเคราะห์ความหมายตรงและความหมายแฝง ดังนี้

1. ความหมายโดยอรรถ(Denotative Meaning) ก็คือข้างถูกสาป
2. ความหมายโดยนัย (Connotative Meaning) ก็คือการแสดงให้เห็นอวัยวะและลักษณะของข้าง

6.นิทานเรื่องกำเนิดข้างในเมืองมนุษย์ (อุมาเลื้อดอจิงน้องกาเต้กยูย)

ในความคิดเห็นเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านเรื่องกำเนิดข้างในเมืองมนุษย์ (อุมาเลื้อดอจิงน้องกาเต้กยูย)เยาวชนส่วนใหญ่ มีความเชื่อในนิทานเรื่องนี้ เพราะการสื่อความหมายด้วยคติความเชื่อทางวัฒนธรรมถูกกลบเกลื่อนให้เป็นที่รับรู้เสมือนว่าเป็นธรรมชาติ เยาวชนมีความเชื่อที่เชื่อมโยงกับหลักทางพระพุทธศาสนา มีสวรรค์ มีภุมิอยู่จริงในปัจจุบัน เรื่องสาปแช่งคงเป็นเรื่องง่ายสำหรับผู้มีคาถาอาคม ซึ่งในจังหวัดสุรินทร์ก็โด่งดังในเรื่องคาถาอาคม และในนิทานมีตำแหน่งหมอข้าง แสดงว่าพื้นฐานของนิทานย่อมสร้างมาจากเรื่องจริง ในอดีตอาจมีเหตุการณ์เหล่านี้ขึ้นจริงเพียงแต่เราไม่ได้อยู่ในเหตุการณ์นั้นด้วยเท่านั้นเอง

“นิทานเรื่องกำเนิดข้างในเมืองมนุษย์ เหมือนเป็นเรื่องแต่งที่สร้างความสนุกสนาน แต่ในเนื้อเรื่องมีตำแหน่งหมอข้างนั่นก็คือ ครูปาใหญ่ ฉะนั้นเรื่องนี้ต้องสร้างมาจากพื้นฐานของเรื่องจริงอย่างแน่นอน” (สุรย์พร อินทร์สำราญ, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

“เชื่อในนิทานเรื่องนี้ค่ะ เพราะว่าทำให้เราได้รู้ว่าที่มาของหมอข้างมาได้ยังไง” (มณฑิตา จงใจงาม, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

“หากเชื่อเรื่องสวรรค์ เรื่องอิทธิฤทธิ์ของฤาษี ก็ต้องเชื่อเรื่องนี้ค่ะ เพราะว่าในอดีตหรือสมัยหลายพันปีคงมีอะไรแบบนี้ขึ้นจริง” (อนันตญา เครือจันทร์, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

“เชื่อค่ะ เพราะว่าคาถาอาคมของจังหวัดสุรินทร์ยังมีการสืบทอดและใช้ได้จริงอยู่ กับเรื่องที่ว่าสาปเรื่องอิทธิฤทธิ์ของฤาษี ยังไงก็ต้องเป็นเรื่องจริงค่ะ ข้างอาจเกิดมาแบบนี้จริง ๆ ตามนิทานเรื่องนี้”(สุธิดา อินทร์สำราญ, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

การเปิดรับเทคโนโลยีต่าง ๆ ของกลุ่มเยาวชน ไม่ว่าจะเป็นอินเทอร์เน็ต โทรศัพท์ ฯลฯ ทำให้เยาวชนสามารถคิดวิเคราะห์เรื่องราวต่าง ๆ ได้ด้วยตัวเอง สิ่งที่เชื่อและไม่เชื่อ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะบรรทัดฐานของครอบครัว บรรทัดฐานความรู้ และประสบการณ์ต่าง ๆ ในชีวิต

“เชื่อว่าเป็นเรื่องจริง เพราะตอนเด็กก็เคยสงสัยว่าทำไมต้องมีหมอช่าง สูดท้ายก็ได้ คำตอบจากนิทานเรื่องนี้ โดยพระพรหมส่งหมอช่างมาดูแลช่างบนโลกมนุษย์ มีเหตุการณ์หลาย เหตุการณ์ที่ออกมาทางพระพุทธศาสนา และคาเคยเล่าให้ฟังว่าสมัยก่อนมีพระฤาษีจริง ประกอบกับ เคยดูละครตอนเช้าทางช่อง 7 ตั้งแต่เด็กก็เห็นพระฤาษีเสกโน้มนี่สาปก็ได้ทำได้ทุกอย่าง เก่งกล้ามี อิทธิฤทธิ์ เลยคิดว่าเรื่องนี้ น่าจะเล่ามาจากเรื่องจริงถึงไม่ใช่เรื่องจริงทั้งหมด ผมก็เชื่อครับ” (สุรกาญจ ำปาทอง, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

นิทานเรื่องนี้ถูกสร้างขึ้นมา เพื่อให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีคุณค่า หรือให้มีประวัติความเป็นมา ในเหตุการณ์นั้น ๆ ความเชื่อเกิดจากการสังเกตเรื่องใดเรื่องหนึ่งของบรรพบุรุษ ซึ่งอดีตทุกคนเชื่อ ในปรากฏการณ์ธรรมชาติ เรื่องการกำเนิดโลก และจักรวาล สรรพสิ่งมีชีวิต เป็นความเชื่อที่ฝังแน่น ในจิตใจ เชื่อว่าสัตว์ต่าง ๆ มีต้นกำเนิด เชื่อทางพระพุทธศาสนา เชื่อในพระพุทธเจ้า มีความศรัทธา และเลื่อมใสผู้มีอิทธิฤทธิ์อย่างพระฤาษี มีความเชื่อในผู้ที่มีคาถาอาคมหรือเวทมนต์ เชื่อแม้กระทั่ง ความฝัน เป็นต้น

“เชื่อ มันอาจจะเป็นการกำเนิดช่างในสมัยก่อนก็ได้ สมัยหลายร้อยหลายพันปี ไม่มี ะไรบอกเราได้ว่าเป็นเรื่องจริงหรือไม่จริง น่าเชื่อหรือไม่น่าเชื่อ” (ชนกานต์ แสนดี, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

ผลการสัมภาษณ์สามารถวิเคราะห์ความหมายตรงและความหมายแฝง ดังนี้

1. ความหมายโดยอรรถ(Denotative Meaning) ก็คือการกำเนิดช่าง
2. ความหมายโดยนัย (Connotative Meaning) ก็คือที่มาของหมอช่างที่ผูกเรื่องกับ ลักษณะของช่าง

7. นิทานเรื่องลูกช้างป่า (กอนเจียงโคด)

ในความคิดเห็นเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านเรื่องลูกช้างป่า (กอนเจียงโคด) ชาวชนส่วนใหญ่ไม่เชื่อในนิทานเรื่องนี้ เพราะนิทานได้สร้างความสนุกสนาน สร้างเรื่องราวเหตุการณ์ให้เห็นความผูกพันระหว่างคนกับช้าง

เป็นนิทานที่ทำให้คนรุ่นหลังได้รู้ว่า เคยเกิดภัยพิบัติความแห้งแล้งในทุก ๆ ปี ซึ่งอาชีพหลักคือการทำนาที่ทำไม่ได้ ทำแล้วก็ได้ข้าว ชาวบ้านจึงเลือกวิธีที่ไปหาของป่า เป็นภาพวิถีชีวิตในอดีตของชุมชนชาวกูย นำมาสู่เรื่องความผูกพันระหว่างคนกับช้าง โดยเป็นการเล่าที่เหนือธรรมชาติมาก ซึ่งการที่คนจะท้องกับช้างเพียงแค่อุ้มปัสสาวะช้างคงเป็นไปได้ในปัจจุบัน แต่ในอดีตจะเคยเกิดขึ้นจริงไหมอันนี้ก็คงไม่มีใครให้คำตอบได้ เพราะเป็นนิทานที่เล่าต่อ ๆ กันมาหลายชั่วอายุคน

“แปลกนะค่ะที่คนสมัยก่อนทำไมชอบดื่มฉี่ช้างจัง อาจเป็นเพราะช้างตัวใหญ่ฉี่เยอะ แต่เมื่อก่อนอาจเกิดขึ้นได้จริง ๆ ก็ได้ ไม่งั้นจะมีเรื่องราวเหล่านี้เกิดขึ้นมาได้ยังไง มันคงมีส่วนอะไรที่แต่งเพิ่มและก็เป็นเรื่องจริงด้วยก็ได้” (สุรย์พร อินทร์สำราญ, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

ในช่วงฤดูที่แล้งจัดแทบไม่มีน้ำกิน ร่องน้ำที่เป็นรอยเท้าของช้างที่มักจะมีฉี่ของช้างนั้น อาจจะเป็นทางเลือกหนึ่งของคนในช่วงนั้นที่ต้องเลือกดื่มฉี่ช้าง และคนมีวิธีการสื่อสารกับช้างได้จริง จากการสังเกตการฝึกช้างให้แสนรู้ ฉะนั้นแล้วอดีตก็อาจใช้วิธีเดียวกันในปัจจุบัน หรือไม่ช้างก็สามารถเข้าใจภาษากายภาษาพูดของคนได้ ด้วยความผูกพันระหว่างคนกับช้าง

นิทานแต่งขึ้นมาเพื่อเล่าในงานต่าง ๆ ในชุมชน เช่นงานวัด งานบวช งานแต่ง เป็นต้น

“ว่าเรื่องมันคล้าย ๆ เรื่องลูกช้างนะค่ะ มันเป็นนิทานหลอกล่อเด็กมากกว่า เล่าเพื่อความสนุกสนานเวลาในหมู่บ้านจัดงานต่าง ๆ เช่นงานวัด หรืองานบวชขนาดช้างอะไรแบบนี้” (สุธิดา อินทร์สำราญ, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

“เล่ามาแนวนี้หลายเรื่องมาก แต่มันไม่น่าเชื่อจะเกิดขึ้นจริง อาจแค่แต่งขึ้นมาเพื่อความสนุกสนาน มีเรื่องเล่าให้ลูกหลานฟังมากกว่า” (จุฑามาศ จงใจงาม, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

การพิสูจน์ว่าเรื่องนั้นเป็นเรื่องจริงหรือไม่จริง เป็นเรื่องที่น่าเชื่อหรือไม่ ชาวชนคงจะมีการวิเคราะห์ ไตร่ตรอง หรือวิธีการลงมือปฏิบัติ ทุกอย่างล้วนขึ้นอยู่กับความคิดและประสบการณ์ของแต่ละคน

“เวอร์ไป เพราะเคยลองดื่มแล้วไม่อร่อยเลย มันคงไม่ท้องง่ายอย่างนั้นหรอกครับ อย่างนี้ผมไปดื่มมีม้าผมก็ท้องกับมาได้เลยสิครับ ตลกดีครับเรื่องนี้” (สุรกาญจน์ จำปาทอง, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

ผลการสัมภาษณ์สามารถวิเคราะห์ความหมายตรงและความหมายแฝง ดังนี้

1. ความหมายโดยอรรถ(Denotative Meaning) ก็คือการตั้งครรณะระหว่างคนกับช้างในอดีต
2. ความหมายโดยนัย (Connotative Meaning) ก็คือผูกพันระหว่างคนกับช้าง และวิถีชีวิตของชาวกูย

8. นิทานเรื่องลูกช้าง (กอนอาจิง)

ในความคิดเห็นเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านเรื่องลูกช้าง (กอนอาจิง) ชาวชนส่วนใหญ่ ไม่เชื่อในนิทานเรื่องนี้ เพราะ เป็นนิทานที่สร้างมาเพื่อความสนุกสนาน หรือสร้างนิทานขึ้นเพื่อประกอบสถานที่ปราสาทเท่านั้น แต่นิทานเรื่องนี้ได้แฝงความเชื่อเอาไว้ เช่น แสดงให้เห็นความผูกพันระหว่างช้างกับชาวกูย ความรักของพ่อที่มีต่อลูก และสิ่งของเครื่องใช้ในอดีตที่สามารถนำมาจากอวัยวะต่าง ๆ จากช้าง

“ผมว่า มันก็มีหลักฐานที่มีส่วนช่วยให้เรื่องนี้เป็นเหมือนเรื่องจริงนะครับ นั่นก็คือสถานที่ที่เกิดนิทานเรื่องนี้ขึ้นจริง ผมเคยไปที่ปราสาทหิน เรื่องเล่านี้ก็คล้ายกันเพียงแค่อธิบายเรื่องมันต่างกันเท่านั้นเอง คือบ้านเราเรียกนิทานเรื่องนี้ว่าลูกช้างป่า แต่ทางอำเภอปราสาทเรียกว่า นางหม่อม” (วีรพงศ์ แสนดี, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

การเล่านิทานของบรรพบุรุษหรือการเล่านิทานของผู้ใหญ่นั้น อาจมีการสอดแทรกความจริงบางส่วนลงไปเพื่อให้เด็กเกิดความเชื่อ ความศรัทธา และนิทานเรื่องนี้ทำให้สามารถสัมผัสถึงความรักความผูกพันระหว่างคนกับช้างการอาศัยอยู่ร่วมกันของคนกับสัตว์

“เรื่องที่แต่งขึ้นมาเพื่อสร้างความสนุกสนานเท่านั้น ไม่ได้เกิดจากเรื่องจริงหรือค่ะ แต่มีช่างเข้ามาเกี่ยวข้องในเรื่องทำให้เรารู้สึกผูกพันเท่านั้นเอง” (อนันตญา เครือจันทร์, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

“มองว่าเป็นเรื่องที่สร้างความสนุกสนาน เพราะว่ามันคงไม่ใช่เรื่องจริง แต่เวลาผู้ใหญ่เล่าให้เราฟัง อาจทำให้เราคิดว่าเป็นเรื่องจริง แต่หากลองคิดตามเรื่องที่เล่า เมื่อโตขึ้นก็จะเข้าใจเองว่าเป็นนิทานหลอกเด็ก” (สุธิดา อินทร์สำราญ, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

ด้วยวุฒิภาวะและการเจริญเติบโตของกลุ่มเยาวชนที่ได้สัมภาษณ์นั้น ทำให้เยาวชนมีความคิดเป็นของตัวเองมากขึ้น สามารถวิเคราะห์นิทานได้เอง โดยไม่ต้องพึ่งผู้ใหญ่เหมือนตอนวัยเด็ก และปัจจุบันมีเทคโนโลยีเข้ามามากมาย อาทิ โทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์มือถือ ฯลฯ ทำให้เยาวชนมีความคิดความอ่านก้าวหน้าเร็วขึ้น จึงไม่ค่อยยึดติดกับชุมชน

“ผมไม่เชื่อในนิทานเรื่องนี้ครับ มันไม่มีทางที่จะเกิดขึ้นจริงได้เลย เป็นเรื่องที่สนุกมาก ๆ มีสัตว์ป่าเข้ามาเกี่ยวข้อง ตอนเด็ก ๆ ผมก็คิดว่ามันเป็นเรื่องจริง แต่พอผมโตขึ้นมาก็รู้ว่าไม่ใช่เรื่องจริงเลย เป็นเรื่องที่เล่าสร้างความสนุกสนานในครอบครัวมากกว่า” (ภาณุวัฒน์ รุ่งเรืองงา, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

“ยายชอบเล่าให้ผมฟังก่อนนอนทุกคืน แล้วชอบบอกผมว่ามันคือเรื่องจริง แต่ผมโตมาก็ไม่ได้ฟังอีกเลย และคิดว่าเรื่องที่ฟังมาแต่เด็กก็คงไม่ใช่เรื่องจริง” (ธนกันต์ แสนต์, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

นิทานเป็นสารตัวหนึ่งที่ใช้ในการสื่อสารความเชื่อจากบรรพบุรุษสู่ลูกหลานรุ่นปัจจุบัน แต่ด้วยยุคสมัยที่เปลี่ยนไป ความเชื่อก็อาจถูกลบเลือนไปด้วยกาลเวลา ฉะนั้นแล้วนิทานย่อมมีทั้งผู้ที่เชื่อและไม่เชื่อ ขึ้นอยู่ที่ประสบการณ์ การวิเคราะห์นิทานของแต่ละคน

“แต่ความจริงแล้วเรื่องนี้ บางครั้งปราชญาที่พูดกันอาจเกิดขึ้นมาก่อนแล้ว แต่แต่งเรื่องนี้สร้างขึ้นมาเพื่อให้มีที่มา (ประวัติศาสตร์) ของปราชญา สร้างความจดจำและเล่าต่อกันไปได้ง่าย ๆ” (จุฑามาศ จงใจงาม, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

“คิดว่าจะเรื่องจริงหรือไม่จริง มันก็เป็นนิทานที่น่าจะมีคนพูดถึง เพราะว่าถ้ามันหายไปก็น่าเสียดายนะครับ แต่ถ้าถามถึงความเชื่อ ผมไม่เชื่อ เพราะมันไม่น่าจะมีเรื่องที่เกิดขึ้นระหว่างคน

กับสัตว์ที่หึ่งท้อกัน ได้ง่าย ๆ และก็ไม่มีโอกาสจะหึ่งด้วยเพราะแตกต่างกัน” (สุรกาญจ จำปาทอง, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

ผลการสัมภาษณ์สามารถวิเคราะห์ความหมายตรงและความหมายแฝง ดังนี้

1. ความหมายโดยอรรถ(Denotative Meaning) ก็คือคนหึ่งกับช้าง
2. ความหมายโดยนัย (Connotative Meaning) ก็คือสิ่งที่เกิดขึ้นในปราสาทหินบ้านพลวงในอดีต แสดงถึงความรักที่พ่อมีต่อลูก

9.นิทานเรื่องช้างบิน (อาจึงปาลร)

ในความคิดเห็นเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านเรื่องช้างบิน (อาจึงปาลร)เยาวชนส่วนใหญ่ ไม่เชื่อในนิทานเรื่องนี้ เพราะมองว่าเป็นเรื่องที่แต่งขึ้นมาเพื่อสร้างความสนุกสนาน สร้างความจ้อจ้อให้เยาวชนเกิดสมาธิ แต่นิทานเรื่องนี้ได้แฝงความเชื่อว่าการให้ทุกข์แก่ท่าน ทุกข์นั้นถึงตัว

นิทานเรื่องนี้เป็นเรื่องตลกขบขัน แต่ในเนื้อหาของนิทานก็ยังไม่ทิ้งเรื่องจริง นั่นก็คือชื่อของตัวละครในเรื่อง ที่ชื่อนายสุขุข และก็เสียชีวิตโดยการถูกช้างทับตาย แต่คนเล่าได้บวกจินตนาการของตัวเองเข้าไปเพื่อสร้างความสนุกสนานเวลาเล่า และทำให้ผู้ฟังไม่เครียด เพราะเป็นเรื่องความเป็นความตายที่กลายเป็นเรื่องตลกไป

“เรื่องนี้มีส่วนจริงอยู่นะครับ นายสุขุขมีตัวตนจริงและเค้าก็ถูกช้างทับตายจริง ๆ แต่เรื่องจริงช้างอาจไม่ได้ลอยสูงด้วยแมลงวันก็ได้ หรืออาจเป็นอย่างนิทานก็ได้ แต่ผมเชื่อครับ” (สุรกาญจ จำปาทอง, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

“ใช่ละนายสุขุขมีตัวตนจริง และก็ถูกช้างทับตายจริง ๆ แต่จากนี้อาจจะแต่งเพิ่มเติมให้เป็นเรื่องสนุกสนานไม่เครียดก็ได้ละ” (ทศริกา ยุบรัมย์, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

นิทานเรื่องนี้ เป็นเรื่องที่มีความตลก สนุกสนาน เหมาะกับการนำไปเล่าต่อให้เด็ก ๆ ฟัง สร้างความสัมพันธ์ที่ดีให้กับคนในครอบครัว มีเรื่องราวพูดคุยกัน

“เรื่องนี้เป็นเรื่องตลกมากกว่าละ คงเล่าต่อ ๆ กันมาในงานบันเทิงต่าง ๆ เช่น งานวัดมากกว่า ฟังแล้วไม่เชื่อว่าจะเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริงนะละ” (มณฑิตา จงใจงาม, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

“ฟังแล้วฮาดีละ สนุกมาก แต่ไม่เชื่อว่าจะเกิดขึ้นจริง คงเป็นเรื่องแต่งมากกว่า” (สุรย์พร อินทร์สำราญ, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

“นิทานต้องการจะบอกความอุดมสมบูรณ์ของหมู่บ้านเรานะค่ะ ฟางไม่เชื่อเรื่องข้างจะบินได้เพราะแมลงวัน แต่เชื่อเรื่องความอุดมสมบูรณ์ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านเราค่ะ” (อนันตญา เครือจันทร์, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

“เรื่องนี้สนุกดีค่ะ และก็เห็นด้วยกับพี่ฟางค่ะว่านิทานต้องการให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของหมู่บ้านเรา”(สุธิดา อินทร์สำราญ, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

“ผมว่าเป็นเรื่องที่ไม่น่าเชื่อว่าจะเกิดขึ้นจริงครับ แต่ตอนเด็กผมก็เชื่อ นะครับ เพราะว่าตอนเด็กฟังอะไรก็เชื่อหมด เชื่อผู้ใหญ่ครับ” (วีรพงศ์ แสนดี, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

“ชอบเรื่องนี้ค่ะ ไม่เครียดดี แต่ไม่มีอะไรทำให้เกิดความเชื่อได้เลยค่ะ เป็นเรื่องตลกซะมากกว่าค่ะ” (จุฑามาศ จงใจงาม, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

“ไม่เชื่อ นะค่ะ แต่สนุกดีค่ะเรื่องนี้ มันเป็นเรื่องหลอเด็กแน่ ๆ เลย แต่คินะฟังเมื่อตอนเด็กเลยโดยหลอกได้” (วรดา ศาลางา, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

“ ผมไม่เชื่อครับ แต่ชื่อนายสุขถึงจะมีจริง แต่มันเวอร์ไปที่ข้างจะบินได้” (ภาณุวัฒน์ รุ่งเรืองงา, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

“ ผมไม่เชื่อครับ มันเป็นเรื่องที่ไม่น่าเชื่อเลย แต่ก็ชอบฟังนะครับ แลผมเอาไปเล่าต่อให้น้อง ๆ ฟังด้วย” (ชนกานต์ แสนดี, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

“ ผมไม่เชื่อครับเพราะผมไม่คิดว่า ข้างจะลอยได้ด้วยแมลงวันจริง ๆ เพราะข้างตัวมันใหญ่มาก” (วิเศษฐ์ อินทร์สำราญ, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

ผลการสัมภาษณ์สามารถวิเคราะห์ความหมายตรงและความหมายแฝง ดังนี้

1. ความหมายโดยอรรถ(Denotative Meaning) ก็คือข้างบินได้
2. ความหมายโดยนัย (Connotative Meaning) ก็คือผลกรรมของนายสุขที่ได้ทำไว้ให้ทุกข์แก่ท่านทุกข์นั้นถึงตัว

10. นิทานเรื่องลูกพญาข้างเผือก

ในความคิดเห็นเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านเรื่องลูกข้างป่า (กอนเจียง โคด) เขาชนส่วนใหญ่ไม่เชื่อในนิทานเรื่องนี้ เพราะนิทานได้สร้างความสนุกสนาน สร้างเรื่องราวเหตุการณ์ให้เห็นความผูกพันระหว่างคนกับข้าง นิทานเรื่องนี้คล้าย ๆ กับเรื่องลูกข้างป่า และลูกข้าง จะแตกต่างกันก็ด้วยวิธีการเล่าและการสอดแทรกเนื้อหาของผู้เล่า โดยในนิทานทำให้เราได้เห็นถึงความแห้งแล้งที่มัก

เกิดขึ้นในอดีต ทำให้คนในชุมชนต้องเก็บผัก หักพื้ช คุดกลอย คุดมันจากในป่ามาเป็นอาหารอยู่เสมอ ด้วยนาที่ชีวิตที่หญิงสาวคนหนึ่งหิวน้ำมาก เลยต้องดื่มปัสสาวะข้างเข้าไปเพราะเธอคิดว่าเป็นแอ่งน้ำฝน เลยเกิดการตั้งครรถ์ขึ้น ซึ่งสิ่งที่เล่าเป็นสิ่งที่เหนือธรรมชาติมาก

ประสบการณ์ของเยาวชนนำมาสู่ความคิดที่แตกต่าง เหตุผลเยาวชนที่ไม่เชื่อในนิทานส่วนหนึ่งเป็นเพราะสิ่งที่เยาวชนเหล่านี้สังเกตเห็นเองโดยไม่ต้องมีใครมาชี้นำแนวทาง ด้วยประสบการณ์และอายุที่โตขึ้นก็ทำให้มุมมองแตกต่างไปจากวัยเด็กที่ใครพูดอะไรก็เชื่อหมด

“คิดว่าที่เคยได้ยินนิทานเรื่องนี้มาเนื้อหามันคล้าย ๆ เรื่องลูกช้างคะ เลยมองว่าเหมือนนิทานหลอกเด็ก” (สุธิดา อินทร์สำราญ, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

“เรื่องนี้อาจเป็นเรื่องลูกช้างก็ได้ แต่คนเล่าคนละคนกันเลยทำให้มันกลายเป็นคนละเรื่อง แล่นว่ามันไม่มีความน่าเชื่อถือ หากมันเป็นเรื่องเดียวกันกับลูกช้างอย่างที่แล่นคิด มันก็คงไม่แตกต่างอะไรกับเรื่องลูกช้าง ที่แล่นคิดว่าแต่งขึ้นมาให้คนรู้จัก สถานที่จริง อันนี้ก็จะอาจจะแต่งให้คนรู้จักพญาช้างเผือกก็ได้” (จุฑามาศ จงใจงาม, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

“คิดวาก็ไม่น่าเชื่ออะคะ หากเนื้อเรื่องมันคล้ายกับเรื่องลูกช้าง จริง ๆ มันคงเป็นเรื่องแต่งขึ้นมาลอย ๆ สร้างความสนุกสนาน ทำให้ผู้ใหญ่มีเรื่องเล่าให้เด็กฟัง” (วรดา ศาลางา, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

“คิดว่า ไม่เชื่อแน่นอน เพราะมันคงไม่มหัศจรรย์ขนาดนั้นมั้ง มันจะท้องถิ่นง่าย ๆ อย่างนั้นเลยหรอ ไม่ใช่ผมไม่เคยลองดื่มนะ เคยลองดื่มตอนเด็ก ๆ ก็ไม่เห็นท้อง หรือเพราะว่าผมไม่ใช่ผู้หญิงก็ไม่รู้นะ แต่ก็ไม่เห็นมีอะไรเกิดขึ้น” (สุรกาญจ จาปาทอง, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

ผลการสัมภาษณ์สามารถวิเคราะห์ความหมายตรงและความหมายแฝง ดังนี้

1. ความหมายโดยอรรถ(Denotative Meaning) ก็คือลูกพญาช้างเผือก
2. ความหมายโดยนัย (Connotative Meaning) ก็คือการตั้งครรถ์ระหว่างคนกับช้างในอดีตทำให้เห็นถึงความผูกพันระหว่างคนกับช้าง และวิถีชีวิตของชาวกูย

11. นิทานเรื่อง คนปากมาก (กุกานะหาวปิ่น)

ในความคิดเห็นเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านเรื่องคนปากมาก (กุกานะหาวปิ่น) เยาวชนส่วนใหญ่ ไม่เชื่อในนิทานเรื่องนี้ เพราะนิทานได้สร้างความสนุกสนาน แต่นิทานท้องถิ่นนี้มักมีช้างมาเกี่ยวข้องด้วยเสมอ ถึงไม่เชื่อในเนื้อเรื่องของนิทาน แต่คติที่สอดแทรกไว้เยาวชนทุกคนมีความ

เชื่อเกิดขึ้น นั่นก็คือการพูดมากย่อมส่งผลเสียต่อตนเอง นิทานเรื่องนี้สามารถสอดแทรกแนวคิดดี ๆ เอาไว้ได้อย่างแนบเนียน จะเชื่อไม่เชื่อขึ้นอยู่กับมุมมองของชาวชนแต่ละคน โดยการแต่งนิทานเรื่องนี้ขึ้นมาจะต้องมีข้างเข้ามาเกี่ยวข้อง เพราะจะได้รู้ว่าคนกับข้างมีความผูกพันกันมายาวนาน

“เป็นนิทานที่ตลกมากกว่านะค่ะ สนุกดี แต่นิทานบ้านเรานี้มักจะมีเรื่องข้างมาเกี่ยวข้อง ต้องเลย” (สุธิดา อินทร์สำราญ, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

“คงไม่เชื่อนะค่ะ เป็นนิทานที่สร้างความสนุกสนานมากกว่า น่าจะแต่งมาในงานใดงานหนึ่ง” (มณฑิตา จงใจงาม, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

“ฮาดี ผมชอบ แต่คงเป็นไปได้หรือที่่จะเกิดขึ้นจริง” (สุรย์พร อินทร์สำราญ, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

“ไม่เชื่อครับ ผมว่าเป็นเรื่องตลก ที่เล่าต่อกันมา ผมไม่เชื่อหรือว่าจะเกิดขึ้นจริง” (ภาณุวัฒน์ รุ่งเรืองงา, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

“สนุกดีค่ะ กานต์ว่าเป็นนิทานที่แตกต่างจากที่อื่นมาก” (ชนกานต์ แสนดี, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

“หลวงตาเล่าเคยเล่าให้ฟัง ผมว่าเล่าเพื่อให้ผมมีสมาธิอยู่กับวัดมากกว่านะครับ” (สุรกาญจนา จำปาทอง, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

“ตลกมาก เคยฟังหลายครั้งก็ยังตลกไม่เบื่อ” (ทศริกา ยูบรัมย์ย์, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

“เคยฟังที่หลวงตาเล่าเหมือนกัน แต่นานมาแล้ว ตั้งแต่เด็ก ๆ คงเล่าไม่ไห้ผมวิ่งเล่นมากกว่า เพราะเวลาเล่าเรื่องอะไรตลก ๆ เด็กมักสนใจนั่งฟัง” (วิเชษฐ อินทร์สำราญ, สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2554)

ผลการสัมภาษณ์สามารถวิเคราะห์ความหมายตรงและความหมายแฝง ดังนี้

1. ความหมายโดยอรรถ (Denotative Meaning) ก็คือคนปากมาก
2. ความหมายโดยนัย (Connotative Meaning) ก็คือการพูดมากย่อมส่งผลเสียกับตน

ตารางที่ 4.13 สรุปความคิดเห็นของเยาวชนที่มีต่อมายาคติ

ชื่อนิทาน	ความหมายทางมายาคติ	ความเชื่อของเยาวชน
1.เรื่องคลังช้าง (ก๊อบอะจิง)	เป็นหลักปฏิบัติที่ภรรยาต้องยึดถือเมื่อสามีออกไปคลังช้างป่าสืบเนื่องมาจากบรรพบุรุษชาวกูย นั่นคือการห้ามตัดผม เพื่อช่วยคุ้มครองสามีให้ปลอดภัย	ส่วนใหญ่เชื่อ เกิดจากสิ่งที่มองไม่เห็น คือสัญลักษณ์ของอำนาจ เยาวชนยังปฏิบัติตามบรรพบุรุษนั้นเพราะเชื่อในเชิงประจักษ์
2.ตำนานพระมอเต่า (กานายหาวอูเค็มมออาจิง)	การคลังช้างไม่ให้นำภรรยาติดตามไปด้วย มีการบัญญัติว่าเป็นข้อห้ามที่ต้องถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดหลักจากเกิดเรื่องร้ายกับพระมอเต่ากับครอบครัว รวมทั้งห้ามไม่ให้พ่อกับลูกจีช้างเชือกเดียวกัน และแขนนางเป็นชื่อเรียกว่าบ่วงบาศัก	ส่วนใหญ่เชื่อ เกิดจากการปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของของสิ่งที่เหนือธรรมชาติเยาวชนยังปฏิบัติตามบรรพบุรุษนั้นเพราะเชื่อในเชิงประจักษ์
3.คลังช้างหรือสยบช้าง (ก๊อบอะจิง)	คาถาในการคลังช้างผู้มีคาถากับตัวก็ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด ไม่ทำผิดสี่ปะกำ ไมอย่างนั้นคาถาก็จะเข้าตัวทำให้เกิดอันตรายกับตัวเองได้	ส่วนใหญ่เชื่อ เกิดจากการปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของของสิ่งที่เหนือธรรมชาติเยาวชนเชื่อในเชิงประจักษ์
4.กำเนิดช้างในแดนสวรรค์ (อูมาเลียดอาจิงนึ่งกาเต๊ะซาหวัน)	การกำเนิดของช้างที่เล่าในแนวความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เชื่อว่าช้างเคยเป็นสัตว์ชั้นสูงมาก่อน ชาวกูยจึงต้องให้ความเคารพช้าง เพราะช้างมีเทพรักษา	ส่วนใหญ่ไม่เชื่อ เพราะแสดงถึงความพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ไม่สามารถเห็นในเชิงประจักษ์ได้

ตารางที่ 4.13(ต่อ)

5.สงครามยักษ์กับเทวดา (สงครามหยกนี่องเทวดีย์)	ผูกเรื่องลักษณะของช้างไว้กับสิ่งเหนือธรรมชาติในแนวความเชื่อทางพระพุทธศาสนา	ส่วนใหญ่ไม่เชื่อ เพราะแสดงถึงอำนาจที่เหนือธรรมชาติ
6.กำเนิดช้างในเมืองมนุษย์ (อุมาเถื่อนคอาจึงนี่องกาแต่ะกูย)	ผูกเรื่องการกำเนิดหมอช้างกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ในแนวพระพุทธศาสนา มีความเชื่อว่าพระพรหมส่งหมอช้างลงมาสู่โลกมนุษย์เพื่อดูแลรักษาช้าง และมีความเชื่อกันว่าหากนับถือหรือสร้างศาลปะกำไว้เคารพบูชา จะค้าขายดี	ส่วนใหญ่เชื่อ เกิดจากการปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของของสิ่งที่เหนือธรรมชาติเยาวชนเชื่อในเชิงประจักษ์
7.ลูกช้างป่า (กอนเจียงโคค)	ผูกเรื่องระหว่างสภาพภูมิศาสตร์ ช้างคน ที่เหนือธรรมชาติ แสดงถึงความผูกพันระหว่างคนกับช้างที่มีมาตั้งแต่อดีต และวิถีชีวิตของชาวภูยกกับธรรมชาติ	ส่วนใหญ่ไม่เชื่อ เพราะแสดงถึงความพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ไม่สามารถเห็นในเชิงประจักษ์ได้
8.ลูกช้าง (กอนอาจึง)	ผูกเรื่องระหว่างสภาพภูมิศาสตร์ ช้างคน ที่เหนือธรรมชาติ เพื่อแสดงถึงความผูกพันระหว่างคนกับช้างที่มีมาตั้งแต่อดีต และวิถีชีวิตของชาวภูยกกับธรรมชาติ	ส่วนใหญ่ไม่เชื่อ เพราะแสดงถึงความพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ไม่สามารถเห็นในเชิงประจักษ์ได้
9.ช้างบิน (อาจึงปาลร)	แทรกคติความเชื่อว่าช้างเป็นสัตว์ชั้นสูงที่ต้องเคารพ จึงต้องมีพิธีทำศพ ช้าง นั่นก็คือ พิธี บังสุกุล (พิธีกรรมสวดศพช้างล้ม)	ส่วนใหญ่ไม่เชื่อ เพราะแสดงถึงความพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ไม่สามารถเห็นในเชิงประจักษ์ได้

ตารางที่ 4.13(ต่อ)

10.นิทานเรื่องลูก พญาช้างเผือก	ผูกเรื่องระหว่างสภาพภูมิศาสตร์ ช้าง คน ที่เหนือธรรมชาติ เพื่อแสดงถึง ความผูกพันระหว่างคนกับช้างที่มีมา ตั้งแต่อดีต และวิถีชีวิตของชาวกุยกับ ธรรมชาติ	ส่วนใหญ่ไม่เชื่อ เพราะแสดงถึง ความพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ไม่ สามารถเห็นในเชิงประจักษ์ได้
11.คน ปาก มาก (กุกาเนาะหาว วี่ปัน)	ผูกเรื่องระหว่างสภาพภูมิศาสตร์ ช้าง คน ที่เหนือธรรมชาติ เพื่อแสดงถึง ความผูกพันระหว่างคนกับช้างที่มีมา ตั้งแต่อดีต และวิถีชีวิตของชาวกุยกับ ธรรมชาติ	ส่วนใหญ่ไม่เชื่อ เพราะเป็นสิ่งที่ เหนือธรรมชาติ ไม่สามารถเห็น ในเชิงประจักษ์ได้

จากปัญหานำวิจัยข้อที่ 2 นิทานเป็นสื่อที่ใช้ในการสื่อสารมาชาติ ระหว่างบรรพบุรุษกับเยาวชนในหมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ จังหวัดสุรินทร์ โดยวิธีการสื่อสารนั้นก็คือ การเล่าปากต่อปาก มีเนื้อหาของนิทานเป็นตัวเชื่อมความผูกพัน ระหว่าง คน ช้าง ธรรมชาติ และเรื่องราวต่าง ๆ เอาไว้

ประเภทนิทานที่เยาวชนมีความเชื่อมากที่สุด คือนิทานท้องถิ่น รองลงมาคือนิทานเทพนิยาย นิทานที่เยาวชนไม่เชื่อเลยก็คือ นิทานเรื่องสัตว์ และนิทานตลกขบขัน

ปัจจัยที่ส่งผลทางความเชื่อของเยาวชนในเชิงประจักษ์

1. พื้นฐานทางครอบครัว (Family Background) เยาวชนจะเชื่อตามพื้นฐานหลักของครอบครัวที่มีการปฏิบัติ ตามความเชื่อนั้นอยู่

2. ประสบการณ์ชีวิต (Experience of Life) บทเรียนต่าง ๆ ที่ผ่านมาในชีวิตตั้งแต่เด็ก เช่น การคล้องช้าง การฝึกช้าง การอาศัยอยู่ร่วมกันกับช้าง การเลี้ยงช้างฯลฯ ล้วนเป็นข้อมูลที่มีผลโดยตรงในการตัดสินใจเชื่อ

3. วัฒนธรรม (Culture) วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตที่มีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อ เป็นสิ่งที่เยาวชนให้การยอมรับนับถือและปฏิบัติตาม เช่น การคล้องช้าง การไหว้ศาลปะกำ นับถือผีบรรพบุรุษ การห้ามตัดผม เป็นต้น

4. จริยธรรม (Morality) การเข้าถึงของกลุ่มเยาวชนในข้อห้าม ข้อปฏิบัติ ข้อสัญญาที่มี
ในชุมชนที่เป็นกรอบในการคิด การตัดสินใจ ร่วมกันของคนในชุมชน

5. สภาพแวดล้อม (Environment) เป็นสิ่งที่อยู่รอบตัวของเยาวชนมาตั้งแต่เกิด เห็นอยู่
ทุกวัน จึงสามารถใช้สภาพแวดล้อมของชุมชนในการวิเคราะห์หลักความเชื่อของตนเอง

ปัจจัยที่ส่งผลทำให้เยาวชนไม่เกิดความเชื่อ

1. พื้นฐานความรู้ (Background of Knowledge) ปัจจุบันเยาวชนมีการศึกษาที่ดีกว่าคน
ในสมัยก่อน จึงสามารถถกเถียงและเก็บในรูปแบบความรู้ด้านต่าง ๆ ที่จะส่งผลต่อวิถีคิด วิถีปฏิบัติ
ความเชื่อ สามารถใช้ความรู้ที่มีมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ด้วยตัวเอง

2. การรับรู้ (Perception) นิทานที่เยาวชนไม่เชื่อล้วนเป็นเรื่องราวที่เชื่อมโยงกับ
พระพุทธศาสนาและเป็นเรื่องที่เหนือความเป็นจริงที่พิสูจน์ไม่ได้ หรือตนเองไม่ได้เห็นด้วยตา
นั่นเอง และปัจจุบันการรับรู้ของเยาวชนไปมุ่งเน้นในด้านเทคโนโลยี ได้แก่ โทรศัพท์มือถือ เกม
โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต ฯลฯ ที่สามารถเรียนรู้โลกได้กว้างกว่า เบี่ยงเบนความสนใจในเรื่องนิทาน จึง
แตกต่างจากคนสมัยก่อน

อย่างไรก็ตามการที่เยาวชนยอมรับนับถือความเชื่อ ทั้ง ๆ ที่ความเชื่อบางความเชื่อไม่
สามารถพิสูจน์หรือมีหลักฐาน แต่ทั้งนี้ก็เกิดจากการวิเคราะห์ของเยาวชนเองที่ใช้ทั้งประสบการณ์
ความรู้ ในการวิเคราะห์

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ ความเชื่อเชิงมายาคติเกี่ยวกับช้าง ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทยภาค จังหวัดสุรินทร์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องในการเก็บข้อมูล และใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับหมอช้างชาวยุทธ์ จำนวน 4 คน นักวิชาการ จำนวน 4 คน และสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus Group Interview) กับเยาวชนอายุระหว่าง 14-18 ปี ที่เป็นลูกหลานของหมอช้าง จำนวนทั้งสิ้น 12 คน

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาค่านิยมและความเชื่อเชิงมายาคติเกี่ยวกับช้างที่สื่อสารผ่านนิทานพื้นบ้านไทยภาค จังหวัดสุรินทร์ รวมทั้งเพื่อศึกษาความเชื่อของเยาวชนในหมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ เกี่ยวกับช้างที่สื่อสารผ่านนิทานพื้นบ้านไทยภาค จังหวัดสุรินทร์

ในการเก็บข้อมูลผู้วิจัยมีวิธีการ คือ คัดเลือกกลุ่มเป้าหมายที่ทำหน้าที่ตัวแทนหลัก โดยผู้วิจัยได้เข้าไปสร้างความสัมพันธ์ทำความรู้จักและสร้างความคุ้นเคยกับแหล่งข้อมูลให้มากที่สุด ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบ และเจาะลึกบางกรณีเพื่อให้ได้ข้อมูลที่แท้จริงที่สุดของแต่ละกลุ่ม

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็น 3 ระยะคือ

ระยะที่ 1 ก่อนเก็บข้อมูล ผู้วิจัยทำการศึกษาพื้นที่ของชุมชน รวบรวมข้อมูลประวัติและวัฒนธรรมของชุมชนเบื้องต้น ภายในเวลาประมาณ 2 เดือน (มีนาคม-เมษายน 2554)

ระยะที่ 2 ระหว่างเก็บข้อมูล ทำการนัดหมายและสัมภาษณ์ พูดคุย กับกลุ่มตัวอย่าง เข้าร่วมกิจกรรมกับคนในชุมชนเพื่อสร้างความคุ้นเคย ภายในเวลาประมาณ 3 เดือน (พฤษภาคม-สิงหาคม 2554)

ระยะที่ 3 ระหว่างเก็บข้อมูล ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล สร้างบทสรุปตามกรอบแนวคิด และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ภายในเวลาประมาณ 9 เดือน (กันยายน 2554 - พฤษภาคม 2555) โดยในบทนี้ผู้วิจัยจะแบ่งการนำเสนอเนื้อหาออกเป็นหัวข้อดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.2 อภิปรายผล

5.3 ข้อเสนอแนะในงานวิจัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

5.1. สรุปผลการวิจัย

5.1.1 ค่านิยมและความเชื่อเชิงมายาคติ เกี่ยวกับช่างที่สื่อสารผ่านนิทานพื้นบ้านไทยกุย จังหวัดสุรินทร์

ความเชื่อของชาวกุยในหมู่บ้านตากกลาง ล้วนแล้วแต่เป็นความเชื่อที่มาจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง มีเค้าโครงเรื่องมาจากเรื่องจริงไม่ใช่เรื่องแต่งอย่างเดียว

นิทานจึงเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมท้องถิ่นบ้านตากกลางหรือหมู่บ้านช่าง คนในชุมชนส่วนใหญ่แล้วล้วนมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับช่าง และสืบทอดค่านิยม ทักษะคติ ความเชื่อด้านพิธีกรรมตามแบบชาวกุย ความคิด ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงช่าง ตลอดจนแบบแผน ระเบียบกฎเกณฑ์ความหมายและคุณค่าที่คนในกลุ่มหมอช่างชาวกุยร่วมกันรับ และรักษาเพื่อการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มที่มีลักษณะเฉพาะแยกได้จากกลุ่มอื่น ซึ่งวัฒนธรรมและการดำรงชีวิตของชาวกุยในหมู่บ้านตากกลางได้ร่วมกันสืบทอดมาจากสิ่งที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ และสั่งสมมาเพื่อให้ลูกหลานชาวกุยได้ดำรงรักษาวัฒนธรรมและประเพณีนี้ให้ดำรงอยู่

นิทานพื้นบ้านไทยกุย เป็นโครงสร้างตามขนบธรรมเนียมเดิม (Conventions) ทำให้รู้ได้ว่านิทานถูกสร้างมาจากวัฒนธรรมหรือขนบธรรมเนียมประเพณี โดยผู้แต่งก็คือบรรพบุรุษที่อยู่ในชุมชนนั่นเอง แล้วถูกเล่าต่อ ๆ กันมา จึงทำให้นิทานถูกเล่ามาถึงปัจจุบัน องค์ประกอบที่สำคัญของการสื่อสาร โดยการเล่าเรื่อง เริ่มจากการเล่านิทานพื้นบ้านของหมอช่างหรือบรรพบุรุษนั้น มีการวางโครงเรื่อง (Plot) ในแต่ละเรื่องล้วนมีช่างเข้ามาเกี่ยวข้องกับเรื่องเสมอ เช่น ช่างเป็นพาหนะของคนเป็นพาหนะของเทวดา เป็นผู้ถูกล่า เป็นต้น แนวคิดของเรื่อง (Theme) จะสังเกตได้ว่าแนวคิด

สามารถสร้างความเชื่อ ที่เกิดขึ้นทางวัฒนธรรมหรือประเพณีขึ้นได้ สร้างภาพความจดจำ นำมาสู่กระบวนการคิดว่าทุกสิ่งทุกอย่างคือเรื่องที่เกิดขึ้นจริง และยังทำให้เห็นถึงความผูกพันระหว่างคนกับช้างในชุมชน ส่วนตัวเอก (Hero/Heroine) ก็คือช้าง เพราะช้างมีบทบาทสำคัญในทุกเรื่องทุกตอนของชุมชนหมู่บ้านตากกลางหรือหมู่บ้านช้าง มีบทบาทเกี่ยวข้องกับคนเสมอ และผู้ร้าย (Villains) ก็คือคนที่ไปล่าช้าง คนที่ฆ่าช้าง นั่นเองแต่พบเป็นส่วนน้อย ส่วนช่วงเวลา (Time) เป็นช่วงเวลาที่ผ่านมา นาน ทุกเรื่องไม่มีเรื่องใหม่ที่แต่งขึ้นมาใหม่เลย เป็นนิทานที่เล่าต่อกันจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งไม่ใช่ในยุคนี้ และสถานที่ (Place) เป็นสถานที่ที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านตากกลาง และป่าที่ออกไปจับช้าง นั่นก็คือป่าแถบเขมรตามวิถีชีวิตของคนในชุมชนนั่นเอง เครื่องแต่งกาย (Costume) การแต่งกายของของหมอช้างเป็นภาษาอวัจนะ (Non-verbal) ที่จะบ่งบอกหรืออธิบายความหมายของเรื่องราวของผู้ไปจับช้างได้ วิธีการเดินทางหรือยานพาหนะที่ใช้ (Locomotion) นิทานทุกเรื่องที่ใช้ในการวิเคราะห์ล้วนแต่ใช้ช้างเป็นพาหนะทั้งสิ้น และอาวุธ (Weapon) ที่ใช้ในนิทานส่วนมากจะเป็นเชือกปะกำ ที่ใช้ในการคล้องช้าง คานาอคมในการจับช้าง รวมไปถึงการเช่นไหว้ผีปะกำให้ช่วยคุ้มครองผู้ออกไปคล้องช้างป่า ในขณะที่ Inventions หรือสิ่งแปลกใหม่ที่คิดสร้างสรรค์ต่างไปจากขนบแบบเดิมจะเป็นลักษณะเฉพาะเจาะจงมากขึ้น เช่น ความหมายแฝงในนิทานพื้นบ้านไทยอุษาคเนย์จังหวัดสุรินทร์ นั่นก็คือทำให้เห็นภาพความผูกพันระหว่างคนกับช้างที่มีมาตั้งแต่อดีต รู้ถึงที่ไปที่มาของช้าง สัมผัสถึงความเชื่อที่แทรกอยู่ในนิทาน ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อเกี่ยวกับการเช่นไหว้ผีปะกำ ความเชื่อเกี่ยวกับข้อห้ามต่างๆ ความเชื่อที่บอกว่าหากไม่ปฏิบัติตามจะส่งผลถึงชีวิต

วิธีการเล่าเรื่องของบรรพบุรุษจะเน้นเป็นการสื่อสารเพื่อสร้างความเชื่อให้เกิดขึ้นในชุมชนหรือในสังคมของคน เพื่อเกิดความรักต่อชุมชนและช้างของตนเอง แสดงให้เห็นถึงความรัก ความผูกพันของคนในชุมชนและของคนกับช้าง นิทานในหมู่บ้านตากกลางที่เกี่ยวกับช้างเริ่มหายสาบสูญไปกับคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้าน แต่นิทานที่ยังมีการพูดถึงและยังได้รับความนิยมไม่สูญหายไปก็จะเป็นเรื่องคล้องช้าง (เกือบอะจิง) คล้องช้างหรือสยบช้าง (เกือบอะจิง) ตำนานพระมอเต่า (กานายกวาวอูเต๋มมออะจิง) เพราะยังมีสิ่งที่ปฏิบัติในนิทานยังมีการปฏิบัติอยู่ในชีวิตจริง เขาชนมีโอกาสดูเห็นจึงเกิดความเชื่อความศรัทธาขึ้น ส่วนใหญ่เชื่อและศรัทธาตามบรรพบุรุษปู่ย่าตายาย

การสื่อสารโดยการเล่านิทานในปัจจุบันมักเล่าในงานรื่นเริงของหมู่บ้าน หรืองานประเพณีต่าง ๆ เมื่อก่อนมักจะเล่าที่วัดแต่ปัจจุบันเด็กรุ่นใหม่ไม่ค่อยเข้าวัด จึงไม่ค่อยได้ฟังนิทาน

เท่าไร? ปู่ตายายก็จะชอบเล่าให้ลูกหลานฟังเวลาว่างจากการทำนา จากการทำงาน เลี้ยงช้าง หรือจะเล่าให้ฟังก่อนนอน เพื่อใช้ในการสื่อสารทางความคิด ความรู้สึก ให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน เพราะนิทานมีการสอดแทรกคติ ความเชื่อต่าง ๆ เอาไว้มากมาย เป็นกุศโลบายของคนเฒ่าคนแก่ในการที่จะสื่อสารเพื่อสั่งสอนลูกหลานให้ปฏิบัติถูกต้องตามจารีตประเพณี และก็สร้างความสนุกสนาน สร้างความรักความอบอุ่นให้เกิดขึ้นกับครอบครัว เช่นเดียวกับ (อดิสา วงศ์ลักษณ์พันธ์, 2542, : 22 อ้างถึงใน วิริยา วิฑูรย์สถัญญศิลป์, 2548, : 15) ที่มองว่าการเล่าเรื่อง คือการบรรยายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงหรือเหตุการณ์ที่สร้างขึ้นเองซึ่งบุคคลหนึ่งนำไปถ่ายทอดยังอีกบุคคลหนึ่ง โดยอาศัยภาษาพูด ภาษาเขียน หรือแม้แต่ภาษาสัญลักษณ์ในการเล่าเหตุการณ์เรื่องดังกล่าว ดังนั้นเมื่อสื่อใดมีบทบาทในการรายงานเหตุการณ์ก็สามารถนำเอาวิธีการของการเล่าเรื่องมาใช้เพื่อถ่ายทอด

อดีตหมอช้างชาวกูยเป็นผู้เล่านิทานเรื่องใดเรื่องหนึ่งออกมา เล่าถึงผู้อื่นแต่บางครั้งก็สมมุติว่านั่นคือตัวเอง เพราะตัวเองก็เคยทำเหมือนในสิ่งที่เล่าออกมาก ซึ่งผู้เล่ามักจะเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องหรือนำตัวเองเข้าไปมีส่วนร่วมร่วมกับเหตุการณ์ เช่น หมอช้างได้เล่าเรื่องการออกไปคล้องช้าง ก็จะมีการเล่าที่ประหนึ่งว่าตนก็ออกไปคล้องช้างแบบนี้เช่นกัน จึงเล่ามาด้วยความสนุกสนานและน่าเชื่อถือที่สุด เป็นเหมือนประสบการณ์ตรงที่หมอช้างได้รับมาจากบรรพบุรุษ สอดคล้องกับแนวคิดของเบอร์เกอร์ กล่าวว่าผู้เล่าเรื่อง (Narrator) ก็คือใครก็ได้สักคนที่เล่าเรื่องต่าง ๆ เล่าถึงสิ่งต่าง ๆ เล่าถึงผู้อื่นแต่บางครั้งก็สมมุติบทบาทตัวละครหรือสิ่งต่าง ๆ ที่ถูกเล่าถึงนั้นไปด้วย เช่นเดียวกับลักษณะตัวละครที่บันทึกในหนังสือ ผู้เล่านั้นก็มักจะมีส่วนเกี่ยวข้องด้วยเสมอ

หมอช้าง (ผู้เล่านิทาน) มีวิธีการสื่อสารนิทานออกมาสู่เยาวชนด้วย วิธีเล่าปากต่อปาก โดยการสื่อสารนั้นผู้เล่าต้องการ 1.) สร้างให้เห็นถึงความผูกพันระหว่างคนกับช้าง ซึ่งตั้งแต่อดีตคนกับช้างต้องพึ่งพาอาศัยกันตลอดเวลาเปรียบเสมือนคนในครอบครัว 2.) สร้างให้เห็นถึงความสนุกสนานของคนในชุมชนเมื่อมีการประกอบพิธีกรรมขึ้นจะมีการเล่านิทานที่ตลกขบขันหรือแม้กระทั่งนิทานที่ทำให้เกิดต่าง ๆ 3.) สร้างให้เห็นถึงความรักความสามัคคีของคนในชุมชน โดยการรวมตัวจัดกิจกรรมในชุมชนแต่ครั้งนั้นจะมีการเป่าสแนงแกลเพื่อเรียกทุกคนมาอยู่พร้อมเพรียงกัน และความเชื่อที่เกิดจากนิทานก็นำมาสู่การตระหนักของคนในชุมชนในเรื่องความสามัคคี เนื่องจากปัจจุบันไม่มีการออกไปคล้องช้างจริง ๆ แล้ว ความสามัคคีก็จะลดลงไป 4.) แสดงถึง

อำนาจของผู้เล่า เมื่อมีนิทานต้องมีผู้เล่าซึ่งผู้เล่านิทานไม่ว่าจะเป็นใครยอมแสดงให้เห็นถึงความมีอำนาจของผู้เล่า โดยเฉพาะหมอช้างที่ถือว่าเป็นผู้อาวุโส มีประสบการณ์คลังช้างมายาวนาน รวมไปถึงเป็นบุคคลที่คนในชุมชนให้การยอมรับเป็นปราชญ์ชาวบ้าน การเล่านิทานของหมอช้างจึงสร้างความเชื่อให้เกิดขึ้นในชุมชนได้อย่างแนบเนียน 5.) สร้างความเชื่อคือจุดมุ่งหมายของการเล่านิทาน โดยสร้างให้เกิดความเกรงกลัวต่อสิ่งที่ไม่เห็น เกิดความศรัทธา เกิดข้อปฏิบัติต่าง ๆ ที่ทุกคนจะต้องเคารพนับถือและปฏิบัติ เพราะมีเหตุการณ์ไม่ตีปรากฏในนิทาน โดยหมอช้างระบุว่าบุคคลเหล่านั้นมีตัวตนจริง และเป็นเหตุการณ์จริง เป็นต้น สอดคล้องกับ แนวคิดการเล่าเรื่อง ที่ว่าการวิเคราะห์เรื่องเล่าในยุคปัจจุบันมุ่งศึกษาการประกอบสร้าง (Construction) ความหมายหรือความเป็นจริงในสังคมเพื่อทำความเข้าใจ (Understanding) ในปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่มีได้จำกัดวงแต่เฉพาะการศึกษาการเล่าเรื่องแต่ง (Fiction) เท่านั้น หากยังหมายรวมถึงการวิเคราะห์จากสารคดีหรือเรื่องจริง (Non-Fiction)

เหตุการณ์ในนิทานทุกอย่างล้วนมีที่มาที่ไป ถึงแม้ว่านิทานบางเรื่องจะเป็นประเภท ตลกขบขันหรือประเภทเทพนิยาย ที่ไม่มีความน่าเชื่อถือก็ตาม แต่นิทานเหล่านี้ล้วนอ้างอิงมาจากหลักของพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น

นิทานยังสามารถสื่อสารเพื่อแสดงให้เห็นถึงสภาพแวดล้อมของชุมชน บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ จังหวัดสุรินทร์ ที่ในอดีตเมื่อถึงฤดูแล้งต้องไปไปขุดมัน หาชองป่า เพื่อประทังชีวิตของตนและครอบครัว สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ อารีย์ ทองแก้ว (2547) ที่พบว่า สภาพครอบครัวในวิถีชีวิตแบบชาวบ้าน ที่พึ่งพาตนเองอยู่กับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ

นิทานพื้นบ้านไทยอุย จังหวัดสุรินทร์ เป็นการสื่อสารวัฒนธรรมที่ไม่ใช้วัตถุ (Non Material culture) หรือนามธรรม ได้แก่ ความคิด ความเชื่อ ลัทธิประเพณี ค่านิยม ฯลฯ ที่มีผลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ โดยการสื่อสารผ่านนิทานทำให้รู้ถึงความเป็นมาของประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ของชุมชนบ้านตากกลาง ที่มีอาชีพเลี้ยงช้าง มีความสัมพันธ์กับช้างที่เป็นเหมือนครอบครัวเดียวกัน สอดคล้องกับผลงานวิจัยของพระพิเชษฐ ธีรปญโญ ชัยมูล (2549) ที่กล่าวว่าพฤติกรรมของกลุ่มมีอิทธิพลต่อสำนึกด้านจริยธรรมของสมาชิกแต่ละคน ธรรมเนียมหรือพฤติกรรมดังกล่าวช่วยหล่อหลอมให้สมาชิกโดยไม่รู้ตัว และเพื่อหลีกเลี่ยงการประณามหรือการถูกลงโทษจากกลุ่ม ประเพณีจึงเป็นแกนกลางของจริยธรรม คนในกลุ่มยอมรับที่จะปฏิบัติต่อประเพณีและวัฒนธรรมเหล่านั้น

ดังนั้นประเพณีและวัฒนธรรมจึงเป็นมาตรฐานของศีลธรรมหรือจริยธรรมของคนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

นิทานสามารถใช้ในการสื่อสารเพื่อสร้างค่านิยมและความเชื่อของชุมชนออกมาได้ โดยการเล่านิทานต่อ ๆ กันมาจากบรรพบุรุษ โดยนิทานพื้นบ้านสื่อสารความหมายเชิงมายาคติดังนี้

การให้ความหมายเชิงมายาคติ

นิทานสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสาร ให้เห็นถึงวัฒนธรรม ที่เป็นเชิงนามธรรม ซึ่งสะท้อนให้เห็นภาพ การดำรงชีวิตของชาวกูยที่อยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่ อยู่กันอย่างอบอุ่น สร้างการดำรงชีวิตได้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติของป่า ทำให้เห็นถึงความสามัคคี ความเอื้ออาทรต่อกัน เพราะคนในชุมชนสามารถรวมตัวกันออกไปคล้องช้างป่าครั้งละนาน ๆ โดยการออกไปคล้องช้างป่าแต่ละครั้งก็จะออกไปนานเป็นแรมปี ซึ่งถือว่าเป็นระยะเวลาที่ยาวนานมาก

ความเชื่อในเรื่องการตัดผม ถือว่าเป็นขนบธรรมเนียมอย่างหนึ่งที่ต้องยึดถือปฏิบัติกันมาช้านาน ปฏิบัติสืบเนื่องต่อกันมาจากบรรพบุรุษชาวกูยนั่นเอง ซึ่งหลักปฏิบัติ อย่างเช่น ต้องหมั่นทำบุญ ทำตัวให้สะอาดสะอาด ห้ามมีใจให้ชายอื่น ในระหว่างนี้มีจะนั้นผู้เป็นสามีจะมีอันเป็นไป หลักปฏิบัติเหล่านี้ทำให้ภรรยาไม่กล้าออกใจสามี สอดคล้องกับ Barthes ที่บอกว่ามายาคติเป็นระบบ ระเบียบ และรูปแบบวิธีการสร้างความหมายแบบหนึ่ง ซึ่งการไม่ให้ตัดผมก็มีความหมายในกลุ่มของคนเลี้ยงช้างเอง นั่นก็คือ หากภรรยาตัดผมขณะที่สามีออกไปคล้องช้าง สามีก็จะจับช้างไม่ได้หรือว่ามีอันเป็นไป ซึ่งหากเป็นชุมชนอื่นก็คงไม่เข้าใจความหมายของการไม่ให้ตัดผม เช่นเดียวกับชาวกูยที่เลี้ยงช้าง

การสื่อสารเรื่องราวเหล่านี้ผ่านนิทานพื้นบ้าน ถือเป็นการถ่ายทอดที่สามารถทำให้ผู้ฟังเกิดความเชื่อขึ้นได้ มีการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง เป็นกุศโลบายของบรรพบุรุษ เพราะคู่สามีภรรยาก็เหมือนคู่สร้างคู่สม ถ้าไม่พร้อมกันตกลงกันไม่ได้ สามีไปจับช้างก็จะไม่ประสบความสำเร็จ เพราะมัวแต่วิตกกังวลกลัวภรรยาจะนอกใจ ภรรยาจึงต้องปฏิบัติตามธรรมเนียมด้วยไม่เช่นนั้นสามีก็จะไม่ได้ช้างกลับมา ถือว่าไปเสียเที่ยว และเพื่อจะบอกว่าผู้หญิงที่เฝ้าคอยสามีโดยไม่ตัดผม แสดงถึงความอดทน ความรัก ที่ภรรยามีต่อสามี ว่าถึงจะนานแค่ไหนก็จะรอ ต่อให้ผมจะยาวจนเลยหัวเข่าหรือลากดินจะทรมาณหรือรำคาญเพียงใด ก็ยังจะรอต่อไป เพราะความอดทนแค่นี้คงไม่มากเท่าผู้เป็นสามีที่ต้องออกไปตระเวนล่าในป่าลึก ที่มีอันตราย ต่าง ๆ นานา เมื่อสามี

กลับมาจากภารกิจข้าง ก็จะรู้สึกมีกำลังใจและหายเหนื่อยจากการ ไปคล้องช้างที่เนิ่นนานนับปี เพราะสัมผัสได้ว่ายังมีคนที่รักรอคอยอยู่นั่นเอง

การคล้องช้างไม่ให้นำกรรยาหรือผู้หญิงติดตามไปด้วยเลย มีการบัญญัติว่าเป็นข้อห้ามที่ต้องถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด รวมทั้งห้ามไม่ให้พ่อกับลูกขี่ช้างเชือกเดียวกันเด็ดขาด ก่อนออกไปคล้องช้างทุกคนต้องผ่านการทำพิธีปะชะปะชะเพื่อแสดงความบริสุทธิ์ใจก่อนออกเดินทาง เมื่อคล้องช้างเสร็จแล้วแม้ว่าจะได้ช้างหรือไม่ได้ช้างมาด้วยก็ตามต้องมาทำพิธีใหม่อีกครั้งเพื่อแสดงความบริสุทธิ์ใจ และความเชื่อในเรื่องการคล้องช้าง ถือเป็นธรรมเนียมที่ปฏิบัติกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษแล้ว ที่ทุกคนต้องเคารพศรัทธา ทำการเช่นไหว้ก่อนออกไปคล้องช้างทุกครั้ง และคาถาในการคล้องช้างนั้นผู้มีคาถากับตัวก็ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด ไม่ทำผิดผิดปะกำ ไม่อย่างนั้นคาถาก็จะเข้าตัวทำให้เกิดอันตรายกับตัวเองได้ สอดคล้องกับ Barthes ที่บอกว่ามายาคติก็คือวิถีคิดของสังคมหรือวัฒนธรรมเกี่ยวกับบางสิ่งบางอย่างเป็นวิธีการประมวลความคิด (Conceptualization) ซึ่งทั้งข้อปฏิบัติที่ไม่ให้กรรยาดูตามสามีออกไปคล้องช้างเกิดจากวิถีคิดของคนในชุมชนหมู่บ้านตากกลาง ที่ตั้งข้อปฏิบัติต่าง ๆ เหล่านี้เอาไว้จริง ๆ อาจจะเป็นเพียง กุศโลบายของบรรพบุรุษก็ได้ เพราะหากเอากรรยาไปด้วยก็จะเดินทางลำบากสามีก็ต้องมาดูแล ทำให้ไม่มีสมาธิจับช้างก็เป็นได้ และพิธีปะชะก็เป็นเพียงวิถีคิดของคนในชุมชนให้คิดตรงกันว่าการปะชะคือการแสดงความบริสุทธิ์ใจก่อนออกเดินทางเท่านั้น คือกำลังสร้างมายาคติขึ้นมาให้กลายเป็นที่ยอมรับของทุกคนในชุมชน

การเคารพศรัทธา ก็เช่นกัน บรรพบุรุษต้องการสร้างความยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนให้เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ต้องการสร้างให้ทุกคนในชุมชนรู้สึกถึงความปลอดภัย และอุ่นใจ จึงมีการสร้างศาลปะกำเพื่อแสดงความเคารพนับถือ มีพิธีกรรมการเช่นไหว้เกิดขึ้นเมื่อมีการออกไปคล้องช้าง ปัจจุบันไม่มีการออกไปคล้องช้างแล้วก็ยังมีการปฏิบัติอยู่โดยการเช่นไหว้ศรัทธาในทุกวันพระ และทำเมื่อมีลูกหลานเจ็บป่วยหรือลูกหลานออกไปทำงานต่างถิ่น สอดคล้องกับ Barthes ที่บอกว่าใช้ในการทำความเข้าใจความเป็นจริงหรือธรรมชาติในแง่มุมต่างๆ สุดท้ายเรื่องนี้ก็นำมาสู่ความเชื่อที่ทุกคนจะต้องยอมรับและปฏิบัติตาม และมายาคติในเรื่องนี้เป็นสิ่งประกอบสร้างทางวัฒนธรรม ทำให้คนในชุมชนหลงคิดไปว่าค่านิยมที่ยึดถืออยู่นั้นเป็นธรรมชาติ หรือเป็นไปตามสามัญสำนึก ซึ่งความหมายในขั้นแรกนั้น อาจเป็นการตีความเนื่องมาจากประสบการณ์ของแต่ละบุคคล (Subjective Experience) แต่สำหรับความหมายแฝงระดับที่สองหรือที่เรียกว่า มายาคติ นั้น

เป็นการตีความหมายที่ถูกใส่ความหมายในระดับสังคม คือการใส่ความหมายของชุมชนชาวกูย
นั่นเอง

กาลาอาคมในการจับช้าง เมื่อคนที่มีกาลาเหล่านี้อยู่ในมือ คนนั้นก็จะต้องเคารพกฎ
ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ อย่างเคร่งครัด เคารพผีปะกำ ไม่ทำผิดผี และต้องยอมรับว่าการจับช้างที่
ไม่ใช่ความสามารถของตัวเองแต่ใช้กาลาอาคมในการจับช้าง ช้างที่จับได้จะไม่เชื่องสอนอย่างไรก็
ไม่ได้ และสุดท้ายของอาจเข้าตัวและถึงแก่ชีวิตของผู้ที่มีกาลาอยู่ในมือ ซึ่งมายาคติด้านนี้เกิดจาก
ผลผลิตจากสังคมและวัฒนธรรมของคนกลุ่มหนึ่งนั่นก็คือกลุ่มชุมชนบ้านตากกลางที่มีอาชีพเลี้ยงช้าง

มีความเชื่อว่าช้างเคยเป็นสัตว์ชั้นสูงมาก่อน เมื่อศึกษาจากนิทาน การฟังนิทานนาน ๆ
บ่อย ๆ เข้าก็จะเกิดความซึมซับและคิดวามันคือเรื่องจริงไปโดยปริยาย เช่นช้างเอราวัณเป็นพาหนะ
ของพระอินทร์ ใคร ๆ ก็รู้ว่าช้างเอราวัณมีลักษณะเช่นไร เห็นภาพวาดอยู่ที่วัดบ้าง รูปปั้นอยู่ที่วัดบ้าง
หากไม่มีช้างเอราวัณขึ้นจริงใครจะเล่ามาได้เป็นจริงเป็นจังเช่นนี้ ไม่แปลกที่บางคนในชุมชนยังมี
ความเชื่อในเรื่องพวกนี้อยู่ ซึ่งชาวกูยเวลาช้างล้มก็จะเอากระดูกช้างไปไว้ที่สุสานเพื่อทำพิธีให้
แสดงให้เห็นถึงความรักความผูกพันของคนกับช้างได้อย่างแน่นชัด และความเชื่อเรื่องการสาปช้างให้
ต้องตกมัน เหยื่อจะออกภายในและถ่ายเหยื่อออกทางหาง ทางแก้ม และอวัยวะเพศ และอวัยวะของ
ช้างเข้าไปอยู่ภายในท้องจะได้ไม่เกะกะเวลาสู้รบจึงเกิดลักษณะของช้างเช่นนี้จนถึงปัจจุบัน ซึ่งทำ
ให้รู้ว่า มายาคติที่มีที่ไปที่มาที่ไปท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง ไม่มีมายาคติใดผูกขึ้นมาได้เองจาก
ธรรมชาติ และความเชื่อในเรื่องที่ช้างถูกสาปจนตกค้างในโลกมนุษย์ ทำให้พระพรหมต้องส่งหมอ
ช้างลงมาสู่โลกมนุษย์เพื่อดูแลรักษาช้าง โดยมีเชื่อที่เรียกกันต่าง ๆ เช่น พระมอเต่า พระครูปะกำ ครู
บาใหญ่หรือกำหลวงปัด และมีความเชื่อกันว่าหากนับถือหรือสร้างศาลปะกำไว้เคารพบูชา จะ
ค้าขายดี มีบุญบารมี มีมิตรสหาย พวกพ้องและเหล่าบริวารที่ดีสืบไป ความเชื่อเหล่านี้ก็ยังคงอยู่
หากไม่เคยมีเหตุการณ์เช่นนี้มาก่อนอยู่ ๆ จะมีหมอช้างเกิดขึ้นมาได้อย่างไร

ตารางที่ 5.1 สรุปแนวคิมาายาคติ ของนิทานทั้ง 11 เรื่อง

ชื่อนิทาน	รูปสัญลักษณ์	ความหมายทางมายาคติ
1.เรื่องคลังช้าง (ก๊อบอะจิง)	ช้างและหม	เป็นหลักปฏิบัติที่ภรรยาต้องยึดถือเมื่อสามีออกไปคลังช้างป่าสืบเนื่องมาจากบรรพบุรุษชาวกูย นั่นคือการห้ามตัดผม เพื่อช่วยคุ้มครองสามีให้ปลอดภัยกลับมา
2.ตำนานพระมอเต่า (กานายหาวอูเคิมมออาจิง)	พระมอเต่า และแขนง	การคลังช้างไม่ให้นำภรรยาติดตามไปด้วย มีการบัญญัติว่าเป็นข้อห้ามที่ต้องถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด หลีกเลี่ยงเกิดเรื่องร้ายกับพระมอเต่ากับครอบครัว รวมทั้งห้ามไม่ให้พ่อกับลูกชี่ช้างเชือกเดียวกัน และแขนงที่กลายมาเป็นชื่อเรียกว่าบ่วงบาศัก
3.คลังช้างหรือสยบช้าง (ก๊อบอาจิง)	ช้างและหม ช้างที่มีคาถา	คาถาในการคลังช้างนั้นผู้มีคาถากับตัวก็ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด ไม่ทำผิดฝิปะกำไม่อย่างนั้นคาถาก็จะเข้าตัวทำให้เกิดอันตรายกับตัวเองได้
4.กำเนิดช้างในแดน สวรรค์ (อูมาเลียดา จิงนีองกาเต้ซาหวัน)	ช้างเอราวัณ	การกำเนิดของช้างที่เล่าออกมาในแนวความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เชื่อว่าช้างเคยเป็นสัตว์ชั้นสูงมาก่อน ชาวกูยจึงต้องให้ความเคารพช้าง เพราะช้างมีเทพรักษา
5.สงครามยักษ์กับเทวดา (สงครามหยักนีองเทว เคี้ย)	ช้างเอราวัณ ยักษ์ เทวดา	ผู้เรืองลักษณะของช้าง ไว้กับสิ่งเหนือธรรมชาติในแนวความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

6.กำเนิดช่างในเมือง มนุษย์ (อุมาเถิดอวจิณนี องกาเต้ะกูย)	ช่าง	ผูกเรื่องการกำเนิดหมอช่างกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ใน แนวพระพุทธศาสนา มีความเชื่อว่าพระพรหมส่ง หมอช่างลงมาสู่โลกมนุษย์เพื่อดูแลรักษาช่าง และม ีความเชื่อกันว่าหากนับถือหรือสร้างศาลปะกำไว้ เคารพบูชา จะค้าขายดี มีบุญบารมี มีมิตรสหาย
7.ลูกช่างป่า (กอนเจียง โคด)	ลูกช่างป่า	ผูกเรื่องระหว่างสถาปนิกศาสตร์ ช่าง คน ที่เหนือ ธรรมชาติ แสดงถึงความผูกพันระหว่างคนกับช่างที่มี มาตั้งแต่อดีต และวิถีชีวิตของชาวภูยกับธรรมชาติ
8.ลูกช่าง (กอนอวจิณ)	ลูกช่าง	ผูกเรื่องระหว่างสถาปนิกศาสตร์ ช่าง คน ที่เหนือ ธรรมชาติ เพื่อแสดงถึงความผูกพันระหว่างคนกับ ช่างที่มีมาตั้งแต่อดีต และวิถีชีวิตของชาวภูยกับ ธรรมชาติ
9.ช่างบิน (อวจิณปาลร)	ช่าง	แทรกคติความเชื่อว่าช่างเป็นสัตว์ชั้นสูงที่ต้อง เคารพ จึงต้องมีพิธีทำศพช่าง นั่นก็คือพิธีบังสุกุล (พิธีกรรมสวดศพช่างล้ม)
10.นิทานเรื่องลูก พญาช่างเผือก	ช่างเผือก	ผูกเรื่องระหว่างสถาปนิกศาสตร์ ช่าง คน ที่เหนือ ธรรมชาติ เพื่อแสดงถึงความผูกพันระหว่างคนกับ ช่างที่มีมาตั้งแต่อดีต และวิถีชีวิตของชาวภูยกับ ธรรมชาติ
11.คนปากมาก (ภูยกา เนาะหวาปิน)	คน	ผูกเรื่องระหว่างสถาปนิกศาสตร์ ช่าง คน ที่เหนือ ธรรมชาติ เพื่อแสดงถึงความผูกพันระหว่างคนกับ ช่างที่มีมาตั้งแต่อดีต และวิถีชีวิตของชาวภูยกับ ธรรมชาติ

5.1.2. ความเชื่อของเยาวชนในหมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัด สุรินทร์ เกี่ยวกับช่างที่สื่อสารผ่านนิทานพื้นบ้านไทยภูย จังหวัดสุรินทร์

1. นิทานเรื่องคล้อยข้าง (ก๊อบอะจิง)

ผลการสนทนากลุ่มของเยาวชนเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านเรื่องคล้อยข้าง (ก๊อบอะจิง) พบว่าเยาวชนส่วนใหญ่ มีความเชื่อในนิทานเรื่องนี้ เพราะการสื่อความหมายด้วยคติความเชื่อทางวัฒนธรรมถูกกลบเกลื่อนให้เป็นที่รับรู้เสมือนว่าเป็นธรรมชาติ ซึ่งเหตุการณ์ที่ดำเนินเรื่องในนิทานเรื่องนี้ เป็นสิ่งที่ปฏิบัติจนคุ้นชิน และกลุ่มเยาวชนก็ยึดถือปฏิบัติตามกฎระเบียบเหล่านี้

ความเชื่อและค่านิยมในเรื่องนี้ คือ การห้ามตัดผมเมื่อสามีออกไปคล้อยข้าง แต่ปัจจุบัน เนื่องจากไม่มีการออกไปจับข้างแล้ว จึงกลายมาเป็นการปฏิบัติร่วมกันในชุมชนว่าหากลูกหลานออกไปทำงานต่างจังหวัดหรือต่างถิ่นคนที่รออยู่ที่บ้านก็จะไม่ตัดผมจนกว่าลูกหลานจะกลับ เพื่อคุ้มครองลูกหลานให้ปลอดภัย ความหมายโดยอรรถ (Denotative Meaning) ก็คือการไม่ให้ตัดผม ส่วนความหมายโดยนัย (Connotative Meaning) ก็คือการปกป้องรักษาอีกคนให้ปลอดภัย

2. นิทานเรื่องตำนานพระมอเต่า (กานายหาววอูเต็มมออะจิง)

ผลการสนทนากลุ่มของเยาวชนเกี่ยวกับนิทานเรื่องตำนานพระมอเต่า (กานายหาววอูเต็มมออะจิง) พบว่าเยาวชนส่วนใหญ่ มีความเชื่อในนิทานเรื่องนี้ เพราะการสื่อความหมายด้วยคติความเชื่อทางวัฒนธรรมถูกกลบเกลื่อนให้เป็นที่รับรู้เสมือนว่าเป็นธรรมชาติ จากนิทานเรื่องนี้บรรพบุรุษมีอิทธิพลกับลูกหลานของตน ส่วนหนึ่งของความเชื่อ คือเยาวชนเชื่อตามคำบอกเล่าของปู่ย่าตายายได้เล่าไว้ เมื่อก่อนมีตำแหน่งพระมอเต่าจริง แล้วก็เรียกขนนางว่าบ่วงบาศักจริง และที่สำคัญคือจากนั้นคนคล้อยข้างรุ่นหลังก็จะไม่มีใครกล้าเอาลูกเมียไปคล้อยข้างด้วย เพราะถือว่าทำผิดผีปะกำ ซึ่งการเช่นไหว้ผีปะกำปัจจุบันก็ยังทำอยู่ทุกครัวเรือน

นิทานเรื่องพระมอเต่า เป็นนิทานที่โด่งดังมากในหมู่บ้านชาวภูย แต่ปัจจุบันแทบจะเลือนหายไปพร้อมกับผู้เล่าผู้แก่ในหมู่บ้าน เนื่องจากเยาวชนไม่ค่อยให้ความสนใจกับนิทาน เพราะนิทานเองหากไม่มีผู้เล่าก็ไม่มีผู้ฟัง หากไม่มีผู้ฟังก็ไม่มีผู้เล่า และเยาวชนไม่เคยได้สัมผัสการเป็นหมอช่างหรือ เข้าร่วมการคล้อยข้างเลย มีเพียงแค่การแสดงข้างเท่านั้น ที่จะทำให้พวกเขาเหล่านี้มี

ส่วนร่วม และมองข้างเป็นส่วนหนึ่งในครอบครัวพวกเขา ความหมายโดยอรรถ(Denotative Meaning) ก็คือตำแหน่งหมอข้างในอดีต ส่วนความหมายโดยนัย (Connotative Meaning) ก็คือการทำผิดผีปะกำ

3. คล้องข้างหรือสยบข้าง (เกือบอาจิง)

ผลการสนทนากลุ่มของเยาวชนเกี่ยวกับนิทานเรื่องคล้องข้างหรือสยบข้าง (เกือบอาจิง) พบว่าเยาวชนส่วนใหญ่ มีความเชื่อในนิทานเรื่องนี้ เพราะการสื่อความหมายด้วยคติความเชื่อทางวัฒนธรรมถูกกลบเกลื่อนให้เป็นที่รับรู้เสมือนว่าเป็นธรรมชาติ ซึ่งคาถาอาคมมีอยู่จริง แต่ปัจจุบันไม่ได้ถูกถ่ายทอด เพราะการใช้คาถานั้นต้องรักษากฎระเบียบอย่างเคร่งครัดห้ามทำผิดผีปะกำไม่อย่างนั้นของก็จะเข้าตัวอาจถึงแก่ชีวิต คาถานี้สามารถสยบข้างได้จริง ๆ เคยมีคนทำมาแล้วในอดีต

นิทานเรื่องนี้สร้างความเชื่อและยังปฏิบัติตามกฎที่มีในนิทานอย่างเคร่งครัด ซึ่งมีความเชื่อในอำนาจลึกลับ นั่นคือคาถาอาคมในการคล้องข้าง เชื่อว่าคาถาที่ร่ำเรียนมาสามารถจับข้างป่าได้โดยง่าย แต่คนที่มีคาถาต้องต้องประพฤติดี ทำดี เคารพและปฏิบัติตามกฎอย่างเคร่งครัด ทั้งนี้คงเป็นกุศโลบายของบรรพบุรุษที่สร้างเอาไว้เพื่อให้ทุกคนปฏิบัติดี ทำดี เชื่อฟังคำสั่งสอนของบรรพบุรุษ เมื่อทุกคนปฏิบัติได้เช่นนี้ก็จะไม่มีใครมาทำอันตรายเราได้ ความดีจะเป็นเกราะป้องกันตัวเอง เหตุการณ์นี้ดาอินทร์ล้มป่วยและตายลงไปด้วยสาเหตุใดไม่มีใครรู้ เมื่อไม่มีสาเหตุก็กลายเป็นความเชื่อว่ามีอำนาจลึกลับ นั่นคือการทำผิดผีปะกำ (ผีบรรพบุรุษ) ถูกผีปะกำทำโทษ ฉะนั้นทุกคนจึงต้องเคารพนับถือผีปะกำเหนือสิ่งอื่นใด

ปัจจุบันไม่มีการถ่ายทอด เนื่องจากการเสียชีวิตของนายอินทร์ ฉะนั้นทุกคนที่ออกไปคล้องข้างจึงต้องจับข้างด้วยความสามารถของตนเองจะทำให้ข้างที่จับมาได้ แสนรู้ สอนง่าย เชื่อฟัง และเป็นการสอนคนรุ่นหลังว่าหากไม่ปฏิบัติและเคารพผีปะกำ ก็จะเกิดเหตุร้ายกับตนได้ ความหมายโดยอรรถ(Denotative Meaning) ก็คือการคล้องข้าง ส่วนความหมายโดยนัย (Connotative Meaning) ก็คืออำนาจเร้นลับจากคาถาอาคมการคล้องข้าง

4. กำเนิดช้างในแดนสวรรค์ (อุมาเลื้อดอาจึงน้องกาเต้ซาหวัน)

ผลการสนทนากลุ่มของเยาวชนเกี่ยวกับนิทานเรื่องกำเนิดช้างในแดนสวรรค์ (อุมาเลื้อดอาจึงน้องกาเต้ซาหวัน) พบว่าเยาวชนส่วนใหญ่ไม่เชื่อในนิทานเรื่องนี้ เพราะนิทานได้สร้างความสนุกสนาน สร้างให้เห็นถึงความสำคัญของช้าง เพราะทุกส่วนของช้างมีเทพรักษา ฉะนั้นผู้ที่ป็นเจ้าของช้างและเมื่อรู้ประวัติของช้างก็จะไม่กล้านำอวัยวะต่าง ๆ ของช้างไปขายหรือทำลาย ซึ่งช้างถือว่าเป็นบุญคุณกับคนเลี้ยงช้างทุกคน แต่ปัจจุบันคนรุ่นหลังไม่ค่อยเชื่อในสิ่งเหล่านี้ ทำให้พบเห็นการค้าขายอวัยวะของช้างอยู่ประจำ

นิทานเรื่องนี้ มีเค้าโครงเรื่องคล้าย ๆ กับนิทานเรื่องการกำเนิดช้างในเมืองมนุษย์ เป็นความเชื่อตามคติพราหมณ์ เมื่อหลายคนมีความเชื่อว่าพระพรหมสร้างโลก เชื่อว่าช้างเคยเป็นสัตว์ชั้นสูงมาก่อน เชื่อกับช้างเอราวัณซึ่งเป็นช้างที่มีรูปร่างแปลก คือมีเศียรสามเศียร แต่ละเศียรมีเจ็ดงา แต่ละงามีเจ็ดสระโบกขรณี แต่ละสระโบกขรณีมีเจ็ดอุบล (ดอกบัวเจ็ดกอ) แต่ละกอมีเจ็ดดอก แต่ละดอกมีเจ็ดกลีบ แต่ละกลีบมีเจ็ดนางเทพธิดานางเทพธิดาหนึ่งมีเจ็ดนางทวาร ทุกเส้นขนของนางบริวารก็จะมีวิมาน มีเทพอัปสรอีกมากมาย

ช้างเอราวัณ เป็นพาหนะของพระอินทร์ ส่วนช้างตระกูลอื่นๆ ก็จะอยู่รับใช้ เป็นพาหนะเทวดา พระพรหม พระยมราช พระนาครินทร์ ฯลฯ เป็นต้น ช้างเอราวัณมีจริงหรือไม่ แต่ทุกคนคงเคยเห็นไม่ว่าจะเป็นช้างเอราวัณที่สมุทรปราการ หรือตามโบสถ์วิหารของวัด จะเห็นได้ว่าเป็นเรื่องราวที่มาทางพระพุทธศาสนาที่เราเคยเรียนหรือเคยฟังเคยเห็นเมื่อเข้าวัด ด้วยข้อมูลเหล่านี้จึงทำให้มีเยาวชนบางส่วนเชื่อในนิทานเรื่องนี้ ความหมายโดยอรรถ(Denotative Meaning) ก็คือการกำเนิดช้าง ส่วนความหมายโดยนัย (Connotative Meaning) ก็คือช้างเป็นสัตว์ชั้นสูง

5. นิทานเรื่องสงครามยักษ์กับเทวดา (สงครามยักษ์น้องเทวดีย์)

ผลการสนทนากลุ่มของเยาวชนเกี่ยวกับนิทานเรื่องนี้ สงครามยักษ์กับเทวดา (สงครามยักษ์น้องเทวดีย์) พบว่าเยาวชนส่วนใหญ่ไม่เชื่อในนิทานเรื่องนี้ เพราะมองว่าเป็นเรื่องที่แต่งขึ้นมาเพื่อสร้างความสนุกสนาน สร้างความจดจำให้เยาวชนเกิดสมาธิ แต่นิทานเรื่องนี้ได้แฝงความเชื่อที่เชื่อมโยงช้างกับหลักพระพุทธศาสนา ด้วยประการสำคัญที่ถูกละเลยมาว่า “พระพรหมสร้างโลก” การที่มีการสาปแช่งช้างก็น่าจะมีมาตั้งแต่อดีต และลักษณะของช้างก็ตรงกับสิ่งที่ถูกแช่งไว้

ความหมายโดยอรรถ(Denotative Meaning) ก็คือข้างถูกสาป ส่วนความหมายโดยนัย (Connotative Meaning) ก็คือการแสดงให้เห็นอวัยวะและลักษณะของข้าง

6.นิทานเรื่องกำเนิดข้างในเมืองมนุษย์ (อุมาเล็ดดาจึงน้องกาเต้กูย)

ผลการสนทนากลุ่มของเยาวชนเกี่ยวกับนิทานเรื่องกำเนิดข้างในเมืองมนุษย์ (อุมาเล็ดดาจึงน้องกาเต้กูย) พบว่าเยาวชนส่วนใหญ่ มีความเชื่อในนิทานเรื่องนี้ เพราะการสื่อความหมายด้วยคติความเชื่อทางวัฒนธรรมถูกกลบเกลื่อนให้เป็นที่รับรู้เสมือนว่าเป็นธรรมชาติ เยาวชนมีความเชื่อที่เชื่อมโยงกับหลักทางพระพุทธศาสนา มีสวรรค์ มีภุมิอยู่จริงในปัจจุบัน เรื่องสาปแข่งคงเป็นเรื่องง่ายสำหรับผู้มีคาถาอาคม ซึ่งในจังหวัดสุรินทร์ก็โด่งดังในเรื่องคาถาอาคม และในนิทานมีตำแหน่งหมอข้าง แสดงว่าพื้นฐานของนิทานย่อมสร้างมาจากเรื่องจริง ในอดีตอาจมีเหตุการณ์เหล่านี้ขึ้นจริง เพียงแค่เราไม่ได้อยู่ในเหตุการณ์นั้นด้วยเท่านั้นเอง ความหมายโดยอรรถ (Denotative Meaning) ก็คือการกำเนิดข้าง ส่วนความหมายโดยนัย (Connotative Meaning) ก็คือการมีคำสาปที่นำมาสู่การเกิดหมอข้าง

7.นิทานเรื่องลูกข้างป่า (กอนเจียงโคด)

ผลการสนทนากลุ่มของเยาวชนเกี่ยวกับนิทานเรื่องลูกข้างป่า (กอนเจียงโคด) พบว่าเยาวชนส่วนใหญ่ ไม่เชื่อในนิทานเรื่องนี้ เพราะนิทานได้สร้างความสนุกสนาน สร้างเรื่องราวเหตุการณ์ให้เห็นความผูกพันระหว่างคนกับข้าง

เป็นนิทานที่ทำให้คนรุ่นหลังได้รู้ว่า เคยเกิดภัยพิบัติความแห้งแล้งมากกว่าทุกปี ซึ่งอาชีพหลักคือการทำนาทำไม่ได้ ทำแล้วก็ไม่ได้ข้าว ชาวบ้านจึงเลือกวิธีที่ไปหาของป่า เป็นภาพวิถีชีวิตในอดีตของชุมชนชาวภูย นำมาสู่เรื่องความผูกพันระหว่างคนกับข้าง โดยเป็นการเล่าที่เหนือธรรมชาติมาก ซึ่งการที่คนจะท้องกับข้างเพียงแค่มีบัสสาวะข้างคงเป็นไปได้ในปัจจุบัน แต่ในอดีตจะเคยเกิดขึ้นจริงไหมอันนี้ก็คงไม่มีใครให้คำตอบได้ เพราะเป็นนิทานที่เล่าต่อ ๆ กันมาหลายชั่วอายุคน ความหมายโดยอรรถ(Denotative Meaning) ก็คือการตั้งครรภ์ระหว่างคนกับข้างในอดีต ส่วนความหมายโดยนัย (Connotative Meaning) ก็คือความผูกพันระหว่างคนกับข้างและวิถีชีวิตของชาวภู

8. นิทานเรื่องลูกช้าง (กอนอาจิง)

ผลการสนทนากลุ่มของเยาวชนเกี่ยวกับนิทานเรื่องเรื่องลูกช้าง (กอนอาจิง) พบว่า เยาวชนส่วนใหญ่ ไม่เชื่อในนิทานเรื่องนี้ เพราะ เป็นนิทานที่สร้างมาเพื่อความสนุกสนาน หรือสร้างนิทานขึ้นเพื่อประกอบสถานที่ปราสาทเท่านั้น แต่นิทานเรื่องนี้ได้แฝงความเชื่อเอาไว้ เช่น แสดงให้เห็นความผูกพันระหว่างช้างกับชาวกูย ความรักของพ่อที่มีต่อลูก และสิ่งของเครื่องใช้ในอดีตที่สามารถนำมาจากอวัยวะต่าง ๆ จากช้าง ความหมายโดยอรรถ(Denotative Meaning) ก็คือ คนที่อยู่กับช้าง ส่วนความหมายโดยนัย (Connotative Meaning) ก็คือสิ่งที่เกิดขึ้นในปราสาทหินบ้านพลวง ในอดีต แสดงถึงความรักที่พ่อมีต่อลูก

9. นิทานเรื่องช้างบิน (อาจิงปาลร)

ผลการสนทนากลุ่มของเยาวชนเกี่ยวกับนิทานเรื่องช้างบิน (อาจิงปาลร) พบว่า เยาวชนส่วนใหญ่ ไม่เชื่อในนิทานเรื่องนี้ เพราะมองว่าเป็นเรื่องที่แต่งขึ้นมาเพื่อสร้างความสนุกสนาน สร้างความจดจ่อให้เยาวชนเกิดสมาธิ แต่นิทานเรื่องนี้ได้แฝงความเชื่อว่าการให้ทุกข์แก่ท่าน ทุกข์นั้นถึงตัว

นิทานเรื่องนี้เป็นเรื่องตลกขบขัน แต่ในเนื้อหาของนิทานก็ยังไม่ทิ้งเรื่องจริง นั่นก็คือชื่อของตัวละครในเรื่อง ที่ชื่อนายสุข และก็เสียชีวิตโดยการถูกช้างทับตาย แต่คนเล่าได้บอกจินตนาการของตัวเองเข้าไปเพื่อสร้างความสนุกสนานเวลาเล่า และทำให้ผู้ฟังไม่เครียด เพราะเป็นเรื่องความเป็นความตายที่กลายเป็นเรื่องตลกไป ความหมายโดยอรรถ(Denotative Meaning) ก็คือ ช้างบินได้ ส่วนความหมายโดยนัย (Connotative Meaning) ก็คือผลกรรมของนายสุขที่ได้ทำไว้ ให้ทุกข์แก่ท่าน ทุกข์นั้นถึงตัว

10. นิทานเรื่องลูกพญาช้างเผือก

ผลการสนทนากลุ่มของเยาวชนเกี่ยวกับนิทานเรื่องลูกช้างป่า (กอนเจียงโคด) พบว่า เยาวชนส่วนใหญ่ ไม่เชื่อในนิทานเรื่องนี้ เพราะนิทานได้สร้างความสนุกสนาน สร้างเรื่องราวเหตุการณ์ให้เห็นความผูกพันระหว่างคนกับช้าง นิทานเรื่องนี้คล้าย ๆ กับเรื่องลูกช้างป่า และลูกช้างจะแตกต่างกันก็ด้วยวิธีการเล่าและการสอดแทรกเนื้อหาของผู้เล่า โดยในนิทานทำให้เราได้เห็นถึง

ความแห้งแล้งที่มักเกิดขึ้นในอดีต ทำให้คนในชุมชนต้องเก็บผัก หักฟืน ขุดกลอย ขุดมันจากในป่า มาเป็นอาหารอยู่เสมอ ด้วยนาที่ชีวิตที่หญิงสาวคนหนึ่งหิวน้ำมาก เลยต้องดื่มปัสสาวะข้างเข้าไป เพราะเธอคิดว่าเป็นแอ่งน้ำฝน เลยเกิดการตั้งครรถ์ขึ้น ซึ่งสิ่งที่เล่าเป็นสิ่งที่เหนือธรรมชาติมาก

ประสบการณ์ของเยาวชนนำมาสู่ความคิดที่แตกต่าง เหตุผลเยาวชนที่ไม่เชื่อในนิทาน ส่วนหนึ่งเป็นเพราะสิ่งที่เยาวชนเหล่านี้สังเกตเห็นเองโดยไม่ต้องมีใครมาชี้แนะทาง ด้วยประสบการณ์และอายุที่โตขึ้นก็ทำให้มุมมองแตกต่างไปจากวัยเด็กที่ใครพูดอะไรก็เชื่อหมด ความหมายโดยอรรถ (Denotative Meaning) ก็คือลูกพญาข้างเผือก ส่วนความหมายโดยนัย (Connotative Meaning) ก็คือการตั้งครรถ์ระหว่างคนกับข้างในอดีตทำให้เห็นถึงความผูกพันระหว่างคนกับข้าง และวิถีชีวิตชาวภูย

11.คนปากมาก (ญุกาเนาะหวาปิ่น)

ผลการสนทนากลุ่มของเยาวชนเกี่ยวกับนิทานเรื่องคนปากมาก (ญุกาเนาะหวาปิ่น) พบว่าเยาวชนส่วนใหญ่ ไม่เชื่อในนิทานเรื่องนี้ เพราะนิทานได้สร้างความสนุกสนาน แต่นิทานท้องถิ่นนี้มักมีข้างมาเกี่ยวข้องกับด้วยเสมอ ถึงไม่เชื่อในเนื้อเรื่องของนิทาน แต่คิดที่สอดแทรกไว้ เยาวชนทุกคนมีความเชื่อเกิดขึ้น นั่นก็คือการพูดมากย่อมส่งผลเสียต่อตนเอง นิทานเรื่องนี้สามารถสอดแทรกแนวคิดดี ๆ เอาไว้ได้อย่างแนบเนียน จะเชื่อไม่เชื่อขึ้นอยู่กับมุมมองของเยาวชนแต่ละคน โดยการแตงนิทานเรื่องนี้ขึ้นมาจะต้องมีข้างเข้ามาเกี่ยวข้อง เพราะจะได้รู้ว่าคนกับข้างมีความผูกพันกันมายาวนาน ความหมายโดยอรรถ (Denotative Meaning) ก็คือคนปากมาก ส่วนความหมายโดยนัย (Connotative Meaning) ก็คือการพูดมากย่อมส่งผลเสียกับตน

ตารางที่ 5.2 สรุปความคิดเห็นความเชื่อที่มีต่อมายาคติ

ข้อนิทาน	ความหมายทางมายาคติ	ความเชื่อของเยาวชน
1.เรื่องคล่องช้าง (ก๊อบอะจิง)	เป็นหลักปฏิบัติที่ภรรยาต้องยึดถือเมื่อสามีออกไปคล่องช้างป่าสืบเนื่องมาจากบรรพบุรุษชาวกูย นั่นคือการห้ามตัดผมเพื่อช่วยคุ้มครองสามีให้ปลอดภัย	ส่วนใหญ่เชื่อ เกิดจากสิ่งที่มองไม่เห็นคือสัญลักษณ์ของอำนาจ เยาวชนยังปฏิบัติตามบรรพบุรุษนั้น เพราะเชื่อในเชิงประจักษ์
2.ตำนานพระมอเต่า (กานายหาวอูเค็มมออาจิง)	การคล่องช้างไม่ให้นำภรรยาติดตามไปด้วย มีการบัญญัติว่าเป็นข้อห้ามที่ต้องถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดหลักจากเกิดเรื่องร้ายกับพระมอเต่ากับครอบครัว รวมทั้งห้ามไม่ให้พอกับลูกขี้ช้างเชือกเดียวกัน และแขนนางเป็นชื่อเรียกว่า บ่วงบาศัก	ส่วนใหญ่เชื่อ เกิดจากการปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของของสิ่งที่เหนือธรรมชาติเยาวชนยังปฏิบัติตามบรรพบุรุษนั้นเพราะเชื่อในเชิงประจักษ์
3.คล่องช้างหรือสยบช้าง (ก๊อบอะจิง)	คาถาในการคล่องช้างผู้มีคาถากับตัวก็ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด ไม่ทำผิดผีปะกำ ไม่งั้นนั้นคาถาก็จะเข้าตัวทำให้เกิดอันตรายกับตัวเองได้	ส่วนใหญ่เชื่อ เกิดจากการปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของของสิ่งที่เหนือธรรมชาติเยาวชนเชื่อในเชิงประจักษ์

ตารางที่ 5.2 (ต่อ)

4.กำเนิดช้างในแดนสวรรค์ (อุมาเลือดอาจึงน้องกาเต้ซาหวัน)	การกำเนิดของช้างที่เล่าในแนวความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เชื่อว่าช้างเคยเป็นสัตว์ชั้นสูงมาก่อน ชาวทวยจึงต้องให้ความเคารพช้าง เพราะช้างมีเทพรักษา	ส่วนใหญ่ไม่เชื่อ เพราะแสดงถึงความพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ไม่สามารถเห็นในเชิงประจักษ์ได้
5.สงครามยักษ์กับเทวดา (สงครามยักษ์น้องเทวดีย์)	ผูกเรื่องลักษณะของช้างไว้กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ในแนวความเชื่อทางพระพุทธศาสนา	ส่วนใหญ่ไม่เชื่อ เพราะแสดงถึงอำนาจที่เหนือธรรมชาติ
6.กำเนิดช้างในเมืองมนุษย์ (อุมาเลือดอาจึงน้องกาเต้กุย)	ผูกเรื่องการกำเนิดหมอช้างกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ในแนวพระพุทธศาสนา มีความเชื่อว่าพระพรหมส่งหมอช้างลงมาสู่โลกมนุษย์เพื่อดูแลรักษาช้าง และมีความเชื่อกันว่าหากนับถือหรือสร้างศาลปะกำไว้เคารพบูชา จะค้าขายดี	ส่วนใหญ่เชื่อ เกิดจากการปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของของสิ่งที่เหนือธรรมชาติเขวachsenเชื่อในเชิงประจักษ์
7.ลูกช้างป่า (กอนเจียงโคด)	ผูกเรื่องระหว่างสภาพภูมิศาสตร์ ช้างคน ที่เหนือธรรมชาติ แสดงถึงความผูกพันระหว่างคนกับช้างที่มีมาตั้งแต่อดีต และวิถีชีวิตของชาวทวยกับธรรมชาติ	ส่วนใหญ่ไม่เชื่อ เพราะแสดงถึงความพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ไม่สามารถเห็นในเชิงประจักษ์ได้
8.ลูกช้าง (กอนอาจิง)	ผูกเรื่องระหว่างสภาพภูมิศาสตร์ ช้างคน ที่เหนือธรรมชาติ เพื่อแสดงถึงความผูกพันระหว่างคนกับช้างที่มีมาตั้งแต่อดีต และวิถีชีวิตของชาวทวยกับธรรมชาติ	ส่วนใหญ่ไม่เชื่อ เพราะแสดงถึงความพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ไม่สามารถเห็นในเชิงประจักษ์ได้

ตารางที่ 5.2 (ต่อ)

9. ช้างบิน (อาจึงปาลร)	แทรกคติความเชื่อว่าช้างเป็นสัตว์ชั้นสูงที่ต้องเคารพ จึงต้องมีพิธีทำศพช้าง นั่นก็คือพิธีบังสุกุล(พิธีกรรมสวดศพช้างล้ม)	ส่วนใหญ่ไม่เชื่อ เพราะแสดงถึงความพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ไม่สามารถเห็นในเชิงประจักษ์ได้
10. นิทานเรื่องลูกพญาช้างเผือก	ผูกเรื่องระหว่างสภาพภูมิศาสตร์ ช้างคน ที่เหนือธรรมชาติ เพื่อแสดงถึงความผูกพันระหว่างคนกับช้างที่มีมาตั้งแต่อดีต และวิถีชีวิตของชาวกุ้ยกับธรรมชาติ	ส่วนใหญ่ไม่เชื่อ เพราะแสดงถึงความพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ไม่สามารถเห็นในเชิงประจักษ์ได้
11. คนปากมาก (กุกานะหวาวัน)	ผูกเรื่องระหว่างสภาพภูมิศาสตร์ ช้างคน ที่เหนือธรรมชาติ เพื่อแสดงถึงความผูกพันระหว่างคนกับช้างที่มีมาตั้งแต่อดีต และวิถีชีวิตของชาวกุ้ยกับธรรมชาติ	ส่วนใหญ่ไม่เชื่อ เพราะเป็นสิ่งที่เหนือธรรมชาติ ไม่สามารถเห็นในเชิงประจักษ์ได้

นิทานเป็นสื่อที่ใช้ในการสื่อสารมาชาติ ระหว่างบรรพบุรุษกับเยาวชนในหมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ จังหวัดสุรินทร์ โดยวิธีการสื่อสารนั้นก็คือ การเล่าปากต่อปาก โดยมีเนื้อหาของนิทานเป็นตัวเชื่อมความผูกพันและเรื่องราวต่าง ๆ ไว้

ประเภทนิทานที่เยาวชนมีความเชื่อมากที่สุด คือนิทานท้องถิ่น รองลงมาคือนิทานเทพนิยาย นิทานที่เยาวชนไม่เชื่อเลยก็คือ นิทานเรื่องสัตว์ และนิทานตลกขบขัน

นิทานพื้นบ้านไทยกุ้ยที่เยาวชนทั้ง 12 คนเกิดความเชื่อมีทั้งหมด 4 เรื่อง ได้แก่

1. เรื่องค็องช้าง (ก๊อบอะจึง)
2. ตำนานพระมอเต่า (กานายหวาอูเคิมมออาจึง)
3. ค็องช้างหรือสยบช้าง (ก๊อบอาจึง)

4. กำเนิดช้างในเมืองมนุษย์ (อุมาเลียดาจึงน้องกาเต้ชวย)

ประเด็นที่ทำให้เกิดความเชื่อคือ เชื่อในเชิงประจักษ์ โดยเยาวชนทุกคนที่เชื่อล้วนแล้วแต่เห็นคนในครอบครัวยึดถือปฏิบัติ ไม่ว่าเรื่องนั้นจะพิสูจน์ได้หรือไม่ก็ตาม

นิทานพื้นบ้านไทยกุยที่เยาวชนทั้ง 12 คนไม่เชื่อมีทั้งหมด 7 เรื่อง ได้แก่

1. กำเนิดช้างในแดนสวรรค์(อุมาเลียดาจึงน้องกาเต้ชาหวัน)
2. สงครามยักษ์กับเทวดา (สงครามหยกน้องเทวดีย์)
3. ลูกช้างป่า (กอนเจียงโคค)
4. ลูกช้าง (กอนอาจึง)
5. ช้างบิน (อาจึงปาสร)
6. ลูกพญาช้างเผือก
7. คนปากมาก (กุกาเนาะหาวาป็น)

ประเด็นที่ไม่เชื่อเพราะไม่เห็นในเชิงประจักษ์ ไม่มีตัวอย่างจากบรรพบุรุษเป็นเพียงเน้นความสนุกสนาน และเป็นเรื่องที่เหลือเชื่อ

สรุปโดยรวมจากผลการสนทนากลุ่มจะเห็นได้ว่า ความเชื่อเหล่านี้ยังถูกถ่ายทอดผ่านนิทานพื้นบ้านน้อยมาก เป็นเพราะเยาวชนสมัยนี้ไม่เคยเห็นการออกไปคล้องช้างป่าแล้ว เหลือเพียงเรื่องเล่าจากบรรพบุรุษเท่านั้น ทำให้ไม่น่าสนใจ นิทานทั้ง 11 เรื่อง เยาวชนยังให้ความสนใจและสืบทอดอยู่ส่วนมากคือนิทานที่เยาวชนเหล่านี้ไปมีส่วนร่วมด้วยหรือเคยเห็น เช่นนิทานเรื่องคล้องช้างพระมอเต่า การคล้องช้างหรือสยบช้าง นิทานทั้ง 3 เรื่องนี้เยาวชนมีความเชื่อ ทั้ง 12 คน และความเชื่อส่วนหนึ่งเกิดจากความเชื่อบรรพบุรุษที่ถ่ายทอดมาสู่คนรุ่นหลัง

คือเยาวชนเหล่านี้มองโลกผ่านกรอบประสบการณ์การรับรู้และวัฒนธรรม ความเหมือนกันทางวัฒนธรรมจะทำให้เกิดความเข้าใจทางความหมายร่วมกัน กลุ่มชน ชุมชน สังคมจะสื่อสารทางวัฒนธรรมถึงกันได้ต้องอาศัยสิ่งเหล่านี้ในการบอกกล่าวถึงกัน ประเพณี ปฏิบัติ และทำให้คู่เป็นตัวอย่าง ดังจะเห็นได้จาก นิทานที่ยังมีการปฏิบัติอยู่จริงนั่นก็คือ การเช่นไหว้ปะกำที่ต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ภาษาฝึปะกำ วิธีการปฏิบัติขณะคล้องช้าง คาถาอาคมการจับช้าง สอดคล้องกับแนวคิดวัฒนธรรมที่ว่าวัฒนธรรมช่วยเหนี่ยวรั้งสมาชิกในสังคมให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และสังคมที่มีวัฒนธรรมเดียวกันย่อมจะมีความรู้สึกร่วมกันเป็นพวกเดียวกัน

5.2 การอภิปรายผล

ตารางที่ 5.3 สรุปความเชื่อ ของนิทานทั้ง 11 เรื่อง

ชื่อนิทาน	ความหมาย	มายาคติ	สัญลักษณ์	มายาคติของเยาวชน
1.เรื่องคดองช้าง (ก๊อบอะจิง)	ผู้หญิงห้ามตัดผมเมื่อ สามีออกไปคดองช้าง	การห้ามตัดผม	ช้างและผม	ส่วนใหญ่เชื่อ เกิดจากสิ่งที่มองไม่เห็นคือสัญลักษณ์ ของอำนาจ เยาวชนยังปฏิบัติตามบรรพบุรุษนั้นเพราะ เชื่อในเชิงประจักษ์
2.ตำนานพระมอเต่า (กานายหาวาอูเด็มมอ อาจิง)	ตำแหน่งสูงสุดของการ เป็นหมอช้าง	การทำผิดกฎระเบียบ หมอช้างของพระมอ เต่า	พระมอเต่าและแขน นาง	ส่วนใหญ่เชื่อ เกิดจากการปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของ ของสิ่งที่เหนือธรรมชาติเยาวชนยังปฏิบัติตามบรรพ บุรุษนั้นเพราะเชื่อในเชิงประจักษ์
3.คดองช้างหรือสยบ ช้าง (ก๊อบอาจิง)	คาถาที่ช่วยในการคดอง ช้าง	คาถาอาคมในการ คดองช้าง	ช้างและหมอช้างที่มี คาถา	ส่วนใหญ่เชื่อ เกิดจากการปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของ ของสิ่งที่เหนือธรรมชาติเยาวชนเชื่อในเชิงประจักษ์

ตารางที่ 5.3(ต่อ)

4.กำเนิดช้างในแดนสวรรค์ (อูมาเล็คอาจึงนี้องกาแต่ะซาหวัน)	ความเป็นมาของช้าง	ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา การกำเนิดช้าง	ช้างเอราวัณ	ส่วนใหญ่ไม่เชื่อ เพราะแสดงถึงความพึงพาอาศัยซึ่งกันและกัน ไม่สามารถเห็นในเชิงประจักษ์ได้
5.สงครามยักษ์กับเทวดา (สงครามหยกนี้องเทวดาเดียว)	การสู้รบที่มีช้างเป็นพาหนะ	ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา การถูกสาป	ช้างเอราวัณ ยักษ์ เทวดา	ส่วนใหญ่ไม่เชื่อ เพราะแสดงถึงอำนาจที่เหนือธรรมชาติ
6.กำเนิดช้างในเมืองมนุษย์ (อูมาเล็คอาจึงนี้องกาแต่ะกูย)	การกำเนิดของช้างที่ต้องส่งหมอช้างมาดูแล	ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา การเกิดหมอช้าง	ช้าง	ส่วนใหญ่เชื่อ เกิดจากการปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของสิ่งที่เหนือธรรมชาติเขวachsenเชื่อในเชิงประจักษ์
7.ลูกช้างป่า (กอนเจียงโศด)	ลูกช้างที่เกิดขึ้นระหว่างคนกับช้าง	ความผูกพันระหว่างคนกับช้าง ธรรมชาติ	ลูกช้างป่า	ส่วนใหญ่ไม่เชื่อ เพราะแสดงถึงความพึงพาอาศัยซึ่งกันและกัน ไม่สามารถเห็นในเชิงประจักษ์ได้

ตารางที่ 5.3(ต่อ)

8. ลูกช้าง (กอนอา จิง)	ลูกช้างที่เกิดขึ้นระหว่าง คนกับช้าง	ความผูกพันระหว่างคน กับช้าง ธรรมชาติ และ ความกตัญญู ความรักที่ พ่อแม่ต่อลูก	ลูกช้าง	ส่วนใหญ่ไม่เชื่อ เพราะแสดงถึงความพึ่งพาอาศัยซึ่งกัน และกัน ไม่สามารถเห็นในเชิงประจักษ์ได้
9. ช้างบิน (อาจิง ปาลร)	ช้างบินได้	ให้ทุกข้แก่ท่านทุกข้นั้น ถึงตัว การทำพิธีบังสุกุลช้างให้ ถูกวิธี	ช้าง	ส่วนใหญ่ไม่เชื่อ เพราะแสดงถึงความพึ่งพาอาศัย ซึ่งกันและกัน ไม่สามารถเห็นในเชิงประจักษ์ได้
10. นิทานเรื่องลูก พญาช้างเผือก	ลูกช้างที่เกิดขึ้นระหว่าง คนกับช้าง	ความผูกพันระหว่างคน กับช้าง ธรรมชาติ	ช้างเผือก	ส่วนใหญ่ไม่เชื่อ เพราะแสดงถึงความพึ่งพาอาศัย ซึ่งกันและกัน ไม่สามารถเห็นในเชิงประจักษ์ได้
11. คนปากมาก (กวย กานะฮวาปิ่น)	คนพูดมากจนเกิดเรื่อง	การพูดมากบางครั้งยอม ส่งผลเสียกับตัวเองและ ผู้อื่นได้	คน ช้าง	ส่วนใหญ่ไม่เชื่อ เพราะเป็นสิ่งที่เหนือธรรมชาติ ไม่ สามารถเห็นในเชิงประจักษ์ได้

สิ่งที่สามารถสะท้อนค่านิยมความเชื่อเชิงมายาคติออกมาโดยผ่านนิทานพื้นบ้านไทยยุค จังหวัดสุรินทร์ทั้ง 11 เรื่อง สามารถบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิตของหมอช่างชาวภูยกุญและคนในชุมชนได้อย่างชัดเจน ซึ่งวัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ในส่วนรวมที่ถ่ายทอดกันได้ เรียนได้ เอาอย่างกันได้ ทำให้หมอช่างชาวภูยกุญมีความผูกพันกับช่างจนกลายเป็นวัฒนธรรมการเลี้ยงช่างของชาวภูยกุญที่เป็นมรดกสืบทอดกันมาแต่โบราณชาวภูยกุญทุกคนถือว่าช่างเป็นสมาชิกในครอบครัวเป็นเหมือนเพื่อนพี่น้องญาติมิตรและเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ถูกหลานชาวภูยกุญได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษ

การเล่านิทาน จะเล่าเพื่อใช้ในการสื่อสารทางความคิด ความรู้สึก ให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน เพราะนิทานมีการสื่อสารเพื่อสอดแทรกคติ ความเชื่อต่าง ๆ เอาไว้มากมาย เป็นกุศโลบายของคนเฒ่าคนแก่ในการที่จะสั่งสอนลูกหลานให้ปฏิบัติถูกต้องตามจารีตประเพณี และก็สร้างความสนุกสนาน สร้างความรักความอบอุ่นให้เกิดขึ้นกับครอบครัว เช่นเดียวกันกับ (อดิสา วงศ์ลักษณะพันธ์, 2542 : 22 อ้างถึงใน วิริยา วิฑูรย์ศฤงคารศิลป์, 2548 : 15) ที่มองว่าการเล่าเรื่อง คือการบรรยายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงหรือเหตุการณ์ที่สร้างขึ้นเองซึ่งบุคคลหนึ่งนำไปถ่ายทอดยังอีกบุคคลหนึ่ง โดยอาศัยภาษาพูด ภาษาเขียน หรือแม้แต่ภาษาสัญลักษณ์ในการเล่าเหตุการณ์เรื่องดังกล่าว ดังนั้นเมื่อสื่อใดมีบทบาทในการรายงานเหตุการณ์ก็สามารถนำเอาวิธีการของการเล่าเรื่องมาใช้เพื่อถ่ายทอดเหตุการณ์ได้ทั้งสิ้น

ในอดีตหมอช่างชาวภูยกุญเป็นผู้สื่อสาร โดยการเล่านิทานเรื่องใดเรื่องหนึ่งออกมา เล่าถึงผู้อื่นแต่บางครั้งก็สมมุติว่านั่นคือตัวเอง ซึ่งผู้เล่ามักจะเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องหรือนำตัวเองเข้าไปมีส่วนร่วมกับเหตุการณ์ เช่น หมอช่างได้เล่าเรื่องการออกไปคล้องช้าง ก็จะมีการเล่าที่ประหนึ่งว่าตนก็ออกไปคล้องช้างแบบนี้เช่นกัน จึงเล่ามาด้วยความสนุกสนานและน่าเชื่อถือ สอดคล้องกับแนวคิดของเบอร์ กล่าวว่าคุณเล่าเรื่อง (Narrator) ก็คือใครก็ได้สักคนที่เล่าเรื่องต่าง ๆ เล่าถึงสิ่งต่าง ๆ เล่าถึงผู้อื่นแต่บางครั้งก็สมมุติบทบาทตัวละครหรือสิ่งต่าง ๆ ที่ถูกเล่าถึงนั้นไปด้วย เช่นเดียวกับลักษณะตัวละครที่บันทึกในหนังสือ ผู้เล่านั้นก็มักจะมีส่วนเกี่ยวข้องด้วยเสมอ แต่ก็ไม่ใช่เรื่องเล่าทุกเรื่องที่คุณเล่าจะเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องหรือนำตัวเองเข้าไปมีส่วนร่วมกับเหตุการณ์ ตัวเราเองนับเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เรื่องเล่ามีความหมาย กล่าวไว้ว่าเรื่องเล่าก็คือเครื่องมือที่เราใช้เรียนรู้โลกกว้างและเป็นวิธีที่เราจะบอกผู้อื่นถึงสิ่งที่เราเรียนรู้ได้ด้วยการเล่าเรื่องนั่นเอง

จากการศึกษาด้วยวิธีการวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) นิทานสามารถสื่อสารทำให้เกิดความสนุกสนาน ความสามัคคี แสดงอำนาจของผู้เล่า สุดท้ายคือการสร้างความเชื่อให้เกิดขึ้นเพื่อทุกคนจะได้เกรงกลัวในสิ่งที่เกิดขึ้น ไม่กล้าทำผิด ทำแต่สิ่งดี ๆ ประพจน์ตนเป็นคนดี เคารพสิ่งที่มองไม่เห็น สอดคล้องกับ แนวคิดการเล่าเรื่อง ที่ว่าการวิเคราะห์เรื่องเล่าในยุคปัจจุบันจึงมุ่งศึกษาการประกอบสร้าง (Construction) ความหมายหรือความเป็นจริงในสังคมเพื่อทำความเข้าใจ (Understanding) ในปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่มีได้จำกัดวงแต่เฉพาะการศึกษาการเล่าเรื่องแต่ง (Fiction) เท่านั้น หากยังหมายรวมถึงการวิเคราะห์จากสารคดีหรือเรื่องจริง (Non-Fiction)

นิทานยังสามารถสื่อสารให้เห็นถึงสภาพแวดล้อมของชุมชน บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ จังหวัดสุรินทร์ ที่ในอดีตเมื่อถึงหน้าแล้งต้องไปไปขุดมัน หาของป่า เพื่อประทังชีวิตของตนและครอบครัว สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ อารีย์ ทองแก้ว (2547) ที่พบว่า สภาพครอบครัวในวิถีชีวิตแบบชาวบ้าน ที่พึ่งพาตนเองอยู่กับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ แสวงหาปัจจัยสี่จากป่า น้ำ ภูเขา ไร่นา

นิทานพื้นบ้านไทยยุค จังหวัดสุรินทร์ จึงถือได้ว่าเป็นการสื่อสารเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ (Non Material Culture) หรือนามธรรม ได้แก่ ความคิด ความเชื่อ ลัทธิประเพณี ค่านิยม ฯลฯ ที่มีผลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ โดยการสื่อสารผ่านนิทานทำให้รู้ถึงความเป็นมาของประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ของชุมชนบ้านตากกลาง ที่มีอาชีพเลี้ยงช้าง มีความสัมพันธ์กับช้างที่เป็นเหมือนครอบครัวเดียวกัน นิทานสามารถใช้สื่อสารเพื่อสร้างค่านิยมและความเชื่อของชุมชนออกมาได้ โดยการเล่านิทานต่อ ๆ กันมาจากบรรพบุรุษ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของพระพิเชษฐ ธีรปญโญ ชัยมุล (2549) ที่ว่าความเชื่อ เป็นสิ่งที่มนุษย์ยอมรับนับถือ มั่นใจ เชื่อ และกลัวต่ออำนาจอันซ่อนเร้น ลึกลับ ของสิ่งเหล่านั้น ทั้งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรม ถึงแม้ว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นเรื่องที่พิสูจน์ไม่ได้ก็ตาม

นิทานจึงเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมท้องถิ่นบ้านตากกลางหรือหมู่บ้านช้าง คนในชุมชนส่วนใหญ่แล้วล้วนมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับช้าง และสืบทอดค่านิยม ทศนคติ ความเชื่อด้านพิธีกรรมตามแบบชาวภูย ความคิด ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงช้าง ตลอดจนแบบแผน ระเบียบ กฎเกณฑ์ความหมายและคุณค่าที่คนในกลุ่มหมอช้างชาวภูยร่วมกันรับ และรักษาเพื่อการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มที่มีลักษณะเฉพาะแยกได้จากกลุ่มอื่น ซึ่งวัฒนธรรมและการดำรงชีวิตของชาวภูยใน

หมู่บ้านตากกลางได้ร่วมกันสืบทอดมาจากสิ่งที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ และสั่งสมมาเพื่อให้ลูกหลานชาวกูยได้ดำรงรักษาวัฒนธรรมและประเพณีนี้ให้ดำรงอยู่

การใช้นิทานสื่อสารเรื่องราวต่าง ๆ ของชุมชนนั้น เป็นการสื่อความหมายด้วยคติความเชื่อทางวัฒนธรรมซึ่งถูกกลบเกลื่อนให้เป็นที่รับรู้เสมือนว่าเป็นธรรมชาติ ทุกอย่างที่เกิดขึ้น ทุกอย่างที่ต้องปฏิบัติ ต้องเคารพนับถือล้วนเกิดมาพร้อมกับทุกคนในชุมชนทำให้เรามองว่ามันเป็นธรรมชาติ มันเป็นเรื่องจริงที่เกิดขึ้น ด้วยความคุ้นชินเสียจนไม่ทันสังเกตว่ามันเป็นสิ่งประกอบสร้างทางวัฒนธรรม เรานั้นเองที่ “หลง” คิดไปว่าค่านิยมที่เรายึดถืออยู่นั้นเป็นธรรมชาติ หรือเป็นไปตามสามัญสำนึก และปัจจุบันด้วยการห้ามไม่ให้ล่าช้างป่าแล้ว ทำให้ไม่มีการออกไปคล้องช้างป่า ประเพณีและวัฒนธรรมเหล่านี้ก็ยังคงอยู่ โดยเกิดจากความเชื่อของทุกคนในชุมชนที่มีความเชื่อตรงกันมีความผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จึงยังคงรักษาและปฏิบัติตามที่บรรพบุรุษได้สั่งสอนเอาไว้

ความเชื่อเชิงมายาคติที่สื่อสารผ่านนิทานพื้นบ้านไทยภูยนั้น ควรจึงควรมีการสื่อสารระหว่างผู้ที่เป็นหมอช้างและเยาวชนให้มากกว่านี้ เพื่ออาศัยเยาวชนคนรุ่นใหม่สืบทอดวัฒนธรรมดี ๆ เหล่านี้เอาไว้ให้คงอยู่ให้คงอยู่ไปพร้อมกับวิชาศาสตร์การคล้องช้าง ไม่ใช่จะมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งสูญหายไปพร้อมกับหมอช้างรุ่นเก่า แต่ความหมายในระดับมายาคติก็ต้องยอมรับว่า มันเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเพื่อตอบสนองความต้องการของคนบางกลุ่มหรือความต้องการทางวัฒนธรรม ซึ่งอนาคตอาจมีการเปลี่ยนแปลง เพราะความเชื่อสามารถยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนให้เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ต้องการสร้างให้ทุกคนในชุมชนรู้สึกถึงความปลอดภัย และอุ่นใจ จึงมีการสร้างศาลปะกำเพื่อแสดงความเคารพนับถือ มีพิธีกรรมการเซ่นไหว้เกิดขึ้นเมื่อมีการออกไปคล้องช้าง ปัจจุบันไม่มีการออกไปคล้องช้างแล้วก็ยังมีการปฏิบัติอยู่โดยการเซ่นไหว้ตีปะกำในทุกวันพระ และทำเมื่อมีลูกหลานเจ็บป่วยหรือลูกหลานออกไปทำงานต่างถิ่น สอดคล้องกับ Barthes ที่บอกว่าใช้ในการทำความเข้าใจความเป็นจริงหรือธรรมชาติในแง่มุมต่างๆ สุดท้ายเรื่องนี้ก็นำมาสู่ความเชื่อที่ทุกคนจะต้องยอมรับและปฏิบัติตาม และมายาคติในเรื่องนี้เป็นสิ่งประกอบสร้างทางวัฒนธรรม ทำให้คนในชุมชนหลงคิดไปว่าค่านิยมที่ยึดถืออยู่นั้นเป็นธรรมชาติ หรือเป็นไปตามสามัญสำนึก ซึ่งความหมายในขั้นแรกนั้น อาจเป็นการตีความเนื่องมาจากประสบการณ์ของแต่ละบุคคล (Subjective experience) แต่สำหรับความหมายแฝงระดับที่สองหรือที่เรียกว่า มายาคติ นั้น

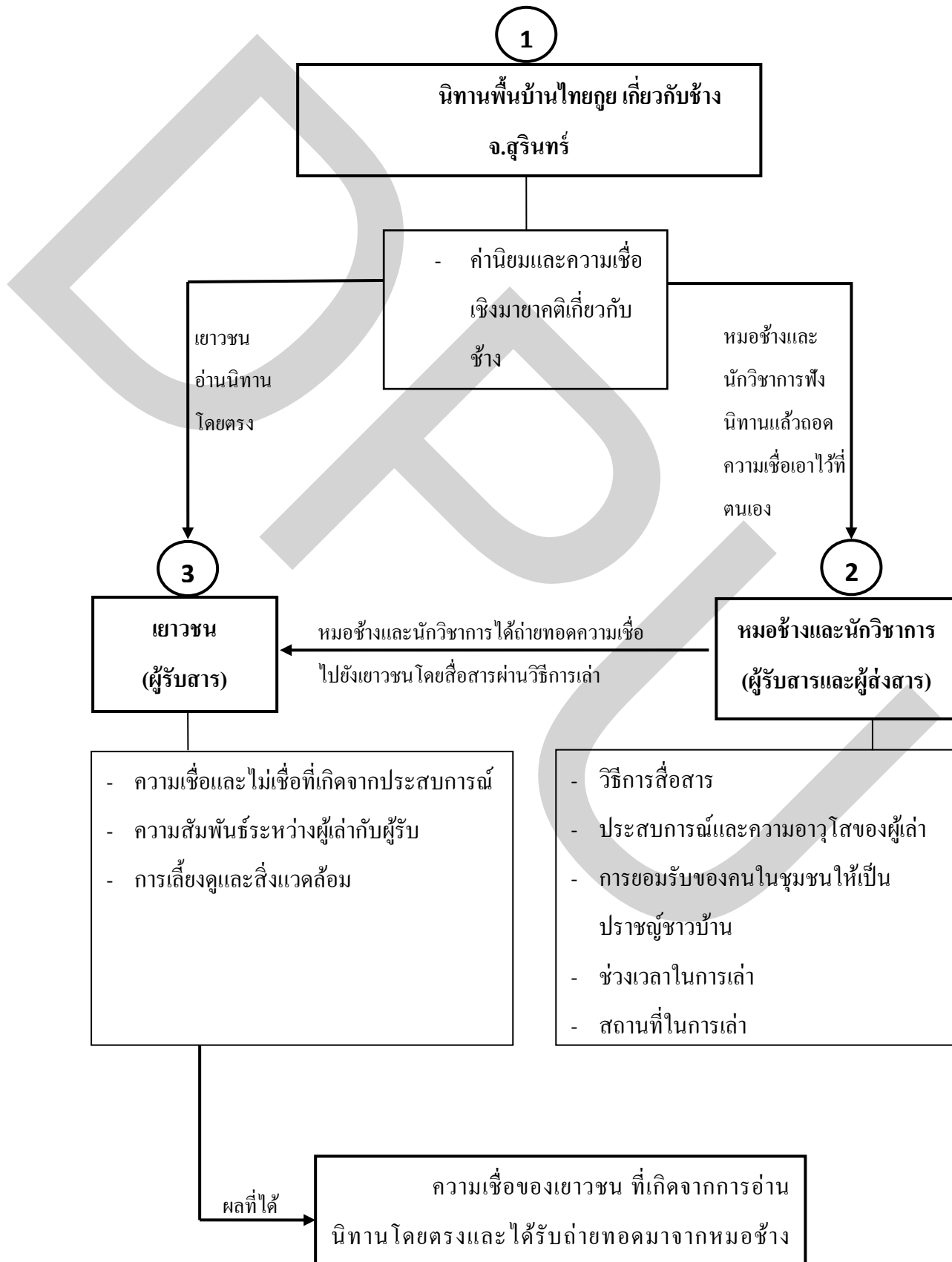
เป็นการตีความหมายที่ถูกใส่ความหมายในระดับสังคม คือการใส่ความหมายของชุมชนชาวกูย
นั่นเอง

การศึกษากระบวนการทำงานของมายาคติ จะทำให้เห็นถึงความหมายที่แฝงอยู่ใน
นิทานพื้นบ้านที่ผู้วิจัยได้ศึกษา ซึ่งแตกต่างจากการศึกษานิทานทั่วไป โดยมักจะศึกษาเพียงด้านเดียว
ผ่านกรอบบรรทัดฐานของสังคม ส่วนงานวิจัยเล่มนี้ผู้วิจัยได้นำแนวคิดมายาคติมาประยุกต์เพื่อ
ศึกษาการสื่อสารความเชื่อที่แฝงอยู่ในนิทานพื้นบ้านไทยกูย จังหวัดสุรินทร์ เป็นการเปิดมุมมองทาง
สังคมให้กว้างขึ้น และเป็นคุณลักษณะทางอำนาจของ “มายาคติ” (Myth) ที่ถือว่าทรงพลังต่อสรรพ
สิ่งในสังคมอย่างที่โรลันด์ บาร์ตส์เคยกล่าวเอาไว้เสมอในงานวิชาการของเขา

การศึกษาการสื่อสารมายาคติเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านในงานวิจัยชิ้นนี้ ทำให้สังคมได้รับ
รู้ถึงอำนาจที่แฝงอยู่ในนิทานพื้นบ้าน อำนาจจากบรรพบุรุษในชุมชน ที่สามารถเปลี่ยนแปลงหรือ
สร้างความเชื่อความศรัทธาให้เกิดขึ้นได้ในชุมชน ซึ่งมีความสลับซับซ้อน ทั้งนี้ อำนาจที่เกิดขึ้นจาก
กรอบรหัสที่ไปควบคุมความหมายในนิทานพื้นบ้านนั้น ไม่ใช่อำนาจที่ยังยืนถาวร หากเป็นเพียง
อำนาจที่เลื่อนไหลและพร้อมจะเปลี่ยนแปลงได้ทุกเมื่อ ดังจะเห็นได้จาก อดีตเมื่อสามีออกไปคล้อง
ช้างผู้เป็นภรรยาห้ามตัดผมจนกว่าสามีจะกลับ ปัจจุบันเนื่องจากไม่มีการออกไปคล้องช้างป่าแล้ว จึง
กลายมาเป็นข้อปฏิบัติของคนในครอบครัวว่าหากลูกหลานออกไปทำงานต่างถิ่นผู้ที่ เป็นพ่อแม่ปู่ย่า
ตายายก็ห้ามตัดผมจนกว่าลูกหลานตนเองจะกลับมา เป็นต้น

งานศึกษาครั้งนี้ยังทำให้เห็นว่า แม้กระทั่งนิทานแนวตลกขบขันหรือเทพนิยาย ที่
เยาวชนไม่เกิดความเชื่อนั้น ไม่เพียงแค่สร้างความบันเทิงหรือผ่านคลายเท่านั้น ยังมีกระบวนการ
สร้างมายาคติเข้าไปไหลวนทำงาน เพื่อสื่อสารความหมายอย่างแนบเนียน และเป็นปฏิบัติการทาง
อำนาจระหว่างกลุ่มบรรพบุรุษและกลุ่มคนรุ่นใหม่ (เยาวชน) อย่างต่อเนื่อง ซึ่งดำเนินสืบมาตั้งแต่
อดีตผ่านมาถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 5.2
โมเดล ผลการวิจัย

ความเชื่อที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของคนในชุมชนอย่างใกล้ชิด ปรากฏออกมาในรูปของพฤติกรรมในชีวิตประจำวัน มีกฎระเบียบ ขนบธรรมเนียม พิธีกรรม วัฒนธรรม โดยโครงเรื่อง (Plot) ในนิทานทั้ง 11 เรื่อง ล้วนมีช้างเข้ามาเกี่ยวข้องในเรื่อง เช่น ช้างเป็นพาหนะของคน เป็นพาหนะของเทวดา เป็นผู้ถูกล่า เป็นต้น แนวคิดของเรื่อง (Theme) สร้างความเชื่อ สร้างจิตสำนึกให้คนรุ่นใหม่ยังรักช้างและดูแลช้าง ทำให้เห็นถึงความผูกพันระหว่างคนกับช้างในชุมชน ตัวเอก (Hero/Heroine) ก็คือช้าง เป็นผู้ถูกล่า ผู้ร้าย (Villains) ก็คือคนที่ไปล่าช้าง คนที่ฆ่าช้าง ช่วงเวลา (Time) เป็นช่วงเวลาที่ผ่านมา เป็นนิทานที่เล่าต่อกันจากรุ่นสู่รุ่น สถานที่ (Place) เป็นสถานที่ที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านตากกลาง และป่าที่ออกไปจับช้าง นั่นก็คือป่าแถบเขมร เครื่องแต่งกาย (Costume) การแต่งกายของของหมอช้างเป็นภาษาอวัจนะ (Non-verbal) ที่จะบ่งบอกหรืออธิบายความหมายของเรื่องราวของผู้ไปจับช้างได้ โดยหมอช้างนุ่งผ้าไหมเป็นผ้าถุง 1 ผืน และมีผ้าสไบหนึ่งผืน มีเครื่องรางของขลังเป็นเครื่องประดับ วิธีการเดินทางหรือยานพาหนะที่ใช้ (Locomotion) นิทานทุกเรื่องใช้ช้างเป็นพาหนะทั้งสิ้น อาวุธ (Weapon) อาวุธที่ใช้ในนิทานจะเป็นเชือกปะกำ ที่ใช้ในการคล้องช้าง คาถาอาคมในการจับช้าง อิทธิฤทธิ์ของเทวดา รวมไปถึงการเช่นไหว้ผีปะกำให้ช่วยคุ้มครองผู้ออกไปคล้องช้างป่า และนิทานได้สื่อสารค่านิยมด้านความกตัญญู ความรัก ความสามัคคี

การถ่ายทอดความเชื่อเกี่ยวกับช้างมีวิธีการสื่อสารดังนี้

1. นิทานพื้นบ้านไทยภูเขา จังหวัดสุรินทร์ เป็นสารที่สื่อให้เห็นถึงค่านิยมและความเชื่อเชิงมายาคติเกี่ยวกับช้าง เช่น ความเชื่อเรื่องการเช่นไหว้ศาลปะกำ การห้ามตัดผมเมื่อคนในครอบครัวออกไปคล้องช้าง ความรักความผูกพันระหว่างคนกับช้าง ความกตัญญู ความสามัคคี การกำเนิดช้าง การมีเทวดาคอยรักษาช้าง การใช้คาถาอาคม เป็นต้น โดยหมอช้างและนักวิชาการฟังนิทานแล้วถอดความเชื่อไว้ที่ตนเอง

2. หมอช้างและนักวิชาการ เป็นผู้รับสารและผู้ส่งสารในเวลาเดียวกัน โดยกลุ่มตัวอย่างทั้งสองจะทำการถ่ายทอดความเชื่อที่ตัวเองได้ถอดไว้สื่อสารผ่านวิธีการเล่าไปยังเยาวชน เพื่อก่อให้เกิดความเชื่อ ซึ่งมีวิธีการสื่อสารมีดังนี้

2.1) หมอช้าง

เนื่องจากหมอช้างมีประสบการณ์ในการคล้องช้าง และเป็นผู้อาวุโสที่คนในชุมชนบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ ให้ความนับถือ ฉะนั้นการเล่านิทานของหมอช้างทุกคนที่ฟังจึงเกิดความเชื่อได้ง่าย หมอช้างจะใช้วิธีเล่านิทานแบบปากต่อปาก โดยเล่าขณะพาช้างไปอาบน้ำ และเล่าหลังจากที่ปฏิบัติพิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชน เช่น การเซ่นไหว้ศาลปะกำ จะมีการเล่าถึงข้อห้ามอันตรายต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นกับตัวเอง หากทำผิดกฎที่ตั้งไว้ โดยยกตัวอย่างในนิทานที่มีผู้กระทำผิดเป็นต้น เพื่อแสดงให้เห็นถึงความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรม

2.2 นักวิชาการ

นักวิชาการ สำหรับคนในชุมชนบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ มองว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ และประสบการณ์ด้านการสอน มีผลงานวิชาการ เช่น สื่อการเรียนการสอนที่เป็นนิทานพื้นบ้าน ฉะนั้นคนในชุมชนจะฟังคนกลุ่มนี้ไม่แตกต่างจากหมอช้าง ยิ่งเฉพาะเด็กและเยาวชน จะมีความเคารพนับถือเพราะคุณครูคือผู้ให้การอบรมสั่งสอนวิชาเรียนให้กับตน ฉะนั้นความเชื่อที่นักวิชาการถอดแล้วสื่อสารไปยังเยาวชน เยาวชนจะเกิดความเชื่อได้ง่าย

นักวิชาการจะใช้วิธีเล่านิทานด้วยการสื่อสารผ่านภาพ การแสดง และให้กลุ่มเยาวชนเล่านิทานให้ฟัง โดยเยาวชนทุกคนจะไปสอบถามนิทานจากคนในครอบครัวแล้วนำมาเล่าให้เพื่อน ๆ และคุณครูฟัง ถึงแม้เป็นเรื่องเดียวกันการถ่ายทอดก็ย่อมต่างกัน เพราะคนเล่าเป็นคนละคน ความสนุกสนานจึงแตกต่างกันออกไป สถานที่และเวลาที่เล่าก็มีทั้งห้องเรียนในโรงเรียน วัด และสถานที่ประกอบพิธีกรรม ทำให้เยาวชนชอบในการเรียนที่มีนิทานในชุมชนของตนประกอบ

3. เยาวชน ซึ่งเป็นผู้รับสาร จะได้รับการถ่ายทอดความเชื่อจากนักวิชาการ หมอช้าง และอ่านนิทานโดยตรง ซึ่งเยาวชนจะเกิดความเชื่อหรือไม่เชื่อขึ้นอยู่กับประสบการณ์ ทางด้านการศึกษาที่ทำให้รู้จักการวิเคราะห์เหตุและผลมากขึ้น หรือแม้กระทั่งประสบการณ์ที่เคยพบเจอกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น การเซ่นไหว้ศาลปะกำ หากมีผู้ที่ไม่เซ่นไหว้จะเกิดอันตรายกับครอบครัวและตนเอง เป็นต้น

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เล่านิทานกับผู้ฟังนิทาน เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เยาวชนเกิดความเชื่อ เพราะบุคคลที่เล่าคือ ปู่ย่าตายาย คุณครู ซึ่งเป็นบุคคลใกล้ชิดที่เยาวชนมีความรัก ความศรัทธาในตัวผู้เล่า รวมกับสภาพแวดล้อมในชุมชน ที่มีทั้งพิธีกรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี

กฎระเบียบ วัฒนธรรม การเลี้ยงช้าง สภาพอากาศ อาหารการกิน จึงสร้างให้เยาวชนเกิดความเชื่อได้ง่าย ซึ่งเยาวชนได้ถูกปลูกฝังความเชื่อและค่านิยมมาแบบไม่รู้ตัวตั้งแต่เด็กแล้ว

มายาคติที่ได้รับการสืบต่อโดยเยาวชนก็คือ

- ห้ามตัดผมเมื่อมีคนในครอบครัวออกไปคล้องช้าง (ปัจจุบันไม่มีการออกไปคล้องช้างแล้วแต่ความเชื่อก็ยังคงอยู่ โดยการห้ามตัดผมเมื่อลูกหลานของตนออกไปทำงานต่างถิ่น)
- การเซ่นไหว้ศาลปะกำ
- การเคารพนับถือหมอช้าง
- ความรักความผูกพันระหว่างคนกับช้าง
- ความกตัญญู
- ความสามัคคี
- การกำเนิดช้างที่เป็นแนวความเชื่อทางพระพุทธศาสนา
- เทวดาที่คอยปกป้องรักษาช้าง
- การใช้คาถาอาคม
-

ความเชื่อของเยาวชน

เยาวชนให้การยอมรับนับถือ หรือยึดมั่นในสิ่งที่มองเห็นและไม่เห็น เช่นการนับถือศาลปะกำ นับถือผีบรรพบุรุษ เคารพนับถือหมอช้าง ความรัก ความกตัญญู ความสามัคคี (การเป่าสแนงแกลรวมตัวของคนมณฑลชุมชุนเมื่อมีกิจกรรม) คาถาอาคมการคล้องช้าง รวมไปถึงเทวดาที่ปกป้องรักษาช้าง การยอมรับนับถือนี้อาจมีหลักฐานอย่างเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้ หรืออาจจะไม่มีหลักฐานที่จะนำมาใช้พิสูจน์ให้เห็นจริงเกี่ยวกับสิ่งนั้นก็ได้อีก เพราะความเชื่อเกิดจากความกลัวและความไม่รู้ ซึ่งการตัดสินใจในความเชื่อนั้น อาจไม่มีเหตุผลเลย เช่น เชื่อว่ามีผีบรรพบุรุษอยู่จริง อาจจะเป็นเหตุผลที่คิดไปเอง แต่นั่นเป็นประสบการณ์ของคนในชุมชนที่มีประสบการณ์ร่วมกัน ซึ่งเป็นการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีมายาวนาน

ปัจจัยที่ส่งผลทางความเชื่อของเยาวชนในเชิงประจักษ์

1. พื้นฐานทางครอบครัว (Family Background) เยาวชนจะเชื่อตามพื้นฐานหลักของครอบครัวที่มีการปฏิบัติ ตามความเชื่อนั้นอยู่
2. ประสบการณ์ชีวิต (Experience of Life) บทเรียนต่าง ๆ ที่ผ่านมาในชีวิตตั้งแต่เด็ก เช่น การคล่องช้าง การฝึกช้าง การอาศัยอยู่ร่วมกันกับช้าง การเลี้ยงช้าง ฯลฯ ล้วนเป็นข้อมูลที่มีผลโดยตรงในการตัดสินใจเชื่อ
3. วัฒนธรรม (Culture) วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตที่มีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อ เป็นสิ่งที่เยาวชนให้การยอมรับนับถือและปฏิบัติตาม เช่น การคล่องช้าง การไหว้ศาลปะกำ นับถือผีบรรพบุรุษ การห้ามตัดผม เป็นต้น สอดคล้องกับผลงานวิจัยของพระพิเชษฐ ธีรปญโญ ชัยมูล (2549) ที่กล่าวว่าเจตคติของผีปู่ย่ายังคงเดิมไม่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลามี จริยธรรมทางพระพุทธศาสนาที่แฝงเร้นอยู่ในคติความเชื่อก็ยังรอให้มนุษย์ได้พิสูจน์จุดยืนของบรรพบุรุษ
4. จริยธรรม (Morality) การเข้าถึงของกลุ่มเยาวชนในข้อห้าม ข้อปฏิบัติ ข้อสัญญาที่มีในชุมชนซึ่งเป็นกรอบในการคิด การตัดสินใจ ร่วมกันของคนในชุมชน สอดคล้องกับผลงานวิจัยของพระพิเชษฐ ธีรปญโญ ชัยมูล (2549) ที่กล่าวว่าพฤติกรรมของกลุ่มมีอิทธิพลต่อสำนึกด้านจริยธรรมของสมาชิกแต่ละคน ธรรมเนียมหรือพฤติกรรมดังกล่าวช่วยหล่อหลอมให้สมาชิกโดยไม่รู้ตัว และเพื่อหลีกเลี่ยงต่อการประณามหรือการถูกลงโทษจากกลุ่ม ประเพณีจึงเป็นแกนกลางของจริยธรรม คนในกลุ่มยอมรับที่จะปฏิบัติตามประเพณีและวัฒนธรรมเหล่านั้น ดังนั้นประเพณีและวัฒนธรรมจึงเป็นมาตรฐานของศีลธรรมหรือจริยธรรมของคนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
5. สภาพแวดล้อม (Environment) เป็นสิ่งที่อยู่รอบตัวของเยาวชนมาตั้งแต่เกิด เห็นอยู่ทุกวัน จึงสามารถใช้สภาพแวดล้อมของชุมชนในการวิเคราะห์หลักความเชื่อของตนเอง

ปัจจัยที่ส่งผลทำให้เยาวชนไม่เกิดความเชื่อ

1. พื้นฐานความรู้ (Background of Knowledge) ปัจจุบันเยาวชนมีการศึกษาที่ดีกว่าคนในสมัยก่อน จึงสามารถถกเถียงและเก็บในรูปแบบความรู้ด้านต่าง ๆ ที่จะส่งผลต่อวิถีคิด วิถีปฏิบัติ ความเชื่อ สามารถใช้ความรู้ที่มีมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ด้วยตัวเอง
2. การรับรู้ (Perception) นิทานที่เยาวชนไม่เชื่อล้วนเป็นเรื่องราวที่เชื่อมโยงกับพระพุทธศาสนาและเป็นเรื่องที่เหนือความเป็นจริงที่พิสูจน์ไม่ได้ หรือตนเองไม่ได้เห็นด้วยตาตนเอง และปัจจุบันการรับรู้ของเยาวชนไปมุ่งเน้นในด้านเทคโนโลยี ได้แก่ โทรศัพท์มือถือ เกม

โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต ฯลฯ ที่สามารถเรียนรู้โลกได้กว้างกว่า เบี่ยงเบนความสนใจในเรื่องนิทาน จึงแตกต่างจากคนสมัยก่อน

อย่างไรก็ตามการที่เยาวชนยอมรับนับถือความเชื่อ ทั้ง ๆ ที่ความเชื่อบางความเชื่อไม่สามารถพิสูจน์หรือมีหลักฐาน แต่ทั้งนี้ก็เกิดจากการวิเคราะห์ของเยาวชนเองที่ใช้ทั้งประสบการณ์ ความรู้ ในการวิเคราะห์

บทบาทของนิทานพื้นบ้านไทยยุค ต่ออำนาจที่เหนือธรรมชาติเกี่ยวกับช้าง

นิทานมีบทบาทสำคัญต่อคนในชุมชนหมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ เป็นเพราะความเชื่อและค่านิยมที่นำมาสู่วัฒนธรรมได้ถูกมุ่งเน้นถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ทั้งรูปแบบที่ถูกนำไปใช้ให้เป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรม ตลอดจนธรรมเนียมปฏิบัติในการคล้องช้าง นิทานถือได้ว่าเป็นภูมิปัญญาที่เชื่อมโยงระหว่างคนกับช้าง สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ หรือความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกันเอง และระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ แสดงถึงภูมิปัญญาในการเรียนรู้และอยู่ร่วมกับธรรมชาติ เป็นวิธีการแสดงออกที่สอดคล้องกับความเป็นไปในชุมชน สามารถจำแนกบทบาทได้ดังต่อไปนี้

1. บทบาทในการสืบทอดวัฒนธรรม

การสืบทอดความเชื่อการนับถือผีปะกำผ่านนิทานพื้นบ้านให้ดำรงอยู่ในชุมชนถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของวัฒนธรรม ที่ถูกถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของความเชื่อ ค่านิยม พิธีกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนอุปนิสัยของคนในชุมชน เพราะนิทานถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมหนึ่งที่นับเป็นเครื่องหล่อหลอมคนในชุมชนให้เกิดความผูกพันสามัคคี และอบรมขัดเกลาให้คนในชุมชนมีทัศนคติ ความเชื่อรวมถึงค่านิยมที่สอดคล้องกับบุคคลอื่น ดังจะเห็นได้ว่า คนในชุมชนยังตั้งศาลปะกำไว้เคารพบูชาทุกครัวเรือน ก่อนการออกไปทำการสิ่งใดต้องเซ่นไหว้ผีปะกำก่อนทุกครั้งเพื่อความสำเร็จทั้งเรื่องการทำงาน การคล้องช้าง การคลอดบุตร รวมไปถึงการคุ้มครองทุกคนในครอบครัวให้แคล้วคลาดปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง คนในชุมชนใช้ศาลปะกำเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ให้รู้สึกว่าตนเองอยู่บนความปลอดภัยไม่มีใครมาทำอันตรายได้ เพราะว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองอยู่นั่นก็คือผีปะกำ (ผีบรรพบุรุษ) ทั้งนี้เพื่อความในนิทานยังมุ่งเน้นให้ทุกคนตั้งใจทำความดีไม่ทำผิดจารีตประเพณี ศีลธรรม หรือข้อปฏิบัติต่าง ๆ ของชุมชนด้วยการกระตุ้นเตือนเรื่องราวใน

นิทานพื้นบ้านไทยยุค สอดแทรกเนื้อหาทั้งเรื่อง ผลของการทำผิดกฎจารีตประเพณี บาป-บุญและมุ่งประพฤติปฏิบัติตนให้ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

ดังที่เชียรชาย อักษรดิษฐ์ (2552:12) อธิบายการยึดผีเป็นที่พึ่งว่า “การยึดเอาผีเป็นที่พึ่งสุดท้ายของชาวบ้าน เนื่องมาจากความล้มเหลวของที่พึ่งทางอำนาจทางเศรษฐกิจ การเมือง ที่ชาวบ้านมีอยู่อย่างจำกัดในโลกแห่งความเป็นจริงไม่ว่าจะเป็นวิกฤตในเรื่องของการทำมาหากินเลี้ยงชีพ ภาวะการป่วยไข้และการรักษาพยาบาลที่ไม่สามารถตอบสนองคนในชุมชนได้ ดังนั้นชาวบ้านจึงยึดโยงระหว่างความเชื่อกับพิธีกรรม”

2. บทบาทในการสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของชุมชน

การสร้างสามัคคีให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชนชาวกูย อันจะเป็นการนำมาซึ่งความสงบสุขภายในชุมชน สามารถแสดงออกด้วยการบอกเล่าเรื่องราวที่สะท้อนถึงอุปนิสัยใจคอของชาวกูยตั้งแต่บรรพบุรุษ โดยเฉพาะในเรื่องความสามัคคี ความรัก ความกตัญญู ความศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เดียวกัน

ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของชาวกูยยังได้ปรากฏให้เห็นตั้งแต่เริ่มขึ้นตอนแรก โดยการเป่าสแนงแกลเพื่อเรียกรวมตัวพิธีกรรมต่าง ๆ ของชุมชน หรือประชุมหารือ รวมไปถึงเป็นสัญญาณของการแสดงช้าง โดยการเป่าสแนงแกลที่เป็นสัญญาณเรียกรวมตัวกันตั้งแต่อดีตที่มีการออกไปคล้องช้างป่าจวบถึงปัจจุบัน

3. บทบาทด้านการเป็นสื่อกลางของครอบครัว

การที่บรรพบุรุษของชาวกูยได้สั่งสอนลูกหลานด้วยวรรณกรรมมุขปาฐะ และปรากฏว่าลูกหลานปฏิบัติตามด้วยความเคารพ อันแสดงถึงความยึดมั่นในระบบครอบครัวที่มีความใกล้ชิดแน่นแฟ้น ทั้งนี้เพราะในอดีตการศึกษาในโรงเรียนนั้นไม่ได้มีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีวิตของสังคมชาวกูยเลย คำสั่งสอนเหล่านี้จึงมีบทบาทเป็นสื่อกลางหลักสำคัญในการสร้างความใกล้ชิดให้เกิดขึ้นภายในครอบครัว ลดช่องว่างระหว่างผู้เฒ่าผู้แก่และลูกหลาน ซึ่งต่อมาคำสั่งสอนเหล่านี้ก็ได้รับการพัฒนารูปแบบขึ้นเป็นหนังสือนิทาน ที่ยังคงมีไว้เพื่อให้ผู้ฟังและผู้อ่านได้ซึมซับเอาแง่คิดและนำคติความเชื่อของผู้อาวุโสที่ต้องการถ่ายทอดให้กับลูกหลานได้นำไปใช้ประพฤติปฏิบัติ ดังปรากฏในนิทานพื้นบ้าน

4. บทบาทของ “อำนาจเหนือธรรมชาติ” ที่เกี่ยวกับช่าง

การผูกโยงเรื่องราวที่เหนือธรรมชาติ ระหว่างธรรมชาติ คน ช่าง เพื่อรักษาไว้ซึ่งความเป็นชาวยุค โดยในอดีตไม่มีกฎหมายข้อบังคับแจกเช่นปัจจุบันการควบคุมคนในชุมชนจึงมีวิธีเดียวคือการสร้างความเชื่อขึ้นมา โดยผูกโยงปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทางธรรมชาติ ให้เกิดความกลัว เมื่อเกิดความเชื่อขึ้น ความเชื่อก็จะมีอำนาจเหนือธรรมชาติอันเป็นต้นกำเนิดของพิธีกรรม ประเพณี หลาย ๆ อย่าง เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับผีปะกำที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ เป็นตัวที่คอยควบคุมและจัดระบบของชุมชนให้อยู่กันอย่างปกติสุข ไม่เบียดเบียนกัน ต้องเคารพเช่นไหว้ด้วยใจที่บริสุทธิ์ โดยมีความเชื่อว่าจะคุ้มครองตนเองเพราะมีความเชื่อว่าผีบรรพบุรุษจะคอยปกป้องดูแลลูกหลานให้แคล้วคลาดปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง ดังนั้นพวกเขาจึงทำการบูชาด้วยการมอบสิ่งที่ดีต่อผู้มีพระคุณ และถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติสืบต่อกันมาในสังคม

ดังที่ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2527:38) อธิบายลักษณะอำนาจเหนือธรรมชาติว่า “การนับถือผีนั้นยังคงสืบเนื่องมาจากลัทธิบูชาบรรพบุรุษ (Ancestor worship) ซึ่งความเชื่อนี้เจริญเติบโตขึ้นมาจากลัทธิที่เชื่อถืออำนาจเหนือธรรมชาติ (Supernatural) อันเป็นต้นกำเนิดของประเพณีหลาย ๆ อย่างและเป็นที่มาของศาสนาบางประเภท คติความเชื่อเกี่ยวกับผีเป็นความเชื่อของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยโบราณ”

5. บทบาทในการสร้างให้เห็นถึงความผูกพันระหว่างคนกับช่างที่มีมาแต่อดีต

ปัจจุบันสังคมมีความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมากขึ้นจะละทิ้งหรือลดหย่อนความเชื่อเกี่ยวกับความเชื่อของชาวยุคลงไป แต่นิทานเป็นตัวกำหนดให้เห็นถึงคติความเชื่อพื้นฐานที่เก่าแก่ดั้งเดิม ดังนั้นจึงยังคงเหลือความเชื่อต่าง ๆ เอาไว้ ดังนั้นจึงยังคงเหลือความเชื่อที่เป็นจารีตประเพณีและพฤติกรรมของคนในชุมชนไม่มากก็น้อย ความเชื่อเรื่องผีบางตัวอาจเป็นระบบเดียวกัน ระบบความเชื่อเช่นนี้ดำรงอยู่ด้วยกันในลักษณะพึ่งพาอาศัยกันซึ่งกันและกัน

6. บทบาทที่สามารถเชื่อมโยงพระพุทธศาสนา

เชื่อมโยงเนื้อเรื่องให้มีความสัมพันธ์กับศาสนา โดยเนื้อเรื่องประกอบด้วยอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ตลอดจนอำนาจอันพันวิสัยมนุษย์ ตัวเอกของเรื่องเป็นผู้มีคุณสมบัติพิเศษ เช่น เป็นผู้มีอำนาจ มีบุญหรือมีฤทธิ์เดช สามารถเอาชนะศัตรูหรืออุปสรรคใด ๆ ทั้งหมดในบั้นปลาย สร้าง

เหตุการณ์ให้เข้ากับความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี เทวดา ศีบรรพบุรุษ ไสยศาสตร์ พระอินทร์ เจ้าป่า เจ้าเขา เป็นต้น

ซึ่งนิทานสามารถอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของธรรมชาติ อธิบายสาเหตุของความเชื่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับสถานที่

นิทานพื้นบ้านที่เชื่อมโยงพระพุทธศาสนาเป็นการแสดงเจตนาธรรมณ์ของบรรพบุรุษที่ได้ประพฤติปฏิบัติมาแล้วในอดีต เพราะบรรพบุรุษของชาวกูยมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทั้งยังเป็นสิ่งที่ทำให้โครงสร้างของชุมชนดำรงอยู่ได้ ดังจะเห็นได้ว่าชาวกูยต้องพึ่งพาอาศัยพระภิกษุสงฆ์ เพื่อพึ่งพระธรรมเทศนาเพื่อให้จิตใจสงบสุข อันเป็นหนทางที่จะนำไปสู่สวรรค์หรือพระนิพพาน ทั้งยังต้องอาศัยสถานที่ของวัดในการจัดกิจกรรมของชุมชน เช่น งานประเพณีต่างๆ และกิจกรรมส่วนบุคคล เช่น งานบวช งานศพ รวมไปถึงพิธีบังสุกุลข้างลี้ม(ข้างตาย)

ดังที่ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2527:33-35) อธิบายลักษณะของพระพุทธศาสนาแบบชาวบ้านว่า “พุทธศาสนาและพิธีกรรมต่างๆที่ยึดถือและปฏิบัติอยู่จริงในหมู่พุทธศาสนิกชนในสังคมไทยมีอยู่สองประเภทหรือสองระดับ ระดับแรก คือ พุทธศาสนาเถรวาทแบบปรัชญา (Orthodox Theravada Buddhism) ซึ่งเรามักจะพูดกันว่าเป็น “แก่น” ของพุทธศาสนาหรือบางท่านก็กล่าวว่า เป็นวิทยาศาสตร์ หรือไม่ขัดกับวิทยาศาสตร์ หรือเหนือกว่านั้นก็ถือเป็นสังฆกรรม แต่อย่าลืมน่ายังมี พุทธศาสนาอีกระดับ หรืออีกแบบหนึ่งที่มักพัวพันอยู่กับอธิปไตยหรืออำนาจเหนือธรรมชาติ เวทมนต์คาถา บาป – บุญ นรก – สวรรค์ ฯลฯ พุทธศาสนาแบบนี้มีความสำคัญตรงที่เป็นพุทธศาสนาที่ “ชาวบ้าน” คือคนไทยจำนวนมากเชื่อถือและปฏิบัติอยู่ และน่าเชื่อว่ามีมากกว่าแบบแรก พุทธศาสนาที่เชื่อว่าเป็นพุทธศาสนาแบบชาวบ้านได้นั้น ต้องมีลักษณะดังนี้ กล่าวคือ แง่คิดหรือการอบรมที่ให้แก่ศาสนิกชนจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับทางโลก พุทธศาสนาแบบชาวบ้านเป็นการผสมผสานระหว่างพุทธศาสนาลัทธิพราหมณ์และความเชื่อเรื่องผีสางเทวดาจนเป็นระบบเดียวกัน ระบบความเชื่อเช่นนี้ดำรงอยู่ด้วยกันในลักษณะพึ่งพาอาศัยค้ำจุนซึ่งกันและกัน”

7. บทบาทด้านการให้ความบันเทิง

นิทานสามารถสร้างความบันเทิงให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชน สร้างความรื่นเริงใจในช่วงเวลาว่างในชุมชน เช่นงานบวชนาคนข้าง แต่งงานบนหลังช้าง ทอดกฐินข้าง ฯลฯ ทั้งนี้ชาวกูยมองว่าการเล่านิทานเป็นเครื่องมือในการสร้างความบันเทิงใจแล้ว ยังเป็นเสมือนเป็นการสร้าง

ความรู้สึกปลอดภัยให้กับลูกหลานของคนที่มีบรรพบุรุษคอยปกป้องดูแลไม่เคยทอดทิ้งลูกหลาน รวมไปถึงการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เช่นมีงานที่วัด หลวงตาก็จะเล่านิทานเฮฮาให้ฟังในงาน ได้ทั้งการสอดแทรกคติความเชื่อแล้ว ยังสร้างความเป็นกันเองให้กับคนในชุมชนอีกด้วย

5.3 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

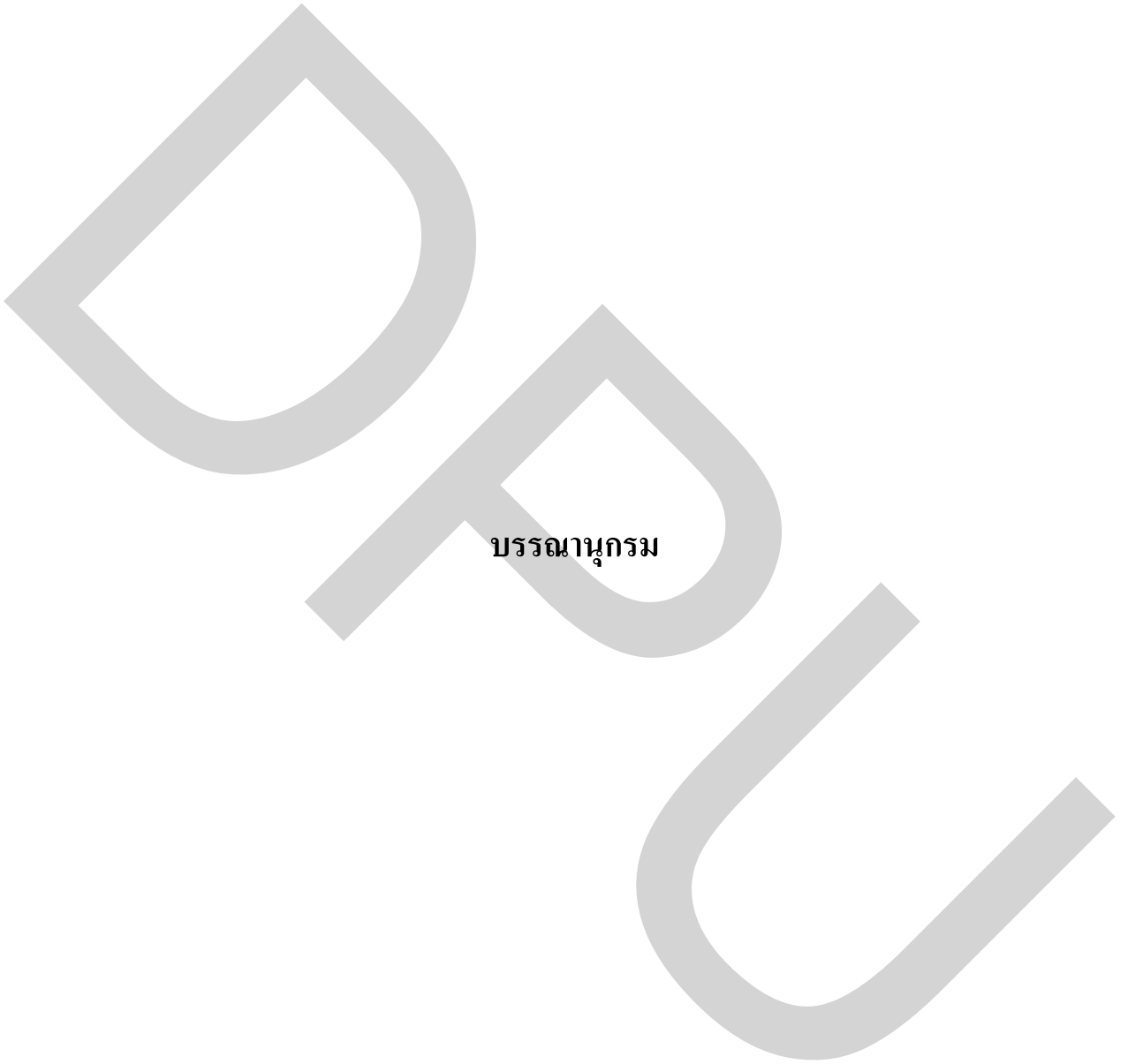
1. ในอดีตไม่มีกฎหมายเหมือนปัจจุบัน คนในชุมชนบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ได้ใช้ความเชื่อและค่านิยมเป็นตัวควบคุมความประพฤติของคนในชุมชน ซึ่งปัจจุบันค่านิยมและความเชื่อนั้นก็ยังใช้ได้อยู่
2. บทบาทของนิทานพื้นบ้านไทยภูเขา จังหวัดสุรินทร์ มีอำนาจที่เหนือธรรมชาติเกี่ยวกับช่างเผงอยู่
3. บรรพบุรุษยึดมั่นในเรื่องของความเชื่อ ถ่ายทอดสู่ลูกหลานผ่านนิทานพื้นบ้าน
4. เยาวชนในชุมชนบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ มีความเชื่อในนิทานพื้นบ้านในเชิงประจักษ์

5.4 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาการสื่อสารเพื่อสร้างวัฒนธรรมผ่านนิทานพื้นบ้านไทยภูเขาในจังหวัดสุรินทร์
2. ศึกษาการสื่อสารที่ส่งผลถึงความเชื่อเรื่องผีปะกำที่ตรงกับแนวทางพระพุทธศาสนา
3. ศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อเชิงมายาคติเกี่ยวกับช่างที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทยภูเขาในชุมชนชาวภูเขา จังหวัดอื่นๆ

5.5 ข้อจำกัดในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษา “การวิเคราะห์ ความเชื่อเชิงมายาคติเกี่ยวกับช่างที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้าน ไทยภูเขา จังหวัดสุรินทร์” ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์กลุ่มหมอช่างชาวภูเขาที่มีประสบการณ์จริงในการถ่ายทอดนิทาน คนที่รู้เรื่องนิทานเหลือน้อยมากบางท่านก็อายุมากแล้ว บางท่านก็เสียชีวิตไปแล้ว จากการสัมภาษณ์หมอช่างที่รู้นิทาน ตอนนี้เหลือเพียง 4 คนเท่านั้น ข้อมูลที่ได้ลึกลับ ๆ จึงมาจากเพียง 4 ท่านเท่านั้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- กาญจนา แก้วเทพ.(2539). **เมื่อสื่อส่องวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- . (2543). “**ความเรียงว่าด้วย สัตว์วิทยากับสื่อสารมวลชน**”ใน**มองสื่อใหม่ มองสังคมใหม่**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- . (2544). **การศึกษาสื่อมวลชนด้วยทฤษฎีวิพากษ์ CRITICAL THEORY : แนวคิดและตัวอย่างงานวิจัย**. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.
- กุหลาบ มลลิกะมาส. (2518). **คติชาวบ้าน**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- กิ่งแก้ว อรรถากร. (2519). “**นิทานพื้นเมือง**” **คติชนวิทยา**. กรุงเทพฯ : หน่วยงานพิเศษ กรมการฝึกหัดครู.
- เจือ สตะเวทิน. (2527). **คติชาวบ้าน**. กรุงเทพฯ: สุทธิสารการพิมพ์.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์.(2527). **ผีเจ้านาย**. กรุงเทพฯ : พายัพออฟเซตพริ้นท์.
- . (2543). **ไสยศาสตร์ครองเมือง**. กรุงเทพฯ:บริษัทอัมรินทร์ บুকเซนเตอร์ จำกัด.
- เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่.(2543). **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดสุรินทร์**. กรุงเทพฯ : คุรุสภาลาดพร้าว.
- ไชยรัตน์ เจริญสิน โอฟาร. (2545). **สัตววิทยา, โครงสร้างนิยม, หลังโครงสร้างนิยม, กับการศึกษา รัฐศาสตร์**. กรุงเทพฯ:วิภาษา.
- จิตินัน บุญภาพ คอมมอน.(2553). **การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม**. เอกสารประกอบการเรียนการสอนสาขานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.
- เชิรชาย อักษรดิษฐ์.(2552). **พิธีกรรมฟ้อนผี : ภาพสะท้อนปรากฏการณ์ต่อรองอำนาจทางสังคม**. กรุงเทพฯ : บริษัทธารปัญญา จำกัด.
- นพพร ประชากุล. (2547). **มายาคติ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คบไฟ.

บุญขาน โทจันทร์. (2553). **ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตามรอยอารยธรรมไผทสมันต์:เมืองสุรินทร์.**

สุรินทร์: จอมพระการพิมพ์.

ประคอง นิมมานเหมินทร์. (2543) **นิทานพื้นบ้านศึกษา.** กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผกากรอง บุญเต็ม. (2550). **นิทานพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์.** สุรินทร์ : รุ่งชนเกียรติออฟเซ็ท.

ราชบัณฑิตยสถาน.(2542). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542.** กรุงเทพฯ:นานมีบุ๊คส

พับลิเคชั่น.

วิเชียร เกษประทุม. (2550). **นิทานพื้นบ้าน.** กรุงเทพฯ: พัฒนาจำกัด.

สุมามาลย์ พงษ์ไพบูลย์. (2542). **สังคมและวัฒนธรรมไทย.** กรุงเทพฯ:ไทยวัฒนาพานิช.

เอกรัตน์ อุดมพร. (2550). **รวมนิทานพื้นบ้านประจำจังหวัดภาคอีสาน.**กรุงเทพฯ : พัฒนาศึกษา.

องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์. (2552). **ปราชญ์ชาวบ้าน 9 ภูมิปัญญาท้องถิ่น สุรินทร์.**

(พิมพ์ครั้งที่ 1). สุรินทร์ : หจก. ที. อาร์. สเตชั่นเนอรีแอนด์พริ้นติ้ง.

อารีย์ ทองแก้ว. (2549). **วัฒนธรรมท้องถิ่นสุรินทร์.** สุรินทร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.

—————. (2550). **นิทานพื้นบ้านไทยยุค.** สุรินทร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.

อุษา บิ๊กกินส์. (2550). **ทฤษฎีและแนวคิดนิเทศศาสตร์พัฒนาการ.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย

ธุรกิจบัณฑิตย์.

วิทยานิพนธ์

ทยากร แซ่เต้. (2551). **มายาคติทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในละครเกาหลีและการสร้างประโยชน์**

ทางธุรกิจ. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์.กรุงเทพฯ :

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

วิโรจน์ สุทธิสีมา. (2551). **มายาคติของผู้หญิงในภาพถ่ายของนิตยสารแนวอีโรติกพบไทย.**

วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวารสารศาสตร์และสื่อมวลชน.กรุงเทพฯ:

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- วิริยา วิฑูรย์สถฤกษ์ศิลป์. (2548). **อัตลักษณ์คนชั้นกลางไทยผ่านการเล่าเรื่องในสื่อหนังสือบันเทิง การเดินทาง**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวารสารศาสตร์และสื่อมวลชน. กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ราตรี ชัยมูล. (2542). **วิเคราะห์นิทานพื้นบ้านของชาวไทยเขมรบ้านพลวง ตำบลบ้านพลวง อำเภอปราสาทจังหวัดสุรินทร์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษากลุ่มมนุษยศาสตร์.มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เรณู อรรถฐาเมศร์.(2528). **โลกทัศน์ชาวล้านนาไทยจากวรรณกรรม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- สุวรรณณี กัลป์ยามสันต์.(2536). **การวิเคราะห์เนื้อหาข่าวข่มขืนกระทำชำเรา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิเชษฐ ธีรปญโญ(ชัยมูล),พระ.(2549). **คติความเชื่อล้านนาเรื่องผีป่วนที่ตรงกับจริยธรรมทางพระพุทธศาสนา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต(ศน.ม).นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สรณี วงศ์เบ็ญสัจจ์.(2544). **รายงานการวิจัยเรื่องวาทกรรมสื่อโฆษณาการท่องเที่ยว : ภาพตัวแทนตัวตน และความเป็นไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาอังกฤษ. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สารสนเทศจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์

- สุรินทร์สโมสร. (2552). สืบค้นเมื่อ 4 กรกฎาคม 2554, จาก
<http://www.oknation.net/blog/surin-samosorn/2010/05/26/entry-1>
- สุรินทร์สโมสร. (2550,มีนาคม). ร้อยเรื่องเมืองสุรินทร์. สืบค้นเมื่อ4 กรกฎาคม 2554, จาก
http://www.epofclinic.com/wizContent.asp?wizConID=148&txtmMenu_ID=718
- โอเคนชั่น. (2550).ความเข้าใจเกี่ยวกับสัญวิทยา. สืบค้นเมื่อ 4 มิถุนายน 2554, จาก
<http://www.oknation.net/blog/print.php?id=651441>

ข้อมูลการเลี้ยงช้างจังหวัดสุรินทร์.(2554,กรกฎาคม).สืบค้นเมื่อ 4 กรกฎาคม 2554, จาก

<http://www.thaitambon.com/tambon/tamplist.asp?ID=32,4>

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี.(2554) แนวคิดสัญวิทยา. สืบค้นเมื่อ 10 มีนาคม 2554, จาก

<http://en.wikipedia.org/wiki/Semiotics>

ข้อมูลเลี้ยงช้าง.(2554).สืบค้นเมื่อ 4 กรกฎาคม 2554, จาก

<http://www.surinrelations.org/index.php?lay=show&ac=article&Id=373626>

ตำนานพระมอเต่า. (2552).สืบค้นเมื่อ 4 กรกฎาคม 2554, จาก

http://folklore.culture.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id=166:2010-04-05-06-01-12&catid=46:2009-11-21-06-55-28&Itemid=62

ภูมิศาสตร์บ้านตากกลาง อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์. (2553).สืบค้นเมื่อ 4 กรกฎาคม 2554, จาก

<http://www.ictesan.com/esanelefan/legend-1/51-legend>

ภาษาต่างประเทศ

BOOKS

Barthes, Roland. (1967). **Elements of Semiology**. New York : Hill and wan.

Barthes, Roland. (1973). **Myth today**. In **his Mythologies**, pp. 117-174. Translated by Annette Lavers. London: Paladin.

Berger, John. (1977).**Ways of Seeing**. London : Penguin.

De Saussure, Ferdinand.(1966). **Course in general linguistics**. Translated by Wade Baskin. New York: McGraw-Hill.

Derrida, Jacques.(1996).**Structure, sign, and play in the discourse of the human sciences**.

Translated by Alan Bass. In Philip Rice and Patricia Waugh (eds), *Modern literary theory: a reader*, pp. 176-191. London: Arnold.

John Fiske (1990) **Myths and Myth-makers: Old Tales and Superstitions Interpreted by Comparative Mythology**. London: Paladin.

ด
ร
ค

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

แนวคำถามในการสัมภาษณ์กลุ่มหมอช้าง

การวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์ ความเชื่อเชิงมายาคติเกี่ยวกับช้าง ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทย
 จังหวัดสุรินทร์”

1. วิเคราะห์การสื่อสารค่านิยมและความเชื่อเชิงมายาคติ เกี่ยวกับช้างที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้าน
 ไทยจ.สุรินทร์

- 1.1 ช้าง มีความหมายเชิงสัญลักษณ์ อย่างไรบ้างในนิทานพื้นบ้านไทยจ.สุรินทร์
- 1.2 นิทานพื้นบ้านเกี่ยวกับช้าง ของชาวไทยจ.สุรินทร์ ถ่ายทอดความเชื่อ (มายาคติ) เกี่ยวกับ
 อะไรบ้าง
- 1.3 ท่านมีความเชื่อเกี่ยวกับช้างที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทยจ.สุรินทร์ ในรูปแบบใด
 เพราะอะไร
- 1.4 ความเชื่อจากนิทานพื้นบ้านเกี่ยวกับช้าง ได้สะท้อนค่านิยมและวัฒนธรรมของชาวไทย
 จ.สุรินทร์อะไรออกมาบ้าง
- 1.5 แล้ววัฒนธรรมของ จ.สุรินทร์มีบทบาทในการสร้างนิทานพื้นบ้านไทยจ.สุรินทร์เกี่ยวกับช้าง
 จ.สุรินทร์อย่างไร
- 1.6 ท่านมีวิธีการเล่านิทานพื้นบ้านเกี่ยวกับช้าง ให้เกิดความเชื่อ ก็รูปแบบอะไรบ้าง และใน
 แต่ละรูปแบบแตกต่างกันอย่างไร
- 1.7 องค์ประกอบที่สำคัญในการเล่านิทานพื้นบ้านคืออะไร
- 1.8 แนวคิดของเรื่อง ในนิทานพื้นบ้านไทยจ.สุรินทร์ มีความสำคัญอย่างไรในการเล่า
- 1.9 ท่านคิดว่าช้างมีความสำคัญต่อตัวท่านเองและคนในชุมชนอย่างไร
- 2.0 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของคนกับช้าง
 ในจ.สุรินทร์ที่สื่อสาร ผ่านนิทานพื้นบ้าน

2. วิเคราะห์ความเชื่อจากเยาวชน ในหมู่บ้านข้าง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

- 2.1 เคยฟังนิทานพื้นบ้านเกี่ยวกับข้างหรือไม่ จากใครเป็นคนเล่า หรืออ่านจากที่ใด
- 2.2 นิทานพื้นบ้านเกี่ยวกับข้าง ที่ท่านได้ฟังหรือได้อ่าน สะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับอะไรบ้าง
- 2.3 ท่านเชื่อตามความเชื่อที่เล่ามาในนิทานพื้นบ้านหรือไม่
- 2.4 ข้าง มีความหมายเชิงสัญลักษณ์ อย่างไรบ้างในนิทานพื้นบ้านไทยยุค จังหวัดสุรินทร์
- 2.5 นิทานพื้นบ้านเกี่ยวกับข้าง ของชาวไทยยุค ถ่ายทอดความเชื่อ (มายาคติ) เกี่ยวกับอะไรบ้าง
- 2.6 ท่านมีความเชื่อเกี่ยวกับข้างที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทยยุค จ.สุรินทร์ ในรูปแบบใด เพราะอะไร
- 2.7 ความเชื่อจากนิทานพื้นบ้านเกี่ยวกับข้างได้สะท้อนค่านิยมและวัฒนธรรมของชาวไทยยุค ในจ.สุรินทร์อะไรออกมาบ้าง
- 2.8 แล้ววัฒนธรรมของ จ.สุรินทร์มีบทบาทในการสร้างนิทานพื้นบ้านไทยยุค เกี่ยวกับข้าง จ.สุรินทร์อย่างไร
- 2.9 ความเชื่อเกี่ยวกับข้างในนิทานพื้นบ้านไทยยุค ทั้ง 11 เรื่อง ท่านคิดว่าความเชื่อในนิทานเรื่องใดยังใช้ได้ในปัจจุบัน และนิทานใดที่ใช้ไม่ได้ในปัจจุบัน เพราะเหตุใด
- 3.0 และความเชื่อเหล่านี้ยังได้รับการสืบทอดจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งผ่านนิทานพื้นบ้านไทยยุคอยู่หรือไม่ อย่างไร
- 3.1 ความเชื่อที่เล่าผ่านนิทานพื้นบ้าน ทำให้ท่านต้องดำเนินรอยตามบรรพบุรุษหรือไม่ เพราะอะไร

ภาคผนวก.

นิทานพื้นบ้านไทยกุย จังหวัดสุรินทร์ 11 เรื่อง

นิทานท้องถิ่น

1. คล้องช้าง (ก๊อบอะจิง)

ณ หมู่บ้านแห่งหนึ่งซึ่งเป็นหมู่บ้านของชาวกุย หมู่บ้านแห่งนี้มีผู้คนอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นหมู่บ้านมานานหลายสิบปีแล้ว โดยสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีจากบรรพบุรุษเชื้อสายกุยมาช้านาน นางสาวร้อยแม่่ม่ายคนหนึ่งซึ่งมาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านแห่งนี้มานานแล้ว ความจริงตนไม่ใช่คนในหมู่บ้านนี้แต่กำเนิด แต่ที่นางสร้อยได้มาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านแห่งนี้ก็เพราะนายมาสามีของนางสร้อยออกไปคล้องช้างในป่า และได้พบรักกับนางสร้อยในหมู่บ้านที่เป็นทางผ่านไปคล้องช้างและได้สร้างครอบครัวกันที่หมู่บ้านกุยแห่งนี้ ต่อมานายมาจะต้องไปคล้องช้างอีก ซึ่งในการไปคล้องช้างแต่ละครั้งนั้นจะต้องใช้ระยะเวลาาน ๑ ปี ๒ เดือน หรือ หลายๆ ปี แล้วแต่ว่าจะไปคล้องช้างที่ไหน โดยจะมีกลุ่มชายฉกรรจ์หลายสิบคนไปด้วย นายมาจะเป็นหัวหน้าในการนำขบวนออกจากหมู่บ้านกุย การเดินทางจะมีการร้องรำทำเพลงเป่าแคน เป่าปี่ไปด้วย ครั้งนี้ต้องไปคล้องช้างที่ป่าแถบเขมร การเดินทางแต่ละครั้งจะต้องมีเจ็บตายทุกครั้ง เนื่องจากในป่ามีอันตรายมาก บางคนเป็นไข้ป่า (มาเลเรีย) ตาย บางคนถูกสัตว์ทำร้าย ฝ่ายภรรยาที่สามีออกไปคล้องช้างจะต้องไม่ตัดผมเด็ดขาด ต้องหมั้นทำบุญ ทำตัวให้สะอาดสะอาด และห้ามมีใจให้ชายอื่นในระหว่างนี้ มิฉะนั้นผู้เป็นสามีจะมีอันเป็นไป หลังจากนายมาออกจากหมู่บ้านแล้ว นางสาวร้อยก็ปฏิบัติตัวตามที่คนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านบอกเสมอ เวลาผ่านไป ๑ ปี นางสาวร้อยไม่เห็นวีแววของสามีจะกลับมา นางสาวร้อยได้แต่ตั้งหน้าตั้งตารอคอยการกลับมาของสามี เวลาผ่านไป ๓ ปี ผมของนางสร้อยที่เคยอยู่แค่ประบ่า ตอนนี้อยาวถึงบั้นท้ายแล้ว นางสาวร้อยเริ่มหงุดหงิด ทั้งการสระผมและการหวีผมก็ทำได้ยุ่งยากมาก อีกทั้งนางไม่ใช่คนกุยแต่กำเนิดก็เลยไม่ปักใจเชื่อตามตำนานที่เขาเล่ากัน เธอตัดสินใจตัดผมให้ประบ่าเหมือนเดิม นางโดนตำหนิโดนต่อว่าจากคนแก่ในหมู่บ้านไม่เว้นวันเพราะเรื่องนี้

๑ สัปดาห์ต่อมา ขบวนคาราวานที่ไปคล้องช้างเดินทางกลับมาถึงหมู่บ้าน โดยได้ช้างกลับหมู่บ้านมา ๓ ตัว ทุกคนในหมู่บ้านต่างพากันดีใจที่จะได้อยู่พร้อมหน้าพร้อมตาครอบครัวอีก

ครั้ง นางสร้อยยืนคอยสามีของตนกลับมา จนกระทั่งมีนายสุขลูกน้องของนายมาบอกว่า นายมาถูกกัดตายเมื่ออาทิตย์ก่อนนี้เอง นางสร้อยรู้สึกเสียใจมากเมื่อรู้ว่าสามีของตนตาย และยังเสียใจเมื่อรู้ว่าวันที่นายมาตายเป็นวันเดียวกับวันที่นางตัดผม นางสร้อยรู้สึกผิดมากเมื่อรู้ว่าสาเหตุที่แท้จริงที่สามีตายเนื่องจากคนไม่รักษาประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติกันมาช้านาน นางสร้อยตัดสินใจบวชชีไปจนตายเพื่อชดใช้ในสิ่งที่ตนเองได้ทำกับสามี

2. คล้องช้างหรือสยบช้าง (เกือบอ้างอิง)

มีเรื่องเล่าต่อกันมาว่า ชาวภูยกุญที่เรียนวิชาสยบช้างถ้าทำผิดวิชาสยบช้าง เมื่อไปทำการสยบช้างที่กำลังตกมันมักล้มเหลวหรือประสบเหตุเภทภัย เป็นอันตรายแก่ตนเองหรือกับคนในครอบครัว สำหรับคนที่เรียนวิชามาและปฏิบัติตามประเพณีอย่างถูกต้องหรือใช้คาถาอาคมที่เรียนมาตามกฎเกณฑ์และจารีตประเพณี จะสามารถสยบช้างตามที่ต้องการได้โดยปลอดภัยทุกครั้ง ชาวภูยกุญคล้องช้างจึงเป็นคนมีวินัย

เคารพกฎเกณฑ์ กติกา จารีตประเพณีอย่างเคร่งครัด

เรื่องการคล้องช้างมีเรื่องเล่าว่าในอดีตชาวภูยกุญได้ออกไปคล้องช้างก่อนออกไปคล้องช้างจะต้องเป่า สไน หรือเสนงเกลในภาษาภูยกุญเพื่อให้เกิดความปลอดภัยในการออกไปคล้องช้าง มีตัวอย่างครอบครัวที่ทำผิดกฎของการคล้องช้างคือ ครอบครัวของตาอินทร์ได้ไปคล้องช้าง แต่ในการคล้องช้างนั้นได้ทำผิดผีประจำ(ผีบรรพบุรุษ) เมื่อได้ช้างมาช้างก็ดื้อดิ่งไม่ยอมฟังฝึกยาก เป็นช้างป่าที่เกเร ต่อมาตาอินทร์ก็ล้มป่วยหาสาเหตุไม่ได้และตายลงในเวลาต่อมาชาวบ้านก็เล่าลือกันว่าตาอินทร์ทำผิดผีจึงถูกลงโทษจากผีประจำ ชาวภูยกุญคล้องช้างให้ความเคารพนับถือผีประจำเหนือสิ่งอื่นใด จะทำงานใดต้องเช่นไหว้บอกกล่าวอย่างถูกต้องเพื่อขอความคุ้มครอง และเพื่อความ เป็นสิริมงคลทุกครั้ง

3. ตำนานพระมอเต่า (กานายหาวาอุเคิมมออ้างอิง)

นายเถา แสนดี ชาวบ้านตากกลางอายุ ๘๕ ปี เป็นหมอช่างที่ยังมีชีวิตอยู่ได้เล่า ตำนานพระมอเต่า หรือพระหมอเต่าซึ่งเป็นตำแหน่งสูงสุดในบรรดาหมอช่างทุกคน เมื่อวันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๓๗ ให้หลวงพิบูลย์หลานชายที่บวชจำพรรษาอยู่ที่วัดในหมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูมจังหวัดสุรินทร์ มีความว่า

พระหมอเต่าคนสุดท้ายของชาวส่วยหรือชาวกูยที่มีอาชีพคล้องช้างป่า มีชื่อเสียงเลื่องลือไปทั่วทุกสารทิศในความสามารถเกี่ยวกับการจับช้างป่าตั้งแต่ยังเป็นเด็กหนุ่มที่ยังไม่ได้แต่งงาน ต่อมาได้แต่งงานกับหญิงสาวชาวบ้านใกล้เคียงอยู่กันมาจนมีลูกชายหนึ่งคนชื่อ “ก่อง” หรือภาษาส่วยเรียกว่า “อาหก่อง” เป็นที่รักและห่วงใยของพ่อแม่เป็นอย่างมาก เมื่อเติบโตเข้าสู่วัยหนุ่มก็ได้รับตำแหน่ง “กำรงปิด” (ครูบาใหญ่) ตามประเพณีที่มีพ่อเป็นพระมอเต่าโดยไม่ต้องไต่เต้าตามลำดับ โดยประเพณีที่สืบทอดกันมาได้กำหนดไว้ว่าผู้มีตำแหน่งสูงสุดในบรรดาหมอช่าง ถ้ามีลูกคนแรกเป็นชาย ให้หมอช่างทั้งหลายนำเอาเปลือกต้นกระโดนมารองรับตัวเด็กให้นอนพร้อมกับประกาศยกฐานะหรือตำแหน่งหมอช่างคือ “กำรงปิด” ให้โดยไม่ต้องผ่านขั้นตอนใดๆ แต่ถ้าลูกคนแรกเป็นผู้หญิงก็จะไม่มีสิทธิพิเศษดังกล่าว

ก่องหรืออาหก่อง เป็นทายาทสืบทอดมรดกทุกอย่างต่อจากพระมอเต่าที่พ่อแม่ภาคภูมิใจมากเพราะตั้งแต่เล็กจนโตก่องเป็นเด็กดี มีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่และขยันขันแข็ง พระมอเต่าจึงคิดที่จะถ่ายทอดวิชาทุกอย่างให้กับลูกชาย ให้มีความสามารถทุกอย่างโดดเด่นเหนือชายหนุ่มทุกคนในบ้าน

วันหนึ่งพระมอเต่าได้พาลูกและภรรยาออกไปเรียนรู้การคล้องช้างโดยไม่บอกใครเลย เพราะต้องการตามใจลูกที่ไม่ต้องการให้ใครรู้หรืออาจเป็นเพราะความประมาทของพระมอเต่าด้วย ประกอบกับความเย่อหยิ่งในความสามารถของตนเองที่ไม่มีใครเทียบเท่า จึงคิดว่าจะทำอะไร หรือทำอะไรก็ได้

ย้อนกลับไปในอดีต “อาหก่อง” เกิดเป็นลูกช้างป่า ถูกพระมอเต่าคล้องมาได้ เมื่อนำมาฝึกอย่างหนักในหมู่บ้านก็ทนกับสภาพสิ่งแวดล้อมไม่ได้จึงตรอมใจตาย แล้วกลับชาติมาเกิดเป็นลูกชายของพระมอเต่า อาหก่องสามารถจำชาติก่อนได้ทุกอย่างจึงคิดถึงแม่ช้างป่าตลอดเวลา โดยเฉพาะเวลาที่เห็นบรรดาหมอช่างออกไปคล้องช้างในป่าก็ยังคงคิดถึงแม่มากขึ้น

เมื่อกลับชาติมาเป็นคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้เกิดมาเป็นลูกของพระมอเต่าแล้ว ก็ได้โอกาสเหมาะที่รอคอยมานาน ในตอนที่พระมอเต่าจะพาภรรยาและตนออกไปคล้องช้าง ซึ่งตามธรรมเนียมแล้วการออกไปคล้องช้างในป่านั้น ได้ห้ามนำภรรยาไปด้วย นอกจากนี้ก็ห้ามให้ลูกนั่งบนช้างเชือกเดียวกันกับพ่อด้วย แต่พระมอเต่าก็ละเลยไม่ปฏิบัติตาม ซึ่งถือว่าผิดธรรมเนียมประเพณีอย่างร้ายแรง

ทั้งนี้อาจเนื่องจากเชื่อว่าตนเองเป็นผู้มีตำแหน่งสูงสุด มีความสามารถที่จะดูแลภรรยาและลูกได้ นอกจากนี้ยังต้องการให้อาห่องไม่ต้องลำบากในการหุงหาอาหารจึงให้ภรรยาไปคอยหุงหาอาหารให้ ที่สำคัญคือต้องการฝึกลูกชายให้เป็นคนเก่งโดยไม่ต้องการให้ใครรู้

ก่อนออกไปคล้องช้างป่าและระหว่างการเดินทางไปคล้องช้างในป่าลึก อาห่องได้ขอร้องให้พ่อคล้องเอาช้างผู้เป็นแม่ช้าง โดยให้เหตุผลว่าเมื่อคล้องได้แม่ช้างแล้วลูกช้างก็จะต้องติดตามผู้เป็นแม่ช้างมาด้วย แต่พระมอเต่าผู้เป็นพ่อได้บอกว่าโดยธรรมเนียมการคล้องช้างนั้นจะไม่คล้องเอาแม่ช้างการคล้องช้างจะคล้องเอาเฉพาะลูกช้าง เพราะต้องการให้แม่ช้างอยู่ในป่าเพื่อผลิตลูกช้างให้อีกต่อๆ ไปและถ้าคล้องเอาแม่ช้างไปด้วยจะทำให้การฝึกลูกช้างเป็นไปด้วยความยากลำบาก ลูกช้างจะคลอเคลียกับแม่ช้าง และไม่สนใจการฝึกซ้อม ความขัดแย้งระหว่างพ่อกับลูกเป็นอยู่เรื่อยๆ เพราะต่างคนต่างยืนยันความเห็นของตนเอง ไม่มีใครยอมใคร เมื่อถึงบริเวณดงช้างพระมอเต่าได้นำภรรยาพร้อมด้วยสัมภาระต่างๆ ไปไว้ที่จันรมย์ (ที่พัก) ใกล้ต้นหว้าใหญ่ เพื่อให้ภรรยาเตรียมหุงหาอาหารไว้คอยตนกับลูกชาย โดยให้ภรรยาอยู่ตามลำพังเพียงผู้เดียว

ต่อจากนั้นพระมอเต่าก็เริ่มพิธีเบิกไพร (เปิดป่า) จัดหนึ่งปะกำมาวางบนหลังช้างไม้คันทามและอุปกรณ์ที่จำเป็น โดยให้อาห่องเป็นมะนั่งท้ายบนช้างต่อ เสร็จแล้วก็พากันจับช้างเข้าสู่ป่าที่ซึ่งอาศัยอยู่ เดินทางไปได้ซักครู่ใหญ่พระมอเต่าก็มองเห็นโขลงช้างใหญ่กำลังกินอาหารอยู่กันอย่างเจียบๆพระมอเต่าจึงได้จับช้างอาสาเข้าไปใกล้โขลงช้างโขลงนั้นทันที บังเอิญว่าช้างโขลงนั้นมีแม่ช้างซึ่งในอดีตเคยเป็นแม่ของอาห่อง พร้อมน้องๆ และเพื่อนๆ อีกมากมายอยู่ด้วยกัน อาห่องเมื่อเห็นดังนั้นก็ตะโกนบอกพ่อให้คล้องเอาแม่ช้างโดยเร็วหลายๆ ครั้ง แต่พระมอเต่าไม่สนใจเพราะต้องการคล้องลูกช้างเท่านั้น อาห่องได้เห็นพ่อไล่กวาดลูกช้าง เห็นภาพที่แม่ช้างพยายามปกป้องลูกช้างให้วังหนิโดยเร็ว ได้เห็นสภาพแม่ช้างที่ตกใจ เห็นแม่ช้างเหนื่อยหอบเพราะแม่ช้างแก่มากแล้ว จึงตัดสินใจกระโดดขึ้นหลังแม่ช้างไป ฝ่ายแม่ช้างเมื่อเห็นคนกระโดด

จีหลังก็ตกใจกลัวสุดขีด จึงเร่งความเร็วในการวิ่งสุดชีวิต ทำให้ห่างออกไปไกลจากพระมอเต่าเรื่อยๆ ฝ่ายข้างต่อเมื่อไม่มีผู้ขบจีหรือบังคับก็ไม่ใส่ใจที่จะวิ่งไล่กวาดโคลนข้างอีกต่อไป

ทางด้านพระมอเต่าก็ตกใจที่เห็นอาห่อกองกระโดดจีหลังแม่ข้างไป และด้วยความเป็นห่วงลูก พระมอเต่าก็ได้ร้องเรียกหาอาห่อกองๆๆ ไปเรื่อยๆ โดยไม่สนใจฝูงลูกข้างอีกต่อไป แต่กลับให้ข้างวิ่งตามแม่ข้างเพื่อติดตามหาอาห่อกอง ได้ยินเสียงอาห่อกองร้องตอบมาว่า กู๊ๆๆๆ แต่เสียงนั้นก็ห่างไกลออกไปเรื่อยๆ เพราะแม่ข้างเองก็รีบหนีให้เร็วสุดชีวิตเพราะมีคนอยู่บนหลังของตนเอง จนในที่สุด แม่ข้างที่อาห่อกองกระโดดขึ้นจีก็หายไปพร้อมกับความมืดที่เริ่มปกคลุมป่า พระมอเต่าเสียใจมากและได้พยายามค้นหาอาห่อกองท่ามกลางความมืด แต่ก็ไม่มีวีแววและเสียงขานตอบจากลูกชายเลย เมื่อตีมากแล้วพระมอเต่าก็ตัดสินใจกลับไปหาภรรยาพร้อมข้างคู่ใจ ระหว่างทางก็ตัดพ้อว่าลูกทิ้งพ่อแม่ที่แท้จริงไปได้ลงคอ ทั้งที่ตนเองหวังคืออยากให้อาห่อกองเก่งกว่าคนอื่นๆ ทำไมลูกถึงไม่เข้าใจพ่อแม่เลย

พระมอเต่าได้แต่รำไรมาคตลอดทาง เมื่อมาถึงต้นหว้าใหญ่ก็ได้ร้องเรียภรรยาแต่ไม่มีเสียงใครตอบรับ ก็เข้าใจว่าภรรยาคงนอนหลับแต่เมื่อเดินเข้าไปหากก็ไม่เห็นภรรยานอนอยู่จึงเดินเรียภรรยาไปเรื่อยๆ แต่ก็ไม่พบ ด้วยความเหนื่อยล้าและความมืดปกคลุมไปทั่ว พระมอเต่าจึงตัดสินใจว่าจะตามหาภรรยาในตอนกลางวันแทน

เมื่อถึงเวลาเช้าพระมอเต่าจึงเดินตามหาภรรยาตนเองอีกครั้ง ปรากฏว่าเจอเลือดและเศษเนื้อชิ้นเล็กชิ้นน้อยกระจายอยู่เป็นบริเวณกว้าง พระมอเต่าเกิดความสงสัยจึงเดินตามหาไปทั่ว ในที่สุดก็พบแขนข้างหนึ่งของภรรยาอยู่บนพื้นที่มีเลือดกระจายอยู่ทั่วบริเวณ จึงเข้าใจว่าเสียได้กตกินภรรยาของตนเองไปแล้ว พระมอเต่าทั้งตกใจและเสียใจเพิ่มเป็นเท่าทวีคูณ ได้แต่รำร้องให้จวนจะขาดใจตายตามลูกและภรรยาไปด้วย ความเสียใจบวกกับความเหนื่อยล้าของพระมอเต่าทำให้หมดกำลังที่จะคิดทำอะไรต่อไป จึงได้นำแขนข้างหนึ่งของภรรยาขึ้นหลังข้างและนอนนิ่งๆ อยู่บนหลังข้างเพื่อให้ข้างพากลับบ้าน

เมื่อถึงหมู่บ้านชาวบ้านต่างสงสัยว่าพระมอเต่าหายไปไหน ภรรยาและอาห่อกองหายไปไหนเมื่อถูกชาวบ้านถามมากๆ ยิ่งไปตอกย้ำความเสียใจให้กับพระมอเต่ามากยิ่งขึ้น พระมอเต่าไม่ตอบชาวบ้านแต่อย่างใด ได้แต่บอกว่าตนเองไม่เหลืออะไรแล้ว จะเหลือก็เพียงแขนของนางเท่านั้น ทุกคนต่างรู้สึกสงสารของพระมอเต่าที่อยู่บนหลังข้าง เมื่อทุกคนเห็นแขนข้างหนึ่ง

และอุปกรณ์อื่นๆ แต่ไม่เห็นภรรยาและอาห่อกองลูกชายของพระมอเต่าก็คาดเดากันพอเข้าใจ เรื่องราวต่างๆ ได้บ้าง พระมอเต่าได้ฝากส่วนแขนของนาง (หมายถึงแขนของภรรยา) ให้ทุกคน ช่วยกันจัดการแล้วแต่ความเหมาะสมด้วย ส่วนคนที่จะไปคล้องช้างถ้าอยากได้ช้าง หรือทำอะไรเกี่ยวกับช้างก็ให้ขออาห่อกองทุกครั้ง เพราะอาห่อกองถือว่าเป็นเจ้าของช้างในป่าทั้งหมดไปแล้ว และก่อนสิ้นใจพระครูปะกำ (เป็นตำแหน่งรองจากพระมอเต่า) ได้เข้าไปกอดพระมอเต่าพร้อมกับจับ หน้ะปะกำไว้ เป็นการรับมอบพิธีการคล้องช้างไว้ต่อจากพระมอเต่า โดยให้สัญญาว่าจะรักษาให้ สุจริตและรักษาให้เคร่งครัด แต่ไม่ขอรับตำแหน่งเทียบเท่าพระมอเต่า จะขอรับเพียงตำแหน่ง พระครูปะกำเท่านั้น ดังนั้นจึงจะเห็นได้ว่าในปัจจุบันไม่มีตำแหน่งพระมอเต่า จะมีเพียงตำแหน่ง ครุบาใหญ่หรือตำแหน่งกำรวงปิด ซึ่งเป็นตำแหน่งที่รองลงมาเท่านั้น ต่อมาก็มีการประชุมหารือ และตกลงกันในบรรดาหมอช้างว่าจะเอาแขนนางไว้ในบวงบาศก์ ทุกครั้งที่ทำหน้ะปะกำจึงเรียก บ่วงบาศก์ว่า “แขนนาง” และกิจกรรมที่เกี่ยวกับช้างทุกครั้งก็จะพูดถึงหรือเรียกหา “อาห่อกอง” มา จนถึงปัจจุบัน

ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา การคล้องช้างก็ไม่มีภรรยาหรือผู้หญิงติดตามไปด้วยเลย มีการบัญญัติว่าเป็นข้อห้ามที่ต้องถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด รวมทั้งห้ามไม่ให้พอกับลูกจี่ช้างเชือก เดียวกันเด็ดขาด ก่อนออกไปคล้องช้างทุกคนต้องผ่านการทำพิธีปะชะปะชะเพื่อแสดงความบริสุทธิ์ ใจก่อนออกเดินทาง เมื่อคล้องช้างเสร็จแล้วแม้ว่าจะได้ช้างหรือไม่ได้ช้างมาด้วยก็ตามต้องมาทำพิธี ใหม่อีกครั้งเพื่อแสดงความบริสุทธิ์ใจ ถ้าไม่ได้ช้างก็ต้องหาสาเหตุว่าใครทำผิดข้อห้ามหรือข้อ ปฏิบัติใดบ้าง ถ้าไม่มีใครยอมรับก็จะถือว่าผู้ที่ทำผิดข้อห้ามนั้นจะมีอันเป็นไปเอง บางครั้งก็จะมี อาการเจ็บปวด หรือมีอันเป็นไปต่างๆ นานา ซึ่งเป็นความเชื่อที่มีมาจนถึงทุกวันนี้

จากเรื่องเล่านี้พอสรุปได้ว่าในการอยู่รวมกันเป็นกลุ่มชนหรือการทำงานเป็นกลุ่มนั้น ทุกคนจะต้องเคารพกฎ ระเบียบ กติกาของหมู่คณะอย่างเคร่งครัด ทุกคนจะต้องสามัคคีกัน มี จิตใจบริสุทธิ์คอยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ถ้าใครมีจิตใจไม่บริสุทธิ์ ไม่เคารพกฎ ระเบียบ กติกา หรือเห็นแก่ตัว เอาเปรียบผู้อื่นก็จะได้รับผลร้ายตอบแทนทั้งกับตนเองและครอบครัว

นิทานเทพนิยาย

1. กำเนิดช้างในแดนสวรรค์ (อุมาเลื้อยคางคกชิงน้องกาเต้ซาหวัน)

มีเรื่องเล่าว่าเมื่อพระพรหมสร้างโลก พระพรหมได้เนรมิตให้พระอาทิตย์ออกจากไข่ แล้วพระพรหมก็นำเอาเปลือกไข่มาทำไว้ในพระหัตถ์ขวา พร้อมกับร้ายคาถาสามเวทเจ็ดจบก็บังเกิดเป็นช้างเอราวัณขึ้นช้างเอราวัณถือว่าเป็นช้างเผือกเชือกแรกของโลก ตามคติศาสนาพราหมณ์ ช้างเอราวัณเป็นช้างที่มีรูปร่างแปลก คือมีเศียรสามเศียร แต่ละเศียรมีเจ็ดงา แต่ละงามีเจ็ดสระโบกขรณี แต่ละสระโบกขรณีมีเจ็ดอุบล (ดอกบัวเจ็ดกอ) แต่ละกอมมีเจ็ดดอก แต่ละดอกมีเจ็ดกลีบ แต่ละกลีบมีเจ็ดนางเทพธิดานางเทพธิดาหนึ่งมีเจ็ดนางทวาร ทุกเส้นขนของนางบริวารก็จะมีวิมาน มีเทพอัปสรอีกมากมาย

เมื่อพระพรหมเนรมิตช้างเอราวัณขึ้นมาแล้วก็ทรงร้ายคาถาสามเวทต่อไปอีกเจ็ดจบ ก็บังเกิดช้างขึ้นมาจบละเชือกรวมเจ็ดเชือกเรียกว่า “ช้างโลกบาล” คือช้างที่มีหน้าที่ดูแลรักษาทิศต่างๆ ทั้งเจ็ดทิศ ช้างที่พระพรหมทรงเนรมิตขึ้นมาแรกๆ นี้ล้วนเป็นช้างพลายทั้งหมด (ช้างเพศเมีย) ขึ้นอีกทำให้ช้างมีทั้งเพศผู้และเพศเมีย

เมื่อพระพรหมเนรมิตช้างขึ้นเป็นครั้งแรกนั้น ช้างถือว่าเป็นสัตว์ชั้นสูง จะมีอยู่เฉพาะบนสวรรค์เท่านั้น เช่น ช้างเอราวัณ เป็นพาหนะของพระอินทร์ ส่วนช้างตระกูลอื่นๆ ก็จะอยู่รับใช้เป็นพาหนะเทวดา พระพรหม พระยมราช พระนาครินทร์ ฯลฯ เป็นต้น

มีเรื่องเล่าถึงช้างเอราวัณเชือกหนึ่งว่า วันหนึ่งพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณเชือกหนึ่งประพาสป่ามาพบฤาษีตนหนึ่งชื่อ “ฤาษีทุรวาส” ฤาษีทุรวาสได้ถวายพวงมาลัยดอกไม้สดแต่พระอินทร์ พระอินทร์ก็นำพวงมาลัยนั้นมาวางไว้บนหัวช้างเอราวัณ บังเอิญช้างเอราวัณเชือกนั้นเป็นช้างที่มีนิสัยอวดดีเนื่องจากถือว่าเป็นเจ้านายของตนเป็นถึงพระอินทร์ ก็เลยใช้งวงจับพวงมาลัยของฤาษีทุรวาสลงมาเหยียบย่ำต่อหน้าฤาษีทุรวาส ฤาษีทุรวาสเห็นช้างเอราวัณทำอย่างนั้นก็เกิดความโมโหมาก จึงสาปให้พระอินทร์ต้องสูญเสียสมบัติทั้งปวงรวมทั้งกลับคืนรวมทั้งช้างเอราวัณด้วยก็ต้องไปทำพิธีกวณเกษียรสมุทฺรจนแห้งเหลือเพียงเล็กน้อยเป็นน้ำ “อมฤต” และนำน้ำอมฤตนี้มาให้ตนเพราะถ้าตนหรือใครๆ ได้ดื่มแล้วจะไม่ตาย ชีวิตเป็นอมตะตลอดกาล

2. สงครามยักษ์กับเทวดา (สงครามหยักน้องเทวดีย์)

มีเรื่องเล่าถึงการใช้ช้างเอราวัณในการทำสงครามระหว่างเทวดากับยักษ์ไว้ว่า ครั้งหนึ่งยักษ์กับเทวดาอาศัยอยู่บนเมืองสวรรค์ แต่ความสัมพันธ์ระหว่างยักษ์กับเทวดาขาดสะบั้นลงเพราะเทวดาเล่นไม่ซื่อไปโกงยักษ์ โดยเทวดาได้หลอกให้ยักษ์กินสุราจนเมาหมดสติจนไม่รู้สติตัว แล้วเทวดาก็จับยักษ์ทุ่มลงมาจากเมืองสวรรค์ เทวดาแย่งเอาวิมานของยักษ์ไปหมด ทำให้ยักษ์แค้นเทวดามาก สงครามระหว่างยักษ์กับเทวดาจึงเกิดขึ้นบนสวรรค์ เทวดาได้อาศัยช้างเอราวัณที่เหาะไปทำสงครามกับยักษ์ แต่ไปรบที่ไร้ช้างเอราวัณที่เทวดาขึ้นไปต้องตกใจเสียงร้องของยักษ์และก็พาเทวดาเหาะหนียักษ์มาทุกครั้งเป็นเหตุให้เทวดาเสียชื่อเสียงเพราะรบสู้ยักษ์ไม่ได้ เตือคร้ือนถึงพระพรหมเพราะเทวดาไปฟ้องพระพรหมว่าช้างเอราวัณตื่นตกใจทำให้รบสู้ยักษ์ไม่ได้สักครั้ง พระพรหมจึงสาปให้ช้างมีเวลาตกมันไม่รู้จักกลัวอะไร เมื่อรบกับยักษ์จะได้ไม่กลัวยักษ์อีกต่อไป ตั้งแต่นั้นมาช้างก็เลยตกมันทุกปีจนถึงปัจจุบัน

เมื่อได้เวลาช้างตกมันเทวดาก็รีบขับไปทำสงครามกับยักษ์อีก คราวนี้ช้างก็ยังสู้รบกับยักษ์อีกไม่ได้เช่นเคย เทวดาทั้งหลายก็โมโหช้างอีก เพราะพวกเทวดาเห็นว่าเห็งือก่ลั่นไคลอันเหม็นของช้างตกมัน ทำให้เทวดาทั้งหลายพากันเป็นลมไปตามๆ กันจนสู้รบกับยักษ์ไม่ได้ พระพรหมเชื่อเทวดาจึงสาปช้างว่าต่อไปให้เห็งือช้างออกภายในและถ่ายเห็งือออกทางหาง ทางแก้ม ทางอวัยวะเพศ พร้อมกันนั้นพระพรหมก็สาปให้อันตะของช้างเข้าไปอยู่ภายในท้องจะได้ไม่เกะกะ ทั้งนี้ก็เพราะว่าพระพายเป็นผู้แนะนำว่าเวลาเทวดาขับช้างออกไปรบช้างเคลื่อนไหวไม่สะดวกเพราะอันตะของช้างหนักนั่นเอง ช้างจึงมีลักษณะตามที่กล่าวมาจนถึงปัจจุบัน

3. กำเนิดช้างในเมืองมนุษย์ (อุมาเลือดอาจึงน้องกาแต่ะกวย)

ครั้งหนึ่งช้างบนสวรรค์ได้จัดท้องเที่ยว โดยพาคณะโขลงช้างเหาะลงมาท่องเที่ยวยังป่าหิมพานต์ช้างทั้งโขลงได้เหาะลงมาเกาะอยู่บนกิ่งไทรใหญ่ต้นหนึ่ง ซึ่งอยู่ชายป่าหิมพานต์สูงถึง ๒ โยชน์กิ่งไทรทนรับน้ำหนักของช้างทั้งโขลงไม่ไหว เป็นเหตุให้กิ่งไทรหักลงสู่พื้นดินเสียงดังสนั่นหวั่นไหว เป็นเหตุให้ฤาษีคนหนึ่งมีนามว่า “ทิตตปา” ตกใจตื่นจากบำเพ็ญตบะ ลืมตาขึ้นมา ก็มองไปเห็นโขลงช้างทั้งโขลง เกิดความกลัวจนตัวสั่น อีกทั้งโมโหเพราะตนเองบำเพ็ญเพียรกำลังจะสำเร็จแล้วจึงคิดว่าช้างทั้งโขลงนั้นมาทำลายตบะของตน ฤาษีทิตตปาจึงสาปช้างว่า

ต่อไปนี้ขอให้พวกเจ้าที่เป็นช่างทั้งหลายจงเหาะไม่ได้เพราะจะได้ไม่ไปรบกวนผู้อื่น ให้อยู่แต่ใน ป่านี้เท่านั้น ช่างทั้งหลายจึงตกค้างอยู่ในโลกมนุษย์ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ยกเว้นช่างโลกบาลเพราะ เป็นช่างที่ฉลาดและรู้เท่าทัน และจากเหตุการณ์นี้เอง ช่างทั้งหลายก็เลยกลายเป็นสัตว์ของโลก มนุษย์และสืบพันธุ์ต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ส่วนช่างโลกบาลที่หนีรอดจากคำสาปของฤาษีไปได้ เมื่อเหาะหนีไปถึงสวรรค์แล้วก็ รีบเข้าเฝ้า พระพรหมทันทีแล้วทูลให้พระพรหมทราบ ว่า บัดนี้บรรดาช่างทั้งหมดได้ตกค้างอยู่ใน โลกมนุษย์หมดแล้วเพราะถูกฤาษีที่ฆตปาสาปจนเหาะไม่ได้ ขอให้ท่านพระพรหมริบหาทาง ช่วยเหลือบรรดาช่างเหล่านี้ด้วยเถิด พระพรหมได้พยายามที่จะแก้คำสาปของฤาษีที่ฆตปาแต่ก็ไม่สามารถทำได้พระพรหมจึงรับปากว่าต่อไปนี้จะส่งหม้อช่างลงมาสู่โลกมนุษย์เพื่อดูแลรักษาช่าง เหล่านั้น โดยได้เนรมิตนางฟ้าชั้นองค์หนึ่งให้ชื่อว่า “นางรุจิรา” เป็นนางฟ้าที่สวยงามมากที่สุด จนทำให้เทวดาหนุ่มทั้งหลายที่อยู่บนสวรรค์ต้องฆ่ากันตายไปวันละหลายๆ องค์ ด้วยเหตุซึ่งนาง รุจิราไปครอง นางรุจิราถือว่าตัวเองนั้นเป็นนางฟ้าที่สวยงามกว่าบรรดานางฟ้าอื่นๆ จึงมีกิริยาทำที่ เย่อหยิ่ง จองหอง จนพระพรหมต้องเดือดร้อนเป็นประจำพระพรหมจึงสาปให้นางรุจิราลงมาอยู่ ในโลกมนุษย์โดยให้มีชื่อใหม่ว่า “นางกณาวดี” เมื่อลงมาในเมืองมนุษย์แล้วนางกณาวดีได้เดินหลง ป่าไปเรื่อยๆ จนหลงเข้าไปในเขตอาศรมของฤาษีตนหนึ่งนามว่า “มตังคะ” ซึ่งขณะนั้นนั่งบำเพ็ญ ญัตตะอยู่ในป่าเงียบสงัด ครั้นฤาษีมตังคะได้ยินเสียงและเห็นนางสาวกณาวดีร้องไห้ก็เข้าใจผิดว่า เป็นนางยักษ์หรืออาจเป็นเทวดาแปลงกายเพื่อมาทำลายตบะของตน จึงสาปนางกณาวดีให้เห็น ช้างพัง (ช้างตัวเมีย) แล้วขับไล่ไปส่วนตนก็บำเพ็ญตบะต่อ เมื่อบำเพ็ญตบะเสร็จจึงได้ทราบด้วย ญาณว่าความจริงว่าช้างพังที่ตนสาปนั้นเป็นนางกณาวดีซึ่งร้องไห้มาขอความช่วยเหลือ ฤาษีมตัง คะจึงได้หาทางช่วยเหลือนางช้างพังกณาวดีให้ได้กลับมาเป็นคนอีกครั้งหนึ่ง แต่ก็ไม่สามารถ ช่วยเหลือนางได้ เพราะกรรมที่นางเป็นเหตุให้เทวดาบนสวรรค์ฆ่ากันตายวันละองค์ประกอบกับที่ นางเย่อหยิ่ง จองหองกับบรรดานางฟ้าทั้งหลาย ฤาษีมตังคะจึงได้แก้คำสาปให้นางจะกลับคืน ร่างเป็นคนอีกครั้งถ้าได้ดื่มน้ำอสุจิของฤาษี “สามคายนะ” ซึ่งในขณะที่แก้คำสาปนั้นฤาษีสามคาย ณะก็ไม่ทราบเรื่องเลย

วันหนึ่งขณะฤาษี “สามคายนะ” กำลังนั่งสมาธิบำเพ็ญตบะอยู่ ก็มีนางยักษ์ตนหนึ่ง แปลงกายเข้าไปช่วยจนถึงในอาศรม ฤาษีสามคายนะเกิดปวดปัสสาวะจึงไปปัสสาวะทำให้น้ำอสุจิ

ออกมาปนด้วยขณะเดียวกันนางข้างฟังก์ภูวดีซึ่งแอบอยู่ใกล้ๆ ก็รีบไปตักน้ำอสุจิของฤาษีสามคายนะทันที ฉับพลันจึงได้ฟื้นคำสาปกลายเป็นคนเหมือนเดิม แต่ต่อมานางก็ตั้งครุฑและพอครบกำหนดคลอด นางก็สำรอกลูกออกมาเป็นชาย ฤาษีสามคายนะจึงต้องเลี้ยงดูเพราะถือว่าเป็นลูกของตนเอง ส่วนนางภูวดีเมื่อฟื้นคำสาปก็เหาะกลับขึ้นสวรรค์และช่วยวนเทวดาดังเดิม

ทางด้านลูกชายของนางภูวดี ฤาษีตั้งชื่อว่า “พานถาปยา” อาศัยอยู่กับฤาษีสามคายนะ มีหน้าที่ดูแลรักษาข้างที่อยู่ในป่า เมื่อเติบโตเป็นหนุ่มได้ศึกษาและสังเกตวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของข้างป่านานถึง ๑๒,๐๐๐ ปี มีความรู้เกี่ยวกับข้างทุกอย่าง พานถาปยาได้ขอร้องให้ฤาษีสามคายนะเล่าเรื่องราวความเป็นมาของตนเองตั้งแต่แรกเกิดให้ฟัง ฤาษีสามคายนะก็เล่าให้ฟังและมอบหมายหน้าที่ให้พานถาปยาเป็นหมอช้างคนแรกของโลกอันเป็นที่มาของต้นตระกูลหมอช้างทั้งหลาย

ปัจจุบันมีตระกูลหมอช้างสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน แต่มีการเปลี่ยนชื่อเรียกไปเรื่อยๆ เช่น พระมอเต่า พระครุปะกำ ครุบาใหญ่หรือกำหลวงปิด เป็นต้น มีความเชื่อกันว่าถ้าใครที่บูชาหรือนับถือ หรือสร้างศาลปะกำไว้เคารพบูชา จะค้าขายดี มีบุญบารมี มีมิตรสหายพวกพ้องและเหล่าบริวารที่ดีสืบไป

นิทานเรื่องสัตว์

1. ลูกช้างป่า (กอนเจียงโคค)

มีอยู่ปีหนึ่งเกิดการแห้งแล้งมากจนชาวบ้านอดอยากไม่มีอะไรกิน ทำนาก็ได้ข้าว ชาวบ้านพากันไปหาของกินในป่า ผู้หญิงคนหนึ่งหิวน้ำมากเพราะน้ำที่เอามาจากบ้านหมดก็เลยไปกินน้ำในแอ่งซึ่งเป็นน้ำที่ช้างป่าปีสสาวะไว้

หลายเดือนผ่านไปหญิงคนนั้นก็ตั้งท้อง ผู้คนก็พากันสงสัยว่าเธอท้องกับใครในเมื่อสามีก็ตายไปหลายปีแล้ว เหลืออยู่แต่ลูกชายคนเดียว พอถึงกำหนดนางก็คลอดลูกสาวออกมาและเลี้ยงดูจนเติบโตใหญ่

เด็กๆ ในหมู่บ้านไม่ยอมเล่นด้วยและล้อเลียนว่าไม่ใช่ลูกคนเป็นลูกช้างป่า เด็กหญิงได้แต่ร้องไห้ ต่อมาได้ขอร้องพี่ชายให้พาไปหาพ่อที่เป็นช้างป่า พี่ชายต่างพ่อทนการรบกวนของน้องสาวไม่ได้จึงพาไป

เด็กทั้งสองเดินทางเข้าป่าไปพบงู งูถามเด็กทั้งสองว่าจะไปไหน เด็กบอกว่าจะไปตามหาพ่อ งูถามว่าพ่อเอ็งเป็นใคร เด็กตอบว่าเป็นช้างป่า งูก็ปล่อยเด็กทั้งสองไป เดินมาพบเสื่อๆ ก็ถามว่าเจ้าทั้งสองคนจะไปไหน มาให้ฉันกินดีกว่า เด็กบอกว่าจะไปหาพ่อ เสื่อถามว่าพ่อพวกเจ้าเป็นใคร เด็กตอบว่าเป็นช้างป่า โอ้! ช้างป่าหรือเป็นเพื่อนตัวเอง เสื่อจึงปล่อยเด็กทั้งสองไป เด็กเดินไปเรื่อยๆ จนเจอกับช้างป่าซึ่งเป็นพ่อ ช้างป่าถามว่าจะไปไหน เด็กตอบว่ามาหาพ่อที่เป็นช้างป่า ท่านนั้นแหละเป็นพ่อเรา ช้างป่าไม่เชื่อก็บอกเด็กทั้งสองให้ไต่ดวงแล้วขึ้นนั่งบนหลังคนละครึ่ง ถ้าเป็นลูกจริงต้องขึ้นนั่งบนหลังได้ ช้างป่าจึงนำเด็กผู้หญิงเลี้ยงดูอย่างดีในป่า

2. ลูกช้าง (กอนอาจิง)

กาลครั้งหนึ่งมีตาดายอยู่สองคนเป็นพี่เมียกันแต่ไม่มีลูก วันหนึ่งยายพาตาไปขุดมันในป่า ตอนนั้นฟ้ามีฝนจะตก ตาก็เลยบอกยายว่าให้เทน้ำทิ้งเพราะฝนจะตกแล้ว เราคงไม่หิวหรือกเมื่อยายเทน้ำทิ้งแล้ว ฟ้าก็กลับสว่างทันที ตากับยายหิวน้ำมากจึงเดินไปหาน้ำตามลำคลองแต่ก็ไม่มิน้ำ เดินไปสักพักก็ไปพบรอยเท้าช้าง ยายจึงชวนตาให้เดินตามรอยเท้าช้างไปก็พบรอยเท้าช้างที่ใหญ่มากซึ่งมีน้ำอยู่เต็ม

ยายก็ดื่มน้ำจากรอยเท้าช้างรายนั้นแล้วตาดายก็พากันกลับบ้าน พอกลับถึงบ้านยายเกิดตั้งท้องทันทีพอถึงกำหนดก็คลอดออกมาเป็นหญิงชื่อนางหอม ตอนเป็นเด็กนางหอมไปเล่น

กับใครก็ไม่มีใครเล่นด้วย เพราะนางหอมเป็นลูกช่าง นางหอมก็เลยไปถามแม่ว่า “หนูเป็นลูกช่างใช่ไหมแม่” ตอนแรกแม่ก็ไม่ได้บอกเพราะกลัวว่าลูกจะเสียใจ พอถูกรบเร้ามากเข้าก็เลยหลุดปากพูดว่า “ใช่ หนูเป็นลูกช่างจริงๆ พ่อของลูกเป็นพญาช่างอยู่ที่เขาวงกต” ฝ่ายลูกก็บอกแม่ว่า “ถ้าอย่างนั้นหนูกับเพื่อนจะตามหาพ่อเอง” ว่าแล้วก็ออกเดินทาง ระหว่างทางก็ไปพบม้า ลูกช่างก็ถามว่า “ลุงม้าเคยพบช่างตัวใหญ่ๆ ไหม” ม้าไม่บอกแล้วชูว่า “ไปให้พ้นเดี๋ยวก็โดนจับกินหรือ” ลูกช่างก็อ้อนวอนว่า “อย่ากินหนูเลยกลัวแล้วหนูจะไปตามหาพ่อ ลุงม้าช่วยบอกหนูที” ม้าใจอ่อนก็เลยบอกว่า “เดินไปเรื่อยๆ ก็จะพบเองแหละ” ลูกช่างกล่าวขอบคุณแล้วเดินไปสักพักหนึ่งก็ไปพบเสือก็ถามเสือว่า “ลุงเสือเคยเห็นพ่อช่างของหนูไหม” เสือตอบว่า “เดินไปข้างหน้าเรื่อยๆ เดี่ยวก็เจอเองแหละ” เดินไปสักพักก็พบช่างตัวใหญ่ช่างถามว่า “เธอเป็นลูกใครมาเดินแถวนี้ทำไม เดี่ยวก็จับกินหรือ” ลูกช่างตอบว่า “หนูเป็นลูกของพ่อช่าง” ช่างเลยบอกว่า “ถ้าเธอเป็นลูกฉันจริง เธอต้องเดินบนหลังฉันได้” นางหอมก็ขึ้นไปเดินได้ ส่วนเพื่อนที่มากับนางหอมไม่ใช่ลูกช่าง จึงขึ้นไม่ได้ตกลงมาโดนช่างเหยียบตายและจับกินเหลือแต่นางหอมคนเดียว พญาช่างก็เลยเอาไปเลี้ยงที่ป่า ช่างพูดว่า “ลูกอยู่ตรงนี้ก็ก่อนนะเดี๋ยวพ่อจะไปหาเงินหาทองมาให้” ตกกลางคืนพญาช่างก็ออกหากินไปพบหญิงสาววังที่แต่งตัวสวยงามมาก จึงจับพวกนั้นมากินแล้วเอาเงินทองมาปรนเปรอลูก

อยู่มาวันหนึ่งมีชายหนุ่มมาเที่ยวป่าพบกับลูกช่าง ลูกช่างหลงรักชายคนนี้ก็เลยอยู่ด้วยกันจนตั้งท้อง ลูกช่างกลัวพ่อจะรู้เรื่องก็เลยหนีตามสามีไป พ่อกลับมาก็ไม่พบลูก จึงออกตามหาและส่งเสียงเรียกหาลูกอยู่นานจนคอแห้งแทบขาดใจและล้มลงทันที ลูกช่างเห็นพ่อก็ไปตักน้ำมาให้พ่อดื่ม แต่ยังไม่ทันได้ดื่มน้ำพญาช่างก็เสียชีวิตแล้ว แต่ก่อนตายพ่อสั่งว่า “ให้เอามาทำกระสวย เองวงทำสาคำข้าว เอาหัวทำครก เอาหน้าเข้มาทำหลักทอผ้า เอากระดูกแขนมาทำพื้ม ๒๕ เอากระดูกขาทำพื้ม ๒๔ เอาหนังมาทำเสือ เอาหางมาทำไม้กวาดบ้าน เอาหนังท้องมาทำกลอง เอาซี่โครงเป็นฝักกั้นบ้าน เอาหูมาทำใบพัด ขอให้ลูกมีความสุขมากๆ” สั่งเสร็จพ่อก็สิ้นใจตา

3. ช้างบิน (อาจึงปาลร)

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้วมีชาวนาคนหนึ่งชื่อ สุข มีที่อยู่แถบเชิงเขา นายสุขได้ไปดูแลนาของตนที่เพาะปลูกข้าวและผักสวนครัวเสมอ แต่แล้วก็ได้มีช้างมาเหยียบและทำความเสียหายแก่นาข้าวและพืชผักทำให้นายสุขโกรธมาก

ต่อมาช้างก็ได้มาที่นาของนายสุขอีกครั้ง แต่ครั้งนี้นายสุขได้ทำกับดักและฆ่าช้างจนตายนายสุขได้ทิ้งศพช้างไว้ในนา หลายวันเช้าแมลงวันก็พากันมาตอมและเข้าไปในท้องช้างนายสุขมาเจอแมลงวันเต็มท้องช้าง จึงคิดแกล้งแมลงวันโดยการเอาฟางมาอุดที่ก้นของช้างไว้แล้วเอามือตบท้องช้างให้บินลอยขึ้นไปบนฟ้า นายสุขคะนองอยากให้ช้างบินลอยสูงกว่าเดิมเขาจึงเริ่มเอามือตบตีท้องช้างแรงขึ้นเรื่อยๆ จนทำให้แมลงวันในท้องช้างคันฟางที่ก้นของช้างซึ่งนายสุขอุดก้นช้างไว้หลุดออก และช้างก็ตกลงมาตบนายสุขตาย

4. นิทานเรื่องลูกพญาช้างเผือก

ซึ่งนิทานเล่าว่า มีหมู่บ้านแห่งหนึ่งตั้งอยู่กลางป่า เป็นหมู่บ้านที่แห้งแล้งกันดาร พวกผู้หญิงมีหน้าที่เข้าป่า เก็บผัก หักฟืน ชุคคลอย ชุคมันมาเป็นอาหารอยู่เสมอ ก็มีผู้หญิงคนหนึ่งนิสัยไม่ดี ชอบเอาเปรียบเพื่อน เวลาเข้าป่าไม่เอาเสบียงไปด้วย ถึงเวลาก็ไปขอคนอื่นเขากิน เพื่อนก็สงสารและให้กิน ก็เลยทำให้ได้ใจ ต่อมาพวกเพื่อนรู้ก็เลยตัดนิสัยโดยไม่ให้กินด้วย วันหนึ่งนางหิวจัด ไปพบแอ่งน้ำเล็กๆแอ่งหนึ่ง น้ำที่ขังในแอ่งไม่ใช่ น้ำฝน แต่เป็นน้ำปัสสาวะของพญาช้างเผือกด้วยความหิวทำให้เธอจุกน้ำดื่มจนอึด

พอหลายเดือนต่อมาเธอตั้งครรภ์ขึ้น ลูกที่คลอดออกมาก็มีหน้าตาคล้ายช้าง เด็กๆ ในหมู่บ้านต่างก็ล้อว่าลูกไม่มีพ่อ เด็กชายคนนี้ก็เลยไปถามแม่ แม่ก็เลยบอกว่าเป็นลูกของพญาช้างเผือก เด็กชายฟังแล้วก็เกิดความสนใจอยากไปพบพ่อ จึงลาแม่ออกติดตามแม่ในป่า พอเข้าไปในป่าก็พบเสื่อนอนขวางทางอยู่ เสื่อพอเห็นเด็กก็อยากกิน เด็กจึงอ้อนวอนเสื่อ และบอกว่าเป็นลูกของพญาช้างเผือก เมื่อเสื่อได้ยินชื่อของพญาช้างเผือกก็เกรง ไม่กล้ากิน และชี้บอกทางไปพบพญาช้างเผือกให้ เด็กจึงเดินทางต่อไป ไปพบหมีขนาดใหญ่นอนขวางทางหมีก็อยากกินเด็ก เด็กก็อ้อนวอนเหมือนเดิม และบอกว่าเป็นลูกของพญาช้างเผือก และชี้ทางไปให้ เด็กจึงเดินทางต่อไปก็ไปพบสิงโต สิงโตก็ไม่กล้ากิน แล้วชี้ทางให้ เดินทางต่อไปพบสุนัขจิ้งจอก สุนัขจิ้งจอกก็เกรงอีก และชี้ทางให้ เด็กชายจึงเดินทางต่อไปอีกหลายวัน จนพบพญาช้างเผือก

พญาช้างเผือกเห็นก็จะเข้ามาทำร้าย เด็กก็ตะโกนว่าอย่าทำร้ายเพราะเป็นลูกของ พญาช้างเผือก พญาช้างเผือกก็ง และไม่เชื่อก็พิสูจน์ว่า ถ้าเป็นลูกจริงก็ต้องขึ้นหลังของ พญาช้างเผือกทางหางให้ได้ แล้วขึ้นไปอยู่บนคอให้ได้ ถึงจะสะบัดอย่างไรก็ไม่หล่น ถ้าทำได้ถึงจะ เชื่อ ถ้าทำไม่ได้แสดงว่าไม่ใช่ลูกก็จะเหยียบให้ตาย เด็กก็ตกลงและไต่ขึ้นไป ถึงแม้ว่าพญาช้างเผือก จะสะบัดเท่าใดก็ไม่ตก พญาช้างเผือกจึงเชื่อ เด็กก็เลยชวนพญาช้างเผือกให้ไปอยู่ในหมู่บ้านกับแม่ ของเขา เมื่อพญาช้างเผือกเข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน หมู่บ้านนั้นก็เกิดความอุดมสมบูรณ์ ฝนตกต้องตาม ฤดูกาล ข้าวปลาอาหารมีความอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านก็เป็นสุข ให้ความเคารพพญาช้างเผือกด้วยกัน...

นิทานตลกขบขัน

1. คนปากมาก (กฤษณาหาวปิ่น)

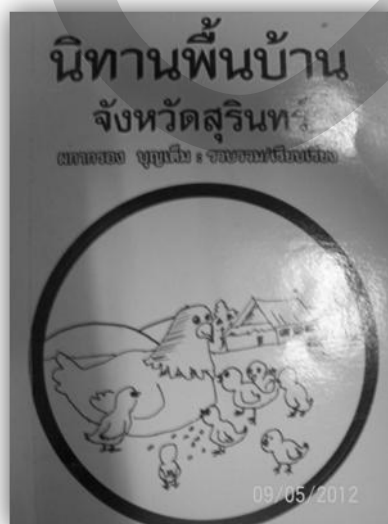
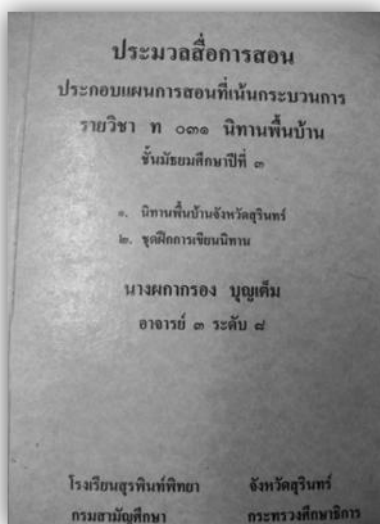
ครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีหญิงคนหนึ่งเป็นคนพูดมาก เธอพูดได้ทั้งวัน เรื่องเล็กเรื่อง น้อยก็เก็บมาเล่าหมด เธอชื่อนางอาย แต่ลักษณะการพูดจาตรงกันข้ามกับชื่อมาก ชาวบ้านจึง เรียกกันว่า “แม่สาวปากมาก” เวลาสาวอายุเดินไปทางไหนเสียงเธอจะไปก่อนตัวเสมอ เรียกได้ว่า ไปถึงไหนวงแตกตรงนั้นวันหนึ่งมีช้างเหาะผ่านมาที่หมู่บ้าน ช้างได้ให้สัญญาว่าวันหลังจะมาใหม่ และจะพาไปเที่ยวบนสวรรค์ซึ่งการขึ้นไปบนสวรรค์ครั้งนี้จะให้คนที่หนึ่งจับหางช้าง คนที่สองจับ เท้าคนแรก คนต่อๆ ไปก็จับเท้ากันไปเรื่อยๆ แม่สาวปากมากได้ไปเที่ยวครั้งนี้ด้วย เมื่อถึงวันที่ ช้างนัดหมายทุกคนก็ได้จับเท้าต่อกันไปหลายคน หนึ่งในนั้นมีนางอายปากมากไปด้วย เมื่อเหาะ ไปได้ซักพัก นางอายปากมากก็เริ่มพูดอย่างไม่รู้จักเหนื่อย เมื่ออยู่กลางอากาศเธอก็ถามขึ้นว่า “เมื่อไรจะถึงสักที” ช้างตอบว่า “อีกนิดเดียวก็ถึง” เธอถามอีกว่า “อีกนานแค่ไหน” ซ้ำกันหลาย ครั้งจนทำให้คนที่จับหางช้างคนแรกรำคาญจึงตอบเองว่า “นานแค่นี้” พร้อมกับพลอปปล่อยมือทำ ทำทางประกอบให้ดู ทุกคนจึงตกลงสู่พื้นดินถึงแก่ความตายทุกคน

ภาคผนวก ค. ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึก

นักวิชาการ 4 ท่าน

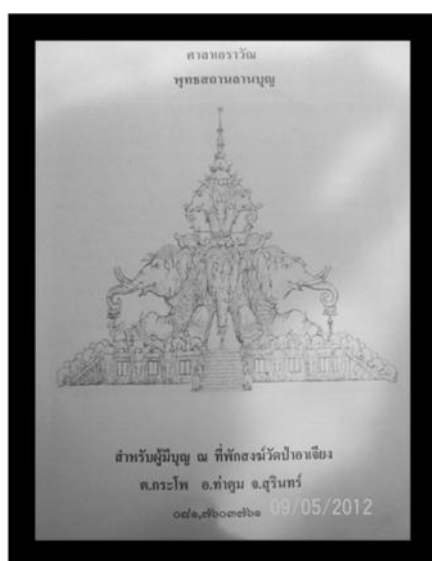
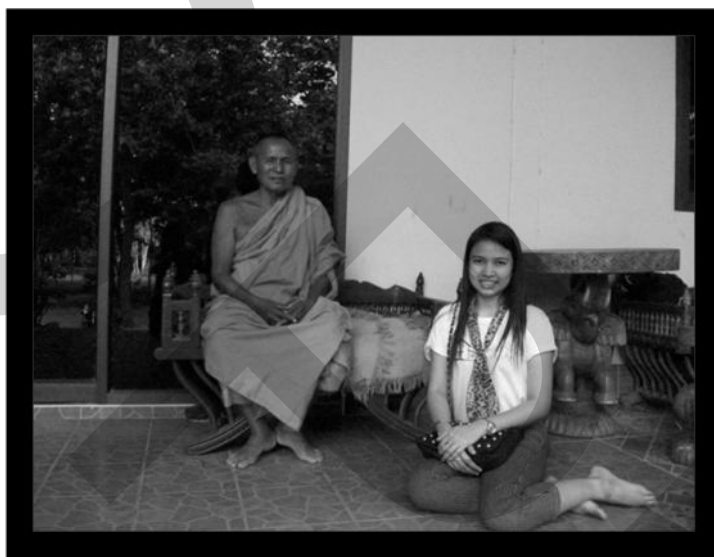
นางผกากรอง บุญเต็ม

ตำแหน่งอาจารย์ 3 ระดับ 9 โรงเรียนสุรพิณฑ์พิทยา อ.ลำดวน จ.สุรินทร์ เป็นนักวิชาการที่มีประสบการณ์ในเรื่องของนิทานพื้นบ้าน จ.สุรินทร์ โดยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ที่ถ่ายทอดนิทานออกมา แล้วทำการรวบรวมอีกครั้งหนึ่ง สอนในรายวิชา ภาษาไทย และเป็นผู้นำเอา นิทานพื้นบ้าน จ.สุรินทร์ มาใช้ในการประกอบการเรียนการสอนบรรจุอยู่ในหลักสูตรการเรียนการสอน ที่โรงเรียนสุรพิณฑ์พิทยา เป็นอาจารย์สอนระดับมัธยมศึกษาเป็นเวลา 34 ปี

พระอาจารย์หาญ ปัญญาโร

ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดป่าอานาเจียง(ช้าง) บ้านตากกลาง อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ และเป็นครูสอนธรรมะให้กับเยาวชนในหมู่บ้านตากกลาง พระอาจารย์ยังเป็นผู้รวบรวมนิทานพื้นบ้านไทยภูยจังหวัดสุรินทร์มอบให้กับผศ.อารีย์ ทองแก้ว มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ในการจัดพิมพ์เผยแพร่ โดยรวบรวมนิทานพื้นบ้านไทยภูยเป็นเวลา 5 ปี มีอายุการสอนหนังสือเป็นเวลา 25 ปี

ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องข้าง จากทางหนังสือดังนี้

1. คัมภีร์พุทธศาสนา
2. คัมภีร์พราหมณ์
3. คติโบราณและความเชื่อ

ผลงานที่ผ่านมา

- งานวิจัย ปริญญาธรรมจากข้าง
- หนังสือย้อนรอยมรดกวัฒนธรรมลุ่มน้ำชีมูล
- ทำเอกสารเกี่ยวกับประวัติ ซ่างเอราวัณ
- เป็นที่ปรึกษาให้กับ บุญขาน โทจันทร์ ผู้เขียนหนังสือประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตามรอยอารยธรรมไฟทสมันต์
- รวบรวมนิทานพื้นบ้านไทยกูย ให้กับทางมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ผลงานปัจจุบันที่อยู่ในช่วงกำลังศึกษา

- รวบรวมข้อมูลการทอดกระฐินบนหลังซ่าง โดยมีประวัติความเป็นมาตามหลักพระพุทธศาสนา

นางสาวจรรยา มากพงศ์

ตำแหน่งครูชำนาญการ โรงเรียนช้างบุญวิทยา ตำบลกระโพ อำเภอบ้านดุง จังหวัดสุรินทร์ เป็นอาจารย์เอกศึกษาศาสตร์ มีประสบการณ์ด้านการสื่อสารผ่านนิทานพื้นบ้าน โดยใช้นิทานพื้นบ้านเป็นตัวกลางในการสอนในรายวิชาสังคมศาสตร์ เพื่อไม่ให้นิทานสูญหายไป เป็นอาจารย์ที่สอนระดับมัธยมศึกษา เป็นเวลา 15 ปี

ผลงานที่ผ่านมา

- มีผลงานวิจัย “การทำกระดาษสาจากมูลช้าง”
- ฝึกสอนศิลปะการแสดงเกี่ยวกับวิถีชีวิตการเลี้ยงช้าง ให้กับเยาวชนในหมู่บ้านดากลาง ตำบลกระโพ อำเภอบ้านดุง จังหวัดสุรินทร์ มีโอกาสได้ไปแสดงวัฒนธรรมการเลี้ยงช้างที่ประเทศญี่ปุ่น
- ใช้นิทานพื้นบ้านไทยกุย เป็นสื่อการเรียนการสอน
- ผู้ดูแลขบวนขันหมากการแต่งงานบนหลังช้างที่จัดเป็นประจำทุกปี ที่หมู่บ้านช้าง

เกียรติประวัติที่ได้รับ

- 1 แส่นครูดี ปีพ.ศ. 2555 จากคุรุสภา
- ครูแสนดีศรีเมืองช้าง ปีพ.ศ. 2554 เรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

นายทองเหลือง บุญพร้อม

มีอาชีพเป็นครู โดยบรรจุครั้งแรกที่โรงเรียนอาโพน ต.บัวเชด อ.สังขะ จังหวัดสุรินทร์ เมื่อปี พ.ศ. 2508 และได้ย้ายไปสอนตามโรงเรียนต่าง ๆ หลายโรงเรียน ในปีพ.ศ. 2537 ได้รับตำแหน่งเป็นอาจารย์ 3 ระดับ 8 ที่โรงเรียนคณวิทยาการ และครั้งสุดท้ายได้ย้ายไปสอนที่โรงเรียนตาพราม จากประสบการณ์ชีวิตที่อยู่ในชนบทมาอย่างยาวนานและมีประสบการณ์ในการสอนหลายที่ ทำให้มองเห็นหลายสิ่ง หลายอย่างในท้องถิ่นมีคุณค่า และกลัวว่าสิ่งที่มีคุณค่าเหล่านี้จะสูญหายไป ครูทองเหลืองจึงพยายามรวบรวมสิ่งที่มีค่าของท้องถิ่นออกมาในรูปแบบงานเขียนมากมาย

นายทองเหลืองได้รวบรวมนิทานพื้นบ้านหลายเรื่อง เช่นงูเหลือมคายพิษ, ลูกพญาช่างเผือก เป็นต้น เป็นครูสอนระดับมัธยมศึกษาเป็นเวลา 24 ปี

ผลงานที่ผ่านมา

- ปีพ.ศ. 2532 “ย้อนรอยอดีตปราสาทภูมิโพน ปราสาทศิลปะแบบเขมรที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย”
- ปีพ.ศ. 2532 หนังสืออ่านสำหรับเด็ก เรื่อง “แค ปุง เทลียะ ตึก” หรือ “พระจันทร์ตกน้ำ”
- ปีพ.ศ. 2535 งานแปลจากวรรณกรรมกัมพูชา เรื่อง “พระคุณแม่”

- ปีพ.ศ. 2535 แปลมหาเวศสันดรชาดก กัณฑ์มหาราช จากไบลาน
- ปีพ.ศ. 2536 พจนานุกรมภาษาไทย-เขมรถิ่นไทย-เขมรถิ่นพุกา-อังกฤษ
- ปีพ.ศ. 2536 ปราสาทภูมิโปนปราสาทศิลปะแบบเขมรที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย
- ปีพ.ศ. 2536 โบราณสถาน โบราณวัตถุ และมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่น
- ปีพ.ศ. 2536 ปราสาทศิลปะแบบเขมรในภาคอีสานตอนใต้ของประเทศไทย
- ปีพ.ศ. 2536 ปราสาทเขาพระวิหารและปราสาทเขาพนมรุ้ง
- ปีพ.ศ. 2536 ปราสาทศิลปะเขมรในอำเภอสังขะจังหวัดสุรินทร์
- ปีพ.ศ. 2537 การสืบสานการทำภาชนะดินเผาของชาวส่วย
- ปีพ.ศ. 2538 งานแปลวรรณกรรมภาษาเขมร “คนสุรินทร์สอนลูก”
- ปีพ.ศ. 2538 แปลคำสอนเด็ก “จับ โคน เจา”
- ปีพ.ศ. 2538 งานแปลวรรณกรรมกัมพูชาเรื่อง “คำทำนายและคำสอน โบราณฉบับ วันศุกร์”
- ปีพ.ศ. 2538 รวบรวมบทร้อยกรองจากเวทย์มนต์ ภาษาเขมร
- ปีพ.ศ. 2539 นิทานประกอบภาพ เรื่อง “ต๋อย ต๋อย เปียะ แอ”
- ปีพ.ศ. 2540 ตำนานท้องถิ่นหลายเรื่อง เช่น ตำนานประสาทมูมิโปน เรื่องเนียง ค้อฮทม ตำนานสังข์ศิลปะชัย ปราสาทสังข์ศิลปะชัย บ้านจารย์ และปราสาทหมื่นชัย ตำบลกระเทียม ตำนานปราสาทบันเตียจมาร์ ตาเมื่อนธม และศรีไผทสมันต์
- ปีพ.ศ. 2541 รวบรวมนิทานพื้นบ้านหลายเรื่อง เช่น พระอินทร์เที่ยว ๆ ก็ช่วยไม่ได้, อาระหัดโต, งูเหลือมคายพิษ, ลูกพญาช้างเผือก, รามเกียรติ์พื้นบ้านฉบับโหร, วิชาพญาสะคือสมุทร, กำเนิดแมว, กำเนิดช้าง, หمامมองเห็นผี, บทคร่ำครวญพระนางพิมพา เป็นต้น
- ปีพ.ศ. 2541 รวบรวมวรรณกรรมพื้นบ้านประเภทร้อยกรอง, คำร้องประกอบวงกันตรึม
- ปีพ.ศ. 2542 แปลหนังสือประกอบภาพ เรื่อง “ซัจ กแต่ย ซ้ำลัญ ربือฮ เม เมื่อน หรือความรักของแม่ไก่ และซำลัญ ربือฮ เจา หรือความรักของหลาน”
- ปีพ.ศ. 2543 งานเขียน รวบรวมวรรณกรรม และงานแปล จากภาษาเขมร ส่วย และภาษาอื่นๆ

เกียรติประวัติที่ได้รับ

- ผู้อนุรักษ์มรดกไทยดีเด่นระดับชาติ สาขา ภาษาและวรรณกรรมไทย ปี พ.ศ. 2537 (รับโล่และเข็มเชิดชูเกียรติ จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี)
- ครูผู้ทำคุณประโยชน์และสร้างชื่อเสียงแก่การศึกษา จากกระทรวงศึกษาธิการ (รับโล่ประกาศเกียรติคุณ)
- ครูผู้มีผลงานดีเด่น จากสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดสุรินทร์
- ผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรมด้าน โบราณสถาน จาก สถาบันราชภัฏสุรินทร์
- ผู้มีผลงานดีเด่นด้านวัฒนธรรม สาขาวรรณศิลป์ อันดับที่ 1 จากเขตการศึกษา 11
- รางวัลรองชนะเลิศ อันดับที่ 1 คนดีศรีเมืองช้าง ปี พ.ศ. 2541 จากสำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติและจังหวัดสุรินทร์
- ผู้มีผลงานดีเด่นด้านวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์ สาขาวรรณศิลป์ ปีพ.ศ. 2543
- ได้รับพระราชทานวุฒิปัตริในการร่วมเป็นล่ามและวิทยากรในการเตรียมและฝึกอบรมครูกัมพูชา โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯมหากักรี สิริินทร จากคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ผู้ทรงคุณวุฒิด้านภาษาและวรรณคดี สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ
- นักวิจัยแห่งชาติ สาขา ปรัชญา ของสำนักงานวิจัยแห่งชาติ
- ได้รับเกียรติ แปลแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์งานวิจัยร่วมข้ามชาติของมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด มหาวิทยาลัยนิวเซาท์เวล และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (สถาบันเอเชียศึกษา)
- ได้รับเกียรติ เป็นล่ามแปลฝ่ายไทยในการร่วมข้อตกลง 20 สิงหาคม เพื่อเปิดช่องจอมเป็นจุดผ่านแดนถาวรระหว่างไทย-กัมพูชา และเมื่อบรรลุข้อตกลงได้มีส่วนร่วมในการตรวจคำแปลข้อตกลงทั้ง 2 ภาษา จากจังหวัดสุรินทร์

หมอช้าง 4 ท่าน

ครูบาหมีว ศาลางาม อายุ 83 ปี หมอช้าง

ผลงานที่ผ่านมา

เป็นหมอช้างระดับหมอสะดำ หรือ หมอสะดำอาวุโส (ปัจจุบันอยู่ในระดับครูบาใหญ่หรือกำลวงปัด) เพราะหมอช้างระดับครูบาใหญ่ได้เสียชีวิตหมดแล้ว สามารถเป็นผู้นำพิธีกรรมต่างๆ เกี่ยวกับช้าง ได้รับเชิญทั้งภายในและต่างประเทศ ให้เป็นผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับช้างได้ด้านพิธีต่างๆ เช่น การเปิดปางช้างหรือการตั้งศาลปะกำตามปางช้างต่าง ๆ ในประเทศไทย เป็นผู้นำหมอช้างและความรู้ช้างจากจังหวัดสุรินทร์ ไปช่วยเคลื่อนย้ายช้างป่าในกรณีเจ็บป่วย เช่นที่จังหวัดกาญจนบุรี และที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นต้น ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรมสาขาภูมิปัญญาชาวบ้าน (หมอช้าง) จากกลุ่มคนเลี้ยงช้างประเทศไทย และต่างประเทศ ปัจจุบันองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ ได้แต่งตั้งท่านเป็นหมอช้างอาวุโสอยู่ประจำศูนย์การศึกษา หมู่บ้านช้างสุรินทร์ โดยทำหน้าที่เป็นวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมการเลี้ยงช้างของชาวกวยสุรินทร์ และเป็นวิทยากรพิเศษบรรยายให้ความรู้ตามสถาบันการศึกษาต่าง ๆ

ครุมาก สุขศรี อายุ 91 ปี ตำแหน่งครุบาใหญ่ (หมอช้าง)

ผลงานที่ผ่านมา

เป็นหมอช้างระดับหมอสะเดียง หรือ หมอสะเดียงอาวุโส (ปัจจุบันอยู่ในระดับหมอสะดำ หรือหมอสะดำอาวุโส) สามารถเป็นผู้นำพิธีกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับช้าง ได้รับเชิญทั้งภายในและต่างประเทศ ให้เป็นผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับช้าง ได้ด้านพิธีต่าง ๆ เช่น การเปิดปางช้างหรือการตั้งศาลปะกำตามปางช้างต่าง ๆ ในประเทศไทย ในอดีตเคยออกไปจับช้างป่ามากกว่า 40 ครั้ง และสามารถจับช้างป่าได้ทั้งหมด 6 ตัว เป็นผู้นำหมอช้างและควาญช้างจากจังหวัดสุรินทร์ ไปช่วยเคลื่อนย้ายช้างป่าในกรณีเจ็บป่วย เช่นที่จังหวัดกาญจนบุรี และที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นต้น ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรมสาขาภูมิปัญญาชาวบ้าน (หมอช้าง) จากกลุ่มคนเลี้ยงช้างประเทศไทย และต่างประเทศ ปัจจุบันองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ ได้แต่งตั้งท่านเป็นหมอช้างอาวุโสอยู่ประจำศูนย์การศึกษา หมู่บ้านช้างสุรินทร์ โดยทำหน้าที่เป็นวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมการเลี้ยงช้างของชาวกวยสุรินทร์ และเป็นวิทยากรพิเศษบรรยายให้ความรู้ตามสถาบันการศึกษาต่าง ๆ

ครูบุญมา แสนดี อายุ 83ปี หมอช้าง

เกิดเมื่อปี พ.ศ.2471 เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในศาสตร์ทุกด้าน ทั้งในด้านการคล้องช้าง การฝึก สอนช้าง เป็นผู้นำประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับช้าง เช่น เช่นตีปะกำ การปะชิหมอช้าง การปะชะหมอช้าง การทำเชือกปะกำ และการทำอุปกรณ์เกี่ยวกับการคล้องช้าง ที่สำคัญครูบุญมา ยังสามารถถ่ายทอดนิทานเกี่ยวกับช้างให้กับลูกหลานอีกด้วย เพราะเป็นความเชื่อที่ลูกหลานชาวกายให้ความสำคัญ

ครูอิน แสนดี อายุ 65 ปี หมอช้าง

เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในศาสตร์ทุกด้าน ทั้งในด้านการคล้องช้าง การฝึก สอน ช้าง มีเชื้อสายกวย อาศัยอยู่ในหมู่บ้านช้าง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ตั้งแต่เกิด มีความผูกพันกับช้าง เพราะช้างเป็นอาชีพเดียวของนายอิน

ภาคผนวก ง. ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่ม

กลุ่มเยาวชน 12 ท่าน

เยาวชน ช่วงอายุระหว่าง 14-18ปี อาศัยอยู่ในชุมชนหมู่บ้านช้าง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 12 คน ครอบครัวยังมีอาชีพเลี้ยงช้างและฝึกช้างอยู่ในชุมชน

1. น้องปิงส์

นางสาวสุรย์พร อินทร์สำราญ อายุ 16 ปี 98 หมู่ 7 บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์

2. น้องฟาง

นางสาวอนันตญา เครือจันทร์อายุ 17ปี 71 หมู่ 11 บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

3. น้องนัน

เด็กหญิงสุธิดา อินทร์สำราญ อายุ 14 ปี 82 หมู่ 11 บ้านตากกลาง ต.กระโพ อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์

4. น้องแห่ล่น

เด็กหญิงจุฑามาศ จงใจงาม อายุ 14 ปี 128 หมู่ 9 บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์

5. น้องนุ่น

เด็กหญิงมณฑิตา จงใจงาม อายุ 14 ปี 61 หมู่ 9 บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์

6. น้องคิ้ว

เด็กหญิง วรรดา ศาลางาม อายุ 15 ปี อยู่ ม.3 บ้านเลขที่ 68/1 หมู่ 9 บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์

7. น้องสายฟ้า

นายวีรพงศ์ แสนดี อายุ 15 ปี บ้านเลขที่ 51 หมู่ 9 บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์

8. น้องบิก

เด็กชาย ภาณุวัฒน์ รุ่งเรือง อายุ 14 ปี บ้านตากกลาง 123 หมู่ 13 ตำบลกระโพ อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์

9. น้องกานต์

เด็กชาย ชนกานต์ แสนดี อายุ 14 ปี บ้านตากกลาง 37 ม.13 ตำบลกระโพ อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์

10. น้องเพชร

เด็กชาย สุรกาญจน์ จำปาทอง อายุ 16 ปี บ้านเลขที่ 89 บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์

11. น้องหญิง

เด็กหญิง ทศริกา ชูรัมย์ย์ อายุ 15 ปี บ้านตากกลาง บ้านเลขที่ 140 หมู่ 9 ตำบลกระโพ อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์

12. น้องอิง

เด็กชาย วิเศษฐ์ อินทร์สำราญ อายุ 14 ปี บ้านตากกลาง เลขที่ 138 ตำบลกระโพ อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ นามสกุล

นางสาวปัทมาวดี วงษ์เกิด

ประวัติการศึกษา

นิเทศศาสตร์ สาขาวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ปีการศึกษา 2551

ตำแหน่งหน้าที่งาน

พนักงานมูลนิธิเพื่อผู้บริโภค ฝ่ายเผยแพร่

สถานที่ทำงานปัจจุบัน

มูลนิธิเพื่อผู้บริโภค